

ISTORIA CONTIMPURANA

DE LA ANNULU 1815 PINA IN DILELE NOSTRE

DE

P. I. CERNATESCU.

BUCURESCI

TYPOGRAPHIA LABORATORILORŪ ROMÂNI

STRADA ACADEMIEI, 19.

1871.

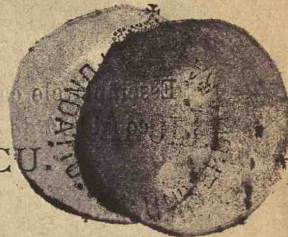
Inv. A. 58969

ISTORIA CONTIMPURANA

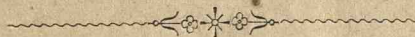
DE LA ANULU 1815 PINA IN DILELE NOSTRE

DE

P. I. CERNATESCU.

Donațiunea Maiorescu

234183

BUCURESCI

TYPOGRAPHIA LABORATORILORŪ ROMÂNI

STRADA ACADEMIEI, 19.

1871.

69876

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 74508
Inventar 69876

DC 155/01

CONTROL 1953

Essemplarele cari nu voru fi subscrise de mine, se voru
considerá de contrafăcute si urmarite conformu legii.

B.C.U. Bucuresti

C69876

PREFATIUNE

Desvoltarea ce incepe a luá si la noi viéti'a publica, reclamata de caracterulu timpului si allu institutiuniloru nóstre, faceá se se simtia necesitatea unui compendiu de Istoria contimpurana, care se puna in vederea totoru, si mai allessu a junimii studiöse, evenimintele celle mai nuóe alle lumii, atátu de fecunde in mari invetiaminte. Este adevveratu cá evenimintele celle mai recenti, de dóuedieci de anni in cuá, nu ne potu dá áncu una conclusiune definitiva; ámse, desí espuse in ordine dupa cursulu cumu ni se presinta ochiloru, se constatu totusi cá ceea ce este omogenu dá acelleasi effecte, cari sunt instructive pentru tóte pãrtile vietiei publice.

In espunerea si appretierea acestoru eveniminte, cátu si in judecarea ómeniloru cari au luat parte la elle, precumu si a motiveloru ce

i au condussu, am avutu recursu la operile si
opiniunile celloru mai logici scriitori. — In
cestu opu am urmatu cu narrarea eveniminte-
loru, pentru mai tôte celle l-alte State, pina in
dillele nôstre; éra pentru Statulu nostru, am
crediutu câ este mai bine, mai rationale de a nu
merge mai departe de epoch'a allegerii lui Cus'a.

CONGRESSULU DE VIENN'A

Congressulu ce s'a ținutu la Vienna de vingătorii lui Napoleone fû un'a din adunantiele cele mai splendide ce s'au vediutũ vre una data. Scopulu acestei întruniri, unde venissera imperatori, regi, principi si nobili, precumu si diplomatii cei mai de frunte ai toturoru natiuniloru, erá spre a se intiellege intre dînsii cumu se assiedie dreptulu publicu pre base nooe; dar ei se occupara mai multu de a serbatorî triumfulu loru. In capital'a Austriei cursera nu numai cei mai illustri, dar si cei mai culti din tóta Europ'a : unii spre a se aretá, ér' altii spre a luá parte la serbătorile cele mai pompóse, la ospetiele cele mai somptuóse si la desfatările, balurile ce se dau acì si cari pàreau ca n'au se se mai termine. Vingătorii lui Napoleone, d'entre cari unii fusessera lungu timpu umiliti si altii ánca amariti, acumu se dedessera in braciele plàceriloru, cu atátu mai multu, cu câtu bucuri'a le venisse cam pre ne-

asceptate. Revolutiunea si guvernulu lui Napoleone
 rupussera sistemulu internationale de mai inainte.
 Assiediarea unei ordini nuóe de lucruri nu erá
 áanse atátu de facile precumu se credeá la prim'a
 cugetare; si passiuile, cu tóte încântamintele des-
 fátárilor, incepusera se se agite ammenintiádu
 de a destruge oper'a pacii mai inainte de a fi facutá.
 Membrii congressului de indata se invoissera toti
 assupra a duoe lucruri: restabilirea dinastiilor le-
 gitimi si desfiintierea, in mesur'a putintiei, a guver-
 neloru republicane. Nu se mai respectá nici in faptu,
 nici in dreptu independinti'a popóraloru; legitimi-
 tatea erá unu dreptu numai pentru familiile domni-
 tórie si nici de cumu pentru popóra! Dar cându ajun-
 sera a tratá despre tiererele coprinse si despre tronurile
 vacanti, si apoi se faca partea de compensatiune
 fia-caruia dintre alliati, atunci invidi'a, egoismulu,
 ambitiunea si tóte instinctele relle se desceptara.
 Regii coalisati, casi revolutionarii ametiti de putere,
 pussera pretotindenea capriciulu lor si forti'a
 armeloru in loculu dreptului natiunilor si puterii
 poporului. In ultimii anni se vediusse cátu de mare
 este energi'a poporului, si acei cari lu urau mai
 multu lu acitiassera se se rescólle in numele prin-
 cipiiloru celloru mai încântátore, facundui pro-
 missiunile celle mai dulci ca se póta scapá de sabi'a
 si de despotismulu lui Napoleone; poporulú credeá

câ acelle promissiuni sunt sincere si au se fia sacre, si ei nu numaî câ nu cugetau acumu de a le tiené, dar faceau cu totalu din contra. Politic'a si diplomati'a erau déra fórte desonorate prin contradice-re-a legaminteloru si condescendintiele ipocrite si calculate ce faceau. Prussi'a aspirá se puna mân'a pre Sassoni'a pentru fidelitatea ce regele ei avusese pîna in fine pentru Napoleone; Russi'a voiá se ieá tóta Poloni'a : ambele puteri întîmpinara una oppositiune tare; pareá câ discordi'a arenasca lupte nuóesi de aceea armatele se tieneau pre picioru de bataia. Aceste neintielegeri, precumu si purtarea Burboniloru in Franci'a cari probara câ «n'au invetiati nici n'au uitatu nimicu» încorajara inturnarea lui Napoleone de la Elb'a. Acestu evenimentu spaimêntá preregi, intr'adeveru, le turburâ desfâtârile si i facú se se apropia din nuou; apoi, ca se sî-arete pute-re-a lor, dederá colpuri rapedi si decisive. Dupa ce invinsera lucrara ca cumu aru fi fostu deslegati de acésta nooa miscare a Franciei de tóte promisiunile anterióre, si popórale fura sacrificate. Acésta uitare, denegare a drepturiloru celloru mai naturali alle popóraloru cari se scullasseră in 1813 ca unu gigante in contra celui mai mare geniu militaru allu timpului si lu invinsesseră, faceá ca epoch'a revolutiuniloru, in locu de a fi inchisa, se remâna si mai multu deschisa.

II

SANTA-ALLIANTIA SI POPORALE

Revolutiunea dela 1789 dechierându resbellu toturoru tronuriloru si privilegieloru, si Napoleone fiendu inemica neimpacatu allu celloru mai multe din dinastie, suveranii si clasele inalte alle societatii, cari in timpuriile normali simtu mai pucinu sufferintiele umanitatii, fusessera tratate cu severitate. Aceste evenimente, de pré pucini ómeni prevediute si atátu de neasceptate de cei mari, făcura ca simtiulu religiosu se se descepte tare in inim'a ómeniloru, si pietatea, credienti'a crestina petrunsera in sufletele celloru mari.

Dintre acesti-a Alessandru aillu Russiei pareá ca este eroulu timpului ; ellu, afara de multe calitati bune, guvernându unu poporu dedatu cu suppunerea, puteá, fâra téma, se vorbeasca de libertate. Puterea lui Napoleone se pareá câ a fostu infrânta de ellu singuru si câ, prin urmare, ellu tieneá in mânilé séle destinele lumii. Applecarea sea spre misticismu, ce se atribui turmenteloru unoru suvveniri triste, lu dusse se concépa proiectulu de a fundá nuoulu dreptu publicu europeanu pre nisce base ce aru poté se impace Bisericile diverse alle crestinetatii, ca cumu de la apropiarea

loru are se încépa domnirea pâcii si a fericirii tuturor. Prin urmare, in unire cu Franciscu allu Austriei si cu Fridericu-Gullielmu III allu Prusiei, redactâ si publicâ, intr'unu stilu ce pareá inspiratu, actulu Santei-Alliantie, prin care acesti suverani se legau de a observá in politica virtutile evangelice. Acesti trei suverani, fâra se considere divergintiele lor de credintia, promiteau câ «după cumu spiritulu evangelicu ne commanda la toti de a ne amá ca frati, ei au se fia pururea uniti prin legaminte de fratietate; au se mântiena religiunea, pacea si justiti'a.» Chiemau apoi pre toti suveranii ca se recunósca, se appróbe aceste principie si se între in Sânt'a-Alliantia. Acesti potentati se presintau printr'acést'a ca parinti cari si-dau mân'a spre a face si a decide despre binele si fericirea fiiloru lor, fâra măcar de a i întrebá si pre ei. Toti principii aderara la acestu pactu afara de ponteficile Romanu si de Angli'a. Primulu lu respinse pentru ca la acea opera participassera suverani necatolici, și a dua, pentru câ, ca statu liberu, nu erá compatibile cu regimele seu constitutionale. Multi si-faceau illusiuni assupra acestui pactu furmosu in conceptulu seu si facutu in numele lui Dumedieu pentru fericirea ómeniloru; dar, in fapta, fû instrumentulu unei politice destinata de a duce spiritulu umanu in derêtu, de a cresce, cu ajutoriulu

religiunii, puterea absoluta a domnitoriloru, si de a immormântà teori'a suveranității popóraloru, prin urmare si a constitutiuniloru demòcratice si parlamentare pre cari sunt basate. Deci, Sânt'a-Alliantia, făcundu abusu de religiune pentru scopurile sele despotice, fù vediuta ca una pângărire si sí-attrasse ur'a popóraloru.

Pre cându déra principii si guvernele se adoperau intr'acestu modu spre a intarí monarchi'a absoluta, popórale, din contra, aspirau la viati'a constitutio-nale. Cu acésta forma de guvern, ce este de multe secle in flóre in liber'a Anglia, poporulu are dreptulu, represintatu prin allessii sei, de a aprobá si a votá impositile, de a veghiá si a infrêná administratiunea si de a conlucrá la facerea legiloru. Si fiëndu cá acésta forma de guvern garantédia, cându se aplica cu sinceritate, libertatea si drepturile popóraloru, fâra ca demnitatea domnitoriului se scada intru nimicu, parù natiuniloru luminate cá ar fi cea mai convenabile pentru binele loru si se pusera de a lucrá spre a o capetá si a o perfectioná. In acelle State se formara apoi duóe partite cu putere. Dintre acestea, unulu (numitu aristocraticu or conservatoru, si cându e despoiatu de demnitate, servile) tindeá se restringa si se impucinedie câtu mai multu dreptulu poporului; cellu l-altu (democraticu, liberale, cându ajunge la extreme, radicale, si fâra

demnitate, demagogicu), lucrá spre a se dá poporului celle mai intinse si mai multe drepturi, si precându aceea faceau totu ca se impiedece introducerea ordinii constitutionalisau, in tierile unde erá introdussa se o despóie de ver ce caracteru democraticu, acestia si-puneau tóte fortiele ca se fundedie sau se des-vólte viati'a constitutionale si se crésca libertátile poporului. Cu cei d'antáiu tieneau uaturalmente guvernele, éra liberalii formau oppositiunea. Cá-ci celle mai multe guverne, in locu de a cautá se se familiarisedie cu ideile celle nuoe ce petrunsessera in spiritulu poporului, crediura, in interessulu es-sistintiei loru, se le combata si se le comprime ca idei revolutionare, cumu le placeá ale numí, si acésta incapatinare aveá se produca turbâri si agitati-uni periculóse in seclulu allu XIX. Din celle cinc State mari alle Europei numai Angli'a si Franci'a erau guvernate prin constitutiuni si regimuri par-lamentare, éra Russi'a, Prussi'a si Austri'a erau monarchie absolute. In Germani'a, in Itali'a si in peninsul'a iberica luptele pentru drepturile consti-tutionali incepura indata si elle formédia obiectulu primaru allu istoriei contimpurane.

III

FRANCI'A. — RESTAURATIUNEA

Cându Burbonii se inturnara din nou totu patronati de puterile coalisate, Franci'a pareá cá este una tiera coprinsa cu armele: gemeá de greutatea contributiuniloru de resbellu si de escessele ce faceau armatele straine. Poporulu recepù pre Ludovicu XVIII in tacere si cu recélla. Armatele franceze fura licentiate si Camerele dessolvate. Multi dintre acei-a cari avusessera in mânile lorú sórtea Franciei fura depártati din functiunile lorú si trimisi in essiliu printr'unu simplu decretu, accusati cá au delassatu pre regele inainte de fug'a sea; altii furá trassi la judecat'a tribunaliloru militare.

Acestu rege nesanatosu si in etatea aceea ce cere repaosu, neavêndu calitátile fizice alle frate-seu, cautasse compensatiuni in studiu si i placeá a citá autorii latini. «Furmosu spiritu incoronatu, dice D. Thiers, Ludovicu XVIII erá apperatu prin calitátile si defectele séle de escessele in cari erá ammenintiatu se cada fratele seu». Ellu promulgasse la prim'a sea urcare pre tronu una constitutiune pentru tier'a ce i dedessera strainii, dar cu care nu putusse se imblândiasca spiritulu de vendicta, nici se infrêne furórea reactionariloru si a emigrati lorú.

Acésta carta, desi pentru regele erá unu donu din grati'a sea, natiunea áanse o considerá ca unu dreptu allu ei. Practicarea ei aveá se intimpine mari greutáti, ca intr'una tíera nededata cu formele constitutionali, nici cu publicitatea si áanca sfásiata de partitele politice ce se luptassera, unele pentru una libertate mai intinsa, si altele pentru tirani'a din timpul seclului trecut. Liberalii seriosi vedeau in tóte numai incercári de a reinviá trecutul; jacobinii si bonapartistii, cari si-dedessera mân'a dupa venirea lui Napoleone dela Elba, vedeau cu ochi rei tronulu, desi acest'a numai aveá acellu absolutismu ce strivesce totu ce i face piedica, dar care áanse erá inemiculu ideiloru republicane. In ochii poporului tronulu acest-a n'avea nici unu prestigiu, nevedíéndulu incongiuratu de trofee luate dela inemici.

Regalistii, totu ardiéndu de dorinti'a de vendictasi de reactiune, cereau tóte posturile numai pentru dên-sii, dreptu recompensa a fidelitáti si a emigratiunii loru in timpul Revolutiunii si allu Imperiului, si persecutiuni aspre pentru adversarii loru, autorii evenimentelor ce le casiunassera neajunsuri. Ei, fiéndu in majoritate in Camerele din 1815, cerura darea în judecata a generalului Ney, eroulu bataliei dela Moscova, care fú condamnatu de Camer'a Pariloru spre a fi fucilatu si care commandá, ca unu bravu,

ensuși foculu in contra sea. Condemnatiunea lui la mórte «nu fù justa, disse avocatulu seu D. Dupin, pentru că apperarea nu fù libera»; si se crediù de toti că este una violare flagrante a capitulatiunii inchieiate cu Welington si cu care se pângari Camer'a Pariloru.

Regalistii zelosi devenira atâtu de tari in câtu regele abiá puteá se mântiena constitutiunea. In loculu spiritului de necredulitate din timpulu trecut, se introdusse unu fanatismu religiosu, care, unitu cu fanatismulu monarchicu, commise atrocități ca in timpurile persecutiunilor religióse si alle Revolutiunii. La Marsili'a, Tulone, Nimes, Tulos'a si in alte pârti, cete furibonde se aruncara assupra celloru mai de frunte cetatieni protestanti, bonapastisti si republicani si facura macelluri de spaima. La Avignon uccisera pre maresialulu Brune si i aruncara cadaverulu in ap'a Rodanului; la Tulos'a generalulu Ramel deveni victim'a turburării poporali precându ellu se incercá de a calmá spiritele celle apprinse alle regalistiloru. Assassinate, depredări, incendie se faceau pre tóte dilele.

Acestu partitu triumfatoru inaugură alta terróre si cu acést'a desbiná natiunea in victoriosi si in invinsi. Cei d'ântaiu erau in minoritate, éra cei de allu doilea compuneau mai tóta tier'a; dar marea majoritate erá appesata de autoritatea publica ce

erá in mân'a pârtii inemice, si erá âncea, totu de-una data, descurajata si intimidata de atitudinea ostiloru straine de occupatiune, parate de a in-necá in sânge ver ce misicare revolutionara. In realitate nu mai erá libertate, nici securitate, pro-scrisse in fapta de majoritatea Camereloru si de func-tionarii publici, toti regalisti essaltati. Tribun'a resuná de declamatiuni neincetate in contra Revo-lutiunii, si fiêndu câ guvernulu erá mai moderatu de câtu partitulu seu, cei essagerati i facura oppo-sitiune si se unira cu clerulu, care, uitându-si mis-siunea, lucrá numai ca se reinviedie preponderanti'a bisericei de mai înainte. Ensusi regele si-aretá adessea autoritatea lassându la una parte formele constitutionali ce accoperu pre capulu Statului si punu in facia numai pre ministri. Adeveratii amici ai tronului se tieneau strinsu de constitutiune; Chateaubriand diceá câ este singur'a ancora de mântuintia, si generarulu Foy adaogiá : «cine vré mai multu, mai pucinu sau intr'altu modu de cumu prescrie Constitutiunea, e calcatoru de juramêntulu ce a facutu pre ea.»

Ludovicu XVIII, patronatu de armatele straine, erá intr'una situatiune nu numai critica, dâr si umile in faci'a natiunii. Guvernulu platisse tóte contributiunile de resbellu, satisfacusse tóte recla-matiunile de indemnizare si, in fine, putù scapá

Franci'a de occupatiunea militara la congressulu suveraniloru intruniti la Aix-la-Chapelle. Atunci Ludovicu XVIII si-avù actiunea sea libera, si, ca atare, fù admissu in Sânt'a-Alliantia; dar acést'a fù reu vediuta ca cumu ar fi cautatu se introducea in Franci'a ideile absolutiste alle ei.

Suptu influinti'a temeriloru ce inspirá clerulu si din caus'a severitáti cu care censur'a tratá press'a, allegerile din 1817 si 1818 trimissera in Camera mai multi deputati independinti cari professau principiile din 1789. Acesti-a probara in faci'a Restauratiunii unu mare curaju civicu si resistenti'a loru fù inceputulu acelei lungi oppositiuni parlamentare ce aveá se dea nascere revolutiunii de la 1830. In 1819 allegerile fura si mai favorabili liberaliloru si estrem'a stânga numerâ mai multi deputati. Majoritatea infuriata dede afara cu scotutu pre ex-episcopulu Grégoire (unulu din membrii Conventiunii nationali care approbasse decapitarea lui Ludovicu XVI), luându allegerea sea dreptu una insulta pentru dinastia.

Regalistii atunci incepura a atacá de facia constitutiunea si luptele parlamentare devenira totu mai animate: éra liberalii o apperau cu elocintia si curaju. Spiritele, lucrate de essageratiunile pressei, erau fórte agitate, ceea ce faceá pre guvernulu se ieá una attitudine ammenintiatóre.

Diu'a in care aveá se se presinte proiectulu pentru modificarea legii electorali erá determinata, cându ducele de Berry, eredele tronului si speranti'a Bourboniloru, fû uccisu de Louvel, unu entusiastu politicu. Acestu attentatu dede fanaticiloru partinitori ai Curtii ocasiunea dorita de a rapí drepturile natiunii. Reactiunea, avêndu in frunte pre comitele de Artois si pre ducess'a de Angoulême, devenì si mai infricosiata. Regele departá ministeriulu lui Decazy, unu omu moderatu, care si-caută sprinjinu in ecilibrarea partiteloru. Deputatii ultramonarchici repurtara in Camera victori'a cea mai completa in contra liberaliloru descurajati si atacati cu furóre in Camera si afara; si, cu tóta elocinti'a eroica a patriotiloru celloru mai luminati, Constitutiunea fu calcata sub numele de legi esceptionali. Libertatea pressei si libertatea individuale nu mai fura respectate si constitutiunea fû casi sfarîmata in essenti'a sea : representatiunea nationale se falsificá prin promulgarea unei interpretári nuóe a legii electorali.

Aristocrati'a triumfá in contra democratiei si spiritului Constitutiunii. Despotismulu aveá se ajunga departe prin uniunea curtii cu aristocrati'a. Franci'a erá se fiá dussa fâra piedica spre ignorantia si despotismu. Sub ministeriulu Villèle zelulu monarchicu ajunse la culme. Celle mai temerare

propuneri se faceau în favórea despotismului. Manuele, elocintele apparatusu allu libertății, fû datu afara din Camera. Cu ocasiunea desbaterilor asupra interventiuunii armate a Franciei în revoluțiunea Ispaniei, ellu dissesse câ: «Ludovicu allu XVI n'ar fi fostu destronatu si uccisu déca nu interveneau puterile straine în Revoluțiune.» Adeverulu istoricu parû sau fû interpetatu ca insulta. Acésta espulsiune a unui deputatu erá una violare de drepturile celle mai sacre. Toti pricepura câ, déca nici opiniunile deputatiloru nu mai sunt libere, forti'a erá totulu, éra dreptulu nimicu.

Majoritatea votâ în applause creditele cerute pentru espeditiunea decretata de Sânt'a-Alliantia în Ispani'a. Toti omenii de bine se întristara vediêndu câ Franci'a se face braciulu tiraniei, precumu si de resultatulu acestei espeditiuni în contra caria poporulu ispaniolu se aretâ casi indiferinte.

Acestu triumfu allu armelor în contra libertății incurajâ si mai multu guvernulu în tendintiele séle despotice asiâ în câtu influintiâ, fâra temere nici rusine, allegerile ce i dederu una Camera ca cea de la 1815. Immoralitatea politica si orbirea ómeniloru cari aveau puterea facura pe Chateaubriand se se dea în partea contraria guvernului, si cu acést'a oppositiunea adeveratu liberale capetâ unu ajutoru forte si neasceptatu.

Ludovicu XVIII si-finì viéti'a atátu de multu incercata la 16 Septembre 1824. Ellu avusesse bune intentiuni si nevoile lu invetiassera câtu de mare pretiu are moderatiunea; dar turbarea nebuna a unor'a din famili'a sea îi amarisise ultimele dille cu negre presimtiri. Orizontele politicu allu Franciei se întunecá pre fie care di de negurile d'espotismului curtii, de trud'a ce-si da ca se tiena poporul in ignorantia, pre cumu si de ipocrisi'a preotiloru si de descurajearea ce atâtea relle faceau se se nasca in inimile ómenilor de bine. Acést'a erá situatiunea tierii restaurate de reactionari.

Comitele de Artois, fratele regelui reposatu, se urcá pre tronulu Franciei (1825 Maiu 19) fara piedeca cu numele de Carolu X. Solemnitatea cea splendida a încoronârii s'ele si ungerea sea la Remi, dupa usulu regiloru absoluti, întari si mai multu temerea câ are se governe dupa sistemulu vechiu: «asià voiu, asià facu.»

La deschiderea Camerei se propuse proiectulu de lege pentru indemnizarea emigratiloru. Se cereá ca natiunea se dea unu miliardu acellor-a caror-a li se confiscassera averile în timpulu Revolutiunei si fussesera condamnati ca inemici pentru câ se batussera in rîndurile inemiciloru. Camerile, compusse in cea mai mare parte din acesti emi-

grati, votara legea. Natiunea fù coprinsa de desgustu dar tacù.

Carolul X, sperà cã restituindu clerului vechi'a lui influintia si dându-i averi mari, va puté se întórca Franci'a de pre callea progresului. Iesuitii, restabiliti de ponteficele romanu, ânca de mai înainte, venira 'multime in tiéra pre furisii; ei facura legatur'a bisericeii cu tronulu si lucrara ca se puna mân'a pre instructiunea junimii. Printr'acésta politica regele faceá ca oppositiunea liberala se crésca si se se intarésca. Omenii educati in ideile filosofiei timpului intorceau spatele guvernului ce incliná atátu de facisii spre trecutu. Asiá, pre cându monarchulu credeá, in orbirea sea, cã cu missiuni religióse, fapte bigote si cu legi restrictive va puté stinge nuoulu spiritu de libertate, junimea studiósa se incântá ascultându cursurile liberali alle lui Guizot, Villemain, Royer-Collard si se essaltá de lupt'a cutesátore a diareloru oppositiunii, de cânturile lui Beranger, de satirele ellenistului L. Courier; burgessii se luminau citindu operele lui Voltaire, alle Enciclopedistiloru si numerósele memorie si istorie alle Revolutiunii si Imperiului.

Guvernulu duceá déra din ce in ce mai multu Franci'a pre callea insemnata de partitulu reactionaru. Detaliile sunt triste si unele din elle chiaru revoltátore. Dar durerea ce se manifestá cu occasiu-

nea mortii generalului Foy, unul din cei mai elocinți și mai integri oratori ai libertății, probă că spiritul timpului nu perisese de totu în națiune. Acést'a anunțiá că se preparau lupte nuóe.

IV

LUPTELE CONSTITUTIONALI IN PENINSUL'A IBERICA SI IN ITALI'A

Cei mai multi regi crediéndu că Revoluțiunea a fostu numai unu viforu fôra causa seriósa ce acumu s'a allinatu, cautau se reinvedie sistemulu de guvern tiranicu și appasatoru ce fusese mai înainte, fôra téma, nici séma; dar abiá trecura cinci anni și viforulu incepù se suffle érași.

In Spani'a și in Itali'a ideile nuóe politice nu petrunsesera în poporu, subjugatu de cleru, dar lucráu mintile ómeniloru luminati; și fiéndu că erá periculosu de a le professá de facia, se cultivau pre tacute de francmasoni in Spani'a și in Portugali'a, de carbonari in Itali'a. Scopulu acestoru duoe secte politice erá: reducerea puterii clerului, introducerea liberei forme constitutionali, luminarea poporului, desceptarea amórii de patria și a sentimentului de nationalitate.

Effectulu acestei propagande salutare se manifestá mai antáiu in Spani'a. Ferdinandu VII, càrni-a

poporulu, printr'unu curaju raru, i-scapase si i restituisse corón'a ce ênsusi abdicase in mânile lui Napoleone, erâ fôra lealtate, suspiciosu si maestru in artea simulatiunii; abiâ se intorsesse in Ispani'a, si indata sterse constitutiunea Cortesiloru si restabili monarchi'a absoluta cu tôte aparatele celle vechie de servilismu si de abusuri. Nobilimea si clerulu si-recapatara privilegiulu de a fi scutite de contributiuni; monastirele se redeschisera, Jesuitii se întórsera, incisitiunea se redicâ érase si cu dên's'a tortur'a si tôte ororile din timpurile neguróse. Se urdira persecutiuni infrieosiate, nu numai in contr'a partinitoriloru Franciei, nu numai in contr'a a-cellor-a cari au ocupatu ver'una functiune subguvernulu lui Iosifu, fratele lui Napoleone, dar ânca, ceea ce este mai semnificativu, in contr'a capetnelor si membriloru Cortesiloru, in contr'a capitanelor cari si-versassera sângele pentru regele si pentru patria, si cari acumu cereau, ca una justa recompensa, se iea parte la conducerea lucrulu publicu si libertatea civile. Multi dintre acei bravi perira de mân'a carneficelui; altii se essiliara in tieri straine, si cei carimai remasessera si-tieneau inchise in inim'a lor atátu dorintiele, câtu si ur'a. Camarill'a, ce se compunea din nobili servili, din preoti fanatici, din cetatieni lingusitori si din femei rafinate in artea de a insiellá, sciusse se captive increderea

lui Ferdinandu si se lu împinga la fapte crude in contra liberaliloru. Administratiunea si justiti'a erau despretiuite; tesaurulu secatu, cu tóte impozitele celle grele; commerciulu si industri'a in lãngedire; coloniile din Americ'a, nemai putẽdu sufferi a fi stórse de unu guvern nusatiosu si tiranicu, se rupsera de la sínulu mamei patrie, incepura lupt'a pentru independintia si se constituira in republice.

Mai multe regimente fusessera concentrate la Cadice spre a se trimite in contra coloniiloru rescullate. Soldatii periau de miseria si sciau bine cá, déca in patri'a loru suntu in lipsa de tóte, cumu au se fia tratati dupa ce voru fi dussi preste mări. In cea d'antáiu di a anului 1820, Riego, comandante de batalionu, se rescólla si cutriera tóta tíer'a de diosu poclamãndu Constitutiunea de la 1812, ce si-dedesse tíer'a pre cându se luptá, delassata de regele ei, in contr'a Francesiloru. Acestu intrepid capitanu preumblá din locu in locu stindardulu acestei constitutiuni, battẽdu trupele ce se trimiteau assupra-i; ellu erá pretotindenea bine vediutu de poporu si soldatii lui ospetati; dar nimeni nu puneá mân'a pre arme ca se se unésca cu ellu. In luptele ce sustienusse ellu perdusse multi soldati, erá apprópe a se desperá de caus'a ce apperá, cându natiunea, incurajata de lung'a lui resistentia, re-

spunse la apellulu ce-i faceá. Mai multi comandanti, dintre cari unii erau din numerulu braviloru cari seluptassera pentru independintia, se rescullara, si atunci se cerù de tóta lumea constitutiunea de la 1812. Ferdinandu tremurându promise că va face totu ce i se va cere, convocá Cortesii si jurá pre constitutiune.

Triumfulu libertátii din Spani'a avù resunetu in tóta Europ'a. Popórale applausera si dorira se imite pre Spanioli. Portugesii, desgustati de nepassarea si de ingratitudea lui Ioane VI, simtiéndu că onórea loru este călcata pentru că tíer'a erá redussa la gradulu de provincia si interesele loru sacrificate commerciantiloru angli, audiéndu apoi despre celle ce se petreceau in Spani'a, fura fórté impresionati. Libertatea cându este intr'una tíera vecina, devine fórté contagiósa. Poporuluserescullá in Lisbonn'a si in Oporto si cerù constitutiune : una junta provisoria se formá. Lordulu Beresford, care guverná in numele regelui, resiedinte in Brasili'a dela intrarea Francesiloru in Portugali'a, necute-sându se infrunte interítarea poporului, se dusse in Angli'a. Portugali'a erá libera. Indata Cortesii fura convocati si se promulgá una constitutiune ca a Spaniei. Regele venisse rapede in Lisbonn'a ; jurá pre constitutiune si o recunoscù ca lege fundamentale pentru Portugali'a si Brasili'a.

La Neapole, Ferdinandu se facusse odiosu poporului prin administratiunea sea cea predatóre, fõra a avé nici mâcar forti'a se stirpésca pre banditi. Tratá cu dènsii si cautá apoi se se scape de ei prin tradári. In fine se vediusse nevoitu, spre a-i respinge, de a ordiná inarmarea populatiuniloru. Cu acést'a dá arme in mân'a Carbonariloru cari acumu coprinsessera tóte classele societátii.

Carbonarii déra inarmati si sustienuti de una conjuratiune militara ce errupse indata, constrínsera pre regele de a promulgá constitutiunea ispaniola. Generariulu Pepe si Carascova, capii conjuratiunii, intrara in triumfu in capitale in fruntea rescullatiloru. Revolutiunea se facù fõra se se verse una picatura de sânge macaru.

La acésta scire tóta Itali'a tressarì de bucuria. Lombardi'a nu putù se se misce, ne avèndu armata ca se oppuna Croatiloru feroci. Conspiratorii si puneau speranti'a loru in oatea piemontesa si cautáu se popularisedie ide'a regatului Italiei; dar Victoriu Emanuellu, amiculu Sântei-Alliantie si allu despotismului, nu voiá nici se audia de acestu planu cutesatoru. Carolu-Albertu, fiu-seu, partiniá cu acésta idea. Revolutiunea errupse, regele abdicá in favórea frate-seu si constitutiunea ispaniola fu promulgata. Aceste-a se făceau in momentulu cându Austriacii se indreptau către Neapole ca se reprime

Revoluțiunea în acelu Statu. Piemontele, încă de atunci, începú se inaugure politic'a ce lu-a facutu apperatorulu independintiei Italiei, ceea ce-i a assecuratu marirea sea.

Capii Sântei-Alliantie surprinsi și spaimântati de manifestarea spiritului revolutionaru ce se latiá pre tacute și în Germani'a, pusera la calle, mai allessu prin insinuatiiunile lui Meternich, mentorulu ei, de a reprime cu forti'a acelle misicâri. În congressulu ce tienura la Lubian'a (Leibach), unde fu chematu și regele Neapolii ca se iea parte, spre a dá unu caracteru de legitimitate interventunii în-armate în Statulu seu, se decise ca constitutiunea neapolitana se fia abrogata prin arme. Ferdinandu consimți cu aceste mesuri tiranice, desì jurasse în trei rînduri fidelitate constitutiunii. Oastea austriaca, ce stá anume parata, petrunse în acestu Statu. Militiele constitutionalì nefiëndu încă bine organizate, nici deprinse la bataia și avëndu a se luptá cu unu inemicu covêrsitoru în numeru, tura infrânte și apoi constitutiunea cu Parlamentulu perira ca nisce umbre. Ferdinandu nu fu numai calcatoru de juramântu, dar încă și crudelu. Patronatu de armat'a straina, summa de ómeni de frunte fura ucisi și mai multe mii fura încarcerati. Într'acestu modu si-resbună ellu în contr'a Revoluțiunii ce nu costasse nimenui perderea vietiei.

Acésta catastrofa aveá se decida si despre sórtea constitutiunii piemontese. Liberalii, încurajati de Sânt'a-Rosa, eroulu Revolutiunii, dederá peptu barbatesce cu inemicii la Novar'a; dar nu putura se tiena multu. Carolu-Albertu, cu tóta simpatih'a sea pentru caus'a libertátii, trecusse, in-ainte de lupta, la inemici. Monarchi'a absoluta fû restabilita cu tóte ororile reactiunii, avêndu in frunte pre fratele regelui, pentru cá regele si-mântienù abdicarea sea. Oastea straina ocupâ forteretiile principali. Austri'a dominâ atunci in realitate preste Itali'a. Dar cu tóta greutatea ocupatiunii înarmate si severitátile guverneloru italiene in contr'a liberaliloru, semintiele revolutiunii nu perira, cì continuara de a încoltí si de a cresce in spiritulu popóraloru.

Constitutiunea Ispaniei n'avù nici ea unu resultatu mai bunu. Liberalii, in decursu de cincispre-diece luni scâmbassera faci'a tierii. Ei facussera reforme mari. Puterea corónei se marginisse; privilegiile aristocratiei cadiussera, mônastirele se liberassera si multe din institutiunile si usantie le traditionali se inlaturassera; dar poporulu nu pricepeá la ce sunt bune aceste reforme si amicii despotismului lu acitiara la rescólla. Resbelulu civile se încinse in acea nefericita tíera, si acést'a dá curaju inimiciloru de afara, suveraniloru mari si, mai cu séma, guvernului cellui re-

stauratu allu Franciei, ca se intervina si se derime odiós'a constitutiune. Autorii Sântei-Alliantie (dintre cari unii, tiarulu si regele Prussiei, recunoscussera acésta constitutiune in 1812 pre cându se luptau impreuna in contr'a lui Napoleone), se intrunira in congressu la Veron'a si impusera cortesiloru se modifice constitutiunea, dându mai multa putere monarchului loru. Cortesii respunsera cu demnitate, si Franci'a fu autorisata de a intervení cu arme. Angli'a singura protestâ proclamându principiulu de *neintervenire*, adeca ca fia care poporu se aibe dreptulu de a-si regulá afacerile sélle fôra amesteculu strainiloru. Cu acést'a rumpeá legatur'a essentielle a Sântei-Alliantie si se lepadá, totu de una-data, de politic'a ce urmasse ea fačia cu Revolutiunea francesca.

Franci'a care se luptasse cu atât-a eroismu si infrânsesse ostile de intervenire alle Europei in Revolutiunea sea, acumu, condussa de organele reactiunii, se offerí de a uccide libertatea intr'una tíera ce erá amic'a ei naturale. Una armata déra de 100,000 de Francesi trecù Pireneii si se versá assupr'a Ispaniei. Cortesii chiamara poporulu la arme, dar libertatea constitutionale erá pentru multime una vorba fôra intiellesu. Gloriós'a lupta a poporului din timpulu primei invasiuni francesce, cu care si-faceáu illusiune si pre care

o aminteau în apelurile lor, nu află nici un
 resunet. Clerul, oamenii curții și plebea igno-
 rante și rătașita acclamau pre Francesi ca pre
 liberatorii cari vinu se-i scape de tirani'a Franc-
 masonilor. Numai câți-va capitani sau condot-
 tieri, ca Mina la Barcelon'a, Quiroga la Leonu
 resistetera barbașe învasiunii straine; dar soldatii
 nu erau dispusi a se bate cu toată inim'a și ca-
 pitulau cu inemicii. Francesii intrara în triumfu
 în Madridu, și, fiindu că cortesii se refugiasse-
 ra, ducându cu dâșșii și pre regele, în partea
 meridionale a țerii, ei stabilira una regentia.
 Cadice, unde înviasse libertatea, deveni ultimulu
 asilu și mormântulu ei. Francesii se apropiara și
 curajulu deputatiloru se immuiă. Ei nu facura
 una resistentia demna de amantii libertății care
 se remăna de esemplu posterității, ei negociara
 și se induplecara a se dessolve și a lassă liberu
 pre Ferdinandu VII. Acest-a, care applaudasse ca
 unu imbecille în faci'a cortesiloru de câte ori în-
 treprinderile înarmate alle amiciloru sei erau în-
 frânte de constitutionali și care se aratasse voiosu
 de a face toate, acumu, recapetându-si toată puterea, cu
 ajutoriulu ostiloru straine, dede la una parte consti-
 tutiunea pre care jurasse, și, condussu de parti-
 tulu catolicu, spellă umilinti'a, ce acumu affectă că
 resimțisse cu sângele cellu mai pretiosu și cu per-

secutiuni barbare. Riego cu multi dintre socii sei perira in supplicie; mii de ómeni se essiliara si mai multe mii espiara in carceri intunecóse generós'a loru intentiune de a inaltia la demnitate poporul cellu avilitu de despotismulu a trei secle.

Intervenirea acést'a prelungi miseriele seculare alle Ispaniei, dar pentru guvernulu Franciei avu consecintiele ce sperá si doria se aibe. Acestu resultatu dede multu creditu partitului reactionaru din Franci'a, in cátu ellu are se péra de pré mult'a sea putere.

Sórtea cea trista a constitutiunii ispaniole avu resunetu in Portugali'a. Partitulu liberale realisasse aci pré de timpuriu dorintiele séle, dedesse chiaru suffragiulu universale. Regin'a, sor'a lui Ferdinandu VII, si allu doilea fiu allu ei, Don Miguel, cu unu spiritu marginitu, ignorante, fanaticu si cu idei de absolutismu, incercara se se scape de Constitutiune printr'unu colpu de Statu, facutu chiaru cu soldatii acei-a cari prochiemassera libertatea. Ei induplecara pre flaculu Ioanne VI se o abróge si se-i lasse de a persecutá pre constitutionalii si pre Francmasoni. Dupa aceea, la 1824, Don Miguel merse atátu departe in cátu acitia poporulu la rescólla in contr'a parintelui seu ca se puna mána pre regintia, dar nu-i essi bine si fu trimisu in essiliu. Aceste scene stranie de inconstantia pro-

veniau din lips'a de educatiune politica a multimei : acì, ca in Ispani'a si in Portugali'a, liberalismulu erà sprijinitu numai de burgesia.

Dupa mórtea lui Ioanne VI, Don Pedro, fiulu seu cellu mare, simpaticu ideiloru nuóe, care ca rege constituionale in Brasili'a nu puteá se doméscá totu de una-data si in Portugali'a, dede, la 1826, reginti'a tierii in care se nascusse fiei séle minorene, Dona Maria di Gloria si promulgá una Constitutiune liberale. Dar Don Miguel, intornându-se din essiliu, resturná si acésta Constitutiune totu cu ajutoriulu partitului catolicu. Destroná pre nepót'a sea, se declará rege absolutu si imprestiá pretotindenea terrórea proscriindu, torturându si arestându pre amicii Constitutiunii. Dar guvernulu seu nu tienù multu. Don Pedro, constrinsu de a lassá corón'a Brasilei fiului seu minorénu, aduná óste, desbarca in Portugali'a, si, dupa unu resbellu de duoi anni (1832-1834), strimtorá atátu detare pre frate-seu, in câtu acest-a fu nevoitu de a renuntiá la tronu si se espatriá. Don Pedro restabilì Constitutiunea votata de cortesi, care, dupa mórte-i se modificá in mare parte sub guvernulu fiei séle Dona Maria.

MAREA BRITANIA

Angli'a essisse victoriósa si tare din lungulu resbellu ce purtasse in contr'a Franciei. Ea sfarímase flotele celloru l-alte State si marin'a ei ajunsese la atit-a putere in câtu nimeni nu puteá se-i conteste domni'a mâriloru. Erá déra prim'a putere maritima si coloniale; in Indi'a si-creasse unu imperiu mai vastu si mai poporatu de câtu patri'a mama, ce fu una sorginte nesecabile de avutie pentru domnitorii sei. Constitutiunea ei, cu libertatea de pressa si de cuvântu, cu determinarea precisa a drepturilor monarchului si a cetatieniloru, erá forte si desceptá invidi'a in celle l-alte popóra. Dar cu tóta acésta putere impuitóre si cu tótă prosperitatea, mai multa apparinte, Angli'a totusi suferiá in sine de relle ce paru a fi incurábili. Pre cându una mâna de ómeni stringéá avutii nenumerate, marea majoritate a poporului ajunse intr'una miseria fórte mare. Resbellele ce purtasse Angli'a pre uscatu si pre mare o costassera multu, apoi summele ce dedesse puteriloru continentali ca subsidie de resbellu, crescussera preste mesura debitulu Statului, asiá in câtu procentele se urcau la trei-dieci si siépte de milliuni de livre sterlinge. Din caus'a acestui debitu, câtu si a spe-

seloru fôra de séma alle curtii si salariele celloru mari, budgetulu se încàrcasse fôrte multu si se acoperiá numai prin adaugiri de impositu nuóe. Din caus'a acést'a, precumu si din intrerumperea lucrului in timpulu lupteloru, commerciantii si proprietarii cei mari scapetassera. Acesti-a purtau, impreuna cu class'a laboriósá, sarcin'a greutátiloru resbellului, duceau pre umerii loru mârirea Angliei; éri aristocrati'a se illustrasse cu pretiulu miseriei loru. Proprietátile celloru scapetati venira in mânile aristocratiei avute care si-immultì veniturle prin ridicarea chirielloru si cu legea care interdiceá introducerea grâneloru din afara; industri'a ajunsse a fi monopolulu proprietariloru celloru avuti de fabrice, cari, intindiendu intreprinderile loru de specula, ruinau pre cei cu capitaluri mici. Burgesi'a care aveá capitaluri se intariá, precându lucràtorii cu diu'a se immultiu. Tóte contributiunile celle grelle ce se impuneau Communeloru pentru ajutorulu pauperiloru si tóte ajutórele celle mari de bani alle guvernului, nu ajungeau se faca facia miseriei publice. Proletarii, împinsi de fóme, incercara de repetite ori prin rescullare se-si indulcésca ce-va sórtea loru, dar nici una data nu le essi bine. Multimile fôra arme erau cu multa facilitate imprastiate de ómenii ordinii inarmati. Cu tóte aceste-a, rescóll'a de la Manchester (1820) nu se putù re-

prime fôra multa versare de sânge, pentru care guvernulu fu aspru criticatu. Mai târdiu clasele de diosu aspirara de a avé drepturi potitice, si, ca se póta partecipá la facerea legiloru, cerura suffragiulu universale, parlamentulu annuale, votulu secretu si inscrissera aceste intr'una Carta, de unde autorii loru se numira Cartisti. Agitatorii politici misicau mass'a poporului spre a resturná partitulu *toriloru* sau conservatoriloru de la guvern. Indulcirea legii assupr'a grâneloru, prin care se facilitá importatiunea loru din afara, este oper'a protestáriloru poporului.

In Angli'a, in urm'a lupteloru in contr'a lui Napoleone, se simti multa debilitate. Gerogiu IV, unu rege affemeiatu, care in juneti'a sea partinisse oppositiunii, si-puse increderea in partitulu *tori* (1820) unde eráu scolarii lui Pitt, si-si întórse ochii si inim'a dela poporu. Dar si poporulu i-aretá multa ura, mai allessu cu occasiunea scandalosulu processu, cându se despartí de consórtea sea Carolina de Brunsvick. Ea murindu in annulu urmatoru, poporulu o condusse in plânsete la mormentu, desi purtarea ei nu erá de lauda. Pucinu in urma Castlereagh, vechiu amicu allu lui Georgiu si representantele unei politice perfide, si-taiâ gütulu intr'una apprindere de melancholia. Regele care a-evá pre consciintia mai multe crimeni din juneti'a

sea, se simți foarte turburatu : de aceea deveni misantropu si vietniul ultimii sei anni retrassu de lume. Atunci veni la guvernul Canning, care este laudatu ca omu de Statu seriosu, dar meritele lui, bine judecate, sunt numai comparativu bune ; ellu redede Angliei si preponderanti'a ei de mai inainte ; cá-ci ellu puse principiulu de neintervenire in congresulu dela Veron'a si sustienù moralmente pre Ispanioli. Unu interessu curatu politicu faceá pre Angli'a se appere popórele in contr'a regiloru. Dar erá preste putintia ca guvernulu se sustiena in afara liberalismulu si in êntru se lu combata. Canning se apropiá de partitulu *whig*, sau liberale si politic'a luá unu avêntu mai omenosu. Ellu sustieneá emanciparea catoliciloru, ceea ce mai in urma se realisá, si aretâ simpathia pentru caus'a Greciloru rescullati in contr'a Turciloru.

Fii'a lui Georgiu IV, spirtós'a si amabilea Carlota (maritata cu Leopoldu de Coburgu, care deveni apoi rege in Belgi'a), capetându unu defectu in juneti'a sea, nu avù fii, si corón'a trecù, la mórtea regelui (1830), pre capulu frateseu Gulliellmu IV, omu prudinte si justu. Sub acest-a veni la putere partitulu *wigh*, si, dupa una lupta foarte viua se votá reform'a parlamentara, prin care dreptulu de eligibilitate fù basatu pre numerulu populatiunii si dreptulu electorale se regulá dupa unu censu de-

terminatu. Reform'a fù una victoria a burgesiei liberali in contr'a aristocratiei. Pucinu mai in urma se desfiintiá sclavi'a si commerciulu cu negrii (1833) pentru cari lucrau de lungu timpu multi filantropi. Angli'a emancipá pre sclavii din coloniele sele indemnissându cu summe mari pre plantatori, si apoi lucrá ca se faca pre celel-alte natiuni de a luá si elle mesuri spre a desradaciná cu totulu acestu commerciu barbaru. In êntru, Angli'a faceá progressu mare in legislatiunea sea ; dar, in afara, lassá Poloni'a préda Russiei, favorissându anse stabilirea guvernului representativu in Spani'a. Dupa Gullielmu IV avveni la tronu Victoria, nepót'a lui, care avù apoi de sociu pre principele Albertu de Coburgu. Sub regimulu seu marele ministru sir Robert Peel dede una mai mare impulsione commerciului scadiêndu dârile. De atunci libertatea commerciului fu visulu de auru allu popóraloru.

Irlandi'a si astádi este una cangrena pentru Angli'a. Maltratârile ce au sufferitu generatiunile trecute au produssu intre Angli'a si Irlandi'a unu abisu ce nu se póte ámplé cu uniunea celloru duóe popóra cari diferescu atátu de multu in conditiunea, religiunea si institutiunile loru. Duóe lucruri, ce-si au sorgintea intr'una vechia injustitia, produssera ur'a Irlandesiloru : réu'a tratare a bietiloru tierani de câtre proprietarii veniti din Angli'a si situ-

atiunea anormale a Bisericeii. In Irlandi'a tóte bunurile bisericesci sunt in possessiunea clerului anglicanu, si populatiunea catolica e nevoita se-si intretiena preotii storcându-si miseri'a sea. Plângerile Irlandesiloru pururea au fostu neascultate, si resculârile lorun'au avutu altu resultatu, afara de crescerea sufferintieloru loru. Cându se emancipara catolicii, li se deschise si loru intrarea in parlamentu, si poporulu putù, prin representantii sei, se cêra incetarea abusuriloru. Marele tribunu si oratoru O'Connel, trimisu in fruntea a patru dieci de Irlandesi in parlamentu, ammenintiã cu separatiunea Irlandiei dèca nu se va face indreptare justeloru loru cereri. Miseri'a ajunse la culme, mai allessu in annii cându nu se facura cartofii: multi muriau de fóme. Cautá se se iea mesuri energice. Poporulu irlandesu fiendu de una natura aprindiatóre, O'Connel, cu elocinti'a sea, lu tineá intr'una agitatiune continua, cautându se impinga la extremitate tóte fortiele natiunii. Pretotindenea se formara societáti, si clerulu catolicu, care are multa autoritate in acea insula, ajutá adoperârile lui O'Connel. Se cerù mai ântâiu stergerea decimeloru clerului anglicanu in Irlandi'a, si, neaflându nici unu sprijinu in parlamentu, ei refusarã de a le mai dá si se oppusera cu forti'a fortiei. Bande inarmate cutrierau tiér'a cu foculu într'una mâna si cu sabi'a într'alt'a. Gu-

bernulu britanicu, spaimântatu in fine de atari turburâri fu nevoitu de a-si aruncá ochii assupr'a acestei «tiéri plina de pasiuni si de miseria» : cu asiâ numit'a «lege de repressiune» decretâ Stalulu de as-sediu spre a infrená pre turburatori, si propusse alta lege prin care se micșiorau decimele clerului si se destiná una parte din bunurile bisericei la scopuri curatu civili, mai cu séma la instructiunea publica. Dar acésta ultima lege fu combatuta de inaltulu cleru anglicanu si de aristocratia ; legea decimeloru fu votata, numai in parte : astadi abiâ acésta cestiune pare câ are se triumfe. Adversarii ei formara societâti cu scopu de a contrariá ver-ce concessiune s'ar face Irlandiei si de a mantiené pururea ur'a religiósa si nationale. De atunci cete numeróse de Irlandesi delassara, in desperarea loru, loculu nascerii si căutara in Americ'a de Nordu una patria si unu asilu in contr'a reutâti si ferocitâti ómeniloru. De acì, de curêndu, se încérca, sub numirea de Feniani (Feniciani), prin tóte mediele, chiaru sângeróse, se adduca ver'una usiurare ma-meii loru patrie.

IV

GERMANI'A

Germani'a essisse din Congressulu de Vienn'a mai impartita si mai debile de cumu fusse in timpulu cându aveá imperiu. Mai multu de unu centu de principate fura sterse, si principatele, cetãtile imperiali si-perdura idepedinti'a loru; dar celle trei-dieci si optu de State cari formara Confederatiunea *Germaniei*, fura recunoscute deplinu suverane in afacerile loru interne. In loculu dietei imperiali, se instituì *Diet'a federale* dela Francfort, compusa de reprezentantii guverneloru sub presiedenti'a Austriei. Condussa de vointi'a guverneloru federali, ea n'aveá autoritatea sea propria, din care cauza confederatiunea germanica erá in marea familia eropeana unu corpu fõra viétia, dependinte de celle duóe puteri mari germane, Austri'a si Prus-si'a. Guvernele straine trimiteau delegati la Dieta: Danimarc'a pentru Holstein, Oland'a pentru Luxemburg.

Déca debilitatea ei in faci'a Europei nu puteá multiamí pre Germani, organisarea interna fiéndo vitiósa i-multumiá si mai pucinu. In locu de unu Statu federale forte cu unitate de guvernú si cu una represintatiune poporale, cumu doriau si sperau se

aiba patriotii cei mai buni, Congresulu de Vienn'a creasse una confederatiune de State in care numai guvernele erau reprezentate, éru popórale nici de cumu; ba áncã nici artículu allu 13-lea allu pactului fundamentale, care promiteá constituþiuni, fóra se precisiedie modalitatea loru nici timpulu cându se se applice, nu respundeá cu asceptarea publica. Nemultumirea poporului germanu crescù si mai multu, cându se vediù cá ênsasi Prussi'a, unde conservatorii luara in guvernul loculu liberalilor cari fusessera suffletulu luptei pentru independintia, întârdiadia de a dá constituþiunea promissa, si cá, in loculu parlamentului speratu, se permiteá numai consilie provinciale cu votu, si acell-a numai consulativu. In Germani'a suveranii se sprijineau pre nobileme ca-se combata ideile liberali, si cu tóte acestea, si-dá aerulu cá lucrédia se introducea regimulu cellu nuou, numai si numai ca se profite de ellu, precumu profitasse de cellu vechiu. Regele Prussiei respundeá numeróseloru petitiuni prin cari se cereá constituþiunea annuntiata de patru anni, cá «ellu singuru este judecatorulu competente despre timpulu oportunu cându are se satisfacã acésta dorintia». Austri'a, suptu influinti'a lui Meternich, mantienù in tótã intregimea guvernulu absolutu si cautá se se rumpa câtu mai multu de Germani'a; Prussi'a imitá politic'a ei pîna a se face

persecutórea liberaliloru. Ne fiîndu una directiune commune, constitutiunile promulgate cu incetulu in Weimar, Baden, Württemberg, Bavari'a si in alte State mici essira slute si fura una alta cauza de desbinare, ca si multimea linieloru vamali ce impiecau sborulu commerciului. Germani'a pareá déra cá are se se descompuna intr'atâte-a popóra câte familie domnitóre erau.

Aceste conditiuni de imbucature a tierii si risistenti'a principiloru in contr'a spiritului timpului, nutriau essaltarea patritului partioticu. Societátile organizate din timpul uimilintiei la straini pentru lupt'a de inpedintia áncã nu perissera. Ide'a unitátii germanice prindeá radecina mai allessu in junime, care erá infocata atátu prin influinti'a noei literaturi romantice catu si prin strîns'a legatura cu societátile secrete alle studentiloru Universitátiloru (Burschenschaft); visulu loru de auru erá imperiulu din evulu mediu, unitatea si vechi'a marime a Germaniei.

Acestu spiritu nuou se manifestá mai ántáiu cu occasiunea celebrárii unei serbatori la Wartburg. La aniversarea bataliei de la Lipsi'a, care se celebrá ca una di de mántuintia, mai multi studenti si professori juni dela universitatea Ienei se intielessera intre dînsii ca se tiena una serbatóre, unde, dupa discursuri si cânturi patriotice, se arsera unele

cârti odióse ce erau nisce simbóle alle despotismului vechiu. Guvernele dederă multa importantia acestoru demonstratiuni si se spariara cându unulu dintre junii cari luassera parte la acea festivitade, Mauriciu Sand, commise unu crime ce pareá cá este semnalulu unei conjuratiuni. Acestu june, patriotu infocatu ânse fantasticu, determinâ de a uccide pre Augustu Kotzebue, unu Germanu care avusese óre-care successu ca scriitoru teatrale, fusese apoi in serviciulu Russiei si care acumu raportá lui Alessandru totu ce se misicá in Germani'a; ellu erá de toti detestatu ca inemiculu çellu mai mare allu libertatii. Sand se presintâ la ellu in Manheim si lu uccise; vrù apoi se se sinuccida, dar plag'a ce-si facù nu erá de morte; insanatositnduse fu datu pre mânile carneficelui. Sand murì cu entusiasmu si studentii lu venerara ca martiru.

In urm' acestui attentatu, despre care se faceá respundiátore tóta natiunea, se tienù congressulu de Carlsbad, unde, dupa multe deliberatiuni, se luâ in consideratiune unu memorialu ce se presintasse suveraniloru principali ai Sântei-Alliantie, âncã de la intrunirea loru de la Aix-la-Chapelle, de către Alessendru Sturza, care erá in serviciulu Russiei. Autorulu acestui memorialu, demnu de totu disprestiulu, atribuiá nemultumirea popóreloru din Germani'a spiritului ce domniá in universitâti, adeca

spiritului celui rîu allu profesoriloru, si cereá desfiintiarea acestoru stabilimente. Congressulu decretá déra încatusiarea libertatii pressei, instituirea in Mogunti'a a unui tribunale politicu care se judece causele de acésta naturu, apoi proscierea societátiloru studentiloru si vigilantia severa asupra universitátilor. Tóte guvernele erau obligate se essecute decretule acestui tribunale. Prussi'a, care in tr'altu timpu erá speranti'a patriotiloru germani, acumu se aretá cea mai zelósa in politic'a reactionara si se distinse in mesurile aspre ce se luara in tóte pârtille. Multi dintre barbatii cari incurajasera, prin cuvintesi prin esemplulu loru, in timpurile nefericite, natiunea la resistentia in contr'a inemicului ce pareá pentru cei de susu cá este invincibile, acumu se vediura trassi inaintea tribunaliloru ca facatori de turburári, apoi dati afara din functiunilorusi pusi suptu priveghere. De atunci unitatea Germaniei parú cá este numai unu visu, si vercine i mai conservá amóre erá prepusu de *demagogu*. Fia-care Statu allu Confederatinnii lucrá in parte, fôra nici una consideratiune pentru interesele Germaniei, si, cu tóte ca se facusera óre-cari reforme in administratiune, in justitia si in scóle, ânse, pentru cultivarea sentimentelor de nationalitate si de amóre de patria nu se facù nimicu.

Dintr'acea epocha un vellu accoperì orizontele

amiciloru poporului si ai libertății. Aristocratii umblau cu capulu pre susu si infruntau totulu ; liberalii intelliginti, din contr'a, confundati in doliu, dar tari in consciinti'a loru, oppuneau tacerea la strigatele de victoria alle adversiloru loru, asceptându timpuri mai bune.

VII

LUPTA PENTRU INDEPEDINTIA GRECIEI.

Precându viéti'a publica ammortiá suptu jugulu Sântei-Alliantie, errupse revolutiunea Greciloru ce facù se tresara popórale.

Turci'a, pîn'atunci, avusese a se teme numai de rebelliunile guvernatoriloru si de turburările Ianiceriloru ; dar la 1821, acestu vechiu imperiu fù tare scuturatu de reinvierea poporului grecu. Acésta misicare nu se facù pentru drepturi constitutionali, cì pentru indepedintia. Greci'a, vechiulu léganu allu civilisatiunii europeene, ajunsese in timpurile moderne intr'una conditiune fórte misera suptu dominatiunea barbara a Turciloru. Viéti'a si intelliginti'a pàreau că au fugitu dela Greci pentru totu-de-un'a ; descendenti vechiloru Ellini erau aviliti si tratati ca vite. Cu tóte aceste-a umbr'a libertății i urmariá si ei trasariáu ver de câte ori audiau in apropiere tunulu bubuindu in contr'a

Turciloru; dar sperantiele loru fussera pururea in-siellate. Populatiunea de pre cóstele mării, buni marinari, se inavutisse din comerciulu Mediteranei, si putù prin mediele ce-si creá se lucredie pentru inpedinti'a patriei. Se fundara scóle nationale, apoi se formâ *eteri'a* ce se întinse in tóte părțile; membrii ei si-impuneau obligatiunea de a impacá urele private, de a confundá intr'unu singuru sentimentu religiunea si patri'a, jurându de a se sacrificá pentru triumfulu loru. Semnalulu de rescullare lu dede Alessandru Ipsilante. Acest-a erá in servitiulu Russiei, si, vediendu câ *eteri'a* nu póte face pre tiarulu Alessandru de a dechiará rebellu Turciei, trece in fruntea unei cete in tierile române (1821) ca se aprindia foculu. Dar aci Grecii nu aveau multa simpathia, câ-ci ur'a erá mare in contr'a Fanariotiloru, cari de mai bine de unu seclu storceáu si demorolisáu aceste nefericite tieri, si Grecii cei adeverati erau confundati cu acesti-a. In confusiunea acést'a, Románii, condussi de unu bunu patriotu, Teodoru Vladimirescu, profitara de a scapá de domnitorii trimisi dela Constatinopole si-si recuperara parte din vechiele loru drepturi. Ipsilante, vediendu câ eroulu románu impiedecá planurile séle, urdi una conspiratiune odiósa in contra-i, lu prinse si puse de lu ucisera. Cu pucinu in urma ai sei fura taiati bucati la Dragasani si ellu, care

se tîenuse departe de câmpulu de bataia, fugi în Austri'a.

Grecii, vrîndu se interessedie Europ'a la caus'a loru, trimisera una deputatiune la congressulu suveraniloru în Lubian'a; dar Meternich convinse pre Alessandru allu Rusiei, care simpathisá cu Grecii pentru motive politice si religiósse, câ revolutiunile toturoru popóraloru au acellasi caracteru si câ sunt în contr'a scopului essentielle allu Sântei-Alliantie. Grecii, lipsiti de ajutoru, devenira préd'a Turciloru infuriati cari si-resbunara într'unu modu barbaru. Patriarchulu dela Constantinopole fu rapitu de lînga altaru chiaru în diu'a de Pasci si spendiuratu cu mai multi episcopi de pórt'a bisericei.

Lupt'a nationale incepusse în tóte pârtilé în Greci'a si în insule; ea tienù multu si fù teribile. Turcii si-insemnáu mersulu loru cu focu si cu sânge; din caus'a acestoru crudelitâti lupt'a se assemená cu celle din cvulu mediu, dar eroismulu Greciloru dá resbellului caracterulu din timpurile antice, desì sângele ce curge prin vinele loru nu este totu ellenicu. În fruntea loru se distingeáu, printr'una bravura rara, Mauromihali si Colocotroni. Popórale europeene, rapite de admiratiune, priveau cu multu interessu acestu resbellu giganticu, si societâtile filellenice stringeáu si le trimireáu bani si luptatori (1822). Grecii se constituissera în republica.

Pentru Europei lupt'a erá una cestiune religiósá si de civilisatiune; si pre cându suveranii Sântei-*Al-
liantie*, surdi la strigatele opiniunii publice, delasáu, din sistemu si fôra scrupulu, pre Greci préda ferocitatii barbariloru, cete numeróse de filelleni allergau din tóte pâtrile ca se appere vechiulu lé-ganu allu civilisatiunii de astadi. Poetulu anglu Byron cosacrâ totu, geniu, avutia si viétia pentru libertatea Greciei.

Cu tóte discordiele si egoismulu capitaneloru, totusi victori'a fû nedespartita de flamur'a Greciloru pîna la 1825. Ei avussera successe si pre mare: *Canaris*, *Miaulis*, *Botzari* erau terórea marinei turce. Pórt'a desecasse puterile imperiului fôra se póta reduce pre Greci, si chiamâ intr'ajutoru pre pas-sia Egiptului, *Mehmet Ali*, vassalulu seu, cellu mai industriosu dintre tirani. Acest-a ajuns prin crudimi si despoieri singurulu proprietaru allu pa-méntului in Egiptu, erá singurulu fabricante si fornissoru in Statulu seu. Dupa ce esterminasse pre *Mameluci*, si-facusse una armata prin mesuri vio-linti, ânse disciplinata ca celle europeene, si-orga-nisasse unu guvernú printr'unu amestecu de ele-mente de civilisatiune appuseana si de despotismu orientale. Sultanulu, chiamândulu, îi promisesse *Mo-re'a* déca va cuceri-o. Grecii, spariati, respinsera, la 1824, flot'a egipténa; dar, la 1825, intrându

discordi'a între densesii, óstea egipténa desbarcá pre teritoriulu grecu. Ibrahim, fiulu passiei de Egiptu care erá unu bunu generaru, o commandá. Cetátile grece fura luate un'a dupa alt'a. Grecii nu puteáu tiené 'n câmpu deschisu; dar se bateau bine in intaturile naturali alle muntiloru. In decursu de duoi anni, pre cându diplomati'a europeana, terréta in fine de opiniunea publica, cautá ca se curme lupt'a, Ibrahim devastá Peloponesulu si Livadi'a, si numai eroic'a cadere a Missolongiei (1826) produsse una scâmbare partinitória Greciloru in consiliile diplomatiloru. Curajiós'a populatiune a acestei cetáti, ne mai putédu se se appere din caus'a fómiei, fiédu cetatea incinssa strínsu de Egipteni si de Turci, incercá de a essí printre róndurile inemiciloru; dar a treia parte accoperí cu cadavrele loru paméntulu din pregiuru. Partea cea mare respinsa in cetatea ce erá minata, Grecii, cu femei, copii si betrâni se luptara cu curajulu desperârii si se inmormentara suptu ruine. Nimeni nu cerú grati'a vietiei. Strigatulu de indignatiune, ce resuná in tóta Europ'a desceptá guvernele din neuman'a loru nepasare.

Imperatorulu Alessandru murisse de curédu intr'una calletoria ce facusse la Taganrocu lónga marea de Azof, de unu morbu misteriosu ce dede locu la multe prepusuri. Cellu de allu treilea frate

allu seu, Nicola, (câ-ci cellu mai mare, Constantinu, renuntiassede multu la tronu), guvernâ imperiulu cu una mâna de feru. La avvenirea sea pre tronu, innecasse in sânge una rescullare militara ce tindeá se scâmba successiunea si natur'a guvernului din despoticu in constitutionale. Spaim'a ce inspirâ torturele séle ammortira pentru multu timpu aspiratiuile liberari, si acestu imperatoru, avêndu temere de libertate, va persecuta-o apoi pretutindeni in decursu de trei dieci de anni, si va fi tipulu cellu mai infricosiatoru allu autocratiei russe.

In Angli'a se aflá atunci la guvenu umanulu Canning, care nu perdusse totu entusiasmulu din juneti'a sea pentru liberarea Greciei; in Franci'a, guvernulu uu puteá se nu se plece la strigatele fil-elleniloru, cu atátu mai multu, cu câtu atunci Ianicerii commisessera omoruri de spaimêntatu. Dupa propunerea lui Canning, Russi'a, Angli'a si Franci'a facura unu tratatu prin care se legara de a induplecá pre Turci'a se dea libertate Greciloru. Una flota, combinata de aceste trei puteri, se dusse in apele Moreei si dechierá lui Ibraim ca se esse din peninsula; ellu refusá, si atunci se incinse batali'a dela Navarinu in ca e flot'a truco-egipténa fû cu totulu destrussa. Acésta lupta erá atátu de neașceptata si determinarea de a attacà fû atátu de rapede luata, in câtu puterile se spariara, si An-

gli'a, mai allessu, o regretâ fórte multu; si, intr' adevêru, câ de atunci marin'a Turciei nu s'a mai redicatu. Dar victori'a a remasu fôra effectu pentru Greci; câ-ci, murindu Canning, Angli'a, pentru interese commerciali, fû apoi favorabile Turciei, si Sultanulu Mahmud, omu cu multă energia, se aretâ pré cerbicosu, nevrêndu, se audia de libera-rea Greciei, si interetâ pre Russi'a refusându de a impliní unele din multele ei cereri. Tiarulu, vedîndu câ Turci'a e stórsa de puteri, voi se puna in lucrare proiectele Ecaterinei assupr'a Constanti-nopolii si armatele sele trecura in tierile române. Deschiderea acestui resbellu reinviâ sperantiele Gre-ciloru. Angli'a se speriâ si properâ liberarea Gre-ciei. Precându armatele ottomane se indreptau spre Dunare in contr'a Russiloru, guvernulu Franciei fû nevoitu de a se uní cu politic'a angla si offerí unu corpu de armata ca se operedie in Greci'a, spre a con-trabalantiá politic'a russa in opiniunea popóraloru crestine din Turci'a. Francesii desbarcara in More'a si constrînsera pre Ibraim de a se retrage. Cu a-cést'a Franci'a se reabilitá in opiniunea lumii de espeditiunea din Ispani'a. Grecii si-perdussera in certile d'între dênsii energi'a ce aretassera la inceputulu luptei. Dupa periód'a cea frumósa de glo-ria, urmasse una perióda trista de anarhia. In fine

Capo d'Istri'a dela Corfù, care erá devotatu Russiei, se allesse presiedinte allu republicei grece.

Greci'a erá salvata acumu, ânse Turci'a se aflá in periclu. Russii, facêndu din tierile nóstre campulu loru de bataia si ajutati de noi, trecussera victoriosi Dunarea, Balcanii si inaintassera departe, cându, prin insistenti'a puteriloru appusene, se facù pacea dela Adrianopole. Printr'acestu tratatu, facutu in profitulu Russiei care luâ buccile Dunarei, se recunoscù independenti'a Greciei si unele din vechiele drepturi alle tieriloru române, ínse puse sub garanti'a Russiei, care ne luasse Bassarabi'a. Resbellulu mai tienù câtu-va in Greci'a, câ-ci puterile nu se putussera invoì intre elle assupr'a confiniloru nuoului Statu. Intr'acestu ultimu episodulu allu resbellulu independentiei, admiralulu Miauli spulberâ in aeru flot'a gréca ca se nu cada in mânile strainiloru. In fine guvernele se invoira la Londr'a, ca, More'a, Livadi'a si parte din Tessali'a, Eube'a si Cicladele, se formedié unu regatu, si, fiêndu ca Capo d'Istri'a fusesse uccisu de fratii Mauromihali, puterile celle mari cautara lungu-timpu unu rege care se pacifice nuoulu regatu. In urm'a refusului principelui de Coburgu, Leopoldu, corón'a Greciei se dede lui Ottone I din cas'a Bavariei (1832). Din nefericire, acestu Statu se creâ pré micu, mai allessu din caus'a gelosiei An-

gliei pentru viitorul Turciei, si multe pãrți, unde revolutiunea se insemnase prin eroismul luptatorilor, fara lassate sub jugulu Turreilor. De atunci Greci'a, avându formele unui Statu civilisatu, se adoperã, desì nu cu multu successu, de a se curati de barbaria si de brigantismu. Dupa câti-va anni, Grecii facura una revolutiune (1843), si-dedera una Constitutiune liberale, si, din gelosi'a simtiului nationale, allungara pre Germanii cari venisera cu regele.

VIII

LITTERATURA SI SCIINTIE

«Timpurile de lupta si de activitate sunt favoritòre desvoltãrii viétiei literare. In Franci'a,ãnca desuptu imperiu, Chateaubriand dedesse litteraturei una directiune noua reinviëndu sentimentulu religiosu si poeticu, cu tóte câ a scrisu in prosa; junimea se puse pre acésta calle influintiata si de litteraturele straine, din Germani'a si Angli'a.

«Libertatea creatiunii poetice, ardórea si pasiunea lirismului, misicarea impetuósa si marimea dramei, sublimele avënturi alle imaginatiunii, atare erã invetiãmântulu ce dau doi poeti mari ai Germaniei, *Goethe* (1749—1832) și *Schiller* (1759—1805). Goethe dedesse la 1773 pre *Werther*, la

1778 prim'a parte a lui *Faust*, si pre a du' a la 1832. Schiller puse de represintă *Brigantii* la 1783; *Istori'a resbellului de Trei-dieci de anni* apparù la 1796, si *Gullielmu Tell* la 1804.

«In Angli'a Walter-Scott, celebrulu creatoru aillu romantieloru istorice (1771—1832), assemenea, tieneá séma, in scrierile séle, de veritatea istorica, professá mare cultu pentru evulu mediu si adorá natur'a; Lord Byron (1788—1824), pre l'onga celle-l-alte córde atinse de poeti, adaogá si pasiunea.

«Influinti'a litteratureloru europeene assupr'a poetiloru francesi din timpulu Restauratiunii fù numai indirecta; a causatu numai ruin'a prejudecieloru, si prepará publiculu pentru reinnoirea litteraturei, f'ora se o introducea. Lamartine, mai ántâiu, publicá la 1820, una culegere de versuri intitulata *Meditatiuni poetice*, in care unu sentimentu viu pentru natura si strigatele elocinti alle inimei aratara ca este poetu. Ellu dede la lumina unu nuou volume de *Meditatiuni* la 1823, si la 1829 *Armoniele poetice si religiöse*. Victor Hugo, emululu lui, publicá, cându erá in etate de du'oe-dieci de anni *Odele* (1822). Acésta scriere suptu una forma clasica faceá se se presimtia unu talentu ce nu are se se supuná lungu timpu regulei. *Odele* si *Balladele* sunt animate de una sufflare poetica mai forte si mai

avuta. Victor Hugo dede mai târziu, în urmă a epocii Restaurării, poeziile sale, *Orientalile* și *Frunzișele de Târnă*, cari sunt mai cu dreptu cunoscute și laudate. Alți doi poeți, nu atât de celebri, se inspirau, din contră, de suvenirile imperiului și de ideile liberali. Casimir Delavigne (1783—1843), autoriul *Messenienelor*, *Vesperelor Siciliene*; Béranger (1780—1857) cântărețul popularu.

«Precum în alta dată lumea literară se împărțea în *vechi* și *moderni*, se divide și acum în clasici și romantici. Cărtă se nascu și se învină în sânul ei, mai ales în lucrări de teatru. Victor Hugo (1) scrisse manifestul partitului său în prefața lui *Cromwell* (1837). Elu lăpădă *tragediă* și admiteă *dramă*, adică una acțiune multiplă, liberă de orice lege, care se desfășoară fără alta condiție decât numai inspirându un interes din ce în ce crescându.

«Ună din gloriile mai puțin contestate ale secolului nostru este marea regenerare a studiilor istorice. Augustin Thierry (1795—1856), Guizot (născut în 1786 și încă în viață). Champollion

(1) Victor Hugo, înfocatu apărătoru alu ideilor republicane, combatu, ca deputat în Adunarea națională, scopurile ambițioase ale lui Ludovic Napoleone, din care cauză, în urmă colpului de Statu delă 2 Decembrie 1851, fu nevoit să se ducă în exil, unde se afla și astăzi.

cellu june (1790—1831) descoperi secretulu ieroglifeloru egiptene.

Primul rolu in filosofia lu are Germani'a. Marele cugetatoru Kant (1724—1804) fundâ una sistema ce influintiâ tare asupr'a toturoru sciintieloru. Fichte (1762—1814), cellu mai mare dintre discipuli sei, trecu de la criticismulu lui Kant la idealismulu puru. Fichte fu anca si unu mare luptatoru allu libertatii poporaloru, pentru care memori'a sea este venerata de poporul germanu. Schelling (1770—1831), discipululu lui Fichte, unu idealismulu acestui-a cu filosofi'a naturale.

«Influinti'a dera ce a essercitatu Germani'a si Angli'a in misicarea poetica a Franciei, lucrâ mai de a dreptulu assupr'a regeneratiunii ei filosofice. Studiulu ce facu Royer-Collard ideiloru Scotianului Reid, care urma doctrin'a de observare a lui Bacon, lu condusse in lupt'a ce intreprinse in contr'a sensualismului seclului allu optu-spre-diecelea. Lectur'a opereloru filosofiloru germani formara pre Cousin, discipululu lui Royer-Collard.

«Unu criticu eminente, Villemain, era forte aplaudatu la Sorbonn'a pentru admirabilele sele prelegeri assupr'a litteraturei francese. Elocinti'a, atunci, resuna in tote partile: in scole ca si in corpurile legislative si in scrierile passionate alle lui Lamennais.

« Misicarea científica ce se insemnase încă din seclulu allu seapte-spre-diecelea si allu optu-spre-diecelea, urmă se aiba, intr'allu noue-spre-diecelea una activitate si una stralucire pin'aci necunoscute. Cuvier (1769—1832) constitue minunat'a reconstruire a lumii antideluviane ce descoperiá omeniloru revolutiunile allu caroru teatru este globulu ce lu locuiescu ei. Emulele seu, Geoffroy-Saint-Hilaire (1772—1844), marginindu studiele sele la speciile celle viue, stabiliá principiulu anatomicu allu unitátii de compositiune.

« Dar cellu mai mare renume, in Seclulu nostru, lu a avutu cu dreptu cuvântu *Alessandru. Humbold*. Ellu se nascù la 1769 in Berlinu, si murì totu aci la 1859; patri'a sea anse, putemu dice, a fostu lumea intréga pre care a strabatut'o si care fù obiectulu studiiloru séle celloru universali. Atari geniuri nu sunt atátu alle unei natiuni câtu alle umanitátii. Ellu a resumatu lucrările séle celle lungi intr'una carte magnifica, *Cosmos*, ce este una panorama adeverala a lumii si a sciintiei. Pre lînga geniu aveá si unu caracteru mare si se respectá multu pre sene însusi.

« Intr'acésta epocha trei ómeni, atátu prin lucrările loru particulare câtu si asociându-si fortimele loru, dussera departe matematicele, astronomi'a si physic'a. Acesti-a sunt: Ampère (1775—1836),

Fr. Arago (1786 — 1853), Biot (nascutu la 1774 si mortu de curêndu). Cei d'ântâiu duoi facura un'a din celle mai insemnatóre descoperiri alle seclului nostru, a electromagnetismului.

«Anca de mai înainte Chaptal aretasse câ sciinti'a se pôte applicá la industria pentru binele ómeniloru si allu civilisatiunii. Filippu cellu Bunu avù fericit'a idea de a adoperá gazulu ce provine din distillatiunea lemnului la luminatu (1750). — Fulton, care nu fusesse ascultatu in Franci'a, dussesse descoperirea sea in Americ'a, unde navigatiunea cu vapóre se întinse fórte ràpede, dupa care se introdusse in Angli'a, Franci'a si in tóta Europ'a.

«Usulu ce se faceá de vapóre in industria desceptasse de timpuriu ide'a de a o applicá si la tras-sulu trassariloru. Unu ingineru francesu, Joseph Cugnot, construisse (1770) carracu vapóre, si in Americ'a (1790) Oliviers Evans construisse trassuri cu vapóre ce umblau pre câile ordinare. Aceste incercâri n'avura nici unu resultatu. Cei d'ântâiu carii avura ide'a de a pune locomotiv'a pre câile cu sine de feru, ce erá in usu la lucrarea minereloru, fura Trévithick si Vivian. In fine, dupa mai multe procederi fericate, locomotiv'a se substitui cailoru, si câile ferate fura descoperite (1814).

Ampère si Arago concepura una applicare fericita a principiului lui Oerstedt, actiunea unui co-

rinte voltaicu pre unu acu magnetisatu : acest-a e principiulu telegrafului.

Consecintiele acestoru descoperiri admirabili sunt vedute si appretiate de toti. Prin telegrafu si câile ferate timpulu si spatiulu paru câ au desparutu. Elle au produssu suptu ochii nostri chiaru una revolutiune economica ca in seclulu XVI. Industri'a si comerciulu au luat unu sboru fôrte mare ce merge din ce in ce crescundu. Entusiasmulu si sperantiele omului luminatu sunt nemarginite cându vede popórale appropindu-se, câ civilisatiunea strabate in fundaturile celle mai departate, câ natiunile se facu solidare pentru pace fiêndu legate prin activitatea comunicatiuniloru si a interesselor. Europ'a tinde din ce in ce a deveni una singura familia. Isolarea din timpurile feudalitatii faceá ca nedreptatea se domnesca in tóte si produceá miseri'a; astadi asociatiunile dau avuti'a. Nivellulu morale se inaltia, si omulu devine din ce in ce mai demnu de missiunea ce i a incredintiatu Dumnedieu pre pamêntu.

IX

REVOLUTIUNEA DIN IULIU 1830

Carol X, nevrêndu se tiena séma despre progressulu ce se faceá in idei si in opiniunea publica

prin activitatea literara, descoperirile sciintifice si prin cultur'a intelectuale, se inderetniciá din ce in ce in politic'a sea.

Ministeriulu lui Martignac care cercasse a conciliá doctrinele liberali cu celle despotice si care probasse, prin lucrári intiellepte interne si prin câte-va fapte in politic'a esterna, câ are bune intentiuni, fû nevoitu de a se retrage ne mai fiendu sustienntu de nici un'a din celle duóe partite ce erau in lupta si, áncea, detestatu de ómenii curtii. Carolu X numí ministri dintre amicii sei sub presiedinti'a lui Polignac, cunoscutu de toti ca inemicu allu Constitutiunii si allu ideiloru liberali. Atunci toti ómenii cu inima, gelosi de libertátile publice, se temura câ Constitutiunea are se fiasfásiata. Nu mai târdiu de unu annu errumpse revolutiunea dela 1830.

In tóta Europ'a la 1829, ca la 1820 si la 1815, una lupta mare pareá câ are se se dea intre libertate si despotismu. In Angli'a partitulu aristocraticu fusse nevoitu de a face concessiuni cerintieloru libertátii, realisându mai multe reforme economice si emancipându precatolici. In Germani'a, diet'a dela Francfortu care reprimeá cu severitate aspiratiunile ei politice, fusse nevoita de a introduce unitatea de commerciu (*Zollverein*) ce contribuíá de a le incurajá. In Portugali'a, constitutiunea data de don Pedro fusse anulata de usurpatorulu don Miguel, si domniá tira-

nesce; dar resunetulu ce avù revolutiunea din Paris o va scapá. În Oriente resbellulu dintre Russi'a si Turci'a încetásse prin pacea de la Adrianopole, si Greci'a devenisse unu Statu independinte.

Intr'acestu timpu cându ideile liberali facussera progresse mari in Europ'a si cându Franci'a gustasse cincispre-diece anni din viéti'a constitutive, Carolu X voi se guvernedia intr'unu modu absolutu. La deschiderea Camereloru regele vorbì cu asprime, si cându Camer'a deputatiloru respunse in adress'a sea declarându cá «drepturile corónei lui sunt nedespartite de libertátile publice» ea fu prorogata.

Natiunea aretá prin manifestatiunile celle mai invederate simpathi'a sea pentru adresa. Ministrii, voindu se se puna intr'unu nivellu totu atátu de susu in contr'a simtiului publicu desceptatu, persecutara pre subscriitorii si partinitorii adresei, si mani'a loru cadeá mai furióssa assupr'a acellor-apte cari i credeau si cari erau mai inainte devotait numai causei regelui. Guvernulu, in locu de a vedé una lectiune in defectiunea acestor-a, merse cu ur'a sea pîna la violintia. Cu acésta purtare regele nu mai erá capulu natiunii, ci, cellu pucinu, instrumentulu unei factiuni. Ellu nu vreá se mai scie de nimicu, cì cautá numai cumu se triumfedie.

Mediloculu cellu mai securu de a ajunge la a-

cestu scopu i-parù câ ar fi una expedițiune în contra Algerului. Guvernulu credea că prin această expedițiune putea împacă spiritele și va face națiunea mai docile dându una satisfacțiune patriotismului. Expedițiunea fu decisa spre a repará una insulta ce insolentele deiu allu Algerului facusse Franciei în person'a consulelui ei. Resbellulu pareá déra câ se face pentru binele umanității și creștinătății, ca și pentru Glori'a Franciei ; dar, în fapta, se faceá numai ca se îndreptedie, prin succese strălucitoare, atentiunea națiunii bellicósă și setósa de gloria afara din tíera, spre a puté face în intru or ce abusu de ea. În diu'a de 16 Maiu, cându se imbarcá armat'a de expedițiune la Toulon sub commandulu lui Bourmont, essi și decretulu pentru *dessolutiunea Camerei* ce-si attrasese disgrati'a regelui prin adress'a sea. Expedițiunea fú fericita : armat'a deului fusse invinsa, întariturele Algerului bombardate, pirateri'a pre Mediteran'a stîrpita și Francesii pusera picioru tare în Afric'a.

Cându ajunse la Parisu scirea despre luarea Algerului (9 Iuliu), regele crediù câ va puté repurtá una victoria și mai strălucita în contr'a inamicilor din tíera, adeca în contr'a națiunii, precumu i urá în publicu arhiepiscopulu Parisului, spre a-si recapetá ceea ce numiá ellu prerogativele corónei. Dar în locu de această victoria funesta a

regelui in contr'a natiunii, natiunea repurtã un'a gloriósa in contr'a lui.

Mai întâiu ministrii fura batuti in allegeri, de si facussera totulu, intimidãri, promissiuni, ilegalitãti monstruóse spre a-si formã una majoritate servile in Camera. Francesii dederã atunci, prin curajulu si indepedinti'a loru de cetatiani, unu esemplu furmosu Europei, care-si aveã ochii si sperantiele întórse spre ei. Cei 221 de deputati, cari subscrisesserã adres'sã, fura toti reallessi. Ministrii, vediendu cã nu se potu mantiené in faci'a unei atari Camere, appucara callea cea mai periculósa, de a uccide prin ordinantie libertatea.

La 26 Iuliu 1830 Monitoriulu publicã siésse ordinantie. Dintre aceste-a, trei, subscribe de ministri, sunt faimóse: elle suspendau libertatea preseii, dessolvau nuó'a Camera (care nici cã incepusse a lucrã) si modificau intr'unu modu arbitraru legea electorale. Cea de a patr'a convocã collegiele electorali pentru 13 septembrie si Camer'a pentru 28 alleacelliasilune. Celle-l-alte duóã erau fôra mare importantia. Intentiunile regelui erau acumu pentru toti invederate: voiã se-si faca in tacerea cea mai completa a preseii una Camera favorabile prejudeciiloru séle.

Aceste ordinantie, cari nimiciau cu totulu constitutiunea si cu cari regele incepù lupt'a in con-

tr'a drepturilor natiunii, fura semnalulu de exploziune allu tuturor ureloru adunate de cinci-spredecece anni pre capulu Restauratiunii.

Agitatiunile incepura anca din sér'a dillei, 26 Iuliu, cându se publicara ordinantiele fatali. La 27 devenira generali si luara unu caracteru ammentiatoru. La 28, Parisulu se acoperi de baricade, si la 29 revolutiunea erá victoriósa si flamur'a tricolora, ce erá proscrisa de Burboni, fálfaia de assupr'a Tuilliereloru. Cãti-va deputati liberali si cu influintia se intiellessero intre dënsii ca se dirigidie lupt'a, la care luau parte tóte clasele populiunii, si apoi formara unu comitatu provisoriu de administratiune sub presiedenti'a lui *La Fayette*. Acestu barbatu raru-si recapatasse tóta popularitatea de la 1789.; Numele seu inspirá entusiasmu si inima luptatoriloru. Victori'a incliná degiá in partea poporului, si totusi regele nu voiá se audia de concessiuni. Ide'a de a-lu destroná, provocata de acésta cerbicia órba, petrunse in spiritele populiunii essasperate si indata victori'a fu completa. Abbiá atunci Carolu X consimtì de a-si retrage ordinantiele si de a scãmbá ministeriulu. Respunsulu fù : «Pré târdia!» In desiertu voi ellu se mai negotiedie, offerindu de a abdicá, ellu si fiu seu in favórea junelui duce de Bordeaux, care luá numele de *Enrichu V*; poporulu nu vrea nici ellu acumu

se mai audia. Burbonii fura dechierati de destornati, si ei, convinsi că nu mai potu face nimicu, essira din tíera p'ntre acclamatiiunile poporului beatu de bucuria că a infránatu jugulu despotismului.

Deputatii, ca se puna capetu revolutiunii, prochiemara rege pre ducele d'Orléans, care, pre lónga alte merite, nu aveá prejudeciele ramurei primare a acestei familie. Dar decretulu care contieneá votulu *deputatiloru* si allu *Camerei pariloru* essi numai in urm'a protestáriloru celloru mai solemne alle ducelui, că «de acumu inainte *Constitutiunea* (chiaru cu modificárele ce se voru introduce) are se fia una *veritate*, precumu si in urm'a aprobáarii *programului dela palatiulu muncipale* (netienutu in séma mai târdiu), că adeca *institutiunilerepublicane* a use fia unite cu *form'a guvernului monarchicu*. Aceste legaminte linistira pre amicii libertátii si incununara dorintiele patriotice alle lui La Fayette, care, e sciutu de toti, că puteá se dispuna de corón'a Franciei.

In 7 Augustu se dede decretulu care regulá modificatiunile constitutiunii in interessulu libertátii si-lu prochiemâ rege cu *vointi'a nationale* sub numele de Ludovicu Filippu d'Orléans. La 9 Augustu se facu juramântulu si revolutiunea cea gloriósa, in care poporulu s'a purtatu cu eroismu si generositate, fôra se aiba a rusí de nici una fapta deso-

noratóre, probâ câ moralitatea se întinsese în națiune. Acumu începe una nouă perioadă, nu numai pentru Franci'a, dar încă și pentru Europ'a, ba chiaru pentru lumea întreaga.

X

CONSECINȚIELE REVOLUȚIUNII DIN IULIU 1830

Ver ce mișcare în Franci'a produce scuturare în Europ'a. Revoluțiunea din Paris resună în toată Europ'a și, spăimântându pre unii, încujându pre alții, dede nascere unei adevărate revoluțiuni europene în favoarea libertății. Acest'a fu una datatura de mărte pentru Stân'a-Alliantia, făcîta degiă prin mărtea lui Alessandru allu Rusiei, și edificiulu artificial, construitu de diplomatii congressului din Vienn'a, fû scuturatu din fundamente.

Cu tôte câ Ludovicu-Filippu «regele cetatianu» inagurâ una politica de pace și de reconciliatiune către celle-l-alte State, delasându callea ce-i însemnasse spiritulu revolutionaru și luându, dreptu devisă, massim'a *mediulu justu*, sau una calle de midilocu între celle două extreme, prim'a suflare revolutionara electrisă popórale ce sufferiau mai multu de sistemulu impusu de Sânt'a-Alliantia. În Belgi'a, Germani'a, Poloni'a, Itali'a și în alte părți se făcure

revolutiuni, ce putura fi innecate in sânge, abia dupa duoi anni de lupta; si cu tóte câ celle trei puteri, Russi'a, Prussi'a si Austri'a, ce conduceau reactiunea, erau dustulu de tari, spre a mantiené si a restabilí in celle mai multe State sistemulu de mai inainte, totusi, de atunci in cuá, ideile liberali avura multa valóre, si opiniunea publica crescù atátu de multu in câtu infruntá severitátile politice. Sistemulu constitutionale si libertatea civile essira victorióse in appusulu Europei, gratia influintiei Angliei si Franciei ce atunci lucrara in intiellegere.

Revolutiunea *Belgiei* fu prim'a consecintia a acelloru trei dille din iuliu. Congressulu de Vienn'a, fóra a tiené séma despre diverginti'a de limba, tendintie si de interesse nationali, unisse Flandri'a si Brabantulu cu Statele generali alle Olandei intr'unu regatu numitu Tierile-de-Diosu. In desiertu regele Gullieltu se adoperá prin concessiunile materiali ce faceá Belgianiloru de a formá din aceste duóe popóra unulu singuru, câ-ci, in realitate, Olandesii erau dominatori. Ei impuneáu legile si limb'a loru Belgianiloru si cautau se puna instructiunea catoliciloru suptu vigilantia magistratiloru protestanti. Una legatura strinsa se facú atunci intre patrioti si clerulu catolicu. Agitatiunile loru, si mai allessu tipetele pressei fura cu asprime pedep-

site, ceea ce atrăsese assupr'a guvernului una reprobare generale. Regele defaimă prin cuvinte fórte tari acésta legatura. Intaritatea spiriteloru erá de-giá la culme cându ajunse la Brussele scirea despre evenimentele din Parisu, si crescù totu mai multu. In sér'a de 25 augustu, dupa represntatiunea la teatru a faimósei melodrame «La Muta di Portici» allu càri'a subiectu este revolt'a lui Massaniello la Neapole, una céta numerósa de poporu facù in bucâti tipografi'a unui diariu devotatu Olandesiloru, se aruncâ apoi assupr'a palatului ministrului de Justitia si assupr'a casei directorului de Politia. La 26 agitatiunea deveni insurectiune, si preste pucine dille revolutiune. Indata se institui una garda spre infrênarea excesseloru si unu comitatu provisoriu care luâ directiunea misicârii pîna ce se putura intruní liberalii si catolicii intr'unu congressu sub presiedienti'a lui Potter, unulu din proscrisi guvernului olandesu. Essemplulu ce dede capital'a fù imitatu de tier'a intréga, si flamurele nationali se inarborara in tóte pârtile.

Cându regele audi aceste sciri, ellu avù una buna inspiratiune, de a cautá pacea prin reconciliatiune. Fiiu-seu cellu mare, principele d'Orange, fù trimisu indata la Brussele, unde se introdusse printre barricade, si propuse una legislatiune si una administratiune separata pentru Belgi'a. Una

deputatiune belgica se dusse la Haga ; dar regele, scâmbânduși intentiunile, desapprobâ promissiunile fiu-seu și strinse óste. Belgi'a luâ și ea mesuri pentru una apperare energica.

Assaltulu ce făcura Ollandesii assupr'a Brussellei este respinsu dupa una lupta de cincii dille, și unu corpu de insurgenti se indrepté dia către Anvers'a spre a o liberá. Atunci regele, imblânditu, vói se tratedie, dar erá pré târdíu ; Generarulu olandesu din Anvers'a, Chassé, se retrasse in citadella și fulgerâ in decursu de siépte ore avut'a urbe, causându daune immense depositeloru commerciantiloru : Anvers'a faceá unu comerciú mai întinsu de cátu Amsterdumulú. Acésta barbara purtare facù reconcilliatiunea și mai imposibile. Congressulu nationale, indignatu, prochiemâ indepedenti'a Belgiei și destonarea de pre tronulu ei a familiei de Orange. Pre cându lupt'a se incinsesse cu inversiunare, celle cincii puteri europeene se iutrunira in conferintia la Londr'a și, dupa lungi desbateri, deliberara separatiunea Belgiei de Oland'a. Principele Leopoldu de Sassonia Coburgu, care depunsesse una principessa angla și, dupa mórtea acelli'a, una fiia a lui Ludovicu-Filippu, fu allessu rege (1831) allu Belgiei. Ellu si-attrasse simpathi'a tieriei printr'una constitutiune fórte liberale care apoi fu bine observata și applicata cu sinceritate. In desiertu O-

landesii mai incercara se suppuna pre rebelli prin arme; ammenintiati si batuti de Francesi si de Angli, pre apa si pre uscatu, fura nevoiti, cu tóta vallinti'a ce aretara, de a incetá lupt'a. De atunci in cuá Belgi'a, sub Leopoldu I, regele constitutionale modelu, prosperá fórté multu, atátu prin liberele sele institutiuni politice, cátu si prin progressesele celle mari alle industriei.

Resultatulu cellu bunu allu revolutioniloru in Franci'a si in Belgi'a avura resunetu si in nefericit'a *Polonia*. Ináltiata de congressulu de Vienn'a la gradulu de regatu, suptu sceptrulu imperatorului Russiei, Poloni'a pareá cá are se fia mai bine de cátu in timpulu ei de anarchia permaninte. Constitutiunea cu dieta si cu óste nationale pàreau cá voru da tierii libertate si securitate, mai allesu cá aceste instiutiuni erau garantate de Europ'a; dar elle nu putura produce binele asceptatu, fiéndu pururea atacate si paralisate in essercitiulu loru de administratiunea russa, sub directiunea, din natura despotica, a vice-regelui Constantinu. Polonii déra, perdiéndu-si ver-ce illusiune despre intentiunile bune alle Russiei, incepura a conspirá si organisara societáti secrete pîna si in armata; si pre cându tiarulu Nicola, spariatu de ideile revolutionare ce scuturau Europ'a, se prepará de a vení in contr'a Franciei cu Polonii in frunte, acesti-a se

rescullara crediëndu ca Franci'a va ajutá pre vechii ei alliați de a reconstruí integritatea Poloniei. In sér'a de 29 noembre 1830, duoe-dieci de studenti ai scólei militare din Varsovi'a, initiati intr'una mare conjuratiune petrunsera in palatiulu vice-regelui, pre cándu alti conjurati chiemau poporulu la arme. Marele duce Constantinu abiá putù scapá cu fug'a, si Varsovi'a libera negociá cu ellu retragerea óstei russe. Unu guvernú provisoriu se formá avëndu in capu pre Czartoryski, Niemcewicz si pre generariulu Chlopicki spre a dirige insurectiunea. Dar indata se aretara din nuou rellele ce perdussera Poloni'a: divisiunile intestine. In locu de a-si indreptá tóta ardórea patriotica si bellicósa in contr'a Russiloru, appucati pre neasceptate si neparati de lupta, diferitele partite nu se putura intiellege nici assupr'a formeii guvernului provisoriu, nici assupr'a intinderii ce aveá se dea revolutiunii. Rivalitátile personali nascura rivalitátile politice. Patriotii cerura a se luá mesuri extreme si se se faca appellu la tóte provinciele vechie alle Poloniei. Aristocrati'a, temënduse de spiritulu democraticu, si póte neincrediënduse in fortiele natiunii, voiá se negocietie ca prin diplomatia se obtiena garantie mai tari pentru constitutiunea ce li se dedesse la 1815.

Denumirea lui Chlopicki de dictatoru si de comandante allu armatei nu servì intr'unu nimicu caus'a

nationale. Ellu vreá se conducea revolutiunea dupa ideile partitului aristocraticu. Strategistu bunu si generaru abile, puneá pretiu numai pre forti'a organizata, pre óste, si refusá de a ridicá poporulu in massa. Diet'a, convocata cu celeritate, dede autoritatea supreme principelui Radziwill; aristocrati'a neresoluta si desgustata de cerintiele cluburilor democratice nu numai cá nu se misicá de locu, ba áncã impiedecá ver ce revolutiune mare si barbatésca. Asia, pre cându imperatorulu Russiei, profitându de timpulu ce perdura Polonii, trimiteá (1831 ianuarin) 150,000 de soldati sub commandulu lui Diebici, diet'a dechierá cas'a de Romanoff cadiuta de pre tronulu Poloniei, áanse negându, totu-de-una-data, tieraniloru dreptulu de proprietate imobile, si mántienându assupra-le greutátile feudali, impiedecá intr'acestu modu pre poporu de la lupt'a din care ellu singuru puteá se scape natiunea. Cu tóte aceste-a, óstea polona, de si inferióra cu multu in numeru Russiloru, nu se descurajá, ba áncã facú minuni de bravura. Dar generarulu Radziwill nu sciù se impiedece impreunarea unui corpu de 20,000 de Russi cu armat'a lui Diebici, si acest-a, reíntaritu, incepându éراسi ataculu, Polonii fura nevoiti de a se retrage la Prag'a in Varsovi'a.

Shzrynski care fu pusu in commandulu armatei, incrediénduse in diplomatia, perdù unu timpu pre-

tiosu fôra se facea nimicu. Pricepèndu in fine câ negociatiunile erau mai multu favorabili inemiciloru si câ puterile appusene nu faceau nimicu spre a sustiené promissiunile loru, reapucâ offensiv'a. Ellu trece in tacere cu armat'a preste puntea Pragai si bate, apoi imprastia, duoe corpuri din óstea russa, care erá cu totulu demoralisata, ânse nu cutésa de a se aruncá si assupr'a corpului principale, si determinâ se-lu attace numai dupa ce perdù multu timpu, cându erá pré tardiu.

In fine generalulu Shzrynski, dupa ce mai batusse unu corpu russu la *Iganie* si apoi mai lassá se tréca siése septemáne, se decise a merge inainte, si la 23 Maiu se dede la *Ostrolenc'a* un'a din celle mai sângeróse batalie. De si Russii remasera domni preste câmpulu de bataia si Polonii se retrassera la Varsovi'a, totusi ei nu putura se mai intreprindia nimicu seriosu. Dar discordiele, tradârile si promissiunile fallaci alle diplomatiei aveau se pérdia Poloni'a. Intre aceste-a Diebici muri de choler'a ce desolá armat'a russa si commandulu se dede lui Paskievici (Eridanski), care trecù Vistul'a si se apropiá de capitale. Atunci partitulu democraticu, credièndu câ revolutiunea pere din caus'a tradatoriloru, commise fapte atroci. Populatiunea, resoluta de a face una apperare desperata, resturnâ in furórea ei guvernulu, si voi se se curatie de toti

tradatorii, uccidându multi din acei-a pre cari i desemná cu acestu nume. Atari escesse fórté raru servescu caus'a in numele càri-a se facu. Czartoryski, care erá capulu guvernului, spaiméntatu, fugì in castramentulu generarului Dembinski. Diet'a numì de presiedinte allu guvernului cu autoritate dictatoriale pre Krukowiecki, incredintiându lucrulu cellu mai mare din tóte, salutea publica, unui omu care, déca nu erá tradatoru, erá ânse cu totulu neaptu, si neapacitatea, ridicata la acésta inaltime in momente atátu de supremi este ca-sì unu crime. Cându se apropiâ Paskevici de murii capitalii, ellu se perdù cu totulu : dá ordinile celle mai contradicatóre si luá despositiunile celle mai neintiellepte. Ostea polona, attacata la Wol'a (unde se allegeau regii vechi ai Poloniei), se luptâ cu vallintia si multi ostasi se purtara ca nisce eroi, pentru care in urma fura cântati de poporu; dar, dupa duóe dille de assaltu, Krukoviecki voi se tratedie despre conditiunile suppunerii; desapratu de dieta, se retrasse, lassându Russiloru capital'a (8 septembre 1831).

Caderea Varsoviei avù resunetu durerosu in tóte pàrtile si mai allessu in inim'a poporului francesu; dar ministrii erau mai multu de câtu indifferenti. Cându unu deputatu combatù politic'a esterióra a guvernului, Sebastiani respunse: *Ordinea domnesce la Variovi'a*. Ordinea domniá, intr'adeveru,

ânse prin terórea cea ne mai audita in timpurile aceste-a. Cei mai distincti si mai candidi patrioti fura pusi la pedepsele celle mai orribili si minerele gheciósei Siberie se umplura cu ei. — Guvernulu, diet'a si ceea ce mai remâneá din óstea polona, se retrassera in Prussi'a, unde fura desarmati si retienuti pîna la asservirea completa a patriei lor. Atunci le fû permis de a intrá in tíer'a lor, promitiéndu-li-se amnestia. Dar mai multe mii dintre ei, audiéndu despre purtarea barbara a Russiloru si sciindu ce valóre se póte pune pre aceá promisiune, preferira essiliulu, ne puténdu nici se védia cu ochii batujocorirea si pângarirea tieriei lor. Ospitalitatea ce li se offerì in tierile civilisate, allinâ in câtu-va durerile acelloru nefericiti.

In Poloni'a subjugata, guvernulu russy publicâ unu ukasu care, sub numele de *Statutu organicu*, faceá din acésta tíera una provincia a imperiului, lassându-i una umbra de administratiune propria. Nicola sfâsiá Cart'a data de Alessandru si garantita de puterile șemnatórie tratatului de Vienn'a, fôra ca elle se dica nimicu. Paskevici, ca locotente imperiale, guvernâ cu mâna de feru Varsovi'a.

Intr'acésta revolutiune Polonii mai probassera ânca una data cá sunt capabili de mare patriotismu si de eroismu pre câmpulu de bataia, dar cá nu potu lucrá in concordia si cu abnegatiune. Dupa

câti-va anni, emigratii incercara de a reinviá patri'a loru prin conjuratiuni si rescullári, fôra ca se le esse bine; ei, din contr'a, le au addussu persecutiuni si rigori mai mari, ba âncea se incorporâ cu Austri'a (1846) si Cracovi'a, ce remasesse neimpartita la a treia desmembare a Poloniei.

Revolutiunea din Parisu facù se se scuture si *Germani'a*. Principii ei, temându-se ca nu cumu-va dorinti'a pururea crescênda a Francesiloru de a se intinde pîna la Rennu, se nu appindia vre-unu resbellu nuou, avura grija de a impacá popórale facêndu-le concessiuni si reforme. Turburârile ce se manifestara in Annovr'a si in Sassoni'a fura pacificate prin constitutiuni liberali si prin indreptarea unoru abusuri invechite; in Brunswick, unde poporulu derimâ palatiulu curtii, ducele fu constrinsu de a fugí si frate-seu, care-i successe, imbună inimile toturoru reformându constitutiunea. In Hessa-Cassel electorulu fu nevoitu si ellu de a accordá una constitutiune liberale, si in Baden se introdusse libertatea pressei. In parlamentele Germaniei meridionali liberalii triumfara si cerura reforme; dar cutesarea acestor-a mergundu pré departe, guvernele profitara de neprevederea loru si putura luá mesuri aspre. Caracterulu pré pacificu allu monarchiei din iuliu, apoi caderea Varsoviei scapara pre principii germani de fric'a ce aveau ca

nu cumu-va misicârile din Statele loru se fia ajutate din afara, si încercarea temerara a unoru studenti de a împrastiá diet'a de Francufortu si de a face scâmbâri prin violentia, prinsera bine retrogradiloru. Ne essindu bine acésta încercare imprudente, se luara mesuri funeste pentru libertate ca la 1820; carcerile se umplura de «*criminali politici*» si multi fugira in Franci'a si in Elveti'a. In atare modu adoperârile liberaliloru, din caus'a nemintosiei capiloru, fura desierte. Guvernele fura deplinu victorióse, dar abusându de victori'a loru si-atrassera ur'a popóraloru. Acést'a se vediù, mai allessu, cându Victori'a, devenindu regina in Angli'a, i successe in Annovr'a unchiu-seu, Aug. de Cumberland, care supprese constitutiunea. Surdu la remonstrantiele ce ploáu din tóte pârtile in contr'a unei fapte atátu de arbitrare, ellu cerù âncã ca toti functionarii Statului sei jure suppunere; siépte professori dela universitatea de Goetting'a, cari refusara. fura destituiti si altii allungati din tiéra. Aceste-a si alte fapte de acésta natura inasprira discordi'a dintre poporu si guverne, precumu si ur'a in contr'a despotismului politiei si burocratiei.

Diet'a, care represintă numai guvernele, determinâ casurile cându principii puteau se se scuté-sca de adunantiele deliberátore. Una commissiune se institui spre a veghiá assupr'a pressei si tribunei.

In casu de revolutiune, diet'a se obligá d'a ajutá pre ver care din membrii confederatiunii care ar fi ammenintiatu. Toti principii se legau de a si-dá unii altor-a pre preventii loru politici. Spre a completá acésta resolutiune, se facura conventiuni secrete la Vienn'a (1834), ce tindeau de a stirpí cu totulu ver-ce guvernul reprezentativu. Omenii luminati, intelliginti'a tierii faceau, in applausele poporului, prin gazete si scrieri, una oppositiune generale guverneloru. Tóte aceste conflicte si lupte aveau unu scopu mare, unitatea nationale, si guvernulu prussianu puse, cu legea vamale (Zollverein), fundamentele realisării acestei idei.

Si in *Itali'a* revolutiunea din iuliu produsse micári poporali, dar sperantiele liberalilor fura indata insiellate. Duoi suverani, Ferdinandu II (1830), la Neapole, si Carolu-Albertu (1831), la Turinu, avenissera la tronul; unulu promiteá de a indreptá nevoiele tierii, si cestu l-altu favorisasse, la 1820, intreprinderile liberalilor. Centrulu Italiei áanse n'aveá nici unu cuvêntu de a se increde in suveranii sei, mai toti straini si legati in tóte cu Austri'a, inemic'a seculara a Italiei.

Curtea pontificale erá, de lungu-timpu, centrulu reactiunii in contr'a aspiratiunilor liberali alle Italliei, si acést'a provocá organisarea societátiloru secrete si dá nascere la desse rescullári. Pontefice

dela 1831 erá Gregoriu XVI, inemicu neimpacatu allu spiritului timpului. Revolutiunea errumpse pre rîndu in direvse cetâti : Moden'a, Parm'a, Bologni'a, Ancon'a si in alte locuri, si guvernulu pontifical se dechierâ de cadiutu. Rom'a insasi, residentia pontificelui, fû tienuta in frêu numai prin mesuri severe.

Austriacii intervenira indata si readdussera pre principii fugari. Guvernulu prochiematu in Boloni'a de adunanti'a generale si-faceá illusiuni câ Austriacii, neavêndu nici unu motivu, nu voru intrá in Legatiuni. Dar ei intervenira si aci ca se stinga foculu revolutiunii. Guvernulu sperá multu in protectiunea Franciei, ce aveá un regime essitu din revolutiune si care desceptasse sperantie univesali; dar, vediêndu câ acestu regime erá preocupatu acumu numai de ide'a cumu se restabillésca pacea ce ênsusi turburasse, se retrasse la Ancon'a. Austriacii lu urmarira si aci : Italianii se batura bine la Rimini, dar Ancon'a fû constrinsa de a capitulá. Acêsta capitulatiune umplù de rusine pre Austriaci, câ-ci ei prinsera vasulu ce duceá pre patriotii fugari din tier'a loru si le dederu ospitalitate in plombierile, sau inchisorile neguróse din Veneti'a.

Dar nu tóta Itali'a luasse focu, si spiritulu de moderatiune allu celloru revoltati contribuise la acést'a : toti credeau câ caracterulu pacificu allu

misicării lor va atrage asupra-le simpathiele Europei. Statele din appusu, cari nu voissera a ajută aceste misicări, crediura că este una détoría imperiósă ca, cellu pucinu, se veghiedie assupr'a sortii ce destinau poporului italianu principii sei, si cerura de la papalu de a face reformele ce aru puteá se mai impace nemultiamirile suppusiloru sei. Ellu mai ántáiu refusá de a intrá pre acésta calle neplacuta; dar in fine fù nevoitu se recunósca necesitatea de a dá ore care satisfactiune aspiratiuniloru liberali. Micile reforme administrative si de justitia ce facù, lassáundu guvernului seu totu caracterulu clericale, nu respundeá la acceptarea generale. Prin urmare societátile secrete se reorganizara, agitatiunile reincepura si insurectiunea si-aretá din nuou capulu. Gregoriu XVI chiemá érase pre Austriaci cari venira in tóta celeritatea.

Austri'a calcá in picióre, cu acésta invasiune nuóa, pentru a duo'a óra principiulu de neintervenire. Cabinetulu francesu sub Casimir Périer, atátu ca se scape apparintiele unei sfidári, cátu si ca se nu pérdia cu totulu prestigiulu si influinti'a Franciei in peninsula, protestá cu energia si trimise unu regimentu de ocupá Ancon'a. Unu resbellu ar fi pututu se esse de acì; dar, Austri'a, ce se asceptá la mai multu, aretá cá nu face mare casu de acést'a si ponteficele romanu fù nevo-

itu de a se plecá. Ocupatiunea francese, ce tienù pîna la 1830, nu procurá nici una usiurare poporului italianu. Guvernele, din contr'a, devenira mai severe, si Itali'a fù totu mai oppressa. Acésta politica revoltatóre facù ca resculârile se continue, si patriotii, in essasperarea loru, mai allessu cei emigrati, incepura a face una propaganda revolutionara mai radicale de câtu pîna acì. Atunci se puse inainte ide'a de republica unitara, si junele Mazzini fundâ la Marsili'a diarulu si societatea «junei Italiei» spre a o poporalisá.

Impulsiunea data Europei de victori'a repurtata de poporulu francesu in contr'a despotismului la 1830, se simtì si in *Elveti'a*. Acésta republica supportá cu greu conditiunea ce i creasse congresulu de Vienn'a, si, in 1830 decembre, guvernele restauratiunii, fura resturnate in mai multe cetâti si cantóne. Pactulu Sântei-Alliantie se sfâsiá si unu nuou sistemu representativu, dupa numerulu populatiunii si importanti'a cantóneloru se votá de constituent'a ce fù convocata; dreptulu de votare, assemenea, se intinse. Patriotii cei mai infocati demândau reforme mai mari: una mai strinsa legatura federale, una armata permaninte si altele; dar ei fiëndu in minoritate, republic'a sufferì din causa'a turburârilor. Elveti'a devenì si mai multu nu numai unu asile ospitaliaru pentru refugiatii liberali

ai celloru l-alte tieri, ci sî instructivu, salutaru pentru practicarea principiiloru nuóe.

In *Ispani'a* liberalii fura, dupa revolutiunea din iuliu, din nuou triumfatori, ânse nu atátu prin propri'a loru virtute, câtu prin discordi'a ce se introdusse in famili'a domnitóre. Odiosulu Ferdinandu VII, ca se assecure tronulu fiei séle Isabell'a, pre care o aveá cu a patr'a sea sociá Mari'a Cristin'a, abrogá pragmatic'a publicata la 1714 de Filippu V, ce invoá successiunea femeiloru la tronul numai in casulu cându ar lipsí cu totul unu erede de sessu barbatescu. Ferdinandu VII, care a avutu una domnire atátu de trista, murí (1833) si lassá dupa mórtea sea Ispaniei resbellulu civile.

Nuó'a dispositiune de successiune-la tronul nu placeá partitulu apostolicu care cereá crescerea preste tóta mesur'a a privilegiiloru clerului, si sustienú drepturile la tronul alle lui Don Carlos, fratele minorénu allu regelui, in care si pusesse tóte sperantiele. Cristin'a, reginta a fiei sele minorene, Isabell'a, fú nevoita de a se luptá sî in contr'a acestui partitu, eminaminte despoticu, si in contr'a liberaliloru cari demándau constitutiunea de la 1812. Resbellulu incepú si Don Carlos, ajutatu de curajosii munteni din pólele Pireneiloru, se uní cu Don Miguel care erá allungatu din Portugali'a, in urm'a evenimenteloru provocate de revolutiunea din iuliu;

lupt'a fû lunga si sângerósa. Regintea Ispaniei cautâ se traga in parte-si pre liberali concedendu intrarea in patria a essiliatiloru si promitendu libertâti nationali; dar *Statutul regale*, promulgatu la 1834, nu putù se satisfaca aspiratiunile loru. In fine *Cristinii* fura victoriosi in contr'a *Carlistiloru*. Generarulu Espartero, numitu *ducele Victoriei*, constrinse óstea loru de a depune armele si Don Carlos cu multi officiaru si preoti se dusse a fara din tíera. Nu trecù multu si ellu reapparù in Ispani'a, unde aflâ din nuou multi apperatori, si lupt'a se încinse cruntu din ambele pârti.

Liberalii se desbinara si ei: *exaltados* si *moderados*; cei d'ântâiu appucara de assupr'a. In midiloculu uccideriloru faimóse commise assupr'a clerului prepusu de indemnatorulu atrocitâtiloru Carlistiloru se constituira *junte* in mai multe cetâti. *Essaltatii* si *moderatii* ajunsera pre rôndu la putere; confusiunea si paralisarea produsse de rivalitâtile loru, favorisara progressele Carlistiloru, de cari profitara essaltatii spre a prochiemá in mai multe locuri constitutiunea dela 1812. Ei putura âncea se traga in parte-le câte-va regimente cari intrara cu armele in mâni in curtea palatiului (1836) strigându: *Vivat regin'a Isabell'a II, vivat constitutiunea dela 1812*. Regintea promise, tremu-

rându, că are se aplice acea constituțiune pîna la intrunirea Cortesiloru.

Ministrii liberali pricepura că este bine se-si moderedie cerintiele spre a nu compromite totul ca la 1820. Constituțiunea ce se promulgă la 1837 satisfacă si assecură principiile de progressu: egalitatea in faci'a legiloru, garanti'a libertății individuali, libertatea de pressa, etc., si impartia in fine puterea intre Cortesi si suveranu. Cortesii se compusera din duoe Camere legislative egali in putere: Senatulu si Camer'a deputatiloru. Ambele Camere aveau dreptulu de iniciativa intr'una mesura egale cu a regelui. Acestu legamentu fundamentale, dându mai multa putere guvernului, se puse capetu resbellului civile si Don Carlos se refugia in Franci'a.

Din nefericire, Ispani'a nu avù lungu timpu pace. Discordi'a ce se nascù intre M. Cristin'a si Espartero, dede ocasiune la certi si intrige multe. Cristin'a fù constrinsa, pentru unu timpu, de a essi din tiéra si cortesii dederă reginti'a lui Espartero (1841) care guvernă pîna la 1843. Dar Narvaez, capulu moderatiloru, care si-facusse nume in lupt'a civile si care eră partinitoru allureginei mame, resturnă pre Espartero, i luâ locul si prochiemă majoréna pre Isabell'a II, de si eră in etate numai de trei-spre-diece anni. De atunci Isabell'a si Cri-

stin'a se lassara se fia condusse de consiliiele regelui Franciei.

XI

REGNULU LUI LUDOVICU-FILIPPU

Tronulu ridicatu in Franci'a de revolutiunea din lun'a lui iuliu si fundatu pre terrênulu allunecosu allu suveranității poporului, erá espussu la multe pericle. Inemicii sei erau partinatorii monarchiei cu dreptulu divin (legitimistii, Carlistii) si republicanii. Numai burgesi'a avuta si avida de specule, pentru care monarchi'a constitutionale este cellu mai bunu apperatoru, erá multiamita si sustieneá regimele din iuliu; Ludovicu-Filippu se redimá si ellu mai numai pre ea. Dar burgesi'a mai pucinu avuta se întorse in contra-i, pentru cá, acestu regime nevrându se intindia dreptulu de allegere nici se micusio redie censulu, ea nu puteá se aiba nici una influintia si nu partecipá la guvernarea tierii.

Dupa ce revolutiunea essi victoriósa, Camer'a, in contr'a càri-a se aruncassera funestele ordinantie alle lui Carolu X, se constituì indata; dar, fiendu cá circumstantiele erau critice si timpulu pré scurtu, nu se puteáu face desbateri lungi pentru una constitutiune nuóa assiediata pre principie mai libe-

rali. Prin urmare, Cart'a din 1814 se modifică în câte-va puncte, nu ânsă fôra se se redice discussiuni fôrte viue assupr'a întinderii drepturilor, dupa cumu sperassera cei mai multi dintre autorii revolutiunii. Censur'a fû abrogata, si artielulu ce recunosceă una religiune de Statu, se înlocă cu altulu ce prochiemă egalitatea culteloru. Afara de acestea se mai adaogira nisce dispositiuni ce promiteau applicarea juriului la delictele politice si de pressa, apoi responsabilitatea ministriloru si a agentiloru guvernului, organisarea instructiunii publice, libertatea învetiamântului si altele. Acésta constitutiune impusa de adunarea deputatiloru, în urm'a victoriei poporului assupr'a despotismului, dá tóta puterea parlamentului ce represintă voin-ti'a numai a duoe cente de mii de allegatori; ca-ci legea electorale, modificata de una camera es-sita din legea vechia, fû cu pucinu mai întinsa de câtu acést'a. Una atâtu de strîmta representatiune, se pôte dice cu dreptate, că mai multu conduceă si formă guvernulu, de câtu lu controlă pentru binele tierii. Sôrtea ministriloru eră în mân'a ei, si de aceea fura desse crise ministeriali. De multe ori successele desbateriloru parlamentare impuneáu regelui ministri pentru cari n'aveă simpathia. Guvernulu déra devenisse, din curatu representativu, par-

lamentaru, cea ce este form'a organica a libertății intr'una tiéra cu drepturi egali.

Ludovicu Filippu aretasse, âncã dela inceputu, prin preferintiele ce aveá pentru unni ómeni politici, cã nu vreá se tiena séma de sentimentele democratice, si cautá se despartia tronulu de circumstantiele ce lu produsessera, se-si renege originea, asiá in cátu tóta scãmbarea addussa de revolutiune se se marginésca numai la una nuóa familia pre tronul si la ore-cari garantie ce nu meliorá sórtea classelor de diosu. Acésta neconsecintia a regimelui nu fù indata observata, cã-ci attentiunea publica erá preocupata de politic'a esterna. Toti regii Europei, afara de allu Angliei, avura téma la inceputu de consecintiele revolutiunii din Parisu; dar popórale o salutara cu bucuria si se asceptau la una lupta decisiva intre despotismu si libertate. Ludovicu Filippu cantá déra se se pronuntie assupr'a attitudinii ce aveá se iea. Dar ellu tramândã, tergi-versã, pina ce i veni bine. Cã-ci, de si inclinã spre ómenii partitului cu idei autoritare, de intarire a tronului, ca Guizot, de Broglie; dar nu cutesá se se strice cu ómenii cari erau pentru libertate, ca La-Fayette, Dupont (de l'Eure) si altii cari lu redicassera pre tronul si de a caroru popularitate aveá nevoia spre a se sustiené. Prin urmare, cându vediù cã poporatiunea din Parisu devine ammenin-

tiatóre pentru tron, cu ocasiunea processului ministrilor lui Carolu X, (a căroru mórte o cereá ca una espiatiune pentru sângele ce se versasse in revolutiunea din iuliu, si ellu vrându se li se applice una penalitatea mai mica,) fû nevoitu se-si alléga ministrii dintre liberali. Periclulu fû intr'adevêru mare, câ-ci la audirea că condemnatiunea loru erá numai inchisórea pre viétia, poporulu turbá si sângele ar fi cursu, déca nu interveniá La-Fayette cu autoritatea sea populara. Dar, si ellu, putù se se faca ascultatu numai promitându că guvernulu si-va indreptá politic'a, câ va appucá pre una calle buna. Trecundu periclulu, regele cautá se departedie pre La-Fayette de a căru-i-a dictatura populara se temeá. Retragerea lui din commandulu generale allu guardiei nationali, fû urmata de demissiunea ministrilor liberali.

Acésta politica ipocrita nu puteá se se mai continue multu tîmpu fôra se nasca pericle mari. Cerintiele poporului cresceau : cautá in fine se fia sau combatute sau ascultate. Ministeriulu lui Casimir Périer, unu omu fermu dar care aveá una politica egoista, successe ministeriului liberale. In afara, se dechierá pentru una politica de pace, de neinter-venire in affacerile altoru popóra, fôra ca se faca, din timiditate, si pre celle-l-alte State se respecte acestu principiu, si acést'a revoltá sentimentele pa-

triotice; in êntru, cautâ mai multu se combata, se reprime cu forti'a, de câtu se impace spiritele.

Cellu d'ântâiu atacu in contr'a regelui cetatianu si acestui sistemu politicu veni dela legitimisti, sau dela partitulu vechiei monarchie; dar nu le essi bine, pentru câ ur'a de Burboni erâ anca viua in inim'a poporului. Ei, profitându de imbaratiile guvernului voira a se organisá si desfasiurara flamur'a alba cu occasiunea unui servitiu funebru in memori'a mortii ducelui de Berry; dar poporul se redicá cu tumultu, commise escesse si derimá palatiulu archiepiscopiei. Totu acea sôrte avù si întreprinderea ducessei de Berry cându voi se rescólle Vand'e'a. Acestu tienutu allu Franciei nu mai aveá fanatismulu de alta data, de si conservá simpathie pentru vechi'a dinastia. Ea fù nevoita de a fugí din locu in locu, se ascunse, fù denuntiata si arestata. In carcere nascù una fia, fructulu unui connubiu secretu. Acestu scandalu facù se péra totu prestigiulu romanticu ce aveá anca famili'a proscrisa, dar inegri si pre acei-a cari lu dederá pre facia. De atunci legitimistii, condussi de Chateaubriand (care, dupa cáderea tronului de dreptu divin, se offerisse de a'lu sprijini cu creditulu seu), perdura speranti'a de a mai puté pune pre tronu pre acell-a care se intitulá cu pomposulu nume de Enrichu V,

si, affectându desgustu, se izolara cu totul in suburbia Santu-Germanu.

Intreprinderile republicaniloru fura mai periculoase pentru dinasti'a din iuliu. Poporul era intr'una mesura egale nemultumitu cu politica interna si externa a regimului, care acumu nu mai cautá, cellu pucinu, nici se scape aparintiele originii séle. Afara de acést'a, regele cetatianu nu sciú se-si atraga amórea Francesiloru nici prin fapte magnanime si de bine-faceri. De si possedeá avutie immense, totusi nu se sfi de a profitá de inalt'a sea positiune spre a le cresce, si acésta avaritia lu innegriá in ochii Francasiloru. De acésta imputare nu scapara cei mai multi dintre acei-a cu cari i placeá a se incongiurá; multi consiliari de ai sei, ministri si magistrati erau aretati de venali, cá speculáu cu interesele Statului. Cu unu cuventu, monarchi'a din iuliu nu aveá nume bunu in judecat'a poporului, si acést'a lu faceá se nu appetiedie cu dreptate nici viéti'a esemplara a familiei regali.

Nemultiamirea fiendu la culme, mai de multe ori se facura manifestatiuni tumultuóse si rescullári. Celle mai infricosiate fura la Lione. Cea d'ántaiu nu avu caracteru politicu : lucratorii cei numerosi se rescullara din caus'a diminuirii pretiului de lucru. Intr'una manifestatiune impuitoare purtara una flamura cu inscriptiunea : *Se vietuimu lucrându*

sau se murimu luptându! Rescullarea triumfă dupa ce curse duóe dille sângele. Dar fû pacificata fôra sese scâambe intr'unu nimicu organisarea industriale. Cea de a duóa, care se facû mai tardíu (1834), fû mai furiósa si avû caracteru republicanu. Numerulu republicaniloru crescusse dela 1830 din caus'a ne-consecintiei regimelui, si manifestári, conflicte sângeróse chiaru se facussera la Parisu in sensulu acest-a; dar cea dela Lione tienû patru dille, ânse fû inecata in sânge.

De atunci republicanii nu mai intreprinsera rescullári, afara de Barbés si ai lui, ci cautara de a popularisá ideile loru prin pressa si de a-si face partinitori prin societati secrete. Gazett'a *Le National*, condussa de Armand Carrel, si dupa mórtea acestui-a, de Marrast, erá propagatorulu doctrine-loru loru, si de aceea fû persecutata de guvernul. Mai in urma republicanii se despartira. Multi formara secte socialiste de diferite grade si respândeau in societate multe idei false. Ei tindeáu de a transformá conditiunile sociali si de a applicá socialismulu si comunismulu, poetisate, idealisate de unii visatori. Acoperite cu vèllulu secretului si misterului, pareáu plebeiloru ignoranti si simpli, dar nefericiti, miseri, cá sunt produssulu unei minti inalte, si ca uniculu remediul cu virtute de a i scapá de sufferintie. Aceste lucrári surde si ratacitóre, in partea sea

essentiale, puteau fi dejucate si paralizate printr'una politica demna si ferma in faci'a strainiloru; er' in êntru, printr'una purtare intiellépta, scrupulosu legale, dându satisfactiune totu de una data cerintieloru legitime. In atare modu poporul ar fi fostu aparatu si n'ar fi cadiutu suptu influinti'a ambitiosiloru fautori de turburâri.

Membrii acestoru societâti, patrungi de idéa că tronulu din iuliu se tiene numai prin abilitatea si prudenti'a regelui, cautara se lu uccida prin fanaticii loru, spre a prochiemâ republic'a in confusiunea ce s'ar face, si apoi se applice reformele loru sociali. Multe attentate se facura in contr'a vietiei lui, anse, ca prin minune, nici una-data n'a fostu mâcaru atinsu. Cellu mai terribile dintre aceste-a fû machin'a infernale a corsicanului Fieschi (1835), ce se facû chiaru in diu'a cându se celebrâ aniversar'a victoriei poporului din 1830, si care custâ viéti'a la duóe-deci si patru de persóne dingiurulu regelui. Fieschi cu cei duoi complici ai sei fura decapitati; dar acestu essemplu teribile nu împiedicâ de a se mai face alte attentate. Ludovicu-Filippu, scapându din tóte aceste curse, e unu essemplu ce probâ pîna la evidentia că crimele n'au putere. Dupa fia-care attentatu se luáu mesure aspre in contr'a pressei, dreptului de intrunire si in contr'a libertâti individuali. Alta mare nefericire pentru Ludovicu-Fi-

lippu fù mórtea fiu-seu cellui mare, ducele d'Orléans, vediutū bine si amatu de poporu, care peri sarindu din træssura (1842).

Cutóte aceste-a regnulu lui Ludovicu Filippu are si partea sea cea buna. Misicarea scientifica din timpulu Restauratiunii a continuatu, si sub ministeriulu Guizot (1838), s'a creatu, putemu dice, instructiunea primara, care face forti'a adeverala a unui Statu. Moravurile se mai indulcira, cá-ci mórtea se sterse din legile penali atátu in materia politica cátu si in violintiele comise in contr'a proprietatii.

Politic'a din afara a lui Ludovicu-Filippu in Europ'a fù plina de necosecintie si timida; dar in celle-l-alte continenti fù demna si ferma. Chiaru in faci'aputeriloru europeene parù unu momentu cá lassa acellu tonu conciliatoru pîna la umilintia, si acést'a fù cu ocasiunea resbellului ce errampse in Oriente intre Mehmed-Ali, passi'a Egiptului, si Sultanulu. Cabinetulu, condussu de Thiers, dorindu se védia formându-se una putere in Egiptu, sustieneá pre rebellulu passia pîna la una intervenire armata in contr'a puteriloru celloru mari cari offerissera ajutorulu loru materiale sultanului, spre a lu constringe de a acceptá pacea ce i propuneá; dar regele si conservatorii, desi vediura cá sentimentele bellicóse se desceptáu cu putere in inim'a Francesiloru, attinsi in amórea propria de infruntarea

ce le faceáu puterile ne tienându séma de demnitatea Franciei, nu voira se-si scámbe atitudinea intr'una cestiune secundara, de óra-ce, in cestiunile de principiu, delassându Itali'a si Poloni'a préda inemiciloru loru, tienussera la pace cu ver-ce pretiu.

Numai in Afric'a, sub Ludovicu-Filippu, Francesii avura lupte cu scopu de a întari si de a intinde dominatiunea loru. Eroulu independentiei triburiloru arabe sau maure, este Abd-el-Kader care sustienù una lupta lunga chiemându pre Arabi, in numele religii ammenintiate, la unu resbellu sântu. Ellu erá intrepide si infaticabile, si Francesii putura invinge numai prin disciplina si curaju, mai allesu avându se se lupte si cu greutátile unei clime ardiatore si cu desertulu. Imperatorulu Marocului, ingrijatu de progressele ce faceáu Francesii, puse mân'a pre arme ca se ajute caus'a emirului popularu, ce erá pîna la unu punctu si a sea; dar fù invinsu si ellu la Isly (1844). Abd-el-Kader mai sustienù lupt'a cu multa tenacitate; dar in fine, in urm'a unei espeditiuni a Francesiloru in Cabili'a Mica, unde fura batuti ultimii sei apperatori, si dupa ce famili'a si tesauerele sele cadiussera in mân'a inemiciloru, se dede prinsu (1847). Ellu fù trimisu in Franci'a, unde fù tienutu in captivitate, in contr'a capitulatiunii ce stipulasse cându se de-

desse prinsu, pîna la 1852. De atunci posesiunile Franciei în Afric'a, ne mai fiîndu seriosu ammenintiate, guvernulu se ocupâ de a le transformá într'una Francia africana, pentru glori'a si marirea natiunii, dar si pentru binele civilisatiunii.

XII.

RIVALITATEA ANGLIEI SI RUSIEI IN ASI'A

«Puterea coloniale a Angliei precumpaneá, în 1815, imperiulu continentale allu Rusiei. Angli'a, marginita într'una insula, cautá, spre a se întinde, se între în relatiuni cu tóta lumea prin vasele si numeroáele séle stabilimente de commerciu. Russi'a assemenea, tînuta în frêu spre média-nópte de gheciuri, cugetá se duca din ce în ce mai departe immens'a sea dominatiune: doritóre de sóre, lu cautá spre Oriente si spre Médiadi. Tierile nóstre si Turci'a ar fi fostu supuse de ea fôra vigilantia si resistentia Europei; cátu pentru întinderea ei spre Asi'a, Europa e indifferinte. Angli'a singura cautá se i puna piedeci în partea acést'a, cá-ci Russi'a tînde se abbata prin Causasu drumulú pretióseloru produse alle Indiei. Rivalitatea déra a acestoru duóe puteri este un'a din celle mai mari fapte alle istoriei contimpurane, ce póte avé consecintie mari, chiaru pericle pentru pacea lumii.

«Intreprinderea Angliloru de a face coprinderi in peninsul'a Indostanului le essisse atâtu de bine in câtu fura tentati de a-si mai cresce possessiunile. Indostanulu se compune din duóe regiuni bine despartite : regiunea continentale, sau fertil'a valle a Gangului si una peninsula chiemata *Dekan*. In acésta peninsula mai allesu se desvoltasse in seclulu allu optu-spre-diecilea puterea Angliloru. Caderea marelui regatu de *Mysoru* (1799), lupt'a sângerósa, dar fericita, ce sustienura in contr'a vitiei bellicóse a *Maratiloru*, i facura domni preste totu Decanulu (1812). Principii, càror-a pîn'acile lassassera una umbra de independentia, cadiura pre rôndu sub puterea Companiei Indieloru.

«Dar acésta peninsula, cu tóta avuti'a sea, nu saturá nesatiulu Angliloru. Deci, Compani'a, ce-si pusesse resiedinti'a principale la imbucatur'a Gangului, se ocupâ âncea dela inceputulu seclului allu XIX de a supune micile State, ce se formassera din ruinele imperiului Mogolu, spre médiadi de Himalai'a. La 1813, coprinsé *Delhi*, capital'a Marelui Mogolu : la 1814, rapí câte-va districte din *Nepolu* in póllele Himalaiei. Tém'a ce inspirá Angliloru inaintârile Russiloru preste marea Caspica, i facù se intindia mai departé spre média-nópte către appusu influinti'a loru assupr'a Stateloru din centrulu Asiei, mai allesu assupra Afganistanului.

La 1843, profitându de anarhi'a în care cadusese confederatiunea *Sikiloru* coprinse *Sindhulu*, ce i despartiá de punctulu ce aveau în vedere, apoi de aci se voru întinde de a lungu curgerii Indului în avutulu Statu allu Laborului.

«Dar Anglii nu-si pusessera în minte, facundu aceste coprinderi însemnatóre, numai se se assecuré în contr'a Russiloru, cì si de a petrunde, printr'alta parte, în Indochin'a. La 1824, dechierara resbellu imperiului *Birmaniloru*: lu atacara de trei parti si, victoriosi, constrinsera pre imperatoriulu acestui Statu de a le cede trei provincie pre cóst'a apuséna a Indo-Chinei (1826). Regatul de Assam deveni tributaru Companiei. Unu representante anglu se stabili la curtea de Av'a spre a veghiá de apprópe interesele Companiei. Anglii mai coprinsera insul'a *Singapur* si *Malacc'a* (1826).

«Pre cându Anglii si-mareau într'acestu modu imperiulu loru, Russii faceau si ei una seria de coprinderi, desì nu cu atât-a scomotu, ânse nu de mai pucina utilitate pentru dinsii.

«Russii trecura mai întâiu Caucasulu cu ide'a de a atacá mai cu successu Constantinopolea, obiectulu ambitiunii loru constanti: necutesându de a o atacá facisiu, appucara callea cea mai lunga înaintându pre cóstele marii Negre, despre appusu prin Europ'a, despre resaritu prin Asi'a. Tratta-

tulu de Adrianopole se facù la timpu, cã-ci precãndu armat'a cea mare russa erã aprópe de Constanti-nopole, Paskievici veniã despre Trebizond'a. Intre aceste duóe armate, ce coprinsesera totu in mer-sulu loru, neapperatu cã Constantinopolea ar fi cadiutu in mân'a Russiloru.

«Russi'a possedeã, pre culmea meridionale a Cau-casului, Georgi'a áncã de la 1799, apoi coprinsese Guri'a, Mingreli'a si Imerethi'a pîna la 1804. Attacã de a lungulu cóstei mării Caspice provinciile per-sane, precumu atacasse de a lungulu cóstei mării negre provinciile turce. La 1813 coprinsese *Chirvanulu* si *Daghestanulu*. Dupa una nuóa lupta in contr'a Persiei in care se illustrã Paskievici, Russi'a mai co-prinsese *Nakhicevanu* si *Erivanu* (1828). Russii, prin aceste coprinderi, izolara unele de altele triburile caucasiane si se ocupara apoi de a le subjuga. Doc-trin'a muridismului, nascuta din islamismu, intru-nisse unu mare numeru de triburi sub Siamilu, ca-petenia politica si religiósã, alle càrui-a fapte pline de vallintia au resunatu in Europ'a; numai dupa ce împrastiã in decursu de duóe-dieci si cincii de anni terrórea intre Russi, abiã la 1859 fù demolitu.

«Trecundu Caucasulu, Russii innaintau in par-tea de médiadi a mării Caspice; in cea de média-nópte petrunsesera de parte áncã de multu. Apoi lassãndu-se preste Uralu, ce i desparte de Turke-

stanu, legara raporturi cu nomadii cari strabatu deserturile acelei tieri. Cea mai insemnatóre dintre acelle orde, a Kirghiz-kazariloru, invocându protectiunea imperatricei Annei in contr'a veciniloru o recunoscù de suzerana. Russii tieneáu se aiba raporturi bune cu acesti nomadi, pentru că prin tiér'a loru este drumulu Bucariei, una calle mai directa la Indie de câtu prin Persi'a. La 1789 Eca-
 terin'a II dede pamântu la 4000 de familie de Kirghizi. Relatiunile Russiloru cu acesti-a le au prinsu bine cându voira se petrundia mai de parte in Turkestanu.

«Russii cautáu dera se si-deschidia duóe căi la Indi'a, un'a prin Turkestanu si alt'a prin Persi'a, amêndóe dându in Afganistanu si de aci in Statulu Lahorului. Deci, Persi'a, pusa intre aceste duóe puteri rivali, Angli'a si Russi'a, este intr'una situatiune ce merita se attraga attentiunea Europei assupra-i.

«Persi'a a fostu pururea considerata ca punctulu pre unde s'ar puteá attacá pre uscatu Anglii in Indi'a. Napoleone I voisse, pentru acestu scopu, se aiba influintia la curtea siahului, si trimise officiaru cari introdussera óre-care disciplina in óstea persana. Dar departându-se din Egiptu Napoleone, Anglii cautara se aiba ei influintia aci. Dar Angli'a, ca si Franci'a, erá pré departe si nu putù se ajute

Persiloru în lupt'a lor în contr'a Rusiei care, victorioasă, i impuse influința sa (1828). Persi'a dera fu nevoită de a se plecá Russiloru și i lassá se se amestece în affacerile sële interne. Russi'a, acumunatotu putinte aci, impuse sultanului persanu, Mohamed-Siah, urcátu pre tronul la 1833, de a coprinde cetatea Heratu a cãri-a positiune e fôrte pretioasă : port'a Indostanului. Espeditiunea fu serioasă (1837), Heratulul e incongiuratu, și, cu tôte cã resistette lungu timp, ar fi cadiutu fôra intervenirea Angliloru, cari facura una diversiune maritimă în sinulu persicu ; Anglii reinnoira acêsta tactică la 1856, cându Persii mai facura una întreprindere assupr'a Heratului, și luara duoe insule în acestu sinu Karrack și Bushir.

«Anglii puteau, gratia marinei lor, se intimidie Persi'a ; dar, pentru mai multa securitate, determinara de a intinde influința, sau mai bine dicundu, dominatiunea lor assupr'a Cabulului. Politic'a angla este mai totu ca cea russa. Se basedia pre venalitate, ca cea russa și scie, pôte mai bine, se profite de imparechierile din tierile ce doresce se coprindia.

«Suveranulu Cabulului erá Dost Mohamed-Khan, amicul Persiloru ; dar ellu destronasse pre Siahulu-Suja și se urcasse pre tronul printr'una revoluțiune. Guvernatorulu generale allu Indiei, lordulu

Auckland, determină de a pune érași pre tronul pre acest-a, cu cugetu de a se servi de ellu in urma. Armat'a din Bengalul trecú Indulu (1840), si dupa unu mersu fórté greu in siese luni coprindé Cabulu. Patronatulul Angliloru deveni suveranulu Afganiloru. Acesti-a, neputéndu sufferi intervenirea strainiloru, pîndescu ocasiunea de a se aruncá asupr'a Angliloru. Attacara castramentulu si citadell'a: Anglii suntu invinsi, capitulédiá si se retragu. Dar Afganii, poporata feroce, nu respectara capitulatiunea, ci urmarira armat'a in retragerea ei si o esterminara la pasulu *Kurdu-Kabulu* (1842).

«Angli'a pedepsí infricosiatu acésta barbaria sub guvernulu lordului Ellenborug. Concise *Sindhulu* si *Pangiabulu* (1848) spre a-si mantiené influenti'a assupr'a Afganistanului. Dost-Mohamed, pre care lu resturnara din Cabulu se impacá cu ei si la 1863 luá pentru Angli'a *Heratulu* pre care Persi'a voiá se lu ocupe pentru Russi'a.

«Precumu Anglii si-luau mesurile loru in contr'a Russiloru coprindiéndu Heratulu, totu asia luara si Russii din parte-le in contr'a Angliloru. Neessindu bine Persiloru intreprinderea loru, Russii se vediura nevoiti de a se indreptá spre cea de a duóá calle ce le erá deschisa prin legaturele ce aveau cu *Kirghizii*. Dupa ce strabatura steppele Kirghiziloru, dederá preste marele lacu Aralu

pre care lu puteau trece cu una flotilla : de cealalta parte se destinde una *oase* (insula de verdura) incantatóre, Khivi'a, udata de riulu Amur-Deri'a. Russii facura una espeditiune assupr'a acelei tieri atátu de pretiósa ; dar inainte de a ajunge aci aveau se strabata unu desertu de duóe cente de leghes. Espeditiunea acést'a, ca si a Angliloru assupr'a Cabulului, fú desastrósa. Mai tóta armat'a perì de una iérna fórtre grea (1841). Russii nu se descurajara, si intr'alta espeditiune, la 1851, si-ajunsera scopulu.

«Celle duóe puteri rivali inaintédia fia-care in directiunea sea in Asi'a, si momentulu cându au se fia un'a in faci'a celei l-alte se apropria.

«Angli'a si Russi'a nu-si disputáu numai Indiele ci si intinsulu imperiu allu Chinei. Anglii introduceau aci, anca de la inceputulu seclului, cantitati mari de opium. La 1843, guvernulu chinesu, care interdise vindiarea opiului, mai multu din avaritia ca se nu esse aurulu si argintulu din tíera, determinatu de a practicá acésta prohibitiune, arrestâ pre capitanulu Elliot, consulele anglu la Cantonu, blocâ pre Europeii resiediati aci, si autoritátile chineze confiscara 22,000 de casette cu opium (1839).

«Dupa unu annu una flota britanica ducêndu una armata de desbarcare se presentâ si ocupâ insul'a Suisan lónge Nankin. De si in resbellu Chinesii sunt

invinsi si nevoiti de a promite totu, pacea una-data facuta, ei nu tienu apoi nimicu in séma. Lips'a loru de lealitate completa indignâ pre Angli, cari facura una nuóa campania. Ei coprinsera mai multe locuri si occupara formós'a regiune de Sic-Kiang. Imperatorulu totu nu vreá se céda. Anglii mai facura si a trei'a campania, care fù bine conceputa. Ei petrunsera in Iang-ce-Kiang, si flot'a navigá bine in susulu curgerii celei repedi a riulni. Dupa ce predara una cetate, escadr'a ajunse in faci'a Nankinului, vechi'a capítale a Chinei. Atunci curtea se spariá si plenipotentiarrii chinesi subscrissera tratatulu de Nankin.

«Chin'a se plecâ de a numerá in trei anni 120 de miliuni de franci; apoi de a deschide pentru toti strainii porturile Cantonului si de a dá Angliloru una insula apprópe de Cantonu. Cátu despre opium, Chinesii inghitira mai multu ca inainte.

«Franci'a, profitându de drepturile ce invoiaá tratatulu'cu anglii, facù unu trattatu analogu cu Chinesii. Ea mai obtienù unu edictu favoritoru crestinismului, proscrissu mai de inainte in Chin'a din caus'a spiritului netolerantu allu missionariloru catolici.»

XIII

CESTIUNE'A ORIENTULUI

Turci'a, acestu imperiu vechiu si imobile, purerea moribundu si sustienutu de interessulu comunu allu Europei de appusu, erá guvernata, de la 1808, de sultanulu Mahmud khan, unu principe adapatu cu ideile civilisatiunii moderne. Ellu vrea se regeneredie prin reforme pre Turki fôra voi'a loru, ca Petru cellu Mare pre Russi. Intelliginte si bravu, ellu sustienusse unu resbellu in contr'a Russiei ce se terminâ prin pacea de la Bucuresci (1812), si care ne costâ pre noi instrainarea Bassarabiei; apoi avù lupte cu Serbi'a si combatù cu multa cerbicia rescullarea Greciloru. In aceste circumstantie grelle, si chiaru in furórea luptei in contr'a Greciloru (1826), incepù a realisá proiectele sele de reforma printr'unu actu vigurosu si plinu de pericle, destrugêndu corpulu Ianiceriloru. Acestu corpu, ce faceá alta data forti'a imperiului si erá spaim'a inemiciloru, ajunsesse a fi pentru imperiulu turcu ceea ce erau pretorianii pentru imperiulu romanu : dispuneau de tronul si nu permiteau de a se face nimicu in Statu fôra voi'a loru. Inemici constanti ai ver càri-a reforme, Ianicerii se revoltara cându audira câ sultanulu si-propune de a face unu corpu

allessu de óste disciplinata ca celle europeene; lupt'a fu furiósa, ei fura infránti si macellariti. Mahmud properâ cu organisarea nooei armate, apoi incepù a introduce in viéti'a civile si in administratiune deprinderile popóraloru crestine si civilisate.

De si fórté energicu, totusi sultanulu nu putù se mântiena intregimea imperiului seu. Cu tóta tenacitatea caracterului seu, cautâ se se plece inaintea eroismului poporului grecu si in faci'a interventiunii straine, consimtindu la formarea Statului grecu; assemenea se invoì si la emanciparea Sêrbiei.

Sêrbii, vecinii nostri, se liberara si ei de sub dominatiunea Turciloru. Jugulu turcu le erâ nesuferitu, ca tuturoru popóraloru crestine din acestu imperiu. Fiêndu munteni, erau doritori de independintia, cu moravuri simple si curajosi. Barbari'a, ferocitatea Turciloru i facusse se suferere multu, mai allessu pentru câ le veniá de la infedeli; dar nu i muiasse, nici nu i corumpesse. La inceputulu seclului nostru, 1804, Serbii, ajutati de Russi pentru planurile loru in contr'a Turciloru, luara armele si se rescullara. In fruntea loru pusera unu capitaniu intrepid, pre Cerni Georgiu, care devenì apoi renumitu prin crudelitátile séle. Ei fura liberi; dar cadiêndu in anarchia, se pusera sub dominarea liberatorului loru, ce fu appesatóre. Russi'a i delassá in pacea ce facù cu Turci'a la Bucuresci (1812), de téma ca se

nu se redice cu bataia Turcii pre cându Napoleone intrá victoriosu pre pamêntulu ei. Serbi'a fù coprinsa din nuou de Turci, si in acésta lupta Cerni Georgiu nu facù nimicu demnu de reputatiunea sea de mai inainte, ci fugì in Austri'a, de unde apoi trecù in Russi'a. Dar purtarea Turciloru, escessele loru desceptara mâni'a Sêrbiloru. Ei se revoltara pentru a duó'a óra, si lupt'a nationale fù condussa de Milosiu Obrenovici, care-si facusse nume in bataliele de mai nainte in contr'a Turciloru. Abilitatea sea contribuì multu la triumfulu causei patriei séle, si, la 1817, Sêrbii lu numira guvernatorulu loru. Tiér'a nu erá de totu scapata, si lupt'a reincepù cându se rescullara Grecii si, mai allessu, cându se deschise éراسi resbellu intre Russi'a si Turci'a. La 1830 unu hatisierifu recunoscù independinti'a administrativa a Sêrbiei, cu protectoratulu tiarului. Milosiu se facù domnitoru ereditar, si Turci'a avù numai una suzeranitate nominale cu dreptu de tribut. Milosiu dede Sêrbiloru, la 1834, una constitutiune réu imitata depre cea francesa.

Neintiellegeri si certi interne, causate de abusuri de putere, de unele fapte tiranice alle guvernului, si de venalitati, produssera turburâri si Milosiu fù nevoitu de a abdicá in favórea fiu-seu Milan, care murì indata, si apoi in a lui Mihail, allu duoi-lea fiu, si trecù in Români'a. Acest-a fù constrinsu

sì ellu de a lassá puterea fiului lui Cerni Georgiu, Alessandru, care vietuiá in Români'a. Dar la 1858, Sêrbii lu alungara sì pre acest-a, si chie-mara din nuou pre betrânulu Milosiu : ellu muri la 1860 âncã domnindu.

Mehmet-Ali, ambitiosulu passia allu Egiptului, care, cumu amu dissu in alta parte, estermisasse pre Mameluci, organisasse una putere si facusse reforme europeene, doriá nu numai se se faca independinte de Turci'a, dar âncã de a-si cresce posesiunile séle. Deci, profitându de una neintelegere cu pasi'a Sântului-Ioane-de-Acru, trecù cu puterea in Siri'a si luâ cetátile Gaz'a, Iaff'a (1831). Fiiu-seu Ibraim, bunu generaru, secondatu de officarii angli si francesi pre cari i aveá in servitiulu seu, luâ cu assaltu cetatea Sântului-Ioanne-de-Acru dupa unu obsediu de siése luni (1832). Cu pucinu in urma Egiptenii intra in Damascu si batu, apoi imprastia armat'a turca. Dar Mahmud nu se desinimâ si strinse una a duóa armata. Ibraim bate sì pre acést'a la Konich si prinse pre commandantele ei Resid Passi'a. Callea spre Constantinopolei erá deschisa acumu.

Mahmud fù nevoitu de a cere ajutorulu Russiei, neimpatat'a inemica a Turciei, care-i lu offerì indata de téma de a nu se ridicá in Oriente unu Statu nuou si forte in loculu Turciei flacite. Una flota

rusa intră în Bosforu; anse se departă îndată în urm'a protestării Franciei care doriá una reconciliare între aceste două puteri belligerenti. Dar pasi'a respinse toate propunerile ce i se faceau, si Ibrahim înaintă victoriosu prin Asi'a Minora pre calea Constantinopolii. Sultanulu chieamá érási pre Russi, din cari cincii mii desbarcara pre cóst'a Asiei si una armata numerosa se apropiá de Dunare. Ambassadorii, temënduse de acésta interventiuene, se adoperara si mai multu de a dá unu mai bunu resultatu negotieriloru de pace. Sultanulu facù concessiuni si se inchieá trattatulu de la *Kutai'a*, în virtutea càrui-a Ibrahim cautá se esse din Asi'a Minóra, éra lui Mehmed-Ali se dede investitur'a celoru patru passialicuri din Siri'a cu districtulu de Adaná.

Dar Russi'a nu-si pusesse în miscare ostile sele fôra nici unu profitu pentru sene. Trattatulu din 8 iuliu 1833, ce s'a numitu si de *Unkiar-Skelessi*, puneá toate fortiele Russiei la dispositiunea Turciei cu conditiunea anse, tienuta secretu, ca si sultanulu se inchidia Bosforulu flotelorú straine cându tiarulu ar fi atacatu de ver'una putere; celle russe se fia libere de a se rapedi în Mediteran'a. Cu acést'a Russi'a puneá pre Turci'a sub protectiunea sea si castigá privilegiulu, pururea urmaritu pentru scopurile séle assupr'a Constantinopoli, de a atacá pre altii fôra

se p^ota fi atacata de nimeni la sene. Din fericire, t^ota Europ'a protest^o in contr'a acestui trattatu, ce remase neessecutatu.

Energiculu sultanu nu se pute^o resemn^o cu perderea provinciiloru ce i rapisise trattatulu de la Kutai'a, si jur^o c^o va supune pre rebellulu pasia. Dupa si^ose luni de pace fortiata, ^ostea ottomana intr^o in Siri'a (1829). Ibrahim inaint^o in contr'a-i si se incaierara la Nezib pre callea Alepului. Superioritatea disciplinei, tactic'a armatei egiptene invinsera fanaticismulu nedisciplinatu allu Turciloru. Intre aceste-a sultanulu mur^o inainte de a aud^o ac^osta scire. Abdul-Megid, fiu-seu, in etate numai de si^oi-spre-diece anni, avven^o la tronu; abi^o av^o timpu de a ved^o ce este de facutu in aceste circumstantie grele, si afl^o c^o capitanu-passi'a, admiralele turcu, trecusse cu flot'a in partea inemicului seu si o dusse la Alessandri'a. Descurajatu de ac^osta mare perdere, guvernulu turcu cuget^o numai cumu se faca pace: junele Sultanu fac^o propuneri in sensulu ac^ost-a lui Mehmed-Ali. C^ort'a er^o se fia impacata intre ei duoi, c^ondu intervenirea puteriloru o sc^omb^o in cestiune europeana.

Dintre t^ote puterile mari europeene, numai Franca' a ave^o, in ac^osta cestiune, una politica diferita de a celloru l-alte. Ea vre^o, f^orase puna in periclu securitatea Turciei, formarea unei putei seri^ose

in Egiptu, ce iar fi fostu de mare ajutoru pentru interesele séle in Afric'a; dar Angli'a, care tieneá fórté multu la integritatea Turciei spre a-si mantiené independintia, sacrificá allianti'a cu Franci'a si se apropiá de Russi'a; acést'a, facéndusi illusiuni cá va puté reinviá Sánt'a-Alliantia in contr'a spiritului francesu, ce-i erá atátu de odiosu, ammênâ realisarea proiecteloru séle assupr'a Constantinopoli, si se uní cu rival'a sea. La 15 iuliu se incheia, fóra scirea Franciei, departata din concertulu puteriloru europeene, unu trattatu la Londr'a intre Angli'a, Russi'a si Prussi'a, prin care aceste puteri promiteau sultanului ajutorulu loru spre a impune lui Mehmet-Ali una pace favoritóre siesi.

Ministeriulu francesu, indata ce cunoscù cugetarea ce a dictatu facerea acestui trattatu fóra participarea sea, luá una attitudine resoluta, facù preparative de resbellu si se decise de a fortificá Parisulu, spre a nu mai puteá fi luatú atátu de facile ca mai inainte, ceea ce curmasse continuarea luptei in Franci'a in contr'a inemiciloru coalisati. Din Franci'a agitatiunea se intinse in tóta Europ'a. Germani'a ingrijata de preparativele mari alle Franciei incepù éراسi a face ammenintiári.

Passi'a Egiptului, de sí ammenintiatu, totusi nu voi se se suppuna la trattatulu de la 15 iuliu. Flot'a angla se dusse in apele Siriei fóra se dea

preste ver'una flota inemica. Admiralele Napier bombardă Beirutulu, fôra se fia apperatu de Egipteni. Apoi una escadra angla, austriaca si turca se aretâ in faci'a Santului-Ioanu-de-Acru si incepù foculu. Bombardarea fû infricosiata : unu magasinu cu munitiuni facù esplosiune, destrusse una mare parte a cetatii si 2000 de ómeni perira sub ruine. Egiptenii, neputându se mai continue apperarea, se retrassera.

Aceste sciri facura se erumpa cu putere sentimentele bellicóse in Franci'a. Ministeriulu lui Thiers vrea se secondedie avêntulu patrioticu allu natiunii; dar regele se temù atátu de periclele unui resbellu in afara, câtu si de a nu compromite securitatea sea in intru. Partitulu pácii venì la putere cu Guizot, care facù nooe sacrificie in interesulu pácii spre a-si castigá allianti'a angla.

Intre acestea Mehmet-Ali subscrisse pacea (1840) prin care renuntiá la Siri'a cu conditiune de a i se dá Egiptulu siesi si erediloru sei, ceea ce i-se acordá. Deslegându-se într'acestu modu acésta estiune, Franci'a luá parte si subscrisse in unire cu celle-l-alte puteri unu trattatu generale, numitu *conventiunea strimtoriloru* (1841), prin care se recunoscea sultanului dreptulu de a inchide Bosforulu toturoru vaselor de resbellu alle ver càri-a natiuni. In virtutea acestui trattatu se anulâ si arti-

elulu secretu din conventiunea de *Unkiar-Skelessi*, ce lassá libera intrare in Bosforu vaseloru russæ.

XIV

ROMANI'A

GREGORIU GHIC'A, IOANNE STURDI'A. — OCUPATIUNEA
RUSSA, REGULAMENTELE ORGANICE SI CHISELEVU.

Ideile revolutiunii franceze de la 1789, ce cutrierassera in lungu si in latu Europ'a, petrusesera pacinu in principatele române; câ-ci unu vellu grossu si neguros, produssulu sistemului de guvernare allu Fanariotiloru, se destinsesse assupra-le. Acésta negura cautá anse se fia strapunsa prin influinti'a bine facatóre a culturei ce incepù a se desvoltá intre Românii de preste Carpati. Georgiu Lazaru, acellu eminente barbatu allu Romanismului, trecêndu din cuá muntii, desceptá cu putere sentimentulu nationale, ammortitu de sufflarea strainiloru, ce se personificá apoi in misicarea populara de la 1821. Revolutiunea lui Teodoru Vladimirescu scapâ principatele de domnirea umilitóre si demoralisatóre a Fanariotiloru, ce secasse, de mai bine de unu seclu, sorgintiele vietiei loru morale si materiale. Dar Turcii nu pricepura câ politic'a patriotica si cu bunu simtiu a lui Teodoru Vladimirescu nu erá in daun'a loru, cì, confundêndu misicarea

nationale cu întreprinderea lui Ipsilante, intrara cu furia în țiera și o pângarira cu fapte barbare și sângeróse. După ce ánse furi'a lor se mai muiá, atunci cunoscura cá Românii se inarmassera ca se scape de Fanarioti și se sî-recupere drepturile lor după trattate. Pórt'a déra, luminata, restituì principatelor dreptulu de a se guverná de domnitori allessi din sínulu lor, și, lá 19 iuliu 1822, se numira domnitori, Gregoriu Ghic'a pentru Români'a, și Ioanne Sturdi'a pentru Moldavi'a.

Domnitorii români se occupara de a îndreptá miseriile ce cadiussera preste principate. Ei luara mesuri energice pentru binele publicu, de și tierile erau ocupate de óstea turcésca ce le considerá ca destinate de a fi préd'a ei. Acésta scâmbare spre bine a sortii tieriloru, facuta fóra participarea Rusiei, nu puteá se i placa. Apoi caderea Fanariotiloru cari devenissera instrumentele planuriloru séle, precum și departarea de la affacerile publice a tuturoru celoru veniti și addussi cu dânsii în principate, de allu caroru concursu erá segura, o contrariá cu totulu. Russi'a cautá déra motive, chiaru preteste spre a si-mantiené rolulu de protectóre precumu și prestigiulu seu în ochii Româniloru, și, prin urmare, cerù, facênduse interpretele dorintieloru Româniloru, desiertarea principatelor de Turci.

Acésta cerere o facù Portii prin ambassad'a an-

gla, care se insarcinasse cu affacerile ei, dupa ce misiunea rusa se redicasse din Turci'a, ca protestare in contr'a barbariei Turciloru assupr'a Greciloru rescullati; dar acea cerere remase fôra effectu. Dupa unu annu ambassadorulu anglu, lordulu Strangford, presentâ alta nota, totu in acestu sensu, sub scrisa de reprezentantii puteriloru europeene la Constantinopole; dar nici acésta nota n'avù unu resultatu deplinu, câ-ci nu tóta ôstea turca trecù inderêtu Dunarea. Tiarulu trimise atunci la Constantinopole pre consiliarulu de Statu Mintiachi, si revolutiunea gréca luându din ce in ce proportiuni mai mari, Pórt'a, dupa multe straganiri, si-retrasse ôstea ce mai aveá in principate si consintì ânca de a intrá in negotieri cu Russi'a spre impacarea mai multoru defferintie. Conferintiele se deschissera in Basarabi'a la Cetatea-Alba, unde, la 26 septembre, se subscrisse *Conventiunea* cu acestu nume, ce regulá tôte neintiellegerile dintre aceste duóe Curti si determiná situatiunea principatelor române.

Prin artícululu III Pórt'a promite de a observá legamintele séle relative la principatele române si coprinse in artícululu V din trattatulu de Bucuresci: respectarea privilegielor, hatisierifurilor, precumu si de a confirmá pre domnitorii allessi de adunările generali alle principatelor, afara de casuri grave

si adevărate; dar Russi'a si-reservă dreptulu de censura asupra-le prin consuli si.

Acésta conventiune dela Cetatea-Alba coprindeá multe lucruri bune pentru Români, ceea ce facu pre Europ'a a se insiellá lungu-timpu assupr'a adevărateloru intentiuni alle Russiei, de si prin dreptulu de censura ce si-arrogá calcá insasi autonomi'a ce pretindeá ca ne garantédia, si desi, la 1812, ne rupsesse una cósta din Moldavi'a, pre Bassarabi'a!

Politic'a ei se desemnă mai bine pentru cei creduli, in principate si in afara, candu venira consuli russi si paralisara tóte proiectele de reforme serióse, ce si-propuneau de a face domnitorii suptu influinti'a unoru patrioti luminati.

Assemenea, spiritulu ce caracterisá *Regulamentele* organice, si mai allessu modificările introdusse mai târdiù prin ammenintiări, in ceea ce erá mai essentielle pentru noi, dá cu totulu pre facia scopurile ulterióre alle Russiei. Bazele acestoru codici administrative se pusera ánca de atunci, de-si lucrarea fu terminata si elle promulgate dupa patru anni, la 1831. Câte unu comitatu se institui in fia-care principatu, compusu de patru membri, dintre cari duoi fura numiti de Russi'a. Elle lucráu sub presidenti'a consulelui russu, Mintiachi, si incetara indata prin deschiderea resbellului intre Russi'a si Turci'a.

Russi'a, vediendu cã Turci'a e stórta de puteri prin adoperãrile ce facusse ca se infrãnga resculara Greciloru, puse inainte neimplinirea legaminteloru din trattatulu dela Cetatea-Alba, si i dechierã resbellu. Ostea russa, in numerude 150,000 de ómeni, trecù, sub commandulu maresialului Witgenstein, la 7 Mai 1828, pre teritorulu român. Ioanne Sturdi'a fù appucatu pre neasceptate in Iassi si trattatu ca prinsu; éra Gregoriu Ghic'a fugì la Brasiovu, cu una di mai inainte de ajungerea Russiloru in capital'a Romaniei. Principatele fura apoi guvernate de Russi si in capulu administratiunii se numì comitele Pahlen, care si-puse resiedinti'a in Bucuresci. Resbellulu incepù mai antaiu pre tóta lini'a Dunarei. Generarulu Geismar trece cu parte din armata preste Oltu si ocupa banatulu Craiovei; Brail'a si celle l-alte cetãti unde se stabilissera tare Turcii, in contr'a legaminteloru trattateloru nóstre cu ei, cadiura, nu ânse fôra greutate, in mân'a Russiloru. In genere, Turcii facura una resistentia ce nu se asceptá de la ei, si Russii perdura multa óste. Romãni luara si ei parte activa intr'acésta lupta si se distinsera in bataliele ce se facura preste Oltu. Concursulu materiale si morale ce le dederã la inceputulu resbellului Romãni, contribuira multu la successele óstei russe din cuá si din colo de Dunare.

Dar Russii facându din tierile nóstre câmpulu loru de bataia, si apoi puntulu de sprijinire allu operatiuniloru loru bellice, tóte miseriele ce insoaciescu luptele, mai allessu cându se facu de puteri unde arbitrariulu tiene primulu locu si e unu cenormale, éra unanitatea se considera ca una teoria séca, cadiura assupra-le. Provisiuni atátu de mari, in grâu, vite, orzu, fênu se cerura si se luara, fôra se fia platite, in mai multe rînduri, in câtu ar fi pututu ajunge pentru una armata de trei ori mai numerósa; dar in mare parte se vindeau de commandanti, mai allessu de cei inferiori, in profitulu loru personalu, éra soldatii se cantonáu in sarcin'a biețiloru tierani càror-a le luau totu pentru intretinerea loru. Cea mai mica plângere in contr'a acestoru fapte neumane erá pedepsita cu asprime, sub specificulu nume de rea-vointia pentru *ortodoss'a Russia!* Scumpetea lucrurilor absolutu necessare erá fôrte mare. Miseri'a ajunse a fi infricosiata, la culme, mai allessu cându generarulu Zaltuchin luâ, in guvernul, loculu comitelui Pahlen. In multe districte, si mai allessu in Meedinti, tieranii fura redussi de a se nutri cu scórtia de arbore macinata. Oameni morti se vedeau pretotindenea prin câmpie. Acesti nefericiti perissera, unii de fóme, altii de fatic'a lucrâriloru addussi cu biciulu de cazaci. Pre lînga tóte aceste-a mai veni si pestilenti'a ce rari

förte populatiunea; apoi, in 1829, cadiù iern'a cea aspra ce impucinã multa vitele din lips'a nutritiului si de epizootia. Atunci se luara ómenii pentru transpoturile armatei in loculu viteloru. La plãngerile förte plecate, ce cutesau a face unii in contr'a acestui despretiu de umanitate, generarulu Zaltuchinu se infuriã si respundeã cã: «pucinu i pasa se scia cine facu servitiile ómenii sau vitele, numai se se faca.» Mitropolitulu Gregoriu avù curajulu de a se plange si fù essiliatu in Bassarabi'a.

Aceste calamitãti nu incetara de assupr'a principatelorü pina ce nu se facù pacea de la Adrianopole. Russii inaintassera, de si cu perderi insemnatóre, departe in Bulgari'a; trecura apoi Balcanii si coprinsera sub commandulu maresialului Diebici Adrianopole. Aci, la 24 Septembre 1829, se incheiã, prin insistenti'a reprezentantilorü puterilorü europeene, pacea ce pórtã acestu nume.

Acestu trattatu se compuneã din duóe párti : un'a relativa la Turci'a si alt'a la principatele dunarene.

Prin cea d'antãiu Turci'a perdeã multe locuri importante, ce faceau pre Russi'a preponderante assupr'a pártii de resaritu a mării Negre si i deschideã, totu de una data, callea spre Teheran si Constantinopole. Turci'a se mai obligã de a numerã Russiei diece milióne de galbeni olandesi pentru

spesele resbellului, si încă unu milionu si diumetate, dreptu alte desdaunâri. Russii'a, din partea sea, restituiá Turciei tóte locurile ce i coprinsesse in Europ'a.

In cea de a duo'a, prin actulu separatu relativu la principatele române, domnitorii principatoru au se fia, in locu de siépte anni, pre viétia, afara de casurile cându aru abdicá de buna voia sau cându ar fi destituiti, dupa coprinsulu conventiunii de la Cetatea Alba. Prin alte article erá legatu ca: cetátile ocupate de Turci pre rîp'a stînga a Dunarei se se radia, si elle impreuna cu regiunile lor se se restituiasca Româniloru; Prutul se remâna ca si mai înainte dreptu linia de despartire intre Russi'a si principatele române; éra braciulu Sulinei cu insulele de la imbucatur'a Dunarii se tréca la Russi'a; tóte insulele ce se tienu de rîp'a stînga a Dunarii se recunoseu cá sunt alle Româniloru, si firulu apei Dunarii pîna la confluinti'a ei cu Prutul, se despartia provinciele Turciei de principiatale Române; Turci'a se nu mai póta posedé nici unu locu pre teritoriulu român, nici ver'unu Turcu se se assiedie ací; Pórt'a mai consimte ca guvernulu român se puna cordóne sanitare si carantine de a lungulu Dunarii, éra vasele române se póta avé libera navigatiune in apele Turciei si admise in porturile ei cu passapórté de la guvernulu lor.

propriu; Principatele se aiba dreptulu de a tiené una militi'a nationale; elle, afara de tributulu annuale, voru mai respunde Inaltei Porti una summa ce se va determiná mai in urma, dreptu compensare pentru stergerea tuturor dârilor estraordinare, si, la punerea pre tronul a fia-cârui-a domnitoru, se dea una summa proportionale cu tributulu fia-cari-a tieri, anse preste acést'a se nu se mai céra nimicu suptu nici unu pretestu; Pórt'a se mai léga de a relassá tributulu pre doi anni pentru sufferintiele ce au induratu tierile in timpul rebellului; de asemenea, promite de a confirmá regulamentele administrative lucrate in principate de commisiunile anume insarcinate, cu reserv'a ca drepturile ei de suzeranitate se fia observate.

Asia déra, in virtutea celloru stipulate intr'acestu trettatu, sórtea principatelor se lassá in mânilé Româniloru, cari si-recuperau cea mai mare parte din drepturile coprinse in vechiele loru tratate cu Turcii. Acelle drepturi sunt recunoscute intr'unu modu formale in articolulu V allu trattatulu de Adrianopole, in termenii urmatori : « Principatele României si Moldaviei, puinduse prin capitulatiuni suptu protectiunea Inaltei Porti, si Russi'a garantându prosperitatea loru, se intiellege cá elle si-conserva tóte privilegiile si immunitatile ce si-le au castigatu in virtutea capitulatiuniloru

sau prin trattatele incheiate intre celle duóe curti imperiali, sau prin hatisierifele date in diverse timpuri. Prin urmare se voru bucurá de libertatea religiunii, de una securitate perfecta, de una administratiune nationale indipendinte si de una libertate completa de commerciu ».

Dar aceste drepturi nu voru produce binele ce asceptamu, cáci voru fi pururea paralisate de influinti'a reu-voitóre a garantelui lor, in urma transformatu in protectoru. Deci, Russi'a nu ne ajutasse ca se scapámu de suptu dominatiunea turca, ci numai ca se ne addaca cu incetula, pre nesimtite, cu apparitie binevoitoare, suptu dominatiunea ei!

Indata ce se facu pacea de la Adrianopole, comissiunile instituite pentru redigerea regulamentelor organice se intrunira din nuon, dar lucrarea lor merse incetu; cá-ci, de si consiliarulu russu, Mintiachi, suptu presiedinti'a si auspiciile carui-a lucrau, era munitu cu instructiuni despre modalitatea lucrării; anse, nefiendu destulu de chiare in unele parti, adesse ori se cereau deslegari de la Petruburgu si cu acést-a se perdú timpu. Venindu inse generarulu Chiselevu, care fu numitu comandante allu óstei de occupatiune si presiedinte plenipontentiaru preste ambele principate, acésta ucrare fu condussa cu celeritate si se terminá in

siésse luni. Aceste două proiecte se trimisera mai întâiu la Petruburgu, unde se mai modificara, si apoi se pusera in deliberatiunea Adunáriloru generuli in principate. Numai Adunările generali singure aveau dreptulu, dupa vechiele nóstre capitulatiuni (1) si chiaru in virtutea articolului V allu trattatului de Adrianopole, ce ne garantédia autonomi'a, se faca legi de administratiune; ánsa de asta-data se convocara numai ca se se accopere cu forme de legalitate una lucrare ce erá mai multu dictata si impusa de straini. Adunările convocate, la 1831, un'a in Bucuresci si alt'a la Iassi, nu se compusera din deputati allessi, ca in timpurile celle bune din vechime, ci din episcopi si boiari numiti de a dreptulu, dintre cei mai ascultatori, de capulu puterii administrative. Desbaterile acestoru Adunári totusi fura serióse, si unii dintre membrii loru ca I. Campineanu si altii, manifestându sentimente de independintia si infruntându ammenintiările, probara că sunt gelosi de autonomi'a patriei.

Regulamentele, cu tóte aceste-a, devenira legea organica a principatelor, cá-ci Turci'a se legasse de a le recunósce mai inainte de a fi facute; dar

(1) Prin *capitulatiuni* se intielege curatu trattate intre două puteri egali, cá-ci totu acestu nume pórtá si trattatele incheiate intre sultanulu Solimanu II si Franciscu I regele Franciei, in seclulu XVI, annulu 1534.

partitulu curatu nationale n'a voitu nici una data a le recunósce.

Regulamentele organice de sí contineau, pre lónga principie bune (despartirea puterilor administrative si judecatoresci, allegerea domniloru si Adunâri generali de deputati allessi,) dispositiunice neutralisau efectele loru (drepturile politice numai pentru privilegiati lipsiti in majoritatea loru de spiritu nationale, si altele), totusi, in comparațiune cu arbitrariulu deschisu si umilitoru din timpurile domnirii Fanariotiloru, se crediurâ, mai allessu la inceputu, cá au se fia unu instrumentu efficace de progressu nationale. Defectele loru devenira invederate pentru toti Români sinceri mai târdiu cându cei cari le applicara, cultivara mai multu partea loru cea rea si cându multe dispositiuni fura interpretate reu. Elle ajunsera, in fine, se fia una negatiune completa a autonomiei nóstre si unu legamêntu de asservire cându se facura adaose in testu, ce desnaturau si faceau cu totulu illusoria autonomi'a nóstra puind'o la dispositiunea celloru duóe curti : a Turciei, ca *suzerana* si a Rusiei, ca *protectrice*; cea d'ântâiu langedita si cea de a duóa cu putere, ambitiósa, mai allessu prin situatiunea cellei-l-alte. — Raporturile intre domnitori si adunârile generali (compuse si allesse numai de privilegiati, dintre cari cei mai multi se credeau

obligati Russiloru si fôra incredere in drepturile si fortiele morali), eráu atátu de complicate si nerespicate in câtu, cumu dice unu istoricu judiciosu, conflictele si discordi'a între aceste duóe puteri, ce se parelisáu un'a pre alt'a, erá una stare permanente, si judecatorulu chiematu spre a intervení cu putere suverana nu erá tiér'a, cî altulu, din afara, de la Petruburgu care essercitá in fapta suveranitatea. — Sôrtea ce *Regulamentele organice* creá tieraniloru, in principiu nu erá rea, de si o faceá mai greá de câtu inainte, câ-ci se basá pre folóse si obligatiuni reciproce; dar alte dispositiuni, ce puneáu pre tierani cu totulu in mân'a proprietariloru, apoi venalitatea, ce se organisá in administratiune, unita cu lussulu ce se introdusse de timpuriu, si care acitiáu avariti'a proprietariloru, i facura atátu de miseri ca servii din evulu-mediu.

Cu tóte aceste-a, suptu administratiunea intelleginte, plina de vigilantia si de activitatea a generalului Chisselevu, viitorulu se inaugurá bine. Comerciulu si agricultur'a luara sboru. Abusurile si mâncatoriele fura persecutate, aspru pedepsite, din care cauza unele din celle inechite se stersera cu totulu. Multe mesuri bune de utilitate publica se luara; comunicatiunile se restabilira, si securitatea fú deplina. Nu se scie care se fia fostu adeverat'a cugetare a acestei politice atátu de buna

pentru principate; sau cã Russi'a credeá se le câstige simpathi'a spre a le puteá incorporá cu ea îndata, sau cã Chisselevu credeá cã lucrédia pentru dânsulu, facêndusi illusiuni cã are se domnésca ellu preste elle. Or cumu ar fi, Români i au purtatu si i pórtá recunoscintia : ellu este singurulu Russu care ne a lassatu suvveniri bune.

Dar epoch'a desiertării principatoru de óstea russa se apropiá. Trattatulu ce se incheiá la 1834 le Petruburgu stipulá ca se esse din principate dupa duóe luni de la numirea domnitorilor, si recunosceá totu de-una-data Regulamentele organice. Prin hatisierifulu ce se publicá in urma, Pórt'a recunoscù independinti'a legislativa a principatoru, cu reserv'a áanse mentionata, de a nu attinge drepturile ei de suzeranitate.

Articlulu II allu acestei conventiuni coprindeá cã : «domnitorii pentru acésta unica data se fia numiti printr'una intiellegere prealabile de celle duóe curti.» Acést'a erá una calcare flagrante a drepturiloru recunoscute cu solemnitate, cu care se caracterisá de la inceputu applicarea Regulamentelor organice. Se vede cã Russi'a, temênduse de spiritulu de independintia ce se manifestasse in Adunarea de la 1833 din partea unoru deputati, nu vói se compromita oper'a ei prin eventualitátile unei allegeri de domnitori. Multi boiari aspirau la tronu,

dar se admisera, spre a fi presentati celloru douăe curti, numai câte cinci din fia-care principatu, ea elle se numésca din fia-care gruppa unu domnitoriu. Pentru Moldavi'a se numi Michailu Sturdi'a, care avusese relatiuni strinse cu Russii in timpulu ocupatiunii principatelor de ei; éra pentru Români'a se numi Alessandru Ghic'a (1834). Chisselevu se dusse din principate insocitu de regretele si de urârile tuturor Româniloru. Se dice că si ellu se simti misicatu cându trecu Prutulu, delassându nisce tieri unde si-facusse renume. Dar simpathi'a Româniloru pentru Chisselevu nu se resfrânse si assupr'a Russiloru, cari ânca de atunci incepura a nu mai fi bine vedjuti. Nuoi domnitori, după ce recepura investitur'a dela sultanulu, se întórsera in principate unde fura intîmpinati de applausele entusiaste alle natiunii, care credeá că a scapatu de tóte periclele ce o ingenunchiassera la straini.

XV

CONTINUATIUNE.

RENASCEREA. — REGIMELE REGULAMENTARU :
ALESSANDRU GHIC'A, MICHAILU STURDI'A
SI GEORGIU BIBESCU.

Natiunea româna, despartita de multe secle prin ferocitatea timpuriloru, se uní unu momentu, ce

fû ca sî unu visu, numai prin eroismulu lui Michailu Bravulu. De atunci destinele ei fura din ce in ce mai triste, pentru cã ea deveni totu mai multu prãd'a strainiloru. Violarea trattatelorù nòstre de Turci, desorganisarea puteriloru materiali si morali de Fanarioti, nesatiulu si ambitiunea puteriloru mari vecine mai imbucãtura natiunea romãna : Austri'a ne luã Bucovina'a si Russi'a, cu tóta sympathi'a ce ne aretasse, ne rapì Bassarabi'a. Sòrtea Romãniloru de suptu dominațiunea imediata a strainiloru erã de plãnsu. Cu tóte acestea, de sî in Transilvani'a Romãnii erau appasati, despoiati de drepturi, revolutiunea lui Chori'a scuturasse cu putere spiritulu romãnu din langórea in care jacusse, si sãngele lui fecundã terrenulu nationale. Orizontele intelligintiei se mari, se întinse si produsse lucrãri importante in literatura si in istoria. Trei barbati se distinsera mai allessu prin operile lorù intellectuali, si zelulu lorù cellu infocatu dede una impulsione vigurósa culturai nationali. Samuelu Micu (Clain), Georgiu Sincanu si Petru Maioru sunt parintii Renascerii si civilisatiunii romãne. «Samuelu Micu tradusse din nuou scriptur'a sacra dupa testulu originale, scrisse istori'a bisericeii romãne si istori'a politica a Romãniloru din principatele Transalpine. Georgiu Sincanu compuse dupa documente autentice chronic'a toturorù Romãniloru

din Daci'a, dela Decebalu pîna la annulu 1808, ânse muri înainte de a o publicá. Petru Maioru publicá la annulu 1812, istori'a despre inceputulu Româniloru, apoi la 1825 essi la lumina in Bud'a Dictionarulu românu, latinu, unguru si germanu cu introducerea critica despre limb'a româna de Petru Maioru. La 1826 se publicá in Vienn'a gramatic'a limbei daco-romane de I. Alessi cu testu latinu. In restimpulu acest'a, Georgiu Lazaru trecù in Români'a si deschise in Bucuresci cursulu de sciintie essacte.»

Alessandru Ghic'a aveá bune intentiuni pentru tíera, ânse ilipsiá vointi'a ferma, energi'a necesara spre ale essecutá. La inceputulu domnirii parù cá e determinatu de a urmá una politica curatã nationale si incurajá aspiratiunile legitimi alle patriotiloru; dar, mai in urma, vediendu cá acésta politica e spiniósa, pentru cá lu espune de a fi reu vediutu de Russi'a, ce tieneá, pria prerogativele usurpate cu daun'a nóstra, in mâna-i sórte domnitoriloru, voi se adópte alt'a plina de calcule, secundându aspiratiunile patriotice într'una mesura ce nu l'ar puté compromite in ochii ei.

Partitulu nationale, ce crescusse in numeru, compusu, nu din multi ómeni cu putere si cu influintia sociale, ei mai allessu din ómeni generosi, aseptá multu de la dînsulu. In fruntea a-

cestui partitu erá I. Capineanu, unu barbatu care nu crutiá nimicu spre a servi tier'a sea. Tendintiele acestui partitu erá desvoltarea energica a sentimentului si a ideei nationali, si scopulu politicu mai apropiatu ce urmariá erá realisarea politicei inaugurate de T. Vladimirescu : autonomiá tierii, conformu vechieleru trattate, cu suzeranitatea Portii. Aceste dorintie se urmariáu, mai allessu, la umbr'a societatii filarmonice ce se instituise pentru cultura nationale.

Lônga acestu partitu, si mai presussu de ellu prin positiunea sociale a majoritátii membriloru ce lu compuneá si prin influinti'a consulului russy care lu dirigeá, mai erá unu partitu numitu allu betrániloru. Intr'acestu partitu intrassera cei mai multi dintre partinitorii regimului fanarioticu, câti-va ambitiosi inemici ai domnitorului, multi malcontenti si altii cari nu sciáu ce voru nici ce facu.

Intre aceste duóe partite tari, un'a prin ideile ce represintá si alt'a prin positiunea si influinti'a ce essercitá in regiunile mai inalte, domnitorulu Alessandru Ghic'a cautá se se tiená la una distanti'a egale, de temere de a tradá datoriele séle sau de a se face prepusu la Petruburgu. Dar acésta timiditate si incertitudine aveá se lu pérdia.

Cu tóte probele ce cantá se dea prin bine-faceri, prin incurajari pentru cultura si prin institui de

scóle publice chiaru prin communile rurale cá nu e indiferente de binele publicu, vediându-se delassatu de ómenii cu devotamentu sinceru, si oppositiunea din Adunarea generale crescându totu mai multu, incepù se incline; dupa essemplulu lui Minchailu Sturdi'a, spre Russi'a si deveni ammenitiatoru. Dar si Adunarea generale i tienù frunte, observându-i cá nu e gelosu de interesele publice si imputând-i necapacitatea si venalitatea administratiunii.

Interitatu, cautá se impiedece reallegerea colloru mai curajosi patrioti in Adunarea generale; dar allegatorii, bine inspirati, le dederá voturile lorú. Apoi, ca se complaca Russiei, merse si mai departe: voidu se introduca in testulu Regulamentulu organicu nisce dispositiuni funeste autonomiei, si Adunarea generale respingëndule ca contrarie spiritulu ei, cautá se dea acestei resistentie legali caracterulu de rebellione, ceea ce procurá Russiei occasiunea de a ni le impune printr'unu fermandu smulsu imbecilitatii Portii.

Sentimentulu nationale vulneratu, umilitu si drepturile nóstre compromisse, determinara pre Câmpineanu de a se duce spre a le appará inaintea cabinetelorú Statelorú din Occidentu, ca speranti'a cá Europ'a, luminata despre periclele ce s'aru nasce pentru Orientu din omnipotenti'a russa in principate, va luá in mân'a ei caus'a nóstra si va pune

protectiunea sea binefacătoare si neinteresata in loculu celei ruse. Dar acellu tîmpu erá áncá de-
parte, si Cămpineanu ne a facutu numai mai cu-
noscuti. La înturnarea sea in patria fu inchisu, in
virtutea unui fermanu, la monastire,

Partitulu nationale desgustatu, áanse nu de-
scurajatu, pentru că sentimentele generóse si i-
deile sanatóse intarescu inimile, vediéndu că ori-
zontele politicu se turbura cându Franci'a voi se
sustiena in contr'a celloru l-alte puteri pre Meh-
met-Ali allu Egiptului, întreprinse de a face, pre
sub mânia, una propaganda intinsa spre a prepará
spiritele pentru una lupta nationale, déca s'ar de-
schide unu resbellu european. Acésta propaganda,
descoperinduse, desì nu erá in contr'a domnitoru-
lui, totusi urditorii ei cei mai de frunte fura are-
stati si condamnati cu asprime.

Pre cându áncá se urmá judecat'a unor'a din cei
accusati intr'acea *conspiratiune*, ce facusse mare
sensatiune in ambele prncipate, unu evenimentu ce
pareá că are se intarésca domni'a lui Alessandro
Ghic'a, i causá caderea. Energi'a cu care ellu in-
fránse una céta de duóe cente de Bulgari si de
Greci la Brail'a (1841), strinsi si in armati de
agentii russi, in momentulu cându erau se tréca
in Bulgari'a spre a se uni cu cei rescullati de a-
colo, indispuse tare pre Russi'a in contra-i. Pórt'a

multiam si onorã cu semne de distinctiune pre Alessandro Ghic'a pentru servitiulu ce i facusse; dar Russi'a, vediëndulu cã i contrariadia politic'a, decise scóterea lui din domni'a. Consulele russu Daskoff avù ordine se incurajediè oppositiunea Adunãrii generali, ce redactã si votã atunci una doleantia detaliata in care se descriã cu abilitate si veritate, ânse nu si cu sinceritate, sufferintiele tierii de cari lu faceã respundiatoru, de si cei mai multi din accusatorii lui dorissera se i fia complici. Atunci Russi'a, aretãnduse cã e ingrijata, trimise unu commissaru in tiera care fù urmatu indata de altulu din partea Turciei. Trimissulu turcu se facù cã cercetédia si redactã unu raportu in desfavórea domnitorului, dar tier'a sciù bine cãtu pretuiesce. Ajungêndu raportulu la Constantinopole, ambassadorulu russu se presintã la sultanulu, impuse si obtienù, in duóe-dieci si patru de óre, destitutiunea lui Alessandro Ghic'a. Atãtu de mare erã influinti'a Russiei! Dup'acést'a Safet Efendi veni la Bucuresci ca se incunoscintiedie domnitorului decisiunea Portii si ca se puna la calle allegerea altui-a, dupa prescriptiunile regulamentare. Alessandro Ghic'a, destronatu de Russi, (1846 octombre), essi din tíera si dusse cu sene regrette si simpathie ce nu putusse se-si castige in totu decursulu domnirii séle de siépte anni.

Machailu Sturdi'a urmâ, dela inceputulu domnirii séle in Moldavi'a, una politica de ascultare catre Russi'a, fôra se intîmpine piedici serióse. Oppositiunea ce se formasse de timpuriu aci, de si numerósa, nefiendu animata de sentimente generóse nici condussa de intentiuni curate, nu i inspirâ temere. Ea se compuneá din unii ividiosi, cari nu i ertá preferinti'a ce i se dedesse assupr'a loru la domnia, si mai allessu din partinatorii regimelui fanarioticn. Erá si unu partitu nationale, dar fórte micu si cu pucina influintia. Ellu se compuneá, a fara de rare esceptiuni, din ómeni fôra positiune sociale si, prin urmare, in conditiunea in care erá tier'a, fôra autoritate; ca-ci nevoielle trecutului, cadiendu mai greu assupr'a Moldaviei, ammortisera caracterulu nationale. Desi fôra importantia, totusi acestu partitu, intelliginte si gelosu de binele publicu, condemnându purtarea ce deschisese lui Mechailulu Sturdi'a callea la domnia, precumu si mobilulu ce lu conduceá, a protestatu, prin atitudinea sea catre ellu, continuu in contr'a lui; assemenea, sciù ce valóre se dea laudelor addusse memoriei lui Stefanu cellu Mare in discursulu ce rosti cându luâ in mâna guvernarea tierii.

Acésta situatiune neteda pentru ellu, precumu si abilitatea sea de a scapá pururea apparintiele legalitatii, contribuira se nu fia oppositiune de te-

mutu in Adunarea generale. Afara de aceste-a fi-
 êndu intelliginte, activu, plinu de astutia si pre-
 vediatoru, putù se se strecóre fôra se si attraga
 prepussulu nici uni'a din celle duoe curti dela Con-
 stantinopole sau dela Petruburgu, unde totusi avu-
 sesse ingrijire de a-si procurá sprijinitori cu putere.

Ne avêndu dera nici una temere din êntru, se
 ocupâ cu imbunatâtiri materiali : cai de commu-
 nicatiune, bune si intinse, desvoltarea agriculturei,
 commerciului si altele; dar nu facù mai nimicu pen-
 tru cultur'a nationale, pentru luminarea poporului,
 deschidiêndu pucine scôle, si aceste-a âncea numai prin
 oppide (orasie). Moldavi'a, ca si Romani'a, erau pré-
 d'a despoieriloru si arbitrariului celloru cu influin-
 tia si-cu putere assupr'a poporului, care erá demo-
 ralisatu de sufferintie si fôra incredere in dreptate si
 in legi, pre cari mai câ nu le vediusse nici una data ob-
 servate. Singur'a differentia intr'acést'a, in ambele
 principate, erá, câ in Moldavi'a râpirile fura mai or-
 ganisate de câtu in acésta l-alta parte : acolo poporulu
 erá storsu tare, dar de mai pucini. Michailu Sturdi'a
 pururea preocupatu de a-si face avere mare, profitâ si
 abusâ de inalt'a sea positiune spre a-si satisface
 acésta dorintia instinctiva. Deci ellu, nu numai câ
 nu facù nimicu pentru desvoltarea educatiunii si
 moralitatii publice, dar âncea le combatù intr'unu
 modu ca si directu, consecinte cu sistemulu seu

de rapire. Facù bani din tóte : lucrári publice, titluri, posturi, justitia. Totu acestu instinctu de nesatiu lu impinse se patronedie cu predilectiune pre Ebrei, numai ca se i stórca din timpu in timpu cându se inavutiau mai allessu prin sordidele loru specule. De atunci incepura, pre nesimtite, a se scurge din Statele vecine in Moldavi'a cei mai impuri si mai stationari Ebrei, unde ajunsera se fia una cangrena mai cá aceea ce a cotribuitu multu la perderea Poloniei!

Cu aceste medie putù acestu domnitoru se-si faca una avutia prin care rivalisédia asta-di cu cei mai mari proprietari ai Europei. Domni'a sea, din nefericire, are a se prelungí pîna dupa marile revolutiuni ce scuturara Europ'a in 1848.

Dupa caderea lui Alessandru Ghic'a, Români insetati de a vedé in fruntea loru unu omu onestu si capabile care se i ajute de a se scuturá de miseriele trecutului, crediura cá sperantiele loru au a se impliní allegêndu-se de domnitoru Georgiu Bibescu. Ellu aveá reputatiune buna si nimicu pin'aci, in cunoscinti'a tierii, nu i o innegrise; apoi treceá, avêndusi facuta educatiunea la Parisu, in centrulu luminiloru, cá este adapatu cu tóte cunoscintiele si are tóte calitátile ce potu formá unu adevveratu omu de Statu. Fórte micu erá numerulu acellor-a cari presupuneau cá oppositiunea determinata ce facusse lui A-

lessandru Ghic'a, si care lu pusesse in védi'a tierii, nu aveá una sorginte pura. Dar amnesteculu Russiei de facia la allegere in favórea lui, calcarea reguliloru prescrisse prin influinti'a si impunerea ei, facù pre cei mai inteliginti se védia mai limpede si se concépa temeri pentru viitoru. Numerulu cellu mare, totusi, care pururea judecá cu ochii acolo unde cautá se védia cu mintea, si-faceá illusiuni formóse si se incántá de binele ce póte se adduca tierii. Populatiunea capitalii, si cu ea mai tóta tiér'a, mai allesu junimea generósa, fù rapita de entusiasmu cându lu vediù cá se presinta, la installarea sea (25 ianuar. 1844), cu portulu lui Michailu Bravulu, ce erá cu atátu mai scumpu Româniloru, cu cátu li se aretá éراسi dupa delungile umilintie cu cari i amaríssera si i insultassera strainii. Mai toti-si amintira, si áncá li se pareá cá vedu intorcându-se timpurile stramosiesci, reinvierea eroismului patrioticu!

Ellu incepù bine, cu tóte cá ómenii de cari se incongiurá nu aveau bunu nume. Simtiulu generale, opiniunea celloru mai rigurosi chiaru nu pretindeá multu: se doriá de toti una lucrare patriotica constanta in mesur'a puteriloru si drepturiloru nóstre, una indreptare spre bine cu incetulu, condussa prin essemple de legalitate si de dreptate date de susu. Regul'a de purtare a celloru mai mulți, erá se fia purtarea insasi a domnitorului. — Cellu d'ântáiu actu allu seu

fû gratierea celloru condemnati ca conspiratori in propagand'a politica dela 1841. Indata dupa acé-st'a urmara, cu consimtimântulu Adunârii generali, mai multe mesuri si legi pentru desvoltarea agriculturei, commerciului si facere de câi de comunicatiune. Acésta ultima lege cadeá numai in sarcin'a tieraniloru; fû votata pentru utilitatea ei publica. Apoi, cu totu instinctulu de avaritia ce aretâ ca are âncea dela inceputu, cerêndu de ai se votá ca supplimente la list'a civile mai multe summe sub preteste pucinu demne, totusi oppositiunea, compussa din ómenii predecessorelui seu si din visatorii regimelui fanarioticu, atâtu in Adunare câtu si in tiéra, erá fôrte mica; dar, dânduse pre facia tendintiele séle russofille, incepù se crésca, trecêndu in partea ei, nu numai multi dintre acei-a cari applaudassera, ci chiaru dintre acei-a cari lucrassera in tóta sinceritatea pentru allegerea lui.

Oppositiunea in Adunare deveni infricosiata cându domnitorulu dede, fôra scirea ei, concessiunea lucrârii minereloru din muntii nostri lui Trandafilloff, unu supusu russu, cu unu beneficiu de nimicu pentru tesaurulu publicu. Temerea coprinse pre toti; ca-ci, se diceá, câ acestu concessionaru, patronatu de Russi'a, are se introduca in tiéra summa de soldati russi stravestiti in lucratori. Opiniunea publica se acitiá multu mai allessu prin fabul'a

Grădinarulu si *Macesiulu* a D-lui Eliade, ce erá unu pamfletu allegoricu de intrigile russe assupra-ne. Guvernulu fù nevoitu se céda si concessiunea fù resiliata. De aci inainte oppositiunea deveni sistematica : tóte proiectele bune sau rellé, ce i se presentau, se respingean fôra a le mai discutá. Domnitorulu, neessindu áncá din legalitate, inchise Adunarea imputându-i cá nu e capabile de deliberári serióse; dar, in locu de a procede la allegeri nuóe de deputati, cerù si obtienù, cu ajutorulu Russiei, unu فرمان de la Pórta prin care Adunarea fù suspensa pentru unu timpu nemarginitu.

Acésta calcare a cellui mai de frunte dreptu recunoscutu si garantatu, singur'a umbra de controlu si de vieghere ce mai aveá tiér'a, i instrainá tóte simpathiele sincere (1844). Adunarea generale remase inchisa mai duoi anni. Cându domnitorii români si allu Sêrbiloru (1845) essira inaintea sultanulu Abdulu Medgid la Busciucu spre felicitare, Resid pasia, care lu insociá, ordiná lui Bibescu de a o deschide. Dar ellu intârdiá cu allegerea nuoi-loru deputati pîna ce-si assecurá prin influinti'a guvernului seu una majoritate devotata care se accopere cù apparintie de legalitate tóte abusurile administrative si finantiare. Fôra temere de controlu, facù se i se votedie, cá unu nuou supplimentu la list'a civile, venitulú esportárii ce-

realiloru, si cutesâ â nca, ceea ce erá cu totul ne-
 asceptatu in seclulu allu XIX, de a lepadá limb'a nati-
 onale din scólele publice secundare si superióre, in lo-
 culu càri-a introdusse pre cea francesá, si â nca cu plata!
 Acést'a erá ca si unu attentatu, una detatura de
 mórte in contr'a natiunii, care scârbì si indignâ pre toti
 acei-a cari mai simtiau românesce, si care lu perdù,
 intr'unu modu irrevocabile, in ochii Româniloru.

In fine, cându revolutiunea francesá din febru-
 ariu errumpse in Parisu, principatele române, sub
 Bibescu si Sturdi'a, erau de plânsu. Domnitorii lor
 se purtau ca nisce straini cari au juratu de a le perde
 cu totul. Justiti'a si administratiunea se vindeau de
 susu pîna diosu, fôra rusine si fôra scrupulu; tie-
 ranii erau predati si appassati, fôra cellu mai micu
 sentimentu de umanitate; spre a scapá de aceste
 relle, ce uccideau ver ce simtimêntu bunu, mii de fa-
 milie preferiau de a delassá tiér'a si totu ce aveau
 mai scumpu fugindu preste Dunare in Sêrbi'a si in
 Turci'a. Românismulu infruntatu si persecutatu,
 éra Russi'a cu partinitorii si instrumentele séle
 triumfându! Déca Români atunci nu se desceptau
 si nu se determinau, cellu pucinu, déca nu spre a
 scapá, dar spre a murí intr'unu modu mai demnu
 de glori'a originii lor, numele descendintiloru
 fratiloru de arme ai marelui Traianu s'ar fi uitatu
 pentru eternitate!

XVI

SITUATIUNEA CRITICA A EUROPEI
PINA LA 1848; PIU IX.

In ultimii anni ai primei diumetăti a seclului allu XIX., evenimente de una natura diferita smacinara mai tôte Statele Europei.

Itali'a salutâ cu entusiasmu pre ponteficele Piu IX care prochiemâ, din inaltimea Quirinalului, amnestia si promise reforme liberali. Pontificatul devineá din nouu centrulu politicu allu peninsulei, ba âncea pareá cã are se fia apperatorulu ei. Reformele ce realisâ in sensulu libertătii, precumu si bazele ce puse pentru una confederatiune italica, provocara unu entusiasmu universale si desceptara sperantie atâtu de mari in câtu Itali'a intrêga tresari de bucuria. Indata Sicili'a inarborâ stindardulu independintiei si puse mân'a pre arme ca se allunge pre appesatorii sei (1848 ianuariu). Regele Neapolii, temênduse de revolutiune, se vediù constrinsu de a dá una constitutiune. Cei lalti principi, marele duce allu Toscanei, Carolu Albertu, regele Piemontelului, cautara se imitedie acestu essemplu; ducele Modenei, unulu din campionii monarchiei de dreptu divinuu, scapâ cu fug'a de urg'ia poporului; in Parm'a, tronulu ramase vacante cu mórtea Ma-

riei Luis'a, veduv'a lui Napoleone I, care nu sciuse se-si attraga nici amórea nici stim'a suppusiloru sei (1848 decembre). Aceste evenimente facura seserenasca cu mai multa putere de cátu alta data sentimentele si sperantiele pentru unitatea si libertatea Italiei. Duóe puteri, un'a timpurale, Austri'a, si alt'a spirituale, Iesuitii, pareau a fi singurele piedeci la dorintiele generali, si assupr'a loru se indreptá si se decarcá ur'a Italianiloru; p'ntre applausele ce se aduceau lui Piu IX, se audiau ridicându se laude lui Gioberti, adversarul Iesuitiloru, amestecate cu imprecatiuni si blasfeme assupr'a Austriaciloru. — Din aceste-a se vedeá curatu cá Itali'a are se fia teatrulu resturnâriloru si allu unei mari revolutiuni.

In *Germani'a*, ca si in celle mai multe tieri guvernate nu cumú voiáu elle, dorintiele poporului si politic'a guverneloru faceau unu mare contrastu. Totu ce se scriá de literati, poeti, diaristi dá pre facia desgustulu de care toti erau coprinsi pentru sistemulu politicu si religiosu allu guverneloru. Fredericu Gulielmu IV, urcatu pre tronulu Prussiei la 1840, fiéndu unu principe cu mare intelligentia si cultura, se plecá cerintieloru timpului; permise desbaterile publice la processe, apoi mai largi cerculu libertátii religióse si convocá, la 1847, una dieta la Berlinu. In sínulu ei se manifestá una oppositiu-

ne atâtu de mare in contr'a sistemului de guvernare si vechiele promisiuni alle guvernului fura reamintite cu atât-a amaratiune, in câtu sistemulu practatu pin'aci parù tutoru cã nu mai pôte durá. Afara de aceste-a, miseri'a classelor inferióre, scumpetea vietiei cellei mai simple si multele fallimente ce ruináu mii de familie, produssera turburãri ce putura fi linistite numai cu forti'a. Sistemulu politicu allu guverneloru, cãrui-a se imputáu tôte aceste relle, ajunse a fi nesufferitu cându se audi cã betránulu rege allu Bavariei, Ludovicu, cadiusse suptu influinti'a rusinósa a unei dantiatóre ispaniole, Lolá Montez. Populatiunea, si mai allessu junimea din Monacu (München), manifestându cu tumultu indignatiunea loru in contr'a mesuriloru luate spre a persecutá pre aceia cari desplaceau acestei curtesane, regele fù nevoitu de a o departá. In Germani'a dera partitulu unitãtii faceá mari progressé, si nemultiamirea generale cresceá pre tacute, cã-ci pucinele manifestãri, ce se facura, erau numai schinteie alle unui focu ce ardeá sub cenusia.

In timpulu acest-a in *Elveti'a* discordi'a intre catolici si reformati, intre conservatori si radicali erá mare. In Argovi'a, guvernulu radicale inchise optu mônastiri, ce erau nisce vetre de agitatiune, si puse bunurile loru sub secestru. Cantónele catolice protestara si cerura de la guvernulu centrale,

fôra se fia ascultate, restabilirea lor. Discordi'a se inasprî si mai multu cându guvernulu ultramontanu, sau apostolicu, din Lucern'a, chiémâ pre Iesuiti spre a le incredintiá instructiunea junimei cantonului. Una intreprindere a radicaliloru de a acitiá revolutiunea acì, essindu reu, una lupta inversiunata se incinse intre iesuitismu si radicalismu. Cantónele catolice atunci, neobtienêndu satisfactiune de la guvernulu centrale, facura una liga de apperare (*Sonderbund*) (1846). Radicalii, cari aveau majoritatea in dieta, obtienura una deliberatiune de a desface *Sonderbundulu*, ca necompatibile cu constitutiunea federale, si ordinâ espulsiunea Iesutilor. Catoliciî, ne voindu a se supune, ambele pârti se inarmara si, in contr'a asceptârii generali, lupt'a se terminâ indata. Ostea federale, commandata de generalulu Dufour, coprinse, fôra multa resistantia, câte-va cantóne, si celle-l-alte se supusera de buna voia. Catolicii fura nevoiti de a renuntiá la *Sonderbundulu* lor, apoi de a allungá pre Iesuiti, de a-si scâmbá guvernele si de a platí spelele resbellului. Cându Austri'a, Prussi'a, si Franci'a voira se intervina, erá pré târdíu. Audindu-se la Parisu scirea câ Guizot se legasse de a ajutá pre Iesuiti, ur'a in contr'a regimelului din iuliu crescù si mai multu. — Elvetianii profitara de aceste circumstantie spre a-si modificá constitutiunea,

si facura unu guvernul mai forte cu una dupla representatiune. Pre lînga consiliulu federale, se mai adaosera unu consiliu cantonale reprezentîndu guvernele, si unu consiliu nationale allessu de poporu.

Poloni'a, desbatînduse din nuou in ghiarale celloru trei puteri ce o predassera, repetiá lunei cã nu vreá se renuntie la nationalitatea sea. Insurrectiunea ce errumpse aci attrasse assupra i attentiunea Europei, éra ucciderile revoltátore ce se facura in Galliti'a, provenite din intrigile seminate de Austri'a intre nobili si tierani, indignara Europ'a intréga (1846). Afara de aceste-a, Cracovi'a care érá centrulu insurrectiunii, fù occupata de armatele Russiei, Prussiei si Austriei si apoi se dede Austriei. Acésta nuóa violare a tratatului de la 1815 se facù fóra se întîmpine resistentia de partea celloru l-alte puteri europeene, cu tóte cã in Franci'a se facura manifestatiuni fórté scomotóse. Infrîngerea revolutiunii, confiscarea ultimului restu allu Poloniei, redussera pre patrioti la mare nepu-tintia, dar focariulu agitatiuniloru nu putù se fia cu totulu stinsu.

Angli'a, cumu am aretatu cãndu am attinsu istori'a ei, partecipá si ea la misicarea generale a Europei; dar ómenii ei de Statu intelligenti, desi aristocrati, appucara inainte cu reformele fóra se

se ascepte de a fi constrânsi a le face. Ea, prin urmare, emancipându pre catolici, facusse una reforma politica, si apoi facù si alt'a commerciale diminuindu fórte dârile pentru materiele strînsu necesare. Sir Robert Peel se mai adoperâ de a usiurá, prin óre-cari mesuri de justitia, unele din multe dureri alle Irlandiei.

In *principatele române* umilite si strangulate atátu de sistemulu regulamentaru câtu si de Russi'a, protectórea loru oficiale, spiritulu publicu, acitiatude motive atátu de tari, aveá se se descepte printr'una revolutiune. Totu assemenea facura, ba ánca cu mai multa impetuositate si cu una deplina determinare, si connationalii nostri in Transilvani'a versându si cu generositate sângele in contr'a Ungurilor, cari, printr'una funesta neconsecintia, dupa ce si-recuperassera cu unu eroismu raru libertatea si drepturile ce le confiscasse Austri'a, se adoperara apoi de a si-i assimilá cu violenti'a.

In *Franci'a* politic'a guvernului, condussa de Guizot, erá debile si servile in afara, ingusta, dar cerbicósa in êntru. Toti asceptau ca unu omu de capacitatea sea se ieá in fine iniciativ'a reformeloru imperiose: una mai justa impartire a impositeloru, modificarea sistemului electorale plinu de abusuri si de corruptiune, reform'a parlamentului ce nu aveá nici una independintia prin multimea functionariloru

ce lu compuneá. Dar Guizot tiená mai ántáiu de tóte se fia conservatoru. Pre lónge aceste neajunsuri, se mai adaosera si lips'a causata din stricarea recoltei, apoi processele scandalóse, ce avura mare resunetu in tiéra : de corruptiune in contr'a unui generaru si unui ministru care fú condemnatu, si de ucciderea ducessei de Praslin de mânile barbatu-seu nóptea in patulu seu. Cu aceste-a se dá pre facia immoralitatea classelor inalte cu cari se incongiurasse tronulu reinaltiatu din pulbere de poporu. Oppositiunea din Camera, perdiendu speranti'a de reforme, se appucá de a acitiá tiér'a. Tronulu din iuliu, a càri-a basa ajunsesse se fia fórté frageda, va fi resturnatu de una simpla misicare, si acést-a va produce in Europ'a scuturári mari.

XVII

REVOLUTIUNEA DIN FEBRUARIU IN PARIS; REPUBLIC'A FRANCESA IN 1848.

Pre cându evenimentele din Itali'a si din Elveti'a acitiau spiritele in Franci'a, si politic'a cea pré conservatrice a lui Guizot, basánduse pre una Camera servile, respingeá reformele imperióse, oppositiunea incepù de a agitá tiér'a spre a face apelu la adeveratulu suveranu, si in scurtu timpu cuvântulu de reforma fú pre tóte busele.

Manifestatiuni pentru reforma prin banchette se facura in tóte pârtile, insocite de discursuri ce desvelliáu vitiurile sistemului in vigóre. La deschiderea corpurilor legislative, cautá se se tiena si in Parisu unu banchettu, a carui-a importantia, ca manifestatiune a dorintiei poporului, erá se fia cu multu mai mare. Dar guvernulu, suptu pretestulu unei publicatiuni imprudente, lu proibì, de si tolerasse manifestatiunile de mai înainte. Apoi in discursulu tronului aceste manifestatiuni fura defaimate cu vorbele de : «passiuni inemice si órbe». De si banchettulu erá interdissu, totusi capii oppositiunii si mai multi membri din partitulu republicanu moderatu continuara preparativele incepute; dar vediendu cá guvernulu desfasiura una fortia militara impuitoare, renuntiara, de téma de a nu merge pré departe. Deputatjii din oppositiune determinara de a dá guvernulu in judecata pentru calcarea constitutiunii. Poporulu, fiendu fórte aciatu, nu se putù invoì cu atátu. Cete numeróse de lucratotri, studenti si ómeni de tóta mân'a se formara si strabatura câile si pietiele Parisului, strigându : *Vivat reform'a! Diosu Guizot!* Numerulu loru cresceá pre tóta ór'a si soldatii nu erau pré voiosi de a-si indreptá armele in contr'a poporului. Gendarmii politiei nu puteau face facia in tóte pârtile, mai allessu dupa ce incepura a se construí bar-

ricade. In diu'a de 22 februaru avura locu numai nisce mici inbrânciri. La 23 februaru se chiamâ suptu arme guardi'a nationale, care indata si-manifestâ simtintele séle prin strigate repetate pentru reforma. Ea se puse la midilocu intre poporu si óstea de linia, cari incepussera a se bate in părțile celle mai poporate alle capitalii. Lupt'a ammenintiá se devina inversiunata, cându regele, vediendu defectiunea guardiei, cu parere-de-reu se vediù nevoitu de a departá pre ministrii sei si promise reform'a ceruta. Acésta scire produsse una bucuria nespussa; poporulu se imprestiá cântându pre câile Parisului; barricadele disparura si intr'una clipa cetatea fû illuminata. Capital'a erá linistita si nimene nu mai aveá téma de nimicu, cându, către diece óre sér'a, una céta de ómeni din poporu, dupa ce percúrsesse cu tumultu si cu tortie apprinse *bulvardele*, stette in faci'a ministeriului de esterne si demandâ se fia illuminatu. Una detunare neasceptata se audì, si soldatii cari erau de custodia, crediënduse cá sunt atacati, facura focu si culcara cincii dieci si duoi de ómeni, parte uccisi si mai multi plagiti. Atunci poporulu se infuria, si depuindu pre unu carru cadavrele celloru omoriti, lu preumblâ prin cetate cu tortie apprinse strigându: «La arme! Ne uccidu!» La mediulu noptii se tragu clopotele spre a aretá câ periclulu e mare; a duóa

di diminéti'a, la 24 februaru, Parisulu erá plinu cu barricade, si populatiunea de prin suburbie, inferbântata acumu, determinâ resturnarea guvernului.

Lupt'a ajungêndu se fia inversiunata, Ludovicu-Filippu se reseamnă de a mai face una concessiune chiemându in guvernul pre capii opositiunii, Thiers si Odillon-Barrot. Acesti-a, crediêndu că acumu totulu are a se calmá de sene, paralisara ver ce mesura de apperare. Poporulu, profitându de acést'a, se apropiâ din ce in ce de palatiulu Tuilleries, intinde mân'a soldatiloru cu cari fraternisédia. Regele, speriatu, fû nevoitu de a abdicá in numele nepotu-seu minorénu comitele de Parisu si fugi cu soci'a sea in Angli'a, unde fu ajunsu, pre alte căi si dupa multe pericle, de cei l-alti membri ai familiei. Cându multimea erá se intre in Tuilleries, ducess'a de Orléans se dusse la Camera se céra regenti'a in numele fiu-seu comitele de Parisu; áanse erá pré târdiu, că-ci poporulu petrunsesse in Camera si numisse unu guvernul provisoriu compusu de betránulu Dupont de l'Euro, poetulu Lamartine, de capii stângei parlamentare Ledru Rollin, Aragó, Garnier Pagés si de socialistulu Louis-Blanc.

Dar guvernulu provisoriu nu se putù installá la palatiulu municipale (Hôtel de Ville) fôra se întimpine multa greutate, fiêndu ocupatu de una

multime ce erá pre cátu de essaltata totu atátu si de neincrédiátóre. Afara de prochiemarea republicei, ea mai cerù cu multa impetuositate flamur'a rossia in loculu cellei tricolore, ce s'ar fi admisu fôra curajulu si elocinti'a lui Lamartine. Guvernulu provisoriu abrogâ apoi penalitatea mortii in materia politica, selavi'a din coloniile Franciei si stabili sufragiulu universale. Dar fericirea sperata si asceptata nu se realisâ. Manifestatiunile entusiaste si încântamintele republicane pentru *Libertate, Egalitate, Fratia* trecura pré rapede, si in finitia remase numai practic'a cu greutatile séle celle multe.

Revolutiunea fiëndu mai multu oper'a classeloru laboriöse, ideile socialiste facura indata esplosiune: capii de secte si-immultiau fôrte numerulu aderenților pré devotati lorù, ratacindu pré lucratori cu notiuni false despre legatur'a ce este între capitale si munca. Ei voiau ca Statulu se iea assupra-si de a regulá consumatiunea si productiunea fia-cârui-a. Cu acést'a se stergeá ver ce individualitate si concurenția, si se încercá fomarea unei societati in communu plina de visuri si nedrépta, pre care passiunile celle relle o esplicau in sensulu unei nivelatiuni universale. Commerciulu si industri'a incetara. Guvernulu ânse erá datoru se cugete la imbunatatirea sortii lucratoriloru. Spre a le dá de lucru, se facura *ateliers natio-*

nali cu spesele Statului. Atunci socialismul si-arată neputinți'a și nullitatea sa. Spesele creșteau peste tota măsur'a, precum și numărul proletarilor. Eră invederatu pentru toti că acésta institutiune aveá se ruinedie Statulu și că e in contr'a civilisatiunii. De aceea Adunarea constituyente, îndată ce se întrunì, decretâ închiderea atelierelor și încetarea ajutórelor de bani ce dá Statulu pentru lucratori. In 15 maiu, lucratorii se rescullara și calcară in picióre representatiunea nationale. Acì jace caus'a dillelor nefaste din 23, 24, 25 și 26 iuniu cându se udara cu sânge stratele Parisului. Partinitorii republicei rosie, cari voiau se dea puterea in mân'a clasei de diosu, uccisera mai multi generari, deputati și pre achiepiscopulu Parisului Affre, care venisse ca se i imblândiasca și se i impace. Intr'acestu periclu, adunarea nationale investi cu dictatur'a pre generarulu Cavaignac, care batù pre insurgenti, apoi inchise și essiliá un mare numeru de prinsi și promulgâ legea martiale in Parisu. Adunarea, reasecurata prin aceste mesuri viguróse, putuse termine in pace desbaterile assupr'a constitutiunii republicane cu una singura Camera și unu presiedinte allessu din patru in patru anni. Ea ar fi vrutu se dea presiedinti'a lui Cavaignac; dar natiunea, rapita de marimea numelui, allesse, la 10 decembre, pre Ludovicu Napoleone Bonaparte, ne-

potulu lui Napoleone, pre acell-a care incercasse de duóe ori prin rescullare se dea diosu guvernulu lui Ludovicu Filippu, si care platisse apoi cu una lunga inchisóre intreprinderea sea cea temerara.

XVIII

CONSECINTIELE REVOLUTIUNII DIN FEBRUARIU. EUROP'A IN 1848.

Revolutiunea francesa din februaru puse in focu tóta Europ'a. In Germani'a, in Itali'a, in Ungari'a, in Români'a si in alte parti errumpsera revolutiuni mai mari si mai infricosiate de câtu celle ce amu vediutu pin'aci. Spiritulu revolutionaru din Parisu sufflá in foculu ce ardeá sub cenusia in tierile doritórie de una sórte mai buna, si respândeá ideile republicane dândule unu coloritu de socialismu si de communismu, spre a acitiá mai bine cllass'a apasata si nedreptatita de politic'a in vigóre si de ordinea sociale.

Celle d'ântâiu effecte alle acestei propagande se aretara in *Germani'a*, care se nevoiá de a trece preste una crisa periculósa. In marele ducatu de Baden se cerù prin potitiuni la dieta libertatea pressei, jurati, guardia nationale si unu parlamentu germanicu care se represinte poporulu allaturea cu diet'a aristocratica a principiloru. Guvernulu,

nu numai că se invoî la tóte aceste-a, dar luâ áncã si alte mesuri liberali spre a impacá spiritulu publicu. Acestu essemplu fù imitatu si de celle l-alte State alle Germaniei, cari cerura si capetara mai totu acelleasi reforme. In Virtembergu, in Sassoni'a si in alte State capii oppositiunii liberali fura chiemati la guvernul si luara in mânile loru directiunea supreme. Dar cea mai importante si mai surprindiatóre din tóte transformãrile acestea se fucù in stationari'a *Austria*. Una rescullare in Vienn'a (martiu) condussa de unii capi liberali si de studenti, avù unu successu atâtu de neasceptatu, in câtu Metternich fù nevoitu se delasse directiunea artificiale a imperiului si se fuga in Angli'a. Vechiulu sistemul fù sfãsiatu si libertatea amestecata cu anarchi'a, inseparabili in atari momente, pomni in capitale. Libertatea pressei dede occasiune la una multime de scrieri si de diare revólutionare; dreptulu de intrunire, assemenea, la adunari scomotóse si societãti democratice; numerulu lucratoriloru neoccupati si multimea agitatoriloru cari venira din tóte partile in Vienn'a si i escitáu, facura se se nasca intr'un'a tumulte si lupte. Imperatorele se mutã cu curtea sea la Ienipontiu (Innsbruck) si se inturnã numai dupa ce Adunarea constituyente trimise deputatiuni ca se lu róge de a veni (12 augustu). La Berlinu, cumu se audì des-

pre misicarea din Vienn'a, mari agitatiuni poporali se produssera. Guvernulu prussianu, dupa óre-cari legaturi, dede libertatea de pressa si promise reformarea constitutiunii federali a Germaniei. Dar fiéndu cá mai inainte fusessera conflicte intre soldati si poporu, aceste concessiuni nu putura se calmedie spiritele: se mai cereá departarea truppeloru si instituirea gardei civice. Ur'a poporului assupr'a soldatiloru cresceá din ce în ce prin influinti'a intruniriloru publice. Poporulu, formatu in gruppe, repetá adesse ori cu multa insistentia si cu tumultu cererea in contra soldatiloru. Acésta interitare, crescéndu din ambele pârti, nascù una lupta seriósa ce tienù patru-spre-diece óre (18 martiu). Victori'a erá áncã nedecissa, de si cea mai mare parte din barricade erau luate de soldati sau sfarimate de artilleria, cându regele commandá truppeloru de a se retrage; apoi departá ministeriulu, si invoì guardi'a civica, càri-a i dede custodirea cetätii si a palatiului regale.

Cu pucinu in urma se publicá amnestia generale (esemplu imitatu de tóte Statele Germaniei), pentru arestatii si fugarii politici. Regele, spre a se impacá de totu cu opiniunea publica, dechiera, prin tr'una proclamatiune, cá se va pune in fruntea Germaniei unite si libere cá rege constitutionale, si convocá, in fine, una Adunare constituenté, al-

léssa prin suffragiulu universale, (ce deveni una massima generale in tóte Statele revolutionate), spre a elaborá una constitutiune reprezentativa pentru Prussi'a.

In timpulu acest-a scâmbâri mari se facussera in tóte Statele Germaniei. In Bavari'a, Ludovicu, care, de si se diceá cá este rege constitutionale, guverná áanse intr'unu modu arbitraru, fù nevoitu de a se plecá inaintea opiniunii publice si de a lassá corón'a (20 martiu) principelui ereditaru, Massimilianu. In Annover'a, in Hess'a electorale si in alte State, liberalii, cari mai inainte erau persecutati, devenira ministri si introdussera cu precipitare reforme democratice.

Germani'a intrégă tindiându la unitate, voiá se aiba una representatiune nationale; mai ántáiu se allesse una adunare de notabili care incepù cu multa solemnitate lucrările séle in biseric'a Sântului Paulu. Din lungile si elocintele desbateri ce se tinura aci, essi una lege electorale, basata pre suffragiulu universale, si libertatea cultelor. Acésta adunare se inchise (4 aprilie), si marele parlamentu germanicu se intrunì (18 maiu). Dupe multe discussiuni, parlamentulu determiná se alléga unu vicaru, care se-si iea ministri responsabili si cu cari se formiede nuó'a putere centrale. Archiducele Ioanne de Austri'a se allesse vicaru, si recepù din mâ-

nile presiedientelui dietei puterea ce avusese ea pîn'aci. Deputatii si-perdura timpul intindiîndu prin discursuri ingenioase marginile imperiului germanic. Parlamentulu ajutâ cu ôste ducatele de *Schlesvig si de Holstein* cari se rescullassera in contr'a Daniei, de care tieneau, spre a se uni cu marea familia germana; anse acestu resbellu, condussu mai allessu de Prussi'a, nu essi bine, din caus'a lipsei de flota germana, si se incheiâ pace lassândule totu in statutu de mai nainte. Intre acestea, spiritele atatu de multu se essaltassera in câtu reformele nu le mai puteau satisface, si in loculu loru se facura revolutiuni. Radicalii incepura a acitiâ poporulu spre a institui republic'a germanica. Dar incercarea loru nu le essi bine, si fura imprastiati cu forti'a. De atunci (18 septembrie), reactiunea incepù se-si ridice capulu.

Itali'a, care erâ in fremântare, incepuse a se ridicâ de sene, cându scirea evenimenteloru din Parisu o scuturâ cu mare putere. Mai toti principii ei dedessera sau promisessera constitutiuni liberali. In Rom'a, de unde se dedesse avântulu ideiloru liberali, misicarea poporulu devenindu din ce in ce mai forte, Piu IX publicâ una constitutiune (15 martiu); dar retrogradii indessënduse in giurulu lui prin insinuiri egoiste, ellu incepù a se a-retâ din ce in ce mai oppusu politicei de libertate

ce însuși inaugurasse. Carlu-Albertu, care și-avea pururea ochii întorsi asupra Italiei de susu, dedese și ellu una constituțiune (4 martiu). În Sicili'a rebellulu curgea, dar nu cu multu successu pentru acesta nefericita insula. rescullata în contr'a despotismului ruginos al Burboniloru. Regele Neapolii, ca s'o aduca érași la suppunere, luasse în servitiulu seu mercenari elvetiani, cu cari apoi, cându reacțiunea-si va ridicá capulu, are se supprime și constituțiunea ce dedese fóra voic-i.

Dar evenimentele cele mai importante se desfășurau în acea parte a Italiei, ce era subjugata de Austri'a, cari preocupara și absorbira apoi pentru unu timpu tota activitatea Italiei. La Milanu, populu se rescullá înarmatu și, după una lupta eroica de patru dille, învinse óstea austriaca comandata de Radetzki. Totu atunci și Maninu curatiá Veneti'a de Austriaci. Apoi Bresci'a, Bergamulu, Vicenti'a, Trevis'a, Padu'a se rescullara asemenea. În scurtu timpu tota Lombardi'a fú libera și înarborá stindardulu independintiei. Itali'a întreaga cerea se mérga în contr'a Austriaciloru, crediendu cá a venitu în fine timpulu atât de multu și atât de delungu doritu se póta *dá afara pre barbari*. Ea scia pré bine cá nu se va bucurá în securitate de libertátile câstigate și cá elle nu potu ave viétia, déca mai antaiu Austri'a n'ar fi înfrânta

din Itali'a. Succesele Milaneseilor si ale Venetianilor determinara pre cavaleresculu si intrepidulu Carlu-Albertu de a dechiera resbellu Austriei si de a se repedi in fruntea admirabilii sele armate preste Ticinu (23 martiu). Entusiasmulu pupulatiunilor impingea si conducea pre regi. Ponteficele romanu lassa pre numerosi voluntari din Statulu seu se purceda in espeditiunea ce se intreprindea pentru independenti'a Italiei; marele duce alu Toscanei trimise regimentele sele spre a ajunge si a se uni cu armat'a piemontesa; regele Neapolii fu nevoitu si ellu de a da una parte din ostea sea. Lig'a italica parea ca este completa, si tote inimile tresariau de bucuria. Carlu-Albertu impinse victoriosu, la inceputu pre Austriaci, si ocupa Minciulu de lassatu de ei.

Pre candu Italianii si-luassera aventulu si se adoperau infocati se rumpa legaturele artificiale cu cari i tienea, ca intr'unu latiu, Austri'a, acesta putere, ce se credea nestrapunsa de ideile revolutiunare, acumu era frementata si sfasiata de lupte politice. De si simtia forte aceste neajusuri stranie pentru sene, totusi guvernulu si curtea erau mai allesu preocupate de a stinge resbellele provocate in imperiulu seu de sentimentele nationali, cari i puneau in periclu essistenti'a si favorisau, totu de una data, intreprinderile partitului essaltatu.

Cechii din Boemi'a se rescullara mai întâiu la apelulu lui Siafaricu. Unu congressu compassu de deputatii populatiuniloru slave se intruni la Prag'a (2 iuniu) si, dupa diece dille, se incinse una lupta sângerosa. Austriacii, batuti si aruncati afara, bombardara apoi Prag'a si o recoprinsera dupa una lupta lunga.

Ungurii voiau si ei se se emancipedia de supu dominatiunea imediata a Austriei. Profitându de cea d'antâiu rescullare din Vienn'a, trimisera una deputatiune spre a cere si capetara unu ministeriu independinte supu unu vice-rege dintre membrii familiei imperiali, ceea ce le assecurá una viétia politica propria a loru. Ungurii erau beti de bucuria pentru acestu successu neasceptatu, si Cossintu, celebrulu loru patriotu, i electrisá prin elocinti'a discursuriloru séle. La inceputu ei cautau se supu tie die câtu mai multu legaturele cei tineau lipiti de Austri'a, éra mai in urma voira se lerumpa cu totulu; dar totu-de-una-data se nevoiau de a-si assimilá Transilvani'a si Banatulu, unde marea majoritate a populatiunii e româna, si de absórbí Croati'a. Prin urmare calcau in picióre principiulu de nationalitate allu celloru l-alte popóra, in numele càrui-a si revendicau independinti'a loru. Dar ideile seclului allu XIX nu mai permiteau se se consume una atare monstruositate ce nu se facusse in timpuri cându forti'a érá totulu si dreptulu nimiecu.

Austri'a, care-si aveá mánile legate, profitá indata de acésta neconsecintia preste mesura spre a applicá cu successu massim'a ei politica de a introduce zizanie între popórale de suptu sceptrulu seu, ceea ce pururea i a assecuratu dominarea ei. Ea consiliá, ajutá chiaru pre sub mánã pre Iellacici, care convocá una dietã la Agramu spre a anulá decisiunile dietei ungare, si apoi intrá cu óste in Ungari'a. Totu atunci se intrunira si *Românii* la chiemarea lui Barnutiu, in Blasiu, unde protestara in contr'a acestei politice barbare, mai antáiu pre calle pacifica revendicândusi drepturile loru de natiune (14 mai). Totu assemenea facura si coloniele sêrbe din Banatu, incurajati mai allesu de connationalii loru din Serbi'a.

Imperatorulu Austriei vediendu, pre de una parte progressele lui Iellacici in Ungari'a si nemultiu-mirea Româniloru si Serbiloru de politic'a dietei Unguriloru, éra, pre de alt'a, câ fortun'a armeloru incepe a surride ostiloru séle in Itali'a, decretá dessolvarea dietei ungare, revocá pre archiducele Stefanu, vice-regele Ungariei, si trimise la Pest'a unu commissaru imperialc, pre Lamberg. Indignatiunea Unguriloru in contr'a acestoru mesuri fú mare, si elocinti'a lui Cossiutu i fanatisá atátu de multu in câtu injunghiara pre commissarulu austriacu. Prin acésta crima Ungurii si páugariau revolutiu-

nea loru ce pîn'aci, facia cu Austri'a, fusese curata si de lauda; dar càri-a, facia cu celle l-alte popóra, pre cari voiau se le inghitia, i dedesera de timpuriu unu caracteru selbatecu.

La strigatulu de libertate ce se ridicasse in Parisu si la resunetulu ce afluase la popórale doritoare de una sórte mai buna, *principatele române*, abia respirându, nu puteau se nu incerce de a rumpe catenele ce le ferecasse cu atât-a maestria Russi'a, si, prin urmare, de a se face mai bine cunoscute Europei culte ce acumu erá desceptata.

Dar aceste semne de vitalitate alle natiunii române, interessândune mai de a dreptulu, avemu se le trattamu intr'unu capitoiu separatu.

Revolutiunile europeene mersesera bine si se desvoltassera pîn'aci prin avântulu etusiasmului ce invinge totu ce i resista; dar lupt'a fiendu lunga, etusiasmulu, care nu tiene multu, incepù a scadé, si atunci se nascura desbinári de cari profitara ómenii sistemului vechiu spre a se ridicá. Cei rescullati, vediëndusi debilitatea loru, se interitara, devenira violenti, commisera escesse cari compromitu si perdu tóte causeru. Acést'a nu erá greu de prevediutu, de óre-ce nici Franci'a republicana, care ocasionasse rescullárele popóraloru, nici Angli'a, care incurajasse pre unele (Itali'a si Ungari'a) nu le venia int'ajutoru. Guvernulu republi-

canu allu Franciei compusu din ómeni pré moderati, determinâ prin manifestulu lui Lamartine de a tiené una politica de pace, ca si monarchi'a din iuliu. Acést'a fû sentinti'a de condamnare a republicei, mai allessu fiéndu câ nu observâ nici chiaru reserv'a ce faceá: Itali'a impliniá tóte conditiunile esprese, si nu fû ajutata. Cátu pentru Angli'a, pururea egoista, ea cautá, fiéndu scutita prin positiunea sea de contactulu resturnârilor de pre continentele europeanu, numai se profite, se se inavutiasca, fôra se sacrifice nimicu pentru principiele de nationalitate sau de independintia alle popóraloru. Aceste-a sunt cauzele necompletârii si caderii revolutiuniloru din 1848, cari potu serví de invetiamentu popóraloru assuprite.

Itali'a se luptá cu successu pentru independintia. Dar desbinările, vechi'a causa a nepotintei séle, erá s'o pérdia de totu. Aceste desbinâri incepura in momentulu cându unirea erá mai multu necesara, câ-ci armat'a austriaca, desmetecita acumu, se intarisse in faimosulu patrilateru. Carlu-Albertu incongiurá Peschier'a, respingeá pre Austriaci, si Venetianii cu voluntarii italiani le taiau callea de retragere. Desbinarea vení mai ántáiu dela ponteficele Piu IX, allu càrui-a nume erá acclamatu de voluntarii in batalie; ellu desaprobâ (29 aprile) prin tr'una enciclica (circulara), cá parinte allu toturoru

catoliciloru, resbellulu in contr'a Austriei. Acé-st'a produsse mare descurajare si popularitatea ponteficelui se perdù cu totul. Dup'aceea, la 20 maiu, regele Neapolii, care invinsesse de câte-va dille cu brutalitate revolutiunea in capital'a sea, chiemá inderêtu óstea trimissa in contr'a Austriaciloru. Generalulu Peppe, vechiu campionu allu libertátii si militaru experimentatu, nu voi se se suppuna; dar fù delassatu de soldatii sei. Atunci Radetzki putù se iea cu cutediare offensiv'a. Ellu voi se arunce armat'a italiana preste Minciu, áanse dupa una campania de trei dille, in care Piemontesii se umplura de gloria, Austriacii fura din nuou invinsi la Goito (30 maiu), si Peschier'a, un'a din fortere-tiele patrilaterului, capitulá.

Dar preste pucinu totul se scambá. Radetzki recepù ajutore si Carlu-Albertu inveluitu de tóte pártile, fù invinsu la *Costozza* (24 iuliu). Intr'aceste circumstantie critice, Milanesii, in locu de a se increde in ellu, care-si puneá in periclu corón'a, incepura se i attace autoritatea. Carlu-Albertu perdù totu atátu de repede Lombardi'a, precumu o co-prinsesse; ellu subscrisse (6 augustu) una capitulatiune si essi din Milanu. Indesiertu implorá ajutorulu republicei franceze. Francesii, essagerându preste mesura periclele unei campanie in contr'a Austriei, refusara intorcându cu crudime in con-

tra-i cuvintele «*l'Italia farà da-sè*», Itali'a se va scapá singura. Carlu-Albertu invinsu si lipsitu de ajutoru, afara de allu Venetiei care se pusese suptu ascultarea sea prin intieptiunea patriotica a lui Maninu, fù nevoitu de a subserie unu armistitiu (9 augustu), prin care delassá totu ce coprinsesse. Radetzki intrá din nuou (10 augustu), ammen-tiatoru si terribile, in Milanu, de unde fusese al-lungatu cu rusine. — Cátu pentru Veneti'a, ada-postita de lagunele séle, continuâ lupt'a pentru independinti'a Italiei. Neavêndu nici unu ajutoru dela nimene, se apperá, dupa ce se constituì, con-formu vechieloru séle traditiuni, in republica, cu unu eroismu raru in decursu de unu annu.

Faimós'a apperare a Venetiei, invingerea lui Carlu-Albertu si purtareá neleale a celloru l-alti principi italiani contribuirea multu la formarea unui partitu republicanu federativu, ce credeá cá numai cu acésta forma de guvern u va puteá fi salvata Itali'a. Tóta activitatea si energi'a acestui partitu se indreptara in contr'a guverneloru din Rom'a si din Florenti'a, ca-ci, una data domnu preste aceste capitali, puteá se traga dupa sene Turinulu si n'a-veá nimicu a se teme de regele Neapolii, care a-tunci suppusese prin siróie de sânge Messin'a (13 septembre).

Piu IX, voindu din ce in ce se se afunde in re-

actiune, concrediù ministeriulu lui Rossi, unu jurisconsultu care fusese mai înainte ambassadoru allu Franciei, si departâ pre Mamiani, unulu dintre proscrisi de la 1831. Nuoulu ministru, fôra se tiena séma de cerintiele generóse si legitime alle spiritului timpului, cautá se intariasca numai papatulu; dar acésta politica o espiá cu perderea vietiei séle. Ellu fù assassinatu de una mâna nevediota in momentulu cându mergeá se deschidia cu mare pompa parlamentulu ce convocasse in Rom'a. Acésta crima, de si izolata, scambá cu totulu situatiunea. Piu IX, speriatu, se aretá cá este voiosu la tóte; chiemá pre Mamiani éراسi la guvernulu, convocá una Adunare constituenta, dar fugi stravestitu (24 septembrie) la Gaet'a, cautându unu asilu la inemiculu cellu mai mare allu libertáti Italiei, Ferdinandu II regele Neapolii.

In desiertu Parlamentulu trimise una deputatiune ca se lu conjure de a se inturná la Rom'a; vediëndulu determinatu de secundá pre facia reactiunea, votá suffragiulu universale, convocá constituent'a si se dessolvá (26 decembre). In diu'a de 9 februaru 1849, nuoi deputati prochiemara republic'a romana. Unu triumviratu fù investitu cu puterea essecutiva. Preste pucinu (18 februaru), Florenti'a, dupa ce fugi ducele, imitá si ea esemplulu Romei, dândusi aceeaasi forma de guvernulu.

Carlu-Albertu, vediându acésta ràpede intindere a ideiloru republicane, si áncã temënduse de interventiuinea straina chiemata suptu preteste de religiune de cãtre Piu IX, determinã de a mai incercã una data sórtea armeloru in contr'a Austriaciloru, a càroru presintia interitã Itali'a intréga. Dar óstea cu care intrã in lupt'a erã cu multu inferióra in numeru inemicului, si dupa una campania de patru dille, in care atãtu regele cãtu si armat'a se purtara intr'unu modu admirabile, batali'a dela Novar'a puse capetu acestui nuou resbellu. Sperantieie patriotiloru fura din nuou perdate. Invinsu si descu-rajatu de atãtea adversitãti, Carlu-Albertu abdicã, lassãndu corón'a fiiu-seu Victoru-Emanuele; apoi se departã intr'ascunsu din tiér'a sea si se dusse se caute adapostu si repaosu in Portugali'a, unde preste pucinu muri. Junele rege incheiã indata una pace desfavorabile cu Austri'a. Dar abiã se prochiemasse rege si fũ nevoitu de a trimitte óste assupr'a Genuei care, ne aprobãndu pacea cu Austri'a, voiã se se facea republica. Grelle erau circumstantieie cându avveni la tronu Victoru-Emanuele! De atunci áanse gubernulu piemontesu, facëndu reforme serióse si respectëndu cu religio-sitate constitutiunea, a realizatu progresse atãtu de mari in cãtu a pututu, nu numai se-si reparedie perderile si adversitãtiele de mai inainte, ci áncã

se faca unitatea Italiei.—Dupa invingerea Piemontesiloru, Bresci'a, care se resculasse de mai inainte in contr'a Austriaciloru, fũ recoprinsa (1 aprile), de si se apperã cu eroismu, de care apoi Austria-cii si-resbunara intr'unu modu rusinosu. Totu atunci ducele Toscanei, favorisatu de progresele Austriaciloru, reintrã in Florenti'a, si Sicili'a intrãga fũ subjugata. Reactiunea triumfã in tôte partile. Numai in Rom'a si in Veneti'a geniulu independintiei Italiei mai dá semne de viétia.

Piu IX chiasmase in ajutorulu seu, sub pretestu de religiune, tôte puterile catolice, si Franci'a, condussa atãtu de spiritulu reactionaru allu guvernulu seu, de si in forma erã republicanu, câtu si spre a-si mântiene prestigiulu influintiei séle in Itali'a, appucã inaintea celloru-l-alte se destruga republic'a romana, si, prin urmare, se stinga acellu focu revolutionaru. Dar democratii francesi se oppuneau din tôte puterile loru in contr'a unei espeditiuni indreptata assupr'a acellor-a cari serviau aceeași causa cu dënsii. Cu acësta politica presiedintele Ludovicu-Napoleone si-castigã si sprijinulũ clerului, de a càruia influintia aveã se se serviasca pentru scopurile séle ulteriøre. Prin urmare, trimise unu corpu de óste francesã, sub commandulu lui Oudinot, in Itali'a spre a restabili in Rom'a vechi'a ordine de lucruri

Celebrulu agitatoru Mazzini, autorulu societătii *Jun'a Itali'a*, essercitá atunci in Rom'a una puterea casì dictatoriale. Scopulu seu erá de a face din Itali'a una republica, allu cária centru se fia Rom'a. Ellu cautá se inlaturedie prin negociatiuni periclulu ce ammenintiá republic'a; Francesii venira se iea Rom'a cu assaltu, dar fura respinsi. Apperarea erá dirigiata de Garibaldi, renumitulu capitanu, nefaticabilele luptatoru allu libertătii si allu indipendintiei Italiei. Intre acestea guvenulu francesu tieneá una politica de totu neleale. Că se in-sielle oppositiunea din Adunarea constituyente, delegasse pre Lesseps de a intrá in negociatiuni de pace cu republic'a romana; áanse cându ajunsera ajutore de truppe francese, Lesseps fũ desapprobatu, si lupt'a reincepũ. Cu tóte că Francesii erau in numeru de 25,000, ei putura, numai dupa multe si sangeróse batalie, se petrundia în cetatea eterna. Totusi resistenti'a ar mai fi continuatu déca întreprinderea lui Ledru-Rollin la Parisu (13 iuniu), de a resturná guvernulu, nu essiá reu. La acésta scire, Garibaldi, nemai avêndu nici una sperantia, se retrasse cu mai multe mii de voluntari din Rom'a, care fũ ocupata intr'aceeasi di de Francesi (2 iuliu). De atunci Francesii remasera in Rom'a, unde sunt si astadi, spre a secundá restauratiunea pontificale. Preste pucinu cadìu si Veneti'a. In desiertu dicta-

torulu Maninu, generarii Ulloa si Peppe facura tot ce potu face curajulu cellu mai determinatu, armatele celle mai pricepute si inimile celle mai devotate spre apperarea Venetiei de Austriaci; că-ci, pre lōnga devastările resbellului, adaoginduse si pestilenti'a, Veneti'a fū nevoita a se dá in manile Austriaciloru (25 augustu 1849).

Pre cându sórtea armeloru incepusse a favorisá pre Austri'a in Itali'a, guvernulu ei, profitāndu de escessele si de politic'a nemintōsa a Unguriloru, le deschierâ resbellu si trimise óste assupra-le; dar democratii din Vienn'a, cari credeau că caus'a loru e strinsu legata de a Unguriloru, se rescullara spre a impiedecá purcederea truppeloru si acitiara una revolutiune din celle mai infricosiate. Poporatiunea infuriata uccise (6 octombre) pre ministrulu de resbellu Latour, care erá in intiellegere cu Iel-lacici. Spaim'a fū mare si tumultele tienura mai multe dille. Imperatorulu fugi pentru a duo'a óra din capitale, si dede ordine lui Vindischgraetz, care si-facusse renume de cându bombardasse Prag'a, de a suppune capital'a rescullata. Vienn'a fū incongiurata si bombardata trei septemáni. Democratii se apperara cu curagiu; dar óstea imperiale invinse, si cetatea fū pusa sub legea martiale. Reactiunea fū mai infioratóre de cătu revolutiunea. Capii rescullării, conducatorii si agitatorii, fura uccisi prin

sauntile date de tribunalile militare. Intre victime fũ si Robert Blum, deputatu in parlamentulu de la Francfort si mare oratoru din partitulu stingei, ucisu in contr'a dreptului gintiloru.

Dupa coprinderea Viennei, guvernulu si-puse tôte puterile ca se adduca la suppunere Ungari'a. Imperatorulu Ferdinandu, care facusse tôte concessiunile Unguriloru, sacrificãndule chiaru drepturile celloru l-alte natiuni din imperiu, neviindu-i bine de a-si calcã promissiunile si juramintele, lassã coron'a (2 decembre) nepotului seu Franz-Iosif. Ungurii, cari intielegeau semnificarea acestei abdicãri, protestara. Junele imperatoru dessolvã indata adunarea constituente si promulgã una umbra de constitutiune cu una lege fundamentale prin care se stergeau tôte sarcinele feudale. Ostea imperiale in aintã in Ungari'a si coprinse, fõra multa resistentia, Pest'a. Ungurii nepreparati ànea bine, se retrassera, dieta si guvernul, la Debretinu preste locuri grele de umblatu, si aci organisara resistenti'a loru, ajutati, mai allessu, de generari poloni, ca Dembinski, Bem si altii, cari cautau cu sete mare, in fremëntarea si ridicarea popóraloru, elemente de scapare pentru patri'a loru. Intr'adevèru, Ungurii, cari aveau se se bata si cu nationalitãtile appassate de ei, cã Romãni, Croatii si Sèrbii, desfassiurara mare bravura, respinsera pre Austriaci,

recoprinsera Bud'a (aprilie 1849) si luara mai tóe forteretiele. Goergey, care mai tardiu aveá se puna capetu intr'unu modu rusinosu acestei ridicári barbatesci, i conduceá din victoria in victoria. Bem si-facù renume prin escursiunile séle in Transilvani'a, unde Ungurii aprinsessera resbellulu prin atrocitátile loru in contr'a Romániloru, cari nu voiau se se lepede de drepturile si de caracterulu loru nationale; mai tóta Transilvani'a fù coprinsa de Bem, remanéndu independinte numai in pârtile curatu románe, apperate de Iancu si de socii sei cu unu patriotismu demnu de timpurile eroice.

Guvernulu austriacu, vediéndu cá Vindischgraetz nu erá omulu de a duce la bunu capetu intre-prinderea ce i se concrediusse, dede commandulu ferocelui Haynau si invocá ajutorulu Russiei. Chiemarea interventiiunii russe decise pre Unguri de a rumpe de totu legaturele cu cas'a Austriei, si se deschierara independinti. Armate numeróse petrunsera de tóte pârtile in Ungari'a. De atunci se putù prevedé deslegarea ce destinulu reservá revolutiunii magiare. Totusi Ungurii resistettera cu curaju câte-va luni. Dar cerculu de feru, ce de tóte pârtile incingeá pre Unguri, se restringeá din ce in ce. Bem fù nevoitu de a delassá Transilvani'a in mân'a Russiloru cari trecussera din tíer'a nóstra. Invingerea Unguriloru la Timisiór'a (9 augustu),

în ultim'a lor batalia. Discordiele d'între generarii
 unguri si poloni, d'între Cossiutu si Goergey, con-
 secinție naturali alle adversităților si pericolului
 ce i ammeniatău, paralisara ultimele adoperări bar-
 batesei si perdura caus'a lor fôra s'o sigiledie prin-
 tr'unu actu eroicu care se merite de a remanê
 dreptu essemplu posterității. Cossiutu si-dede de-
 missiunea din functiunea de guvernatoru, si diet'a
 investì cu puterea dictatoriale pre Goergey, care
 pareá a fi uniculu omu capabile de a se mesurá cu
 periclele situatiunii; dar ellu nu facù nimicu demnu
 de acêsta mare incredere, ci se servì de ea numai
 se incheie rusinós'a capitulatiune de la Vilagos,
 prin care dede (12 augustu 1849) în mân'a lui
 Paschevici, commandantele espeditiunii russe, ó-
 stea ce insusi commandá. Din momentulu acell-a
 nu mai fû vorba de resistentia, si capii revolu-
 tiunii eugetara numai la fuga. Dembniski, Bem,
 Cossiutu, Perzel, Batiany si altii se refugira prin
 Romani'a in Turci'a. Russi'a si Austri'a cerura, in
 desiertu, de la Turci'a estradarea lor. Dupa sup-
 punerea Ungariei, unu mare numeru dintre frun-
 tasii revolutiunii, cari nu putussera scapá cu fug'a,
 fura, prin sentintiele tribunaliloru militare, parte
 uccisi, parte lungu-timpu inchisi si altii inrolati,
 spre pedépsa, in óstea austriaca.

Imperatorulu Franz-Iosif I, dupa ce puse mân'a

pre tóte prerogativele ce aveá corón'a înainte de revolutiune, rapì Unguriloru tóte privilegiile si apoi cautâ se centralisedie puterea. Constitutiunea ce promulgasse la avvenirea sea pre tron, de si nu se applicasse de locu, fû abrogata (1852) si sistemulu vechiu fû restauratu in tóta plenitudinea sea si asediatu pre forti'a militare.

Dupa caderea Ungariei, evenimentele, ce resturnassera mai tóta Europ'a de la revolutiunea francesă din februaru, mai câ incetara. Germani'a fû si ea constrinsa de a se liniști. — In *Prussîa* nu se produsessera scene sângeróse si violenti ca in *Austri'a*; ânse si aci frementârile si straganirile fura destulu de mai. Adunarea constituente nimicisse organisarea vechia a Statului, ce erá de diumetate feudale. Dar partitulu democraticu, voidu se imitedie pre democratii din *Vienn'a*, si attrasse desaprobarea generale. *Fredericu Gullielmu IV*, vediendu cá reactiunea incepe a triumfá in Europ'a, se decise de a luá in mân'a sea, prin forti'a militare, conducerea si organisarea Statului. Dechierá mai antáiu *Berlinulu* in stare obsedionale sau suptu legea martiale (12 noembre 1848) si dessolvá apoi constituent'a. Totusi regele nu se lassá se luieá cu totulu corentulu reactiunii, ei facè óre-cari concessiuni spiritului liberale, convocâdu duóe camere si lassându sufragiulu nuiversale.

Adunarea nationale de la Francfortu terminasse in fine dupa lungi desbateri, constitutiunea imperiului germanicu, basata pre una lege democratica. Cându parlamentulu se decise a trimite cu mare solemnitate una deputatiune spre a offeri regelui Prussiei corón'a imperiale, cu conditiune de a acceptá nuo'a constitutiune, faci'a Europei erá scâmbata. Germani'a intréga asceptá palpitându reuscit'a acestei propuneri. Austri'a, avëndusi puterile séle restaurate, protestá in contr'a votului parlamentului ce o esclusesse din Germani'a, si luá una atitudine ammenintiatóre. Regele Prussiei, crediëndu, póte, cá circumstantiele nu mai sunt favorabili unei organisári de totu liberali a Germaniei, refusá corón'a si constitutiunea imperiale. Acésta scire produsse mare intristare in inimile acellor-a cari doriau se faca din Germani'a una mama egala pentru toti fii ei; si cându parlamentulu prussianu, misicatu de acestu nobile motivu, votá una adressa regelui indemnându de a o acceptá, ellu desolvá camer'a deputatiloru si restrinse fórte legea electorale.

Acestu refusu fú atátu de multu resimtitu in cátu produsse turburári violenti in Germani'a. Democratii apprinsera din nuou foculu intr'acésta tíera atátu de sfásiata. Mai in tóte Statele, cari refusaserá constitutiunea imperiale, se facura rescullári

dupa cari urmara lupte sângeróse. Sassoni'a, Palatinatul, Prussi'a renana fura teatrulu loru. Apoi in ducatul de Baden se rescullara militarii, si rebelliunea loru intindiënduse preste totu ducatul, ducele, de si aderasse la constitutiunea imperiale, fù totusi nevoitu de a fugí, lassându guvernulu in mânile republicaniloru. Regele Prussiei siluá missiunea de a reprime aceste revolte. La Dresd'a errumpse una revolutiune din celle mai infricosiate, cá aceea ce fù in Parisu in lun'a lui iuniu: siése dílle sângele curse pre stratele acestei cetáti! Pre cându se versá sângele pentru stabilirea republicei germane, parlamentulu germanu, in care dominau democratii, dupa retragerea liberaliloru moderati, si cari sustieniau intreprinderile partinitoriloru republicei, se stramutá la Stutgard ca se póta ajutá celloru rescullati. Capii democratiei germane erau in comunicatiune cu democratii din Parisu si din Itali'a, si se laudáu cá revolutiunea germana are se intréca pre cea francesa. Dar parlamentulu germanu, impucinându si din ce in ce numerulu membriloru sei, fù constrínsu de a se desface. Prussianii, cari intrassera in ducatul de Baden, batura atunci óstea republicana de sub comandulu polonului Mierolavski si restabilira vechi'a ordine de lucruri. Unii dintre instigatorii revoltei

fura prinsi si omoriti, judecati de comisiuni militare; dar adeveratii capi ai ei scapara cu fug'a.

Dupa nimicirea operei parlamentului de la Francfortu, Germani'a se impartì, in midiloculu turburàrilor ce se redicau in diverse pàrti, între Austri'a si Prussi'a si antagonismulu loru merse crescèndu, Prussi'a, luâ in mâna caus'a unitătii germanice, si promulgâ una constitutiune imperiale pre bazele puse de parlamentulu de la Francfortu. Acèsta mesura facù se incetodie indata tôte frementârile in tierile rescullate; dar Austri'a se adoperâ de a impiedicâ realisarea proiecteloru ei. Totusi Prussi'a ajunse se formodie una *uniune restrînsa* din duée-dieci si duée de State (martiu 1850). Austri'a in unire cu celle mai importante State din Germani'a convocara, spre a combate acestu planu, nua adunare plenara de tôte Statele la Francfortu. Prussi'a nevoindu se respundia la acèsta chiemare, ce aveâ de scopu restabilirea vechiei diete, convocâ pre deputatii Stateloru *Uniunii* la unu congressu, puse óstea pre picioru de batalia si luâ una atitudine ammenintiátore. Lupt'a pareâ câ nu se va puté inlaturá, mai allessu dupa ce Austri'a si Bavari'a intervenira cu óste in Cassel spre a restabili pre electorulu allungatu de poporulu seu care gemeâ de appasare. Prussianii occupara si ei câile militare. Natiunea germana tóta si-aveâ ochii atintiti

assupr'a acellui micu Statu unde pareá cá ure se se decida caus'a ei. Conflictulu áanse se impacá prin conventiunea de Olmütz (29 octombee 1850), considerata de poporulu prussianu ca una umiliatiune. Ostea prussiana se retrasse. In conferintiele ce se tienura la Dresd'a se facù din nouu incercare de a reformá confederatiunea germanica, dar si acést'a nu essi bine din caus'a interesselu contrarie alle acestoru duóe puteri rivali, si Germani'a se desceptá din visulu ce o freméntasse atátu de multu éراسi cu vechi'a dieta dela Francfortu (30 maiu 1851). Austri'a si Prussi'a se impacara, dar numai in apparintia; micii domnitori ai Germaniei se felicitara cá scapara si de asta data de a fi imbucati de cei doi principi nesatiosi din Vienn'a si din Berlinu.

Freméntârile si luptele incetassera in tóte partile, afara de ducatele *Schlesvig* si Holstein. Armistiulu de la 1848 fusesse ruptu in martiu 1849. Dupa mai multe batalie cu sórte scâmbatóre, in cari Danesii se purtara cu onóre, se facù una pace prin care ducatele se lassau totu Danesiloru. Dar locotenenti'a, numita de puterea centrale in timpul resbellului, nu aprobá trattatulu, si voi, dupa retragerea Prussianiloru, se sustiena áncea lupt'a cu propriiele séle puteri si cu ajutorulu voluntariloru germani. Ostea ducateloru fù batuta, si elle totu

mai voiau se mai incerec sórtea armelor, cându Austri'a si Prussi'a, determinate de a pune capetu acelei lupte spre a stinge cu totulu spiritulu revolutionaru, le impusera se lasse armele. Ducatele se supusera (1851), si puterea se dede in mânilé unei regintie numita de Austri'a, Prussi'a si Danimarc'a.

Acésta cestiune complicata (caci in Schlesvig populatiunea danesa este, déca nu mai multu, dar totu atátu de numerósa ca si cea germana), parú cá erá sese termine prin trattatulu incheiatu mai in urma (1852) la Londr'a. Ambitiunea áanse a acelloru duóe State mari germane au s'o redeschidia la 1864, si Danimarc'a, singura in lupta, fú invinsa de Austri'a si Prussi'a, cari i impusera dreptulu cellui mai tare.

In *Franci'a* adunarea constituente si-prelungi puterea sea suverana pina ce terminá legile complementare alle constitutiunii republicane (maiu 1849). Franci'a se constituisse in republica democratica cu suffragiu universale, cu deplina libertate politica si religiósa, cu una singura camera si cu unu presiedinte allessu pentru patru anni. Dupa terminarea insarcinárii séle se dessolvá si se inlocá de adunarea legislativa, care, desí nu erá republicana, coprindeá totusi unu partitu destulu de numerosu de democrati inaintati. Allegerea pre-

siedintelui republicei si espeditiunea in contr'a republicei romane discreditassera pre republicanii moderati; dar democratii socialisti se redicassera, atrasessera pre multi din cei moderati cari i combatussera mai inainte, si luassera vechiulu nume de *Munteani*. Majoritatea acestei adunari nu erá guvernamentale, dar erá monarchica, si bun'a intielegere intre ea si guvernul se stabiliá numai cându voiau se ia masuri repressive.

Cestinea espeditiunii Romei se puse mai antâiu in desbaterea acestei adunâri. Democratii o combateau cu multa putere si logica. Ledru-Rollin erá oratoriulu si pareá cá e capulu lor. Ei voira se sustiena prin manifestatiuni populare si chiaru prin rescullâri caus'a ce apperau la tribuna. In Parisu, Lione si in alte oppide se facura intruniri tumultuóse si revolte; ânse fura indata imprastiate prin forti'a militara si invinse. Ledru-Rollin si alte capetenie scapara cu fug'a; multi ânse dintre cei prinsu fura inchisi si essiliati in locuri departate. De atunci democratii se lassara de rescullâri, cautându cá prin propagand'a ideiloru se si-marésca nume-rulu, si, intr'adeveru, mai multe allegeri nuóe trimisera in camera deputati socialisti. Majoritatea adunârii, spre a neutralisá acésta influintia, restrinse, in unire cu guvernulu, prin legi nuóe suffragiulu universale si libertatea pressei (maiu 1850).

Aceste mesuri appesatóre si altele totu de ace-
 easi natura attrassera ur'a poporului assupr'a a-
 dunării. Presiedintele, care aspirá la tronu se
 va servi mai târdíu de acésta ura a poporului
 pentru scopurile séle ambitióse. Democratii si-
 propuneáu se ascepte espirarea termenului legale
 (1852) a-puterii presiedintelui, spre a dá una
 directiune cu totulu liberale politicei interne si
 esterne a republicei. Intre aceste-a presiedintele
 lucrá pentru sene si si-asecurá favórea óstei, a ma-
 gistratiloru si a clerului; reinviia apoi entusiasmulu
 poporulni pentru imperiulu napoleonianu si si-netedí
 callea spre a ajunge la puterea absoluta. Propuinduse
 de guvern reformarea constitutiunii, mai allessu a
 articlului ce proibia reallegerea presiedintelui, si
 majoritatea refusându, acestu refusu precipitá es-
 secutarea planuriloru ascunse alle presiedintelui.
 Determinatu de a nu lassá cu ver ce pretiu se i
 scape puterea din mâna, Ludovicu-Napoleone, imi-
 tându purtarea unchiuseu dela 18 brumariu, se
 desfacù printr'unu colpu de Statu fórte cutediatoru
 de adunare (2 decembre 1851), si, sustienutu de
 armata, infrânse cu totulu oppositiunea parlamen-
 tara si luá puterea absoluta. Deputatii cei mai in-
 fluenti fura arestati si trimissi in essiliu. Acésta
 violintia a legiloru provocá nuóe tumulte si lup-
 te in Parisu, Lione si in alte parti; dar nefiëndu

sustienute de poporu, fura innecate si invinse cu forti'a militara, éra capii, intre cari erau si deputati fura internati in locuri departate. Ludovicu Napoleone facù apoi appelu la natiune spre a-si dá votulu assupr'a constitutiunii ce presentâ dupa modellulu cellei din timpulu consulatului, si siépte millióne de cetatiani o approbara. Ea i dede presiedenti'a pre diece anni cu una deplina autoritate monarehica sustienuta de unu senatu si de una camera legislativa. Dar acésta forma de guvern nu servì la nimicu altu ci numai spre a facilitá restabilirea imperiului care se realisâ dupa unu annu (2 decembre 1852), totu prin suffragiulu univesale si cu unu maimare numeru de voturi. Poporulu francesu, desgustatu de neconsecintiele republicaniloru si satulu de frementári si de lupte, se plecâ suptu autoerati'a nuoului imperatoru Napoleone III, care, sustienutu de armata si de politia, mântienù cu mâna de feru ordinea si autoritatea sea.

XIX

REVOLUTIUNILE ROMANILORU.

Cându se redicâ revolutiunea francesa din februaru, sórtea Romaniloru din tóte partile vechiei Daciei erá de plânsu, pentru cá ajunsessera a fi de jucareie strainiloru. In principate domináu in reali-

tate, nu domnitorii lor, ci consulii rusi, cari nu crutiau nimicu spre a împiedecá desvoltarea ideilor si a sentimentelor nationali. In Transilvani'a, populatiunea româna, care este apprópe de duóe ori mai numerósa de câtu cea eterogena, (compussa din Sassi, Secleri si Unguri), erá despoiata de veru ce dreptu si se considerá numai ca tolerata. In Banatu, in Ungari'a, in Bucovin'a si in Bassarabi'a, pareá a nu fi de locu Români : totu ce represintă intr'unu modu oficiale aceste pàrti alle Daciei vechie a lui Traianu, casì preste Dunare pre a lui Aurelianu, era strainu elementului românu.

Nu putemu intrá in amenuntele revolutiunilor nationali; vomu cautá a face una espunere simpla, dar justa.

In Tiér'a românesca sau Munteni'a, cumu o numescu Moldavii, principele Bibescu, discreditatu prin guvernarea sea arbitrara si puçinu nationale, erá sustienutu numai de partitulu boieriloru betrâni in care se numerá, vrându nevrându, si Campineanu de cându fusesse inchisu la mônastire. Partitulu fanariotu, care facusse, totu visându domni'a, oppositiune lui Bibescu, se aretá zelosu si servile pentru Russi'a. Era partitulu nationale, applecatu, la inceputu, pentru Bibescu, lu delassasse de cumu lu vediuise câ nu respundeá cu cerintiele nationali, si se dedesse la lucrâri literare spre a intretiené

spiritulu si a cresce capitalulu intellectuale allu natiunii. Asia Eliade, primulu scolaru allu nemuritorului Lazaru, si invetiatulu Laurianu se nevoiau prin scrieri se curatie limb'a de totu ce i era strainu si barbaru. Cellu de allu doilea, asociatu cu N. Balcescu, cautá prin publicarea *Magazinului istoricu allu Daciei* se faca mai bine cunoscuta istori'a nationale. Multime de juni, essiti mai allessu din collegiulu Sântului Sav'a, incercau prin poesie si alte scripte se descepte sentimente barbatesci si furmóse in natiune. Una miscare analoga, desí mai puçinu intinsa, se vedeá si in Moldavi'a. Junimea, càri-a politi'a nu i dá pace, si studentii, revoltati in inimile loru de allungarea limbei nationali din invetiamântulu secundaru si superioru, incepura a organisá societáti secrete spre a prepará si generalisá una miscare in sensulu politicu. Scopulu ce urmariau era unitatea nationale si vechi'a forma democratica de guvernú; dar' in circumstantiele de façia, toti patriotii cu bunu simtiu adoptau politic'a inaugurata la 1821 de Vladimirescu, adeca de a mantiené vechiele nóstre legaturi cu Turci'a, spre a se puté luptá cu successú in contr'a Fanariotiloru cari luerau de façia pentru Russi'a.

Evenimentele ce se precipitau ràpede in affara, spiritulu revolutionaru ce triumfá in tóte pàrtile apprindeau mintile pîna intr'atátu, in câtu junimea

si-esprimá de fația dorintiele de reforma si de libertate. Principele Bibescu, vediându ferberea spiriteloru, cautá se le adórma prin protestári de patriotismu si promissiuni de reforme.

Intre aceste-a in Moldavi'a, unde nemultiamirea, ba chiaru ur'a in contr'a lui Sturdi'a erá vechia si mare, spiritulu nationale, totu atátu de desceptatu, desí mai puçinu liberale cá in partea de din cuá de Milcovu, incepù a se manifestá prin intruniri casí façisie si deliberá assupr'a reformeloru necesarie, spre a inlaturá una esplosiune desperata si funesta. La aceste intruniri assistau chiaru ómeni de ai lui Sturdi'a, si ánca din cei mai compromissi in façi'a tieriei. Toti, mai allessu junii, credeau cá nu mai e nevoia de a luá precautiuni, vediându poterós'a si victoriós'a manifestare a ideiloru liberali in Europ'a. Dupa câte-va dille de desbateri se redactá si se subscrisse una adressa către principele, prin care se cereá óre-cari usiurári pentru tierarii de sarcinile proprietátii, libertatea de pressa pentru affacerile interne alle tieriei, guard'a civica si responsabilitatea ministriloru. Sturdi'a recepù bine deputatiunea ce i presentá adress'a; dar' in locu de a luá in consideratiune cererile emmisse in ea, dupa cum promise, tramise una céta de soldati si de Arnauti, pre cari anume i luasse in servitiulu seu cu plata, dându-i ordine de a arestá unu mare

numere dintre subscriptorii adresei. Multi dintre acesti-a fura dussi sub costodía in Turci'a si apoi internati la Bruss'a. Intr'acestu modu smulse si innabusì Sturdi'a, precum se laudá, semintiele de revolutiune!

In urm'a acestoru eveniminte din Iassi venira in principate duoi commissari, unulu turcu, Talat Efendi, si altulu russu, generalulu Duhamel, spre a constatá starea lucrurilor si a spiritelor. Românii de dincuá de Milcovu, unde miscarea erá mai intinsa si aveá unu caracteru mai determinatu, voira cá, mai inainte de a recurge la medie revolutionare, se procédá pre calle legale. Prin urmare, se adressara la comissarulu turcu, i espusera nevoile si dorintiele imperiose alle tieriei, necesitatea de reforme mari si lâpedarea funestului protectoratu russu. Comissarulu russu, care sciá cá nu are se afe simpatie in principate, venisse numai cá se faca pre Europ'a se crédia cá ambele puteri lucrau in armonia, si, vediendu cá patriotii romani se adressédia numai la comissarulu turcu, dechierá cá ellu are missiune, nu de a ascultá plângerii, ci de a dá totu sprijinulu domnitoriloru.

Impregiurârile deveniau totu mai critice si momentulu decisivu se apropiá. Patriotii, vediendu cá Pórt'a este timida, fôra putere, determinara de a appellá la patriotismulu lui Bibescu. Ei aveau

repumnantia de mediele violenti si se temeau de anarchia; principele respunse arestându pre cei cari i erau mai suspecti. Aceste mesuri violenti i facura se recurga la rescullare, pentru care totulu erá dejá paratu. Spre a crutiá versarea de sânge, care ar fi avutu locu neapperatu déca revolutiunea incepeá in capitale, unde guvernulu si-luasse mesurile séle, decisera de a incepe in alta parte, la Islazu, in Romanati, unde erá prefectu Magheru, vechiu capitanu de panduri, care, pre sub mâna, erá in intiellegere cu partitulu actiunii. Affara de acést'a, revolutionarii mai comptau si pre una compania de soldati de suptu capitanulu Plesioianu, si sperau cá esemplulu acesti-a va attrage tóta militi'a in partea loru. Revolutiunea se inaugurá déra aci, la ⁹/21 iuniu, cu pompa religiósa spre a impresioná multimea de tierani adunata, si se prochiemá Constitutiunea bazata pre duóe-dieci si duóe de article. Totu aci se formá si se prochiemá unu guvernulu provisoriu, care adressá una scrissóre principelui Bibescu, aretându-i cá revolutiunea este uniculu mediu de scapare si de regenerare a tieriei, si lu conjurá de a se pune in fruntea ei.

In Bucuresci agitatiunea erá in culme si se a-sceptá numai semnalulu. Guvernulu totu arestá. Audiënduse despre rescullarea de la Islazu, principele

affectá cã nu are nici una téma. Atunci câti-va juni trassera cu pistóle assupra-i la preumblare. Acestu attentatu a fostu in genere desapprobatu. Princi-pele, spariatu, voi se cunósca câtu póte comptá pre militi'a din capitale, si, capetându respunsulu cã : «ea se va oppune numai inemiciloru patriei», ellu se descurajã si dede ordini se contene arestãrile.

La acésta scire partitulu revolutionaru prinse inima in capitale. Constitutiunea fù citita in piatia (^{11/23} iuniu), dupa care una mare multime de poporu, plina de entusiasmu, se dusse la palatiulu domnitorului. Bibescu, de témã, sau rapitu de entusiasmulu multimii, subscrisse fôra dificultate constitutiunea, si formã un ministeriu dintre ca-peteniele revolutiunii. Dar acésta buna dispositiune nu lu tienù multu, póte din caus'a ammenintiãri-loru de intervenire ce ì facù consulele russy, care fugisse din preuna cu generalulu Duhamel : ellu ab-dicã si trecù la Brasiovu (^{13/25} iuniu). Atunci unu mare numeru din populatiunea capitalii, ingrijata, se dusse la mitropolitulu, unde se strinsesera mai multi boieri si unde venira si unii dintre ministrii revolutionari, si acclamã unu guvernulu provisoriu, suptu presiedinti'a mitropolitului, in care intrã si guvernulu prochiematu la Islazu. Membrii acel-lui guvernulu, insoçitu de ostasi pedestri si calari regulati, de dorobantii din Romanati si de multi

sateni, fusessera recepti in triumfu la Caracalu si la Craiov'a.

Intr'acestu modu se facù revolutiunea fôra se se verse una picatura de sânge macaru, si fôra se se comita nici una violintia assupr'a acelloru-a cari guvernassera prin appesare! Mare essemplu de moderatiune si de bunu simtiu!

Sarcin'a guvernului provisoriu erá mare si grea. Se cereá de a organisá tíer'a in êntru si de a assecurá de affara. — Una intrunire mare se facù in câmpulu Filaretului, unde militi'a jurá pre constitutiune. Acésta constitutiune erá liberale si democratica, cá tóte constitutiunile alle acellui annu revolutionaru. Mântienerea, realisarea si practicarea ei erá ánse, déca nu imposibile, cellu puçinu fôrte difficile: se cereá mai multa educatiune politica si sociale. Acésta scadere s'a vediutu chiaru din partea acelloru-a cari luassera in mânile loru destinele si conducerea acestui poporu blându si plinu de multu bunu simtiu, si timpulu a probatu, si ánca probédia, cá fôrte puçini dintr'ênsii intiellegu si practica bine acelle principie mari de *libertate* si de *egalitate*!

In êntru nu erá temere de pericle, pentru cá, desì erau multi malcontenti, mai allessu dintre aceia cari si-perdeau privilegiele ce le da Regulamentulu organicu, ánse ei n'aveau putere fiêndu

descreditați. Pre lînga acești-a mai erá unu mare numeru de proprietari fórté oppusi revolutiunii, din caus'a artielului relativu la improprietarirea clacasiloru; dar solutiunea acestei probleme sociali a probatu totororu cã temerea loru erá cu totulu nefundata. Acésta cauza, care pareá a fi unu mêru de discordia pentru cei mai puçinu intelligenti, erá esplotata cu multa abilitate de ómenii de rea credintia! — Temerea cea mare si fundata erá din affara; cã-ci, se sciá bine, cã Russi'a si Austri'a nu voru tolerá nici una data la confinii loru unu Statu essitu din revolutiune si cu institutiuni atátu de oppusse cu alle loru, si cã indata ce politic'a generale a Europei, — care accumu tindeá spre reactiune, — nu le va pune piedeca, voru interveni cu puterea spre a estirpi incercãrile de libertate si de independintia in tíer'a nóstra. Cãtu despre Turci'a, Români sciau, assemenea, cã interesele ei nu i commandau se aiba cugete relle in contr'a loru; dar sciau, totu de una data, cã, neavêndu putere, nu i va sustiené in façi'a inemiciloru, fôra ajutorulu Angliei si Franciei, si din partea acestoru puteri, prin complicatiunile addusse de turburãrile socialistiloru in Franci'a, acumu nu erá sperantia mare.

Nimené, dintre Români intelligenti, nu si-faceá illusiune in respectulu acest-a; dar erá una dato-ria patriotica de a persiste pre callea in care in-

trasse tiér'a, cá sentimentulu patrioticu se se descepte, cellu puçinu, tare in inim'a poporului intregu. *Guvernulu provisoriu* cautâ se intre in relatiuni cu Turci'a si cu Statele celle mari. Tramise agenti la mai multe cabinete spre a esplicá adeverat'a cauza si insemnetate a revolutiunii nóstre; cá ea nu rumpe legaturele nóstre cu Turci'a, si cá, avêndu dreptulu autonomiei, recunoscutu chiaru de trattatulu dela Adrianopole, se se recunósca si Româniloru dreptulu publicu european. Cátu pentru Rusi'a, guvernulu provisoriu nu i recunosceá altu dreptu, affara de acell-a pre care lu au tóte puterile garanti integritatii Turciei.

Tóte aceste mesuri si precautiuni diplomatice fura desierte. Cabinetele, la cari se adressâ guvernulu provisoriu, erau preocupate de interesse multu mai grave si mai immediate : de aceea dederu puçina attentiuone revolutiunii nóstre. Singura Turci'a erá mai directu interessata, si se bucurá vediêndu pre Români cá se dechiara in contr'a inemicei séle de mórte; dar nu cutediá se recunósca guvernulu provisoriu. Russii, assemenea interessati, ca se nu le scape préd'a urmarita de lungu tîmpu cu multa ingrijire, faceau ammenintiári de a interveni cu armele spre a restabili vechi'a ordine de lucruri. Ei intrassera in Moldavi'a, dar nu cutediau, accep-tându unu momentu mai oportunu, de a se appro-

piá de Focsiani. Cabinetulu rússu mai sperá, vedîendu intorsatur'a ce incepeá a luá politic'a generale a Europei, de a constringe pre Turci se restórne ei ênsii nuó'a ordine de lucruri, spre á le lassá respunderea mesurorú odióse ce urmá se se íca pentru opprimerea simtiului nationale si a spiritului publicu.

Dar ammenintiârile de intervenire alle Rússiei nu puteá se nu produca, fia si prin surprindere, una încercare de reactiune in tíera, unde numerá ânca multí partinitori. Prin urmare, boierii inemici ai revolutiunii, uninduse cu partinitorii rússi, începura a se agitá, abusându de caracterulu cellu blându allu revolutiunii. Unu complotu se urdì, in care erau iniatiati multi officieri cari ascultau de colonellulu Odobescu. Acest'a, ministru de resbellu, — desì simpatie selepentru Rússi'a erau ecivoce, — sub pretestu de a presintá guvernului provisoriu pre officierii garnizonii capitalii, puse mân'a pre mai toti membrii lui (^{19 iuniu}_{1 iuliu}), si i arestá.

La audiulu acestei reactiuni militare, mare parte din populatiunea capitalii se scullá indignata, vine la palatiu, liberédia pre membrii guvernului provisoriu si arestédia pre Odobescu. Acest'a pusesse, in un'a din stratele laterali alle palatiului, pre colonelulu Solomonu cu duóe companie de soldati ca se sustiena, la nevoia, încercarea sea. Pre cându

multimea de popor adunata cereá, prin strigate, retragerea soldatiloru in casarma, audiënduse una detunatura de pistolu, Solomonu comandá focu assupr'a multimii : nóue ómeni cadiura morti si mai multi raniti. Numai atunci se versá, pentru singur'a data, sânge in decursulu acestei revolutiuni de trei luni, si fù versatu de inemicii ei! Victimele fura immorméntate cu mare solemnitate.

Dupa acésta prima întreprindere de reactiune, se mai facu alt'a, cu mai multu successu, preste diece dille, provocata mai allessu de pussilanimitatea unor-a dintre membrii guvernului provisoriu. De mai multe dille circulá vorb'a că unu corpu de óste russa intrasse in tíera si se apropiá de capitale. Temerea erá mare in Bucuresci, de si nu erá nici una scire oficiale ca se o confirme. Reactionarii áanse o accreditassera prin scrissori particulare. Guvernulu fù coprinsu de panica si determiná se delasse capital'a, sub pretestu de a se retrage la munti pentru a apperá tíer'a de invasiune! Abbia se departasse guvernulu provisoriu, si se sciù indata că nici unu soldatu russu nu calcasse áncá pre teritoriulu tieiei, si că, affara din capitale, erá pretotindenea cea mai deplina securitate. Boierii regulamentari se strinsera indata la mitropolitulu, care-si luasse unu tristu rolu de duplicitate, si compusera unu guvern, conformu

Regulamentului organic, care prochiemă în tiéra restabilirea sistemului vechiu. Violintiele aveau ánsé se pérdia îndata acésta restauratiune. Simtiulu publicu revoltatu de terórea cu care se inaugurá acestu nuou guvern, constrinse pre mitropolitulu de a revocá proclamatiunile date în contr'a revolutiunii si de a rechiemá pre membrii guvernului provisoriu. Veru ce idea de resistentia si de apperare, în faci'a energiei populatiunii resculate, fù paralisata : Odobescu si Solomonu, cari scapassera din arestu, fura nevoiti de a demissioná din functiunile lor militare. Membrii guvernului provisoriu, cari fugissera mai înainte de a se incredintiá de periclu, fusessera, cu dreptu cuvêntu, reu veduti, de populatiunile pre unde treceau spre Transilvani'a. Totusi capital'a i recepù casi în triumfu!

Guvernulu provisoriu, restabilitu prin energi'a populatiunii capitalii, nu se putù inspirá de acestu furmosu actu spre a se aridicá la înaltimea positiunii séle. Neintiellegeri mari erau în sínulu seu, si se desbinasse în duóe pârti, fôra incredere reciproca. Una parte pareá a dori se stabiliasca unu regime constitutionale; éra cea l-alta, una republica egalitara, fôra a probá, cellu puçinu, cá are ea ênsasi virtutile si calitátile proprie acestei forme înaintate de guvern. În fine, guvernulu provisoriu érá de-

parte de a dá unu esemplu furmosu si neperitoru tierei care se i serviasca in viitoru; cã-ci revolu-tiunea erã destinata, si se vedeã cã are se péra de forti'a circumstantieloru grave si de spiritulu reac-tionarü ce triumfã totu mai multu in Europ'a. Timpulu cellu fôrte pretiosu se perdeã in receptiuni de felicitãri alle deputatiuniloru tramisse din ên-trulu tierei, in faceri de discursuri lungi si de de-crete ce remaneau neessecutate. Abbia se luara ôre-cari mesuri spre a organisã una fortia, cu scopu mai multu de a intimidã intrigile si uneltirile reactio-nare incurajate de affara, mai allessu prin manifestulu faimosu allu cabinetului russu, ce negã cã suntemu una natiune, de cãtu de a face unu actu de resi-stentia in contra inimiciloru, demnu de unu poporu ce se descépta. Manifestulu russu, despre care at-tinseramu, mai affirmã cã Russi'a este determinata de a interveni cu forti'a, si temerea cã momentulu acestei interventiuini straine este apprópe, se cu-noscù cându se audì cã Solimanu passi'a erã paratu de a trece Dunarea, la Giurgiu, cu unu corpu de Turci, comandatu de Omer passi'a.

Periclulu erã acumu evidentu. Guvernulu provi-soriu voi se negotiedie; dar nerecunoscênduise au-toritatea de Turci, si-facù datori'a de a protestã in contr'a violãrii teritoriului tierei. Nuoulu com-missaru, ne mai voindu âncea a recunósce nici un'a

din faptele revolutiunii, scrise boieriloru si notabililoru Bucuresciloru de a formá unu guvernú dupa spiritulu regulamentulu organicu. Situatiunea deveniá din ce in ce mai critica si mai delicata. Majoritatea guvernulu provisoriu nu voiá se se iea rêu cu curtea suzerana, dar nici se se calce drepturile tierei. In capitale populatiunea erá agitata, si guvernulu revolutionaru, voindu, intielleptiesce, se inlatu-redie, prin una concessiune timpurale, unu conflictu, ce puteá se aiba numai consecintie relle in circumstantiele de atunci, demissioná, si convocá populatiunea capitalii de a allege unu nuou guvernú cu numele de *locotentia domnésca*. Solimanu passi'a, convinsu de linistea ce domniá in tóta tiér'a, chiaru in acellu momentu criticu, recunoscù, in numele sultanulu, *locotentí'a domnéscă* ce se allesse, si invitá pre consuli puteriloru straine de a intrá in relatiuni officiali cu dêns'a. (23 Iuliu
4 August)

XX

CONTINUATIUNE

Cu acésta recunóscere a locotentiei domnesci, compussa totu din ómenii revolutiunii, crediënduse cá tiér'a erá scapata de periclele ce o amenintiau din affara, pretotindénea bucuri'a erá in culme. Toti sperau cá comissarulu turcu n'a pututu face

acestu actu fôra se fia autorisatu de guvernulu seu, si câ Turci'a se va fi assecuratu de mai inainte de concursulu ver unei'a din puterile celle mari in contr'a Russiei. Dar acést'a erá una illusiune ce nu incântá lungu timpu pre Români!

Locotenenti'a domnéscá numi indata una commissiune, dupa cererea commissarului turcu, care se deliberedie cu acest'a pentru modificarea unoru articule din constitutiune, spre a puté fi aprobata de Pórta. Cu tóte ca unele din modificárile ce se facura erau essentiali, totusi erá unu mare bine déca constitutiunea, in principiu, deveniá una realitate. Membrii acelei commissiuni fura apoi insarcinati de a se duce la Constantinopole spre a o presintá la aprobarea Portii. — Nici una protestare nu cutediá se se arate din partea nimenui in tiéra in contr'a nuóei ordini de lucruri, ce pareá a se inaugurá; ba áncá, din contr'a, mai toti boerii, cari delassassera capital'a dupa abdicarea lui Bibescu si cari revenissera la invitarea ce le adressasse locotenenti'a domnéscá, recunoscúra, in faci'a lui Solimanu passí'a, nuoulu guvernú.

Intre aceste-a simptome de mari evenimente se produssera la Constantinopole. Moderatiunea commissarului turcu, adesiunea data constitutiunii revolutiunii, armoni'a ce se legasse intre Români si Turci, nemultiami tare pre Russi'a. Ambasadorele

ei, înainte de ajungerea deputatiunii române la Constantinopole, dedese una nota, în forma de ultimatu, prin care cereá refusarea deputatiunii, rechiemarea lui Solimanu passî'a si numirea altui commissaru care se lucredie în întiellegere cu generalulu Duhamel, vechiulu commissaru russy în principate. Pórt'a tramandâ câte-va dille cu responsulu ca se védia déca póte comptá pre sprijinulu ver' unei puteri, si vediêndu cá nici un'a nu o incurajadia de a persiste în politic'a ce adoptasse în respectulu Româniloru, fu nevoita de a se plecá. Ea implinî aceste conditiuni si numî unu altu commissaru, pre Fuad Efendi.

Evenimentele triste, ce aveau se decurga din acésta debilitate a Portii, se desfasciurara fórté ràpede. Fuad-Efendi venî la Giurgiu, unde ajunse îndata si generalulu Duhamel. Români priceputa cá totulu are se se faca dupa placulu Russiei. Ostea turcésca înaintâ spre Bucuresci, fôra se fia precessa de unu nuou manifestu. Totu atunci si armat'a russy din Moldavi'a, care erá în retragere, si-reluâ mersulu inderetu, spre Focsiani, ca se între în tíera. Nimené nu sciá anume cumu are se procéda nuoulu comissaru turcu; cá-ci nici un'a din deputatiunile tramisse înaintea lui nu fû recepta. În Bucuresci populatiunea se îngrijá si se interitá; în intrunirile publice junii cei mai infocati vorbiau

de apperare cu armele, si vorbele loru aveau resu-
netu in pepturile unei pàrti a locuitoriloru. Affara
din bariera, pre callea Giurgiului, erau strînsi mii
de tierani veniti din tóte locurile tieriei nearnati cari
asceptau pre Turci, spre le aface manifestatiuni sim-
pathice pentru nuó'a ordine de lucruri. Locotenent-
ti'a domnésca, in locu de a cugetá la apperare, ve-
diëndu attitudinea ammenintiatóre a Turciloru, ca
se departedie veru ce suspiciune de resistentia de
assupra-si, tramise cavalleri'a si artilleri'a *in cãm-
pidu lui Traianu*, la Maghieru, numitu capitánu ge-
nerale allu truppeloru neregulate.

In fine la ¹¹/₂₃ septembre, Fuad-Efendi dechi-
erá, din castramentulu seu de lóngha Bucuresci, cá
capital'a este pusa sub veghinti'a óstei turcesci, si,
dupa duóe dille, intinse una cursa neleale, dupa de-
prinderile si pratic'a orientale, naivitáti sau pusila-
nimitáti ce caracteriza poltic'a Locotenentiei dom-
nesci. Ellu invitá pre mitropolitulu ca se vina cu
una deputatiune de boierí si de notabili spre a as-
cultá lectur'a unui fermanu, prin care Pórt'a numiá
Caimacanu, sau guvernatoru provisoriu, pre logofe-
tulu Constantinu Cantacuzinu, care se administredie
tíer'a suptu auspiciiele celloru duoi commissari,
turu si rusu; apoi prochiemá cá tíer'a este occu-
pata militaresce de óstea lui Omer Pasi'a, in-
vestindulu áncá cu comandulu militiei nationali si

cu politi'a tierei. Majoritatea deputatiunii ascultă in tacere, ca cumu nu ar crede audiului seu; dar apoi, revenindusi in sene, protestă cu indignare si energia in contr'a violintieloru ce se faceă autonomiei nóstre. Fuad-Efendi, confusionatu pentru unu momentu, disse: cei cari sunt vassali fideli ai sultanului se lu urmedie, si essi din cortu insocitu de caimacamulu numitu si de unii dintre membrii deputatiunii. Cei cari remasera fideli protestariloru facute, fura indata incongiurati de Turci, si, spre séra, dussi sub custodia militara si inchisi la Cotroceni

Indata dupa arestarea deputatiunii in cortu, Turcii intrara in Bucuresci, fôra se intimpine resistentia, si voira se ocupe casarmele si stabilimentele principali. In capitale remasessera numai trei companie, cari se pusera in curtea casarmei loru in linia, si presentara armele Turciloru; dar colonellulu nu voiá se deá casarm'a fôra a i se areté una ordine a nume din partea superiorului seu. Intre aceste convorbiri, compani'a de pompieri, venindu si intrându, p'ntre Turci, in casarma ca se se uniasca cu frații loru de arme, se audî de unadata câte-va detunari de arme despre partea Turciloru, si mai multi soldati de ai nostri cadu la pamêntu. Acést'a facù se se nasca, cu tóta neegalitatea numerului, una lupta omorítóre, in care soldatii ro-

mâni dederă probe că ei aru fi pututu scapá, deca ar fi fostu mai multa determinare si corajiu din partea ómeniloru ce compuneau guvernulu, onórea si demnitatea nationale in acésta revolutiune pura de nici unu excessu! Turcii commisera, dup'aceea, fapte crude in unele pàrti alle capitalii, cá cumu aru fi luat'o prin sabia, cu tóte ordinile severe alle lui Omer passi'a, si legea martiale fù prochiemata in Bucuresci.

Membrii locotenentiei domnesci erau in permanentia la palatiulu administrativu; dar audiënduse că lucrurile mergu reu, doi dintr'ensii, de si fusesera delassati mai de toti, redactara una protestatiune in contr'a ilegalitátiloru si crudelitátiloru commise de Turci, si essira din palatiu, cându venira Turcii se lu occupe. Dintre cei arestati la Cotroceni, mare parte, cei mai compromissi in manifestarea revolutionara, fura pussi pre nisce mici vasse pre Dunare, suptu escorta militara, si dussi, in decursu de trei dieci de dille, cu multe sufferintie, in susulu apei pîna dincolo de Orsov'a, unde scapara din mânile Tuecitoru. Unii dintr'ensii se dussera in Occidentu, éra altii trecura in Transilvani'a, unde se incepussera luptele uccidatóre intre conationalii nostri si intre Unguri. Aci se refugissera multi din cei compromissi, mai allessu cându se sciù că armata russa a intratu in Tiera.

Restabilirea vechiei ordini de lucruri se facù, la noi, casì in alte tieri, prin mesuri relle, de si revolutiunea nóstra fusesse dulce, umana. Persecutiunile, arestârile arbitrare, violintiele, resbunârile particulare incepura îndata. Guvernulu erá numai cu numele românu, pentru cá totulu se faceá numai dupa placulu generalului Duhamel.

La intrarea armatei russe, cu pucinu in urm'a ocupârii tierii de Turci, unii administratori, numiti de Locotenenti'a domnóscă, avura corajulu se protestedie; fura arestati si maltratati. In mai multe parti, tieranii, essaltati de binele ce le promiteá constitutiunea proclamata in revolutiune, nu voira se asculte de subprefectii numiti de *Caimacania* si, pre allocurea, i allungau; dar aceste incercâri desierte si neorganisate de resistentia fura invinse fôra greutate si oppresce cu severitate mare.

Numai in unele districte de preste Oltu restauratiunea regulamentara se facù mai târdiu. Câmpulu lui Traianu presentá una fortia (volontari, desi nu bine inarmati, soldati regulati si dorobanti) destulu de considerabile, prin numerulu si mai allessu prin entusiasmulu ei de a se mesurá cu Turcii. Acesta putere impuneá temere zelosiloru restauratiunii prin straini, cari atunci ridicassera capulu in tóte pârtille. Capitanulu generale allu acestoru truppe, nevoindu se recunósca guvernulu impusu de Turci,

avù, pîna la scirea venirii armatei ruse, una atitudine ammenîntiatóre. In acestu locu de refugiu allu libertátii venissera, cându Turcii essecutau, in contr'a drepturiloru nóstre, politic'a russa, multi juni cu inima decisi de a-si da tributulu de sânge tierei. In fine, acésta mâna de ómeni fû licentiata. Multi dintre acestia, cu inim'a sfasciata, trecura si ei in Transilvani'a.

Ajungêndu in Bucuresci armat'a russa, persecutiunile in contr'a celloru mai multu or mai puçinu compromissi se duplicara, si se inaugurâ una specia de terróre ce petrunse pîna in sínulu familieloru lor. Indata se instituirea commissiuni si tribunale spre a i judecá, si multi dintre acei-a cari, fôra a luá parte activa, numai pentru câ simpathisassera cu revolutiunea, fura arestati; numai prin dare de bani unii dintre acesti-a fura crutiati, si altii scapati. Affara de aceste violintie si altele multe, Russii mai crescusera ur'a in contr'a loru prin sarcin'a ce se impusse principateloru de a intretiené armat'a loru, pre cându Turcii se purtara cu unu spiritu mai conciliatoru, si tiér'a nu dede pentru ei neci unu banu.

In fine celle duóe puteri subscrисera *la Balt'a Limanu*, in primavér'a annului 1849, una conventiune care despoiá principatele de garantiile essentiali alle autonomiei, si prelungiá occupatiunea

militara pîna la restabilirea linistei in Ungari'a si in Transilvani'a. Acésta conventiune aveá se tiená siépte anni, si, pentru administrarea principatelor, in acestu decursu, se numira duoi domnitori nuoi: Barbu Stirbei, in Tiéra Románésca, si Gregoriu Ghic'a, in Moldavi'a (1849 iuniu).

Asia cadíu si se terminá acésta revolutiune ce erá si fú necessara essistentiei politice a Româniloru. Caderea ei nu provení atátu din caus'a lipsei de ómeni energici, patrioti si luminati, — cari de altaminte nici cá puteau se fia, or se se nasca, sau se se formédie in circumstantiele grele politice si morali ce cadíussera de lungu timpu preste Români, — cátu din caus'a evenimentelor nefavorabili ce influintiara assupr'a politicei generali a Europei. Ar fi fostu unu bine salutaru pentru posteritate si pentru unu viitoru apropiatu, déca Români atunci faceau sacrificie mari, esemplare spre a-si apperá caus'a lor! Totusi, revolutiunea a lassatu simpathie tari in inim'a junimii intelligenti, care singura i erá devotata, precumu si in poporu —, de si ellu gustasse puçinu din dulcétii'a libertátii in celle trei luni cátu a duratu ea, si acést'a din caus'a neaptitudinii conductoriloru — ; aceste simpathie crescura cu atátu mai multu, cu cátu situatiunea principatelor, in timpulu ocupatiuniloru militare, a fostu mai deplânsu.

In *Transilvani'a*, luptele Românilor în contr'a Ungurilor, pentru drepturi de nationalitate, au un caracteru mai imposante si mai interesante.

Ungurii, profitându de revolutiunea ce errumpesese în Vienn'a si care scuturasse tare puterea guvernului centrale, nu cerura si nu smulsera debilitatii imperatorului numai drepturile ce i scapâ de sub dominatiunea assupritore a Austriei, cî si incorporarea Transilvaniei si a unor-a din proviciele slave cu Ungari'a.

Incorporarea Transilvaniei erâ perirea si absorbia poporului românu de Maghiari. De aceea, Români, intellegându periclulu ce i ammenintiâ, se temura si eugetara de a face una resistentia energica acestei pretensiuni, asia în câtu se constringa pre Unguri de a trattâ cu ei ca cu una natiune libera, spre a-si puté garanti drepturile loru nationali. Ei incepura a se organisâ spre a-si puté apperâ cu armele aceste drepturi; suffletulu misicârii ce electrisâ pre poporulu românu în acêsta lupta memorabile pentru viétia nationale, fû partea intelliginte a natiunii ce remasesse pura în sentimentele ei naturali. Poporulu românu de acî, — subjugatu si appassatu de a direptulu de straini, éra nu mediatu prin notabilii sei ca în principatele nôstre, — a avutu pururea credintia în cei mai luminati ai

sei : deci, la chemarea lor, se sculara toti pentru unulu si unulu pentru toti.

Simtiându acést'a guvernulu ungurescu, incercá se-si faca, prin corruptiune, iustrimente de complitate dintre puçinii Români maghiarisati, ca acesti-a se induplece poporul de a considerá ca una binefacerea uniunea patriei lor cu Ungari'a; vedîndu ânse cá numerulu acellor-a, ce-si aviliau caracterulu lor si-si uitau datori'a cea mai mare din tóte, erá fórté micu, voi apoi ca, prin mesurí terrorisatóre, se paralisedie or-ce intreprindere de resistentia. Dar Români, desí sciau la ce au se se ascepte din partea Unguriloru, crediura totusi, mai inainte de a incepe lupt'a cu armele, se faca una manifestatiune pacifica in favórea drepturiloru lor. Ei-si propusera de a tiené una intrunire numerósa de poporu, cu scopu de a deliberá assupr'a sortii ce Ungurii le preparau prin curs'a ce le intindeau. La ²/₁₄ Maiu se strinsera, la Blajiu, centrulu lor de cultura, din tóte pàrtile Transilvaniei ca la cincideci de mii de Români, cu tóte piedecile si intimidàrile ce le faceau Ungurii pre sub mâna. Aci, dupa solemnitatea religiósa, invetiátulu si info-catulu Barnutiú pronuncia unu discursu plinu de elocintia, prin care demonstrá cá natiunea romána este *libera* si *independinte* de celle-l-alte nationalitati collocitóre, si conjurá apoi pre toti se nu sacri-

fice nimicu din drepturile ei celle pretiose, apperate
 si conservate prin eroismu si virtute de mosii loru
 in timpuri mai grele si pline de barbaria. Totu in-
 tr'acestu sensu vorbira si alti barbati, apperatori
 devotati de drepturile neprescriptibili alle natiunii
 române, ca Laurianu (1), Baritiu si altii. Aduna-
 rea, intr'unu cugetu si intr'una simtire cu conduca-
 torii ei, dupa ce proclamâ *nationalitatea* româna,
 redactâ unu programmu de dorintiele sele, si sub-
 scrisse duóe petitiuni : un'a càtre imperatorulu, si
 alt'a catre dieta; apoi allesse unu comitatu care
 se lucredie pentru realisarea acestoru dorintie. Un-
 gurii, desì nu cutediara a se oppune cu forti'a,
 spre a imprastiâ acêsta intrunire ce se entusias-
 masse pentru drepturile ce ei aspirau se le uccida,
 totusi nu voira se tiena séma de aceste demonstra-
 tiuni pacifice. Diet'a Transilvaniei, compussa mai
 in totale de representanti ungurí si de puçini sassi,
 votâ uniunea tierei cu Ungari'a. Assemenea, si diet'a
 din Pest'a nu voi se-si scâmbe pretensiunile ei de
 dominare si de desnacionalisare assupr'a celloru
 l-alte popóra ce cautâ se puna sub corón'a sântului
 Stefanu : deputatii români si sassi, cari venissera
 cu plângerii, abbia putura scapá cu fug'a de furórea

(1) Audiendu despre periculu ce ammenintiâ patri'a sea na-
 tale, delassâ positiunea distinsa ce occupá la noi in instructiunea
 publica, si trecù cu mai multi juni infocati, toti fi ai Transilva-
 niei, preste munte ca se participe la apperarea drepturilor ei.

populatiunii maghiare. Acésta orbire a Unguriloru fù funesta atunci totororu, (precumu are se fia de a pururea dēca ei nu voru deschide ochii mintii ca se recunósca că drepturile popóraloru sunt sacre,) cá-ci profitá numai Austriei, care, gratie acestoru sfâsiári, putù se puna assupr'a loru unu jugu mai greu. Români, spre a-si apperá caus'a loru cu óre-care successu, fura nevoiti de a o confundá cu a imperatorului care le faceá mari promissiuni in respectulu drepturiloru loru nationali. Acésta politica, dictata de forti'a circumstantieloru, erá, in totu modulu, mai puçinu ammenintiatóre pentru dēnsii, de cátu politic'a desnationalisatóre si tiranica a Unguriloru.

Intre acestea, Ungurii incepusera lupt'a cu Austri'a, pentru cá imperatorulu nu voiá se le accóde unu ministeriu intregu separatu, si politic'a loru, inspirata de ideile timpuriloru de multu mórte, rescullassera in contra-le, nu numai pre Români, ci si pre tóte popórale ce pretindeau se-si le assimiledie, chiaru cu forti'a. Popórale slave ammenintiate, Croatii si Sêrbii din Banatu, avēdu mai multe medie militare, intrara in lupta mai inainte, condusse mai allessu de Iellacici, unu officiaru de militie confinali, pre care imperatorulu lu numi banu allu Croatiei.

In Transilvani'a, administratiunea maghiara

luâ mesuri cu totulu neumane, spre a învinge resistenti'a si spre a preveni rescullarea Româniloru; spëndiuratori, de assupr'a càror-a stá scrissu *uniune sau mórte*, se pusera pretotindenea. Resbellulu civile nu se mai puteá incongiurá. Români din Transilvani'a, casì Croatii, nu voissera se tramita representanti la diet'a din Pest'a; dar cei din Banatu si din Ungari'a orientale crediura cã este bine de a face usu de dreptulu de allegere, si deputatii lorù, avêndu pre Murgu in frunte, facura oppositiune vigurósa sistemului de maghiarisare. Violintiele Unguriloru, cari spëndiurara mai multi juni români, provocara lupt'a cu armele. Regimentele de confini române din Transilvani'a se pronunsiara pentru caus'a nationale. Comitatu de apperare nationale decretâ inarmarea poporului românu, de si i lipsiá armele, pentru cã guvernulu imperiale se aretá greu de ale dá. Resbellulu, incepêndu, avù, âncã dela originea sea, unu caracteru selbatecu si atroce, inauguratu asia de Unguri, la care respunsera apoi si Români totu cu aceeași mesura. Foile publice maghiare cereau stingerea totale a Româniloru. Sassii, desi aveau causa commune cu Români, se codeau de a se batte; corajulu lorù si-lu esprimeau numai prin vorbe, cautându mai multu de a se pune bine cu partea care va fi victoriósa. Luptele constau mai multu in attacuri de suprin-

deri, dupa cari urmau apoi uccideri, depredări, incendie, totu ce potu comite instinctele brute desceptate si interitate! Generalulu Puchner, care aveá, in numele imperatorului, commandulu supreme iu Transilvani'a, spariatu de numerulu Româniloru ce se redică pentru lupta, cautá mai multu se ammortiésca ardórea loru; ellu se incredeá numai in óstea regulata si nu vedeá cu ochi buni armat'a poporale. De aceea, adoperările Româniloru, paralisate de autoritatea dictatoriale si inderetica a lui Puchner, nu avura resultatele dorite si asceptate.

Intr'unu singuru puntu allu Transilvaniei, intr'una parte a muntiloru,—cari, naturalminte, inspira mai multu anima pentru apperarea drepturiloru ce constitue demnitatea unui poporu,—Români si-organisassera una fortia independinte militara, cu care a datu colpuri tari Unguriloru. Suffletulu acestui centru de patriotismu si de fortia nationale fû Avram Iancu, unu proprietaru munteanu, care si-facù, prin intrepiditate rara si printr'unu sentimentu sublime de patriotismu, nume mare intre ai sei si de temere intre Unguri. Acestu june infocatu, vediëndu, indata dupa marea intrunire dela Blajiu, ca una intiellegere amicale cu Ungurii este imposibile, adunasse una multime de tierani, cari lu stimau pentru sentimentele lui curatu românesci, si cu acesti frati de arme se intarisse in Abrudu.

De aci, la inceputu, se rapedi assupr'a mai multor tîrguri maghiare, spre a-si procurá arme de cari aveá lipsa; apoi, numerulu luptatoriloru sei crescîndu in proportiune cu succesele ce avù, a-junse se insuffle multa temere Unguriloru.

In genere, pîna la venirea lui Bem, Ungurii nu avussera succese in Transilvani'a; daru cându se aretâ ellu, lucrurile luara alta façia. In scurtu timpu, impetuosulu generaru polonu respinse pre Puchner din tóte positiunile ce ocupá. Imperialistiloru nu le mai remasesse, in tóta Transilvani'a, de câtu Sabiiulu si Brasiovulu; apoi si aceste cetáti fura, si elle, indata ammenintiate; cea d'antâiu, de Bem, si cea de a dou'a de Secui. Bem atacá, (la $\frac{9}{21}$ ianuaru 1849,) Sabiiulu, fôra se lu póta luá; áanse positiunea imperialistiloru devinindu din ce in ce mai grea, autoritátile acestoru cetáti cerura ajutorulu Russiloru cari ocupau tierile nóstre. Cu acésta cerere incepeá a se realisá sperantiele ce nutriá tiarulu Russiei de a interveni in Austri'a pentru scopurile séle politice. Mai multe mii de Russi trecura preste Carpati, la Sabiiu si la Brasiovu; dar aceste cetáti, ferite de una cam data de atacurile lui Bem, nu puteau scapá de a fi coprinse. Pre de una parte, cabinetulu Austriei desapprobâdu intervenirea Russiloru in Transilvani'a, ei aveau, in locu de a mai fi urmati si de altii, se

se retraga; éra pre de alt'a, Bem, insiellându, prin misicările séle strategice, armat'a austriaca, coprinse Sabiiulu chiaru de la Russi, si i constrinse de a essi mai inainte din Transilvani'a. Armat'a austriaca fû si ea nevoita, preste puçinu, de a se refugi in tiér'a nóstra, dupa care apoi Bem putû se coprindia cu multa facilitate tóta partea nemun-tósa a Transilvaniei.

Nefericitii Români delassati, prin fug'a armatei austriace, in voi'a resbunârii Ungurilor triumfatori, fura aspru persecutati si uccisi. Tieranii fugeau in multime prin paduri ca se scape de mórte, fôra ca Bem se póta pune capetu crudelitâtiloru ce deplângeá. Sassii, desì se pronunsiassera sî ei in contr'a Ungurilor, desì faceau parada de arme, fiêndu bine inarmati, totusi erau crutiati, pentru câ caracterulu lorû plecatu nu le inspirá temere.

Caus'a Româniloru totusi nu erá desperata, câci asilulu lorû nationale nu fû coprinsu, focarulu lorû patrioticu nu fû stinsu. Aci ei resistau bine si, spre rusinea commandantelui austriacu fugaru, infruntau victoriosi pre Maghiari. Iancu, cu fratiî sei de arme, apperânduse cu multu coragiu si succesu, stringeá in giurulu seu pre toti cei cari mai aveau inima de a se luptá si cari puteau se petrun-dia pîna la dênsulu p'între Unguri. Acesti-a, domni mai preste tóta Transilvani'a, voira se des-

truga acestu focaru de independentia, si facura as-supra-i mai multe intreprinderi cu ostasi regulati. Ei putura, pre neasceptate, se petrundia pîna la Abrudu; dar si Iancu, adunându intr'una clipa pre muntenii sei, le inchise callea de retragere si apoi i atacă in fația. Ungurii, retragënduse spre Bradu, cadu in curs'a intinsa de Romani; apoi pusi in mare desordine, cei mai multi remaseră pre locu uccisi. Acestu successu allu Româniloru avù mare resunetu si importantia morale, pentru că, delas-sati de toti, triumfau singuri in namele patriei loru.—Bem erá destulu de luminatu si incercatu prin sufferintiele patriei séle subjugate, ca se aibe nevoia de acésta lectiune spre a desaprobá politic'a tiranica a Unguriloru assupr'a Româniloru; dar nu perdù acésta occasiune spre a insciintiá pre Unguri de a adoptá una politica mai justa. Insusi guvernulu din Pest'a fù nevoitu, cellu puçinu in apparentia, de a se aretá ca tiene séma de drep-turile unui poporu ce si-le appera cu atât-a coraju. Dânduse că este dispusu de a face concessiuni Ro-mâniloru, tramise la Iancu pre Dragosiu, deputatu românu in dieta, care mai de multe ori cutediase de a vorbi tare in favórea fratiloru sei.

Dragosiu erá insarcinatu de a propune nisce con-ditiuni ce impacau, pîna la una puntu óre-care, pre-tensiunile de incorporare alle Unguriloru cu inde-

pendinti'a nationale cereclamau Români. Dar Iancu, care cunosceá bine sentimentele intime de dominare alle Unguriloru, nu se incredeá in propunerile loru, temênduse cà ei, dupa ce se voru invoi si impacá cu Austri'a, nu voru mai tiené nimicu in séma din aceste-a. Conferintiele totusi se deschisera. Din partea Româniloru venissera unii dintre amicii si fratii de arme ai lui Iancu, cari erau mai optimisti. Timpulu câtu aveá se tiena aceste conferintie se considerá ca unu armistitiu; dar majorulu Hatvany, autorisatu de guvernulu maghiaru se calce preste dreptulu gintiloru, petrunse, prin suprindere, suptu absurdulu pretestu de a mântiené ordinea, cu ostasii sei in Abrudu; incongiurá pre tacute acestu târgu, unde amicii lui Iancu, crediênduse in securitate, deliberau cu Dragosiu. Iancu, care erá desceptu si priceputu, nu cadîu in cursa, si se refugî in munti; amicii sei ânse, cari aretasera mai multa iucredere in sinceritatea propuneriloru Unguriloru, fura prinsi si spêndiurati!

Acésta perfidia bassa si cruda—, demna de barbarii stepeloru asiatice cari au raporturi numai cu selbatecii si cu fiarale monstruóse,—essasperâ cu totulu pre Români. La strigatnlu lui Iancu, se strinsera, in pucine dille, trei mii de luptatori. Hatvany aveá cu sene duoe mii de husari, de acei callareti pre cari Ungurii i lauda ca pre cei mai buni din

lume. Capitanulu românû, dupa ce luâ acelleasi dispositiuni, ce i assecurassera prim'a sea victoria, atacâ apoi cu multa impetu. Batali'a fû lunga si sangerôsa; Ungurii, constrinsi, in fine, de a se retrage, fura appucati intre duóe focuri si macelariti fôra crutiare : pré puçini scapara impreuna cu comandantele loru. In acêsta batalia Românii luara summa de arme, cu cari Iancu putù se-si mârésca numerulu luptatoriloru sei; mai luara âncã patru tunuri si munitiuni in mare cantitate. Devenindu mai furiosi prin ardórea luptei, Românii si-versara veninulu de tradarea Unguriloru prin sabia si focu; uccisera chiaru pre Dragosiu, care ênsusi erá victim'a relei credintie a Unguriloru.

Bem, care reprobá tare in sufletulu seu purtarea neomenósa câtu si nepolitica a Unguriloru cu Românii, vediendu âncã victoriele sele compromise prin succesele acestor-a, facù remustrári, ânse in desiertu, guvernului din Pest'a. Din caus'a acést'a Kossiutu ajunsesse, cu tóte servitiile stralucite ce facusse Unguriloru, se lu suspectedie câ are sympathie necuvenite Unguriloru; dar se vediù nevoitu de a lu menagiá, pentru câ sciusse se atraga admiratiunea pîna la fanatismu a soldatiloru ce comandá.

Cu tóta bravur'a si determinarea Româniloru in apperarea causei loru, totusi Ungurii, in superbi'a

loru nebuna, meditau de a i reduce cu forti'a. In desiertu se facura incercâri de unii emigrati romani din principatelele nóstre de a aduce una apropiere între Români si Unguri, spre a pune capetu acestoru lupte sangeróse; indemnara pre acesti-a de a judecá mai sanatosu si de a intiellege cá, atatu unii cátu si altii, au aceeași causa si inenimici communi in contr'a carora se-si verse sângele pretiosu ce, nebunesce, si-lu perdeá între ei; dar Ungurii, îngómfati de victoriele repurtate assupr'a Austriei, gratia, mai allesu, sciintiei si talenteloru militare alle lui Dembinsky, Bem si a altoru capitani straini, — cari combattându pre Austri'a, credeau cá servescu libertatea si drepturile totororu popóraloru subjugate, — nu numai cá lapedara cu despretiu propunerile de reconciliare, ba ánca foile publice maghiare cereau, cu tóta inversiunarea, estermine' a lui Iancu si a soóiloru sei! Spre acestu scopu, optu mii de soldati unguri venira si se intarira la pólele muntiloru, ce protegiau patriotismulu si ajutau valinti'a Româniloru; dar si belliducele Iancu nu pregetasse de a-si cresce fortiele séle : lónga dênșulu venissera multi Romani cu inima din tóte pârtilé cari putussera se strabata veghiele Unguriloru.

Aceste lupte deveniau acumu mai importanti de cumu fura la inceputu. Iancu aveá mai multa

incredere in sene si intr' ai sei; nu se marginia nu-mai se se appere, ci anca attacá dessu pre Unguri, spre a nu i lassá se se desmeteciasca de timórea ce le introdusesse in sufletu. Románii se rapediau din positiunile loru de pre culmi in cete strinse cu lancile intinse, si se aruncau assupr'a Unguriloru, cari, infránti si spariati, abia-si puteau restabili rândurile loru stricate la adapostulu baterieloru loru. Cei cari erau mai bine inarmati faceau escursiuni departate, dupa ce-si deschideau callea p' intre liniile inemiciloru: intrepidulu comandante Assente Severu nu se temù de a se avventurá p' intre elle ca se approvisionedie cetatea Alb'a Iulli'a (Belgradulu), ce erá blocata, si apoi de a-si face éراسi locu spre a-si reluá postulu ce i se concrediusse de a apperá in munti. Bem, insciintiatu de atât-a cutediantia, fù nevoitu de a mai tramite diece mii de ostasi spre a restringe cerculu de actiune allu Romániloru si spre a i impiedecá de a se mai rapedi din muntii loru.

Reputatiunea militara a lui Iancu si a capitaniiloru sei cresceá din ce in ce mai multu; armat'a sea, inspirata de unu cugetu puru nationale, aruncá umbra si puteá se annulladie consecintiele ingeniósoloru victorie alle lui Bem. Cu atât-a amóre si devotamentu pentru caus'a nationale, Románii meritau una sórte buna. Ambitiunea órba a Unguri-

loru nu le-a fostu funesta numai loru insile, ci si Româniloru; că-ci Austri'a, victoriósa iu fine, prin ajutorulu ce i dede Russi'a, n'a mai tienutu in séma promissiunile ce faceá Româniloru cându se aflá in periclu! In desiertu cerù neincetatu Iancu libertatile si institutiunile nationali pentru cari se luptasse si pentru cari se scursesse pretiosulu sânge a mai bine de patru dieci de mii de Romani! Spre a lu impaca i se offeri decoratiuni si recompense personali, pre cari integrulu patriotu le respinse cu multa demnitate si indignare. Desgustatu de ingratitudea celloru tari si abili ai lumii, se retrasse apoi in muntii unde se nascusse, si cari i erau cu atatu mai incantatori cu câtu fusessera martorii victoriiloru si devotamentului patrioticu allu Româniloru. De atunci, preferindu una obscuritate onesta, duce una viétia plina de melancholia.

In fine, Români de preste Carpati, dupa una scurta moméla de drepturi nationali recunoscute, in 1863, intr'unu momentu luciu de Austri'a, astadi sunt lassati de ea la discretiunea si bunulu placu allu Unguriloru, pre cari i au combatutu cu atât-a virtute pentru binele loru si allu ei!

XX

ALLU II-lea IMPERIU; NAPOLEONE III

Colpulu de Statu si fundarea nuoului im|eriu francesu dedera mari sperantie reactionariloru si conservatoriloru din tóte pãrtile Euro|ei. Dar guvernele se aretara, la inceputu, mai rezervate, pentru cá se temeau ca nu cum-va Na|oleone III, reinviéndu ideile si traditiunile na|oleoniene, are se imitedie pre unchiu-seu in politic'a esterna, precumu facusse in cea interna. Puçinu câte puçinu anse, crediéndu cá vorbele rostite : *Imperiulu este pacea*, esprimeau intr'adevêru programulu seu, aceste temeri desaparura. Nepotulu, mai maturu de anni de cumu erá unchiu-seu cându se aflá in culmea puterii, sciù se-si temperedie avêntulu, si, formatu prin adversitãtãle cu cari a avutu se se lupte áncã din prim'a-i junetia, invetiasse a-si ascunde cugetele sub tacere sau a le investi cu vorbe ambigue si cu artificie diplomatice; ellu se temeá se nu audia dicênduse cá este omulu cu ver ce pretiu allu pacii, precumu audisse cu placere cá se calificá predecessorulu seu, Ludovicu Filippu. Natiunea franceza, intr'adevêru, se simtiá umilitã pentru cá nu mai essercitá, cá in timpurile ei de gloria, una influintia decisiva assupr'a sortii Eu-

ropei. Napoleone fû fôrte activu in politica; ellu protestá cã intervenirile séle inarmate nu erau cauate de dorinti'a de a face conciste, si afirmându cã intreprinderile Franciei au una missiune civilizatóre, pre de una parte inblândi caracterulu Francesiloru, éra pre de alt'a, insufflá securitate guverneloru straine.

Adoperârile unchiu-seu de a se pune allaturea cu dinastiele legitimi alle Europei si de a face se se uite originea revolutionara a tronului seu prin legaturi de sânge cu vechiele case domnitóre, nu dedessera rezultate bune. Nepotulu, offensatu de inderetici'a vechieloru curti de a lu recunósce de frate allu loru, se facù cã fuge de acésta tentatiune ca de unu rêu. Prin urmare, cautá de a-si basá fundamentulu domnirii lui pre vointi'a nationale, renuntiându, intr'acestu modu, atátu la principiulu de legitimitate, decursu din feudalismulu mortu, câtu si la caracterulu unei monarchie de dreptu divinu. Neputêndu luá de soçia pre principess'a Carlott'a, ce erá de unu sânge cu ellu, se casatorì apoi cu jun'a si gratiós'a ispaniola, Eugeni'a de Montijo, si acésta decisiune, ca cumu n'ar fi voitu se caute legature dinastice pentru cã este gelosu de interesele tierei, o facù cunoscuta Francesiloru, ca omu priceputu, printr'unu messagiu straniu ce umplù de bucuria pre poporu. Dreptu recunoscintia pentru

aceste sentimente sympathice, ellu voi se se arete generosu, si permise intrarea in patria la multi din cei essiliati si emigrati pentru idei politice cari voru promite cá se supponu guvernului, si gratiá multi dintre cei deportati.

Inaugurádu in Franci'a nuoulu si salutarulu principiude autonomi'a popóraloru, in virtutea cărui-a la scâmbarea domnitoriloru cautá se se consulte vointi'a popóraloru, ellu se adoperá alu introduce si in alte tieri cu scopu mai multu egoisticu. Asiá, printr'unu plebiscitu putù, mai tardíu, se si annesedie Nizz'a si Savoi'a, si totu basatu pre vointi'a poporului, — cu tóte cá sub pressiunea armatei séle, — pretinse si inaltiá in Messicu un imperiu. De si unele din acestea si altele assemeni votatiuni poporare erau mai multu apparinti de cátu reali, totusi principiulu autonomiei popóraloru fù unu instrumentu potinte de progressu pentru cá destroná vechiulu dreptu de legitimitate, in virtutea cărui-a popórale erau considerate cá nisce turme de vite si Statele cá nisce proprietáti alle dinastieloru. In fine, introdusse in dreptulu publicu europeanu principiulu suveranitatii poporului, suptu form'a acést'a nuoa.

Nuoulu imperatoru fù totu atátu de zelosu si in cestiunile sociali. Revolutiunile din 1848 si turburările din 1849 provinessera, mai allesu,

din pré marea disproportiune ce erá între clasele laborátore si între clasele avute. Cu destula judecata spre a nu se aventurá ca se puna in practica visurile socialistiloru si communistiloru, sau de a impartii averile prin mesuri violenti in contr'a proprietátii, recunoscù totusi necesitatea de a ajutá seriosu classea lucrátore si de a o protege in contr'a miseriei. Asiá, in annulu 1853, ridicându-se fórte pretiulu pâinei, cei neavuti putura se-si o procure c'unu pretiu dulce. Apoi prin lucrâri de arte putù feri campiele de inundatiunile desse alle Rodanului, si se construira fabrice mari de guvern si de cetâti spre a ocupá pre lucratori. In Parisu se derimara multe strade anguste, si construinduse edificie mari si strade largi, nu numai câ locuintiele devenira mai salubri, dar ánca lipsiá revolutiunea de elementele ei celle mai infricosiate. Espositiunea industriale din Parisu, in 1854, dupa esemplulu cellei de la Londr'a, si trattatele de commerciu incheiate cu diverse State dederá mare sboru industriei si commerciuului francesu in tierile straine. Intr'acést'a ellu nu imitá pre unchiu-seu, care prin bloculu continentale erá pentru sistemulu prohibitivu, ci, rumpëndu legaturele vechie, facù unu mare pasu spre libertatea commerciuului, visulu Stateloru moderne. De asemenea, prin favórea ce acordá societátiloru de creditu si cu actiuni, tindeá

de a încorajá industri'a si de a escitá activitatea; anse acést'a produse si un mare reu, căci spiriulu de speculatiune merse pré de parte, asiá in catu tóte classele fura coprinse, tentate de neastêmperulu de castiguri mari si facili, si întreprinderile aventuróse ajunsera se stinga tóta increderea si prevederea in soliditatea lucràrilor. Spesele publice crescuro preste tóta mesur'a, si fiëndu că deficitulu nu se puteá accoperi ci numai prin nuóe credite, capitalistii, speculatorii capetara una putere pericolósa. Or ce evenimentu politicu aveá atátu de mare influintia assupr'a valórii fondurilor publice, in câtu lumea erá intr'una continua palpitatiune casì prinsa de friguri, si se deprinse de a vedé millionari trassi pre bancile criminaliloru. Spre a pune margine acestui gustu essageratu si prin urmare funestu de speculatiune, guvernulu avù recursu la imprumuturi nationalì, care desì essì multu mai bine de catu se asceptá, Burs'a si conserva totusi predominarea ei; resultatulu loru cellu mai securu si mai placutu guvernului fù, că, luându parte tóte classele, se cunoscù increderea ce aveá natiunea in guvernulu imperiale.

Gubernulu lui Napoleone, se inradacinasse tare in poporu, dar aveá multi inemici. Legitimistii se tieneau la una parte, cu tóte că prin caracterulu passivu si inertu allu capului loru, ducele de Cham-

bord, care nu are nici fii, sperantiele unei nuóe restauratiuni periau din ce in ce. Fusiunea legitimistilor si a Orleanistilor nu fù bine vediuta de nici una parte. Cu tóte acestea pucini dintre ei se allaturara pre lónga nuoulu guvern. Guizot se dede la una viétia retrassa si studiósá. Thiers, care erá in bune relatiuni cu Bonapartistii pentru istori'a primului imperiu a sea, dupa multi anni de tacere, se aruncá éراسi in viéti'a politica si puse intelligenti'a sea in servitiulu oppositiunii parlamentare. Dar republicanii erau si mai ostili guvernului imperiale de cátu acesti doctrinari. Multi dintre ei, si cei mai distincti, Hugo, Ledru-Rollin, Quinet si altii, cari de la colpulu de Statu fugissera in tierile vecine, in Angli'a, Belgi'a, Elveti'a, perseverau in principiile loru si asceptau numai una resturnare in freméntat'a loru patria; chiaru in Franci'a multi republicani, Favre, Simon si altii si-mántineau principiile cu multa demnitate, si in mai multe occasiuni, ca la funeraliele poetului Béranger, se facura manifestatiuni antibonapartiste. Napoleone III ánse veghiá neincetatu : ca unchiuseu si-formá una politia vigilante, si-si puse tóta increderea in armata, in superba-i garda, in generalii si in officiarii sei, cari, si ei, respundeau cu fidelitate si affectiune, (ánse cu puçina onestate, de altaminte dupa essemplulu ce li se da de susu) la

positiunea inalta ce le dedesse in Statu. Gard'a nationale mai ca nu essisteá, pentru ca Napoleone nu se incredeá in burgesia. Timpurile ei celle bune trecussera de una data cu monarchi'a din iuliu. Una lege assupr'a intruniriloru, facuta cu multa finetia, puse pre guvernul in stare de a le veghiá de apprópe si de a inabusi or ce semintia de frementare periculósa. Severitatea in contr'a pressei, prin legi si reglemente minutiose, ammuti oppositiunea, si opiniunea publica fù pusa, prin foile si scrierile officiali, sub tutel'á guvernului, spre a o dirige si explorá.

Triumfurile celle mai splendide alle lui Napoleone III fura in politic'a de affara. Prin alliantia intima cu Angli'a, intarita prin visite si curteniri reciproce, ellu ajunse a fi casì protectorulu Turciei in faci'a Russiei; si, cu tóte cá resbellulu cellu greu din Crime'a nu adaogisse imperiului francesu unu degetu de pamentu, nici nu scadiusse pre Russi'a din rangulu ei de putere mare, dede áanse Franciei preponderanti'a in Congressulu de Parisu: Sánt'a alliantia fù sfarimata, si atátu Russi'a, càri-a i se puse unu frèu tare la Dunare si care mai inainte denegá nuoului imperatoru titlulu de «frate» cátu si celle l-alte guverne càutara, pre intrecute, favórea si amicitia lui Napoleone.

Interventiunea lui Napoleone in Itali'a avù con-

secintie mai mari. Ellu fu ajutatu sî intr'acésta in-
 treprindere de Angli'a, nu cu armele, ci aprobandu
 politic'a sea. Affára de acést'a ellu sciù se profite
 de resentimentele Russiei in contr'a Austriei si de
 rivalitatea celloru duóe puteri mari germane, spre
 a localisá resbellulu in Itali'a si spre a isolá pre
 Austri'a. Acésta politica si victoriele repurtate de
 armatele francesi redussera puterea preponderatóre
 a Austriei in Itali'a; aliatulu seu Victoriu Ema-
 nuele luâ Lombardi'a si provinciele din centrulu
 Îtaliei, si, apoi, dupa ce Garibaldi coprinse Neapo-
 lea si Sicili'a, ajunse, in virtutea principiului uni-
 tãtii nationali, a fi regele Italiei; éra Franci'a nu
 numai cã si-annessá Nizz'a si Savoia, ci se puse
 áncã in loculu Austriei ca protectóre a nuoului
 Statu si, cu presiediulu ce lassá in Rom'a, tieneá
 in mânile séle destinele puterii timporali alle pon-
 teficelui, spre daun'a integritãtii Italiei. Déca at-
 tentatulu lui Orsini essî bine pentru Itali'a, age-
 rindu politic'a lui Napoleone in partea acést'a,
 pentru Franci'a fû unu mare réu : Napoleone avù
 pretestu de a pune Franci'a suptu unu guvern
 militar, asiá in câtu tóta tiér'a erá la discreti-
 nea sabiei : dictatura militara plina de arestãri si
 de deportatiuni, ce ammortiá mintile si inghietia
 inimile! — Franci'a operá in unire cu Angli'a si
 in màrile orientali alle Asiei, unde flotele loru fa-

enra espeditiunea Chinei, ceea ce procură Franciei folóse commerciali in acea tíera. Interventiunea in Messicu se incepusse cu Angli'a si cu Spani'a, dar singura Franci'a o essecută, dupa care vol se impuna acelle tieri unu guvernul nuou si strainu.

Asiá déra, cu totu studiulu lui Napoleone de a face se se créda că dominarea sea are se fia pacifica, puterile straine nu se mai concrediura in cuvintele séle, mai allessu dupa annessarea Nizzei si a Savoiei. In Elveti'a, in Belgi'a, in Olland'a si in Germani'a erá mare téma de a vedé punénduse inainte ideile napoleoniene a «confiniloru naturali»; insasi Angli'a fù unu momentu ingrijata. Mai multe motive de temere aveá Germani'a, cá-ci estinderea Franciei pîna la marginile Renului erá visulu in cantatoru allu marii natiuui. Organizarea militara de atunci a confederatiunii lassá puçina sperantia cá, in casu de resbellu, victori'a are se fia in partea ei : de aceea, in 1860, multi principii germani se strinsera la principele regentu allu Prussiei in Baden—Baden, spre a se concentrá ca se conlucredie in armonia pentru apperarea Germaniei. Dar Napoleone, neavîndu atunci unu motivu tare égoisticu, sciù se imprastie acelle temeri dechierându cá unic'a sea intentiune erá de a vietui in pace cu suveranii, amicii sei, si cá ceea ce lu preoccupá este numai desvoltarea prosperitáti Fran-

ciei, apoi se invită de sene la Congressulu principiloru, spre a face se despara cu presenti'a sea or ce umbra de suspiciune. Diece anni trecura, si Prussi'a, dupa ce fû intr'unu modu prodigiosu victoriósa assupr'a Austriei, la 1866 pre care o alungă din Germani'a, organisândusi bine fortiele séle si alle Germaniei, Napoleone, orbitu de egoismu si preocupatu numai de intarirea dinastiei sele pre tronulu agitatu allu Franciei, fôra se-si dea bine sém'a de fortiele séle si de alle Germaniei, precipitã Franci'a intr'unu resbellu nedreptu, in care o vedemu sufferindu invingeri si devastări cumu n'a mai incercatu, si in care, perdiëndusi tronulu, ea are neaparat, cu totu patriotismulu si valluti'a poporului, se scadia multu. Ce mare invetiamentu pentru natiuni de a mai lassá in mân'a unui singuru omu demnitatea, sôrtea si drepturile loru celle mai pretiöse!

XXI.

ANGLI'A.

Guvernulu Angliei, desì recunoscù indata dupa colpulu de Statu imperiulu lui Napoleone, totusi restabilirea dinastiei lui Bonaparte cu traditiunile séle, fôra unu controlu seriosu din partea natiunii franceze, i insuflá temeri. De aceea, cu tóte că erá

absorbitu in lucrâri pacifice, ce pururea a caracterisatu tendintiele guvernului acestei tieri spre a deschide marea Espositiune industriale din Londr'a, in 1851, precumu si-de a a reduce sau a desfiintiá tassele etc., spre a da mai multu avântu commerciului, avù ânsa aminte de a-si cresce fortiele séle de apperare. Pre lînga inmulturea marinei de resbellu, intarirea porturiloru si a costelor, si-marì armat'a si proiectâ de a formá militie nationali. Aceste mesuri fura provocate si de plangerile si ammenintiârile ce se ridicau din partea mai multoru State in contr'a dreptului de ospitalitate si de protectiune ce toti emigratii politici aflau in Angli'a, si de unde ei conspirau, in tóta securitatea, in contr'a ordinii de lucruri stabilite in acelle State. Dar guvernulu sciù, prin moderatiune si prudentia, se impace temerile desceptate fôra se attinga dreptulu de asilu. La acést'a contribuira multu si conflictele ce se nascura intre Russi'a si Turci'a, cari attrassera atentiunea Europei; apoi ajutorulu Angliei fiindu neaperatu spre a combatte cugetele ambitioése alle Russiei in Oriinte, bun'a intiellegere cu puterile continentali se restabilì, si Angli'a facù alliantia cu Franci'a, care durâ pîna dupa resbellulu Crimeei si allu Italiei. Attentatulu lui Orsini si al'loru sei, conceputu si preparatu in Angli'a, nu putù se rumpa

acea amicitia, de sî, in primele momente, produsese una recéla, ce se manifestá cu multa violentia. Lordulu Palmerston voi se introducea, spre a impacá guvernulu francesu, in legile Angliei pedepse mai aspre assupr'a complicitáti in omoru; dar poporulu si parlamentulu se opposera cu atat'a vivacitate, in cátu mai multi ministri se retrassera. Concordi'a intre aceste duóe State se restabilì numai candu Napoleone respunse, la interpellarea nuoului ministru, cá nu face nici una pretensiune ce s'ar crede cá ar puté calcá onórea Angliei, si se lassa cu totulu la dispositiunea amicale a poporului englesu. Se mai produsse, assemenea, recéla intre aceste duóe State, fôra anse se ajunga pîna la inimicitia, cându Angli'a refusa de a luá parte la congressulu propusu de Napoleone, spre a pune pacea si dreptulu publicu in Europ'a pre alte base nuóe. — Angli'a aveá cuvinte tari spre a fi in armonia cu Franci'a, pentru ca superbi'a si egoismulu ei i facussera inemici pretotindenea; cá-ci, déca este adeveratu cá poporulu anglu professédia si practica principie generóse si liberali in tiér'a sea, si cá «istori'a sea este», cum dice renumitulu Macaulay, «istori'a progressului» nu se póte áanse negá cá, in politic'a esterna, se conduce adesse ori de simtiminte egoistice, punêndu folósele materiali si interesele commerciali mai presusu de ideile celle mari; ba anca,

s'a vedintu, de asemenea, că, allunecându pre clin'a prejudeciiloru nationali, s'a portatu in casuri analóge in diferite moduri, dupa cumu aveá a face cu unu poporu tare sau debile. Impunerea, cu forti'a materiale, prin care cerù dela Greci'a si Neapolea, State atátu de micutie, indemnizarea unoru suppusi ai ei, a fostu reprobata de opiniunea publica, cu tóte că, prin cea d'ântáiu, vrea se ajunga pre Rusi'a, îngômfat'a ei protectóre, si, prin cea de a duóa, se umiliasca guvernulu perfidu si innegritu allu Burboniloru de acì. Assemenea, politic'a ei in respectulu Greciei, in decursulu domnirii lui Ottone bavaresulu, a fostu aspra, tienându, mai allessu, in contr'a dorintieloru loru, insulele ionie separate de inim'a mamei loru, si numai dupa ce se allessu rege Georgiu I (1863), fratele principessei Galliloru, consimtì de a le lassá libere, spre a se uni cu Greci'a.

Ne intiellegerile si conflictele cu Statele-Ûnite alle Americiei nu se mai terminau, ba ánca une-ori páreau că au se degeneredie intr'unu nuou resbellu, care ar fi avutu unu caracteru feroce, din caus'a vechiei gelosie a acestoru duóe popóra de aceeași origine si cu acelleasi interese. Temerea de a avé unu resbellu greu cu Statele-Ûnite se crede că este caus'a că politic'a Angliei, in multe circumstantie, casì in resbellulu ce curge astadi si devastédia

Franci'a, fost'a ei aliata, merge pré departe cu prudenti'a. Purtarea Angliei in conflictulu d'entre Dani'a si Germani'a, pentru ducatele Schlesvig si Holstein, sustienându pre cea d'antâiu si ammenintiându pre cea de a duóa, si apoi delasându o singura in lupta cu duóe puteri mari, facù rea impressiune pretotindenea. Dar cellu puçinu aceste conflicte, ca si altele, se marginira numai in aruncature de note ostili, precându in Indiele orientali arbitrariulu si reau'a credintia a magistratiloru si a commandantiloru englesi provocara una lupta nationale, ce scuturâ din fundamente imperiulu anglo-indianu, si in care se comisera fapte spaimântátore. Angli'a putù pune capetu acestei rescullâri infricosiate numai gratia vallintiei ce caracteriza armatele europeene faci'a cu celle asiatiche. De atunci guvernulu anglu nu mai lassâ acestu imperiu in mânila Companiei, ce sciá numai se stórca acelle nefericite popóra inbetranite in copillaria, ci le luá suptu dependinti'a sea immediata, de cându i se deschse apoi una nuóa viétia.

XXII

CONFLICTELE ORIENTALI SI REBELLULU
CRIMEEI

Revolutiunea din 1848 cutrierându Europ'a, nu numai că nu petrunsesse si prin urmare nu fremântasse Russi'a, dar încă contribuise de a cresce ambițiunea țiarului Nicola, care, de la 1830 in cuá, nu fusese de locu contrariata. Poporul polonu, care se credeà ca ascépta numai un' ocasiune buna de a se rescullá spre a se liberá, se plecasse suptu jugulu lui despoticu; Austri'a invocasse ajutorulu lui in contr'a Ungurilor; Prussi'a erá de multu timpu fidel'a sea aliata; principii germani, ca si principii nostri, lu considerau cá uniculu loru sprijinu in contr'a spiritului revolutionaru; popórale, tremurându, nu mai misicau; opiniunea publica ammutita, si partitulu reactionaru pretotindenea triumfatoru si-manifestá intr'unu modu provocatoru puterea si autoritatea. Pre lónga acestea, țiarulu se dá cá capeteni'a vitiei slave si cautá se gruppedie in giurulu seu tóte popórale acestei familie; cu politic'a acést'a, ellu voiá se paralisidie una lucrare panslavistica mai naturale, ce tindeá de a uni popórale slave intr'una federatiune de State independinti.

In conditiunile in cari se aflá atunci Europ'a dupa fremântările revolutionare, tiarulu crediù cá a venitu momentulu de a reappucá cu successu cutediatórele planuri de conciste alle Ecaterinei II assupr'a principatelorú nóstre si assupr'a Turciei. Români de aici pareau, in urm'a persecutiunilorú reactionare condusse de Russi'a, cá si-au perdutu de totu simtiulu de nationalitate si spiritulu de independintia; éra imperiulu turcu, in desordinea in care se aflá, pareá cá este moribondu, cumu diceá ênsusi tiarulu in convorbirile séle confidentiali cu lordulu Seymour. Crediêndu cá din tóte puterile europeene numai Angli'a ar puté s'o contrariedie in dorintiele acestea, pentru cá celle l-alte i erau devotate, si cá Franci'a, preocupata de nevoile sele interne si de temerea ce ispirá Napoleone vecinilorú sei, nu puteá se cugete de a i se oppune cu armele, facù totulu, i promise chiaru se i faca parte, cu Candi'a si Egiptulu, din spoliele Turciei, spre a o attrage in politic'a sea. Dar opiniunea publica in Angli'a, care este regul'a guvernului, temênduse de preponderanti'a periculósa a Russiei, se pronuntia tare in contr'a acellorú pretensiuni ambitioése.

Cu tóte ca acésta propunere nu i essi bine, tiarulu totusi perseverá in scopulu seu, basânduse anca si pre discordiele, pre ur'a seculara dintre cre-

stinii ortodossi si musulmani, care facusse de mult ori esplosiune, spre daun'a celloru d'antâiu, in provinciele mai departate de centru, unde fanatismul musulmanu erá mai tare si administratiunea mai mólle. Tiarulú se dá pre sene cá este protectorulu legitimu allu crestiniloru, si agentii sei, cari strabateau Turci'a, cáutau prin intrige de a popularisá atátu ide'a acést'a, catu si niste false profetie in-vechite, adeca cá a venitu timpulu cându are se dispara semilun'a de pre mureii cetátii sántului Constantinu.

Scopulu Russiei erá invederatu : ea ascundeá, sub masc'a de a protege pre crestinii din oriinte, proiecte de conciste. Puterile europeene, affara de Prussi'a care se invérteá dupa politic'a Russiei, determinara, apperându integritatea Turciei, de a se oppune acelloru planuri ambitióse. Erá unu ce cu totulu singularu vediendu cá trei State crestine se unescu spre a tiené mai multe millióne de crestini sub jugulu detestatu allu musulmaniloru, pre cari tiarulu diceá cá voesce se i liberedie, apoi cá chiaru opiniunea publica, ce incepeá atunci se esse din nuou la lumina, este in favórea Turciei. Dar si puterile occidentali, imitându tactic'a Russiei, pretinsera cá lucrédia spre a mantiené ecilibriulu politicu. Affara de acestu interessu generalu politicu, Angli'a si Franci'a mai aveau motive particulare pentru a-

césta politica : cea d'ântâiu se temeá de a-si vedé commerciuľu seu in oriinte ruinatu, déca Russi'a ar deveni preponderante in marea Négra, si Napoleone nu puteá avé una occasiune mai buna de resbunare assupr'a Russiei, care fusesse caus'a principale a caderii unchiu-seu, si acést'a apoi inaugurá, totu de unadata, cu gloria domnirea sea. De aceea se aretá si ellu ca protectoru allu catoliciloru din oriinte; si pretinse pentru dënsii drepturi si privilegie egali cu alle ortodossiloru. Câtũ pentru Austri'a, care intrasse cu puçina sinceritate in alliantia acestoru puteri, fõra se ié parte la lupta, sciũ, prin conoscut'a-i finetia, se impiedece planurile Russiei : constrinse cu ammenintiãri pre Turci de a-si retrage óstea din Montenegro, rapindu, cu acestu modu, unu pretestu mare Russiei de intervenire.

Imperatorulu Nicola nu vediũ cu ochi buni acestu triumfu allu Austriei, si interitarea sea crescũ si mai multu cându vediũ cá si Franci'a cerũ, spre a-si face din clerulu catolicu unu sprijinu tare pentru politic'a sea interna, totu intr'unu modu arrogante, dela Põrta ca si catolicii se aibe drepturi si privelegiuri egali cu ortodosii in locurile sãnte. Asia déra tia-rulu, crediẽdu cá prin impunere si isolentia se póte stõrce or ce s'ar pretinde de la Turci'a, tramise pre principele Mencikoff in missiune estraordinara la Constantinopole, care, dupa ce cerũ in modu impe-

riously una audientia la sultanulu, se presintă la divanu fôra cuviinti'a ceruta, si pretinse de a se dá formalmente tiarului protectoratulu assupr'a crestiniiloru de biseric'a gréca, adeca una parte din dreptulu de suveranitate assupr'a majoritáti populatiunii din Turci'a europeana. Deci, cererea sea fiendu respinsa, ellu presintă apoi unu *ultimatum* (1853), si se departă facendu ammenintiári.

Dupa tóte acestea, nu se puteá asceptá de la imperatorulu Nicola, care nu aveá intelligintia pre cátu aveá inergia, de a se retractá in faci'a periceloru unui resbellu. In iuniu 1853, óstea russa trecù Prutulu in tierile nóstre, pre cari tiarulu dechierá cá are se le tiena pëna cându Turci'a va implini cererile séle. Spre a entusiasamá pre Russi, voi se dée acestui resbellu unu caracteru religiosu. Abdul Megidu áanse, din contr'a, publicá, dupa insistinti'a vizirului Resid Passia, care erá applegatu spre reforme, unu fermanu prin care confirmá cu solemnitate drepturile crestiniiloru. Tóte acestea faceau cá resbellulu se se crédia necongiurabile. Diplomati'a, totusi, lucrá spre a lu evitá : sultanulu dechierá cá nu face casu de resbellu din occupatiunea principatelor de Russi ; dar tiarulu se aretá cerbicosu, ceea ce facù cá opiniunea publica se se întórca si mai multu in contra-i. Imperiulu turcu, dupa opiniunea generale, dispuneá, din caus'a de-

sordiniloru de tóta mân'a si a relleí organisári, de puçina fortia; dar vediënduse bine sustienutu de puterile occidentali si de opiniunea europeana, apoi desceptânduse vechi'a ura in contra Rusiei si fanaticismulu religiosu cu putere intr'ênsulu, desvoltâ multa energia. Turci'a concentrâ de a lungulu Dunarii armate, in cari intrara multi straini cu calitâti militare, unde, luându mai târdiu offensiv'a, Russii fura batuti la Olteniti'a, la Calafatu și la Cetate.

Intre acestea Franci'a si Angli'a, determinate de a apperá integritatea Turciei, incheiara unu tratatu offensivu si defensivu, si stipulara de a ajutá pre Turci'a cu armele, déca tiarulu va mai respinge si propunerile drepte de pace ce i se facussera printr'una nota redactata la Vienn'a de patru puteri. Si pre cându vechiulu partitu turcu se fremântá la Constantinopole spre a determiná pre sultanulu de a dechierá resbellu Rusiei, sau de a abdicá tronulu, flotele combinate alle puteriloru alliate se apropiiau de Bosforu, spre a aratá, intr'unu modu manifestu, câ erau decise de a dá ajutoru Turciei; atunci flott'a russa essi din Sebastopole si, profitându de una di negurósa, atacâ si destrusse scadr'a turca ce erá in portulu Sinopei. Acésta cutediantia provocátore facù pre puterile occidentali de a desvoltá mai multa energia in determinarea loru.

Aceste puteri, Franci'a si Angli'a, decisera de a atacá Russi'a in marea Baltica si in marea Négra, singurele puncturi pre unde puteau s'o ajunga mai cu facilitate. In partea de susu, dupa ce flott'a anglo-franceze blocá Cronstadulu, care este chei'a Petruburgului, fõra se lu póta luá, desbarcá apoi unu corpu de óste franceze care coprinse stabilimentulu militarulu allu Bomarsundului, de unde Russi'a dominá preste Baltic'a si ammenintiá cóstele Suediei. De partea acést'a rezultatele nu corespunsera cu marimea inarmariloru acestei intreprinderi, ceea ce facù pre Suedi'a de a remané neutra.

In marea Négra, anse, intreprinderile alliatiloru, desì dupa unu timpu destulu de lungu, fura incoronate cu successu deplinu. De partea acést'a ostilitátile incepura prin bombardarea Odessei, in care alliatii se purtara cu multa indulgentia. Puçinu in urma, in aprile 1854, una armata franceze de 50,000 soldati si alt'a englese de 20,000, desbarcara lá Gallipoli, de unde apoi ambele armate se stramutara la Varn'a, cá cumu aru voi se se apropia si se operedie la Dunare in contr'a Russiloru cari trecussera la Silistri'a. Acésta cetate erá incongiurata, dar respinsesse cu multa valintia tóte asaltele ce i dedessera Russii, cu tóte câ acestia erau commandati de renumitululu loru generaru Paschevici, pre care tiarulu lu tramisesse in urma cá

se dirigedie operatiunile resbellului. Incongiurarea fû lunga, si Russii perseverau s'o ia, desî perderile lorî erau fórte simtitóre. Numai apropierea ostiloru alliate i putù determiná spre a se retrage din cua de Dunare. Dar sî aceste armate, mai allesu Francesii, cu tóte câ n'avura ocasiune de a se batte, sufferira perdi mari, causate de fatice, de càlduri mari si de cholera. Russii fura apoi nevoiti de a essi sî din tierile nóstre, pre cari le ocupâ Austri'a in virtutea unui trattatu incheiatu cu Pórt'a.

Turci'a fiêndu assecurata de partea acést'a, armatele alliate, ne mai avêndu nimicu de facutu la Dunare, fura imbarcate din nuou si transportate in Crime'a spre a atacá Sebastopole, fortele portu millitaru allu Russiei. Flott'a combinata, ne intepinându nici una piedeca in navigatiunea ei, se apropiá de peninsul'a taurica si desbarcá armat'a la Eupatori'a. La acésta seire, óstea russa, in numeru de 30,000 de soldati, sub commandulu lui Mencikoff, se intarisse, din colo de cursulu miculu rîu Alm'a, pre nisce inaltimi accoperite de artilleria, de unde credeá se arunce pre inemici in mare. Alliatii facura assupr'a ei unu atacu impetuosu si, cu tóta tari'a positiunii, Rusii fura nevoiti de a se retrage, lassându deschisa callea Sebastopolii. Acésta victoria faceá se se spere câ campani'a se va terminá curêndu; dar bulevardulu

Russiei despre marea Négra aveá se resiste ánca lungu timpu. Multu sânge si lacrami au se curga pîna ce se fia coprinsu! Alliatii, spre a se întremá de faticele si de perderile ce patissera in lupt'a ce repurtassera, lassara se tréca timpu, si Sebastopole putù se se prepare si se se întariasca pentru una resistintia lunga, mai allessu prin talentele officiarului de geniu Todleben. Cându alliatii se apropiara de murii cetátii recunoscuro cá ea nu puteá se mai fia luata printr'unu atacu, ver catu de vigurosu ar fi, si se decisera de a o incongiura dupa tóte regulele scientiei militare, incongiurare ce a remasu unica in istori'a timpurilor moderne. Totusi ei coprinsera Balaclav'a, unu portu bunu pentru ancorarea nàviloru de resbellu si pentru approvisionare. Armat'a francesa, ce erá cu multu mai numerósa de cátu cea englesa, aveá rolulu principale in acésta campania, și erá sub commandulu maresialului Saint-Arnaud —, omu plinu de vitiuri, áanse corajosu, care contribuisse multu la colpulu de Statu allu lui Napoleone. — Ellu, rosu de multu de veninulu mortii, murì indata dupa batali'a de la Alm'a, si, in fruntea armatei, i successe Canrobert. Antáiulu atacu, assupr'a cetátii, de pre mare si de pre uscatu, essì reu. Incongiurarea memorabile a acestei cetáti fù insemnata, la inceputu, prin batali'a de la Balaclav'a, unde Englesii perdura, in-

tr'unu atacu fórte aventurosú, mare parte din superb'a loru cavaleria; apoi prin assaltulu ce facura Russii assupr'a Englesiloru, la Inkermanu, care cu tóte adoperârile ce facura, battându-se suptu ochii filoru tiarului, essi in favórea alliatiloru. Aceste lupte, neavându multa inriurare assupr'a sortii re-sbellului, campani'a cautá se se continue si in timpu de iérna, de si armatele nu erau prevediute cu celle necesarie, spre a face façia intemperieloru si neajunsuriloru, neseparabili de ea. De aceea, acésta campania fù fórte periculósa si grea: nici una armata, de la espeditiunea marii armate in Russi'a, la 1821, n'a fostu espussa la sufferintie mai grele, cá celle ce incercara alliatii in iérn'a din 1854 spre 1855. Ploile continue, lips'a de vestminte calduróse si chiaru de nutrimentu, fôra altu acco-peremêntu de câtu corturi, intr'una temperatura rece si umeda, produssera epiedemie si facura multe victime. Turcii si Englesii patira mai reu, fiêndu mai neingrijiti. Pre lónge defectele administratiunii englese, constatate atunci, se adaossera ânca de-sastre maritime si alte relle, ce mai impiedicara si mai intardiara adducerea celloru necesarie. Din aceste cause operatiunile bellice inaintea Sevastopolii languediau, ceea ce incorajá pre tiarulu de a perseverá in resistentia si de a refusá una a dua nota coprindiatóre de patru punturi cá conditiuni de pace,

sustienuta de Austri'a si chiaru de Prussi'a. Aceste patru puncturi erau : renuntierea la protectoratulul tieriloru nóstre si Serbiei, libertatea navigatiunii Dunarii, revisiunea vechieloru trattate cu Pórt'a si protectoratulul collectivu allu puteriloru mari europeene assupr'a crestiniloru din Turci'a. La acestu refusu, Austri'a se aratâ mai applecata catre allianti'a anglo-francesa, si incepù a-si concentrâ armatelele; Prussi'a ânse remase totu neutra. Piemontele intrâ si ellu in alliantia si tramise 15,000 de ostasi in Crime'a. Cu acestu ajutoru si-assecurâ regele Victoriu Emanuele favórea puteriloru occidentali pentru proiectele séle viitóre. Operatiunile bellice, devenira, prin activitatea ce desvoltara guvernele occidentali, din ce in ce mai secure pentru alliatu; cându apoi si Turcii respinsera cu vallintia ataculu Russiloru la Eupatrori'a, tiarulu fù atâtu de impresionatu in câtu murì pre neasceptate (februariu 1855). Dorinti'a de pace erâ in inimile totororu, si coprinderea Sevastopolii puteá numai se constringâ pre Russi'a de a se deschierâ de invinsa. In giurulu acestei cetâti sângele curgeá siróie de atacurile ce se faceau diu'a si nóptea, ânse fôra rezultate insemnatóre. Generalulu Canrobert crutiá indestulu sângele Francesiloru spre a incercá unu assaltu decisivu. De aceea se numì, in locul lui, generalulu Pellissier, care

dedesse probe în Afric'a de una energia fôra pietate. Acésta scâmbare în commandulu armatei fû justificata îndata. Se întreprinse una espeditiune în marea de Azof care addusse mari daune stabilitementelor russe de aci, si cutediatórea înaintare a lucrârilor assediului facura se cada fortele Mamelonulu-Verde. Apoi se dede unu assaltu mare care essî reu; dar cetatea fiëndu din ce în ce mai tare strînsa, Russii încercara de a rumpe liniile inemiciloru printr'unu atacu despre Cernai'a, de unde fura respinsi cu perderi mari din partea loru, si în care Piemontessii se destinsera multu. Veru câtu de mare se fi fostu fermitatea Russiloru, façia cu impetulu Francesiloru si cu corajulu cellu rece allu Englesiloru, cându numerulu mortiloru ajunsse, pre muri si în fossate, se fia de una mie pre di, forti'a loru se muiâ si corajulu scadiu. Cinci dille si cinci nopti se bombardâ, într'unu modu terribile, cetatea si apoi, la ⁹/₂₅, sept., se dede unu assaltu înfioratoru, ce tinu cinci ore; Malacofulu fû luat si caderea acestei formidabili întariri decise despre sórtea Sevastopolii. Flotele alliate mai facura în urma una espeditiune assupr'a Kinburnului; unu portu la imbucatur'a Dunaprului, si constrinsera presediulu de aci se capituledie. Russii erau acumu nevoiti se cugete de a face pace, dar doriau cá, mai înainte de a intrá în trattare, se se însemne-

die si ei prin ver'una fapta militara. Dorinti'a loru se implinì in câtu-va: cetatea Kars, situata spre amméddi de Trebisond'a, fiëndu incongiurata de Russi, fù nevoita de a se dá prin fóme.

In marea Alba, desì in commandulu flotteloru alliate se numì unu altu admirale englesu, nu se mai facù nimicu insemnatoru, affara de blocarea litoralului russy. Commerciulu Russei sufferì fórté multu de acést'a. Assemenea fura blocate si cós-tele Sibiriei.

In totu decursulu resbellului negotiatiunile de pace nu se curmassera, dar conferintiele din Vienn'a nu avura nici unu resultatu. Appropierea Suediei de allianti'a anglo-fraucese, atitudinea din urma a Austriei si mai allessu caderea Sevastopolii constrinsera pre Russi'a de a consimti la deschiderea unui congressu la Parisu; la acestu congressu, pre lónga celle patru puteri mari, mai luara parte ánca Turci'a, Itali'a si Prussia. Dupa desbateri lungi, ce tienura mai multe septemâni, se adoptara, pre róndu, patru puncturi de garantie: 1° Russi'a renuntiá la protectoratulu ce essercitá assupra principatelor dunarene si la or ce ingerintia in affacerile nóstre interne; 2° allu doilea punctu, relativu la navigatiunea Dunarii, recunosceá deplin'a libertate a acestuï rêu in tóta intinderea curgerii lui. Russi'a mai consimtiá de a cede una parte de ter-

ritoriu despre Dunare, prin care perdeá ver-ce umbra de actiune assupr'a acestei forte artere de navigatiune europeana; 3° allu treilea punctu de garantia erá neutralizarea mării Negre. Marin'a de commerciu a totoru natiuniloru aveá libera navigatiune in apele acestei mării, cari erau interdise áanse nàviloru de resbellu. Nici unu arsenale militaru sau maritimu se nu se mai inaltie pre margi-nile ei: 4° allu patrulea punctu nu permiteá Rus-siei, sub nici unu pretestu, de a se mai amestecá in affacerile interne alle Turciei, prin urmare se combatteá pretensiunea ei de protectoratu assupr'a religiunii grece. Hatisierifulu, prin care Sultanulu assicurasse din nouu drepturile religióse alle cre-stiniloru din imperiulu seu, fù inscrissu in trattatu, fôra anse cá puterile se se póta provale de acést'a cá de unu dreptu, spre a se amestecá in raportu-rile acestor-a cu Sultanulu. Trattatulu definitivu, care dá pre Russi'a inderatu cu câte-va decenie de anni, se subscrisse la ^{30 Martiu}_{18 Februariu.} 1856.

Dupa incheierea pàcii, congressulu de Parisu nu crediù cá si-a terminatu oper'a sea. La celle patru puncturi se adaossera áncea : 1° A nu mai fi cor-sari in timpu de resbellu; 2° Flamur'a neutra accopere s'au scutesce mercantiele inemice, nu áanse sù contraband'a de resbellu: 3° mercantiele neutre, éra nu si contraband'a de resbellu, nu se potu ap-

pucá fia si sub flamura neutra : Nimené nu este obligatu de a respectá bloculu, in catu ellu nu va fi efectivu sau reale. Apoi se emise dorinti'a : « cá Statele, intre cari s'aru iscă neintiéllegeri serióse, se nu appuce armele spre a-si face dreptate singure, mai inainte de a avé recursu la officiele ver unei puteri amice. »

Tratattulu din $\frac{30 \text{ Martiu}}{18 \text{ Februaru}}$ 1856 nu regulasse nici sórtea tieriloru nóstre. Dupa lungi conferintie, ce se tienura la Parisu (dela maiu pîna la augustu 1858) se incheiá una conventiune prin care « Moldavi'a si Tiér'a romanésca se formodie, sub nume de *Principatele-Unite*, duóe State distincte, dar cu una legislatiune communa si cu acelleasi institutiuni. Ambele tieri se fia libere de a-si allege pre domnitorii lor.

XXIII

FORMAREA UNIUNII ITALIEI

Piemontele fù representatu in congressulu de Parisu de illustrulu Cavour, primulu ministru allu regelui Victoriu Emanuele, care praticá intr'unu modu esemplarn guvernulu constitutionale. Aci ellu representá unu Statu care, prin ajutorulu ce dedese Franciei si Angliei in resbellulu Crimeei, meritasse recunoscinti'a acestoru puteri. Basatu pre

amiciti'a loru, ellu puse in congressu cestiunea italiana, si cautá sedemonstredie acestui areopagu cá pacea Europei nu póte fi durabile pîna ce Itali'a nu si-va recapetá independinti'a nationale, ce erá dorinti'a unanima a totoruru partitelor Italiei. Spre inlaturarea déra a nemultiamiriloru generali, ellu cerù : 1° recunóscerea unitáti nationali a Italiei de Europ'a; 2° ca Austri'a, care tindeá din ce in ce se-si maréscá puterea si influinti'a in Itali'a, se dea Lombardo-Venetiei, de unde dominá Itali'a, una constitutiune liberale; 3° Statulu pontificale se fia desiertatu de armate straine, si 4° se se puna capetu guvernului cellui detestatu in Neapolea si Sicili'a printr'una intervenire energica. Aceste cereri, de-sì nu fura luate in de aprópe consideratiune de congressu, totusi servira de a formá dup'aceea programmulu politicu allu liberaliloru in tóta peninsul'a italica. Chiaru si partitulu radicale care, condussu de inspiratiunile faimosului agitatoru Mazzini, visá una republica universale, aderi la acestu programmu, numai si numai spre a nu desbiná si flací fortiele nationali. Piemontele, care erá unu Statu micu dar bine organisatu, sperá de a se pune in fruntea Italiei si de realisá unitatea ei in profitulu seu numai prin reducerea puterii si influintiei austriace. Acésta putere, spre a paralisá ver ce întreprindere si progressu nationale, patroná in

tóte pàrtile Italiei partitulu reactionaru, mai allessu in Statele celle mici, pre cari si-le infeodasse prin trattate si prin legaturi de sânge cu familiere domnitóre. Acesti principi, in locu de a profitá de acésta lectiune, inaugurara unu regime de persecutiuni sistematice, nu numai in contr'a adversariloru loru din timpulu revolutiunii, dar si in contr'a totororú acellor-a cari professau idei mai multu or mai puçinu liberali. Totu dupa consiliere Austriei, marele duce allu Toscanei suspinse constitutiunea din 1848 si chiemâ armate austriace in cetátile séle, cari occupau de asemenea Statulu pontificale, Parm'a si Moden'a. Ferdinandu II, regele Neapolii si Siciliei, dupa ce invinsesse prin perfidia revolutiunea, tieneá, cu una armata numerósa si cu mercenari, poporulu in servitutea cea mai rusinósa. Affara de acestea, Austri'a si-facù, prin privilegiele ce dede clerului in concordatulu ce incheiá, unu instrumentu infricosiatu in contr'a spiritului timpului. Destrugerea acestei puteri a Austriei, erá déra visulu de auru allu guvernului piemontesu, si Victoriu Emmanuele, unu principe cu spiritu bellicosu, curajosu, si cu inima pentru interesele si onórea Italiei, erá demnu de acésta ambitiune legitima.

Incercarea de a liberá Itali'a cu armele nu es-sisse bine, si acum se cereá de a uccide mai ina-

inte moralicesce guvernulu austriacu, si apoi de a face una nuóa incercare. De aceea, de la 1850 in cuá, vedemu in Itali'a duóe sisteme in lupta : pre cându Austri'a, fidele traditiuniloru vechie, se basá numai pre armata si pre influinti'a clerului, si cautá se tiená popórale in suppunere prin appesare si prin mesuri de politia, adoperânduse ánca de a induplecá si pre celle-l-alte guverne s'o imitedie, Piemontele, urmându callea oppussa, impučiná puterea clerului, introduceá in Statu institutiuni liberali si cautá se-si attraga sympathi'a poporului italianu. Reformele séle salutare si institutiunile opportune cu cari fù dotatu Piemontele, i assecurara unu progressu regularu si certu; éra fortiele Statului, in locu de a fi întórse, ca in alte State, in contr'a spiritului liberale si revolutionaru, fura indreptate numai spre marirea lui.

Guvernulu austriacu vedeá cu nemultiamire agitatiunea politica in Statulu vecinu, ce faceá unu contrastu singularu cu tacerea mormëntale din Lombardo-Veneti'a si devenisse puntulu sperantielorsido-rintiелoru alle patriotiloruitaliani. Intr'acellasi timpu vedeá cu ochi rei si cu téma persóne din celle mai distincte si familie intregi emigrându in tiér'a promissa a libertatii, unde, nu numai cá erau re-cepute cu braçiele deschise, dar li se incredintiau ánca posturi in armata si in celle l-alte funcțiuni

alle Statului. Spre a pune capetu acestei emigratiuni si spre a face mai grea sarcin'a guvernului piemontesu, luá mesuri violente : puse sub secestru averile loru in Lombardi'a si in coprinsulu Veneitei. De atunci discordi'a intre celle duóe State crescù pîna in punctulu de a rumpe relatiunile intre d'ênsele. Piemontele fiindu admisu in congressulu de Parisu, pentru ajutorulu ce dedesse in resbellulu Crimeei, de a discutá allaturé cu puterile celle mari cestiunile europeene, se simti autorisatu, cu atátu mai multu, de a se presentá cá protectoru allu Italiei. Or cátu de mare fù ur'a ce desceptá in inim'a guvernului austriacu acésta atitudine, ce erá pretotindenea bine vediuta, ellu nu puteá, dupá codirile si tergivesatiunile Austriei in resbellulu Crimeei, se-si verse foculu prin mesuri mai ostili si mai aspre in contr'a Piemontelui si suppusiloru sei italiani. Ceea ce ánca mai indispusesse pre celle l-alte puteri in contr'a Austriei erá si piedicile ce faceá ea la deslegarea cestiunii principatoru nóstre. In Itali'a se organisassera multime de societáti, cari, desì differiau in scopurile loru, tóte ánse tindeau la unirea patriei; tiellulu principale erá liberarea ei de sub dominarea straina cu ajutorulu Piemontelui condussu de luminile si lucrările patriotice alle lui Cavour. La acésta opera generósa se asociá si Garibaldi. Mazzini, care inspirá partit'a

actiunii si care visá proiecte mai intinse, nu putù sau nu vrù se impiedece misicarea nationale ce cresceá suptu anspiciele a duoi barbati atátu de seriosi si atátu de poporali cá Garibaldi si Cavour. Acestu mare omu de Statu apropiasse Piemontele de Franci'a, sprijinulu ei naturale, mai allessu prin casatori'a principelui Napoleone, verulu imperatorului, cu principess'a Maria Clotilda, fi'i'a lui Victoriu Emanuele (1859).

Intre acestea in Itali'a de susu totulu faceá cá resbellulu se se crédia neincongiurabile. Piemontele nu puteá, fôra se-si pérdia prestigiulu, de a nu se pune in fruntea misicârii nationali pentru independintia. Din fericire pentru Piemonte, Austri'a erá de totu izolata atátu prin purtarea ei de mai inainte câtu si prin positiunea sea. De alta parte Napoleone III reconciliá pre Russi'a cu Franci'a si cu Piemontele spre a face imposibile reformarea Sântei-alliantie, ce erá casì sfarimata din timpulu resbellului Crimeei. Apoi, spre a legá si mai bine allianti'a cu Angli'a, faceá una visita reginei Victoriei. Ellu facù tóte acestea spre a ruiná puterea Austriei in Itali'a ca se póta ajutá una natiune ce aveá sympathiele allei séle, cugetându totu de-una data de a mai mări Franci'a. Totusi, or câtu de mari se fia fostu fremántarile politice in Itali'a, Napoleone III nu s'ar fi decisu atátu de indata de

a intrá érași in lupta «pentru una idea» déca nu se intemplá infioratorulu attentatu cu bombe aprindiatóre allu lui Orisini, unu patriotu italianu din cei mai infocati, care properâ determinarea sea. Ceea ce Orisini dorisse in desiertu se védia in viéti'a sea, realisâ prin mórtea sea; câ-ci Napoleone III se puse de a essecutá, in intiellegere cu Cavour, testamentulu lui, coprinsu in celle duóe epistole adressate imperatorului in momentulu cându erá se mérga la mórte. Acestu evenimentu, combinatu si urditu in Angli'a, produsesse mare recéla intre aceste duóe guverne. Angli'a erá óre cumu nemul-tiamita de mai inainte pentru câ Napoleone III nu voisse a mai continuá resbellulu in contr'a Rus-siei si acordasse acestei puteri conditiuni avanta-giöse de pace, si acum cându Napoleone III pre-tinse de la guvernulu Angliei de mai restringe li-bertátile nationali, puçinu lipsì ca indignatiunea publica se nu faca esplosiune. Imperatorulu Fran-cesiloru ánse se moderâ, si avù grija de a se re-conciliá bine cu Angli'a. Dar si acésta putere, ocupata de a stinge rebelliunea din Indi'a, fù voiósa de a nu-si mai màri difficultátile si de a re-mané neutra, si dede ánca probe de incredere si de amicitia lui Napoleone III.

Politic'a francese inclinându déra tare spre Ita-li'a, cându Victoriu Emmanuele deschise parla-

mentulu si rostì cuvintele câ Piemontele nu pôte remané surdu la tipetele de durere alle Italiei, atunci nu mai remase nici unu dubiu despre resbellu. Dar Austri'a nu fû de locu surprinsa, câ-ci, vediëndusi positiunea cea rea in Itali'a, concentrasse una armata numerósa aci, ceea ce i ingreuiá preste mesura finaçiele séle. Acésta situatiune, ce nu erá nici pace nici resbellu si care tieneá de lungu timpu, erá pentru d'êns'a mai grea de câtu ensusi resbellulu. Deci, ea cerù Piemontelui, in forma de *ultimatum*, de a pune armat'a sea in trei dille pre picioru de pace, sau altàminte i dechierá resbellu; guvernulu piemontesu refusâ. Franci'a facù cunoscutu Austriei indata câ va considerá trecerea armatei austriace preste Ticinu cá una declaratiune deresbellu pentru sene insasi. Austriacii trecura confinii (aprilu 1859) si celle l-alte puteri o censurara amaru. Acum furmósele câmpie alle Italiei aveau se devina érase teatrulu lupteloru. Culp'a Austriei áanse nu erá precipitatiunea cu care intrasse in resbellu, ci necapacitatea generalului seu, care ar fi càutate se inaintedie ràpede spre a impiedecá uniunea Francesiloru cu armat'a piemontese. Acésta nedeterminare dede timpu Piemontelui de a-si aduná armatele séle in giurulu cetátii Alesandri'a, unde fura ajunse de câte-va divisiuni francesi, pre cându Garibaldi venisse in fruntea venatoriloru Alpiloru

in pólele muntiloru, spre a nelinisti arip'a drépta a Austriaciloru si spre a ajutá operatiunile alleatiloru, ceea ce dede coragiu populatiunii italiene de a se misicá. Armat'a francese intrá in Itali'a sub comandulu lui Napoleone III, care, spre a inaltia coragiulu ei, reammintí printr'una proclamatiune faptele glorióse alle Francesiloru in Itali'a suptu unchiuseu, Napoleone I. In faci'a acestei espeditiuni bine combinate si energice, generalissimulu austriacu Gyulay, nobile unguru, favoritulu curtii, se aretá cu totulu necapabile de acéstea întreprindere. Armat'a francese pareá cá are a se îndreptá spre Piacenti'a, si dede una batallia la Montebello. Gyulay, crediéndu cá puterea cea mare a armatei federate este aci, si-intórse tóte fortiele in partea acést'a; dar Napoleone, ajutatu de Piemontesi cari facura batalli'a de la Palestro, apucá spre Ticinu si inaintá ràpede càtra Milanu. Ostea austriaca, nevoita de a se retrage spre a apperá Milanulu, alleatii intrara in territoriulu lombardu, si Napoleone, aventuránduse pré departe cu gard'a sea, erá se fia in mare periclu déca nu ajungeau la timpu celle l-alte divisiuni, mai allessu cea de sub Mac-Mahon, dupa care se facù batalli'a de la *Magenta* si alliatii coprinsera Milanulu. Lupt'a de la *Marignan* dede tóta Lombardi'a, desiértata cu precipitatiune de Austriaci, in mân'a loru. Napo-

leone si Victoriu Emmanuele intrara in Milanu in applausele poporului. Aceste invingeri ce pătira Austriacii causara căderea principiloru străini domnitori in Itali'a, si populatiunile acestorumi State inarborara flamur'a italiana si cerura uniunea cu Piemontele. In Germani'a aceste victorie produssera, la inceputu, mare misicare si tóte guvernele luara mesuri de inarmare; dar, in urma, se vediù că onórea si interesele Germaniei nu sunt de locu in jocu, de óra ce Napoleone assecurasse că resbellulu nu se va intinde affara din Itali'a; pre lónga acestea, Austri'a nu insufflá Germaniloru mari sympathie cu sistem'a sea de guvernare si cu politic'a ei antiunionista in Germani'a. Prussi'a se bucurá de umilinti'a Austriei din caus'a invidiei si gelosiei ce pururea ii manifestasse; de assemenea si Russi'a, care áncanu uitasse ingratitudinea ei din resbellulu Crimeei.

Austri'a, convinsa in fine că nu aveá se ascepte nici unu ajutoru de la nimené, voi se-si mai cere singura fortun'a armelor. Imperatorulu Austriei se puse si ellu, spre a desceptá corájulu soldatiloru, in capulu armatei, si, ve diendu ardórea soldatiloru de a spallá invingerile pătite, essi din positiunea formidabile a patrilaterului si apucá offensiv'a; dar si battalli'a care se dede pre ínaltimele *Solferinului* si ín campiele *Medolei* (iuniu), unde Austriacii erau in

numeru superioru si se batura cu coraju, essi rêu, totu din caus'a gresieleloru strategice.

Totusi Napoleone, desì victoriosu, se aflá in-
tr'una positiune ce nu erá fôra pericle. Armat'a
sea sufferisse perderi mari in batalliele repurtate,
si infirmitátile, produsse de càlduri mari, o bântuiá;
pre lînga acestea armat'a austriaca, ne putêndu fi
urmarita din caus'a unui vêntu infricosiatu ce se re-
dicasse, se retrasese in buna ordine la adapostulu
fortaretieloru, unde puteá recepe ajutóre; apoi in
Germani'a ferberea erá la culme: Prussi'a, cre-
diêndu cá securitatea Germaniei póte se fia am-
menintiata, pusesse pre picioru de resbellu tóte for-
tiele ei; asemenea fâcusse si confederatiunea ger-
manica. Napoleone probá atunci cá este mai prudente
si mai calculatoru de câtu unchiu-seu, care se lassá
de multe ori a fi orbitu de ambitiune; cunoscêndu
acelle greutáti, offerì inemicului conditiuni destulu de
bune, si, desì prochiemasse in façi'a lumii «Itali'a li-
bera pîna la Adriatic'a» se multiamì cu mai puçinu.
Retienêndusi déra mersulu in midiloculu successeloru
séle, avù una intrevedere cu Franciscu-Iosif, in care
ambii imperatori se intiellessero assupr'a prelimi-
narieloru de pace, ce fura apoi ratificate in tratta-
tulu de la Zurich. Prin acésta pace imperatorulu
Francesiloru capetá Lombardi'a, pre care o cesse
lui Victoriu Emmanuele. Drepturile principiloru,

strainsi si fugari fura rezervate, cu conditiunea de a fi rechemati de popórale ce i resturnassera si i allungassera de pre tronurile lor. Differitele State alle peninsulei cautá se formedia una confederatiune sub presiedenti'a onoraria a pontificelui de la Rom'a. Confederatiunea áanse nu se facù. Parm'a, Piacenti'a, Moden'a si Toscan'a, nu numai cá nu mai voira pre principii lor, dar áanca cerura a se unì cu Piemontele, precumu facura si Legatiunile, provincie alle Romei. Pacea de la Zurich nimici influinti'a Austriei in Itali'a, si puse fundamentele unitátiì politice a ei. Impulsiunea acestei mari transformári se dedesse, si Italianii aveau s'o realisedie ei insii. Napoleone, dupa ce presentá mai multe combinatiuni, in fine nu se mai oppuse la avvèntulu de unitate allu Italiei, dar dechierá ca nu póte se véda fóra temere formarea unui Statu forte la cóstetele Franciei, si cerù *Nizza* si *Savoia* cari i se dederá; se facù apoi, de forma, unu plebiscitu in aceste tienuturi pentru ratificarea acestei cessiuni. Dup'acést'a Franci'a si Angli'a prochiemáandu principiulu de neintervenire, Itali'a putù fóra temere se procéda la formarea unitátiì séle.

Primulu passu allu liberárii Italiei se făcusse. Anca din 1848 poporulu italianu credeá cá numai puinduse sub sceptrulu lui Victoriu Emmanuele si-va puté assecurá prosperitatea si form'a constitutio-

nale in guvernulu seu. Spre acestu scopu fortiele nationali si revolutionare si-dedera mân'a. Statulu pontificalu fiëndu feritu de ver ce atacu prin prese-diulu franceze din Rom'a, fortiele acestea se întórsera assupr'a Neapolii si Siciliei, unde urmasse de cu-rëndu regelui Ferdinandu, supranumitu *Bomba*, fiu-seu Franciscu II, june imbuibatu de ideile des-potice alle pàrintelui seu. Sicili'a, attrassa de mi-sicarea unitara ce fremëntá tóta Itali'a, se agitá, si mai multe revolte, ce fura innecate in sânge, er-rumpsera. Garibaldi concepù si essecutá, cu una mie de voluntari, una întreprindere din celle mai neau-dite de cutediatóre, câ-ci regele ambeloru Sicilie aveá una armata bine ingrijita de 150,000 de sol-dati; dar tirani'a guvernului i preparasse destulu de bine terrenulu si i promiteá successu. Desbarcá cu mic'a sea truppa, ajutatu de duóe corvette angle, si, numerulu allu loru sei crescëndu pîna la 5000 de ómeni, dede una proclamatiune prin care luá dictatur'a in Sicili'a in numele lui Victoriu Emma-nuele. Dupa acést'a, invingëndu multe difficultáti, inaintá p'între lupte victorióse, spre Palermo; com-mandá assaltulu, si, cu ajutorulu populatiunii res-cullate, se facù domnu preste cetate; dar si cetatea fù plina de ruine, fiindu bombardata din forterétiã de generalulu Lanza, care comandá 25,000 de ostasi. Evenimentele de la Palermo avura multa impor-

tantia : monarchi'a fù tare scuturata, pre cându numele lui Garibaldi erá cântatu cu gloria pretotindenea. Acellu poporu meridionale, cu una imaginatiune atátu de infocata, vedeá intr'ensulu pre eroulu popolare càrui-a nimené nu i póte resiste. In desiertu regele voi se-si affirme tronulu ce se leganá dându constitutiunea din 1848 si incongiurându-se de ministri liberali ; fatalulu *prétárdiu!* si-dede acì, cá pretotindenea, fructele séle naturali. Ce credintia puteá se mai insufe una curte batuta de vallurile corruptiunii? Presenti'a numai a lui Garibaldi aveá se aprinda foculu. Dictatorulu venì inaintea Messinei si in câte-va dille armata neapolitana i cesse totulu sub reserv'a de a fi libera in retragerea ei. Aceste successe atátu de ràpedi produsessera mare mirare in tóta Europ'a, care se nevoiá de a'i cautá unu emule intre eroii antichi. Evenimentele ulterióre aveau se produca si mai multa mirare. Ellu trecù strimtóra numai cu 5000 de ómeni in faci'a flotei neapolitane. Confusiunea in cabinetu si in armata erá fórté mare: Garibaldi putù se strabata triumfatoru tóta partea meridionale fôra se intempine resistentia. Numele singuru allu lui Garibaldi produceá assupr'a poporului unu effectu incântatoru. Guvernulu si-perdusse capulu. Franciscu II, in fine, delassá resiedinti'a sea si se retrasse la Gaet'a si la Capu'a

cu 40,000 de ostasi ce i mai remasesera fideli, si a duóa di Garibaldi intrá mai-mai singuru in Neapole intre applausele de bucuria alle populiunii.

Pentru atâtea fapte mari, entusiasmulu Italia-niloru ajunsese la culme. Appropiat'a cadere a Burboniloru de la Neapole si dechierarea lui Garibaldi de a prochiemá din inaltimile Quirinalului in Rom'a unitatea Italiei sub sceptrulu lui Victoriu Emmanuele, misicá tare poporulu care pàreá câ nu are a se linisti pîna ce nu se va face uniunea deplina a Italiei. Rom'a erá suptu custodi'a trup-peloru francese, si fiêndu câ pentificele se refusá cu incâpetinare la ver-ce propunere de reforma ce i faceá Napoleone si pentru câ pusese in fruntea truppeleru séle pre generalulu republicanu Lamoricière, imperatorulu Francesiloru permise lui Victoriu Emmanuele de a intrá cu mâna inarmata in provinciele pontificali, care batù la *Castelfidardo* pre voluntarii pontificali, si apoi trecù in regatulu Neapolii ca se dée mân'a lui Garibaldi. Acest'a avêndu suffletu simplu, inim'a deschisa si profesându unuidealismu politicu plinu de focu pentru patria si libertate, nu se pré intiellegeácu Cavour, care erá prudente si sciá se alléga partea practica a lucrurilor. Intre acestea Garibaldi facusse una lupta sângerósa, dar nedecisa, la *Vulturnu*, cu ostasii lui

Franciscu II, si apoi, incontrându-se cu Victoriu Emmanuele, appretiandu calitățile cavaleresci alle regelui, depuse dictatur'a in mân'a lui salutându-lu de primulu rege allu Italiei. De atunci resbellulu in partea acést'a se facù cu mai mare vigóre, si armat'a lui Franciscu II, batuta, se inchise in *Gaeta*, unde sustienù unu asediu de mai multe luni, ceea ce aruncâ óre-care radia de onóre assupr'a ultimulu momentu allu càderii Burboniloru, si apoi capitulâ (februar. 1860).

Preste puține dille se deschise parlamentulu italianu, care dede lui Victoriu Emmanuele titlulu de rege allu Italiei. Tóte puterile europeene, affara de Austri'a si de suverabulu pontifice, cari mai posedau din teritoriulu Italiei, cea d'ântâiu Venedi'a si cea de a duóa patrimoniulu dissu allu sântului Petru, recunoscuro nuoulu Statu.

Cu tóte acestea Garibaldi n'aveá pace si erá in neastemperudea complectá unitatea Italiei. Vediendu escitarea patriotismulu italianu de a luá Rom'a si de a o face capitale, facù cu una mâna de voluntari una espeditiune din celle mai aventuróse assupr'a Romei, care erá apperata de Francesi; dar, la Aspromonte, dede preste una divisiune din armat'a regelui, trmissa spre a'lu impiedecá de a merge mai inainte, si fù vulneratu. Tóta Europ'a sympathisá cu illustrulu barbatu; éra Cavour care, de la Richelieu

fù cellu mai mare omu de Statu, fôra ânse se aiba crudelitatea acellui-a, murì multiamitu cã-si vediusse dorinti'a sea realisata pîna la unu puntu inaintatu, si assecurata prin ingrijirea sea cea intiel-lépta. Dupa ce Francesii se retrassera din Rom'a, in urm'a unui trattatu incheiatu cu Itali'a de a respectá puterea timporale a lui Piu IX, Garibaldi mai intreprinse una espeditiune cu voluntari assu-pr'a Romei; dar Francesii venira rapede si lu batura (1866), dupa care Rom'a fù din nuou ocupata de ei. Abbia acumu, cu occasiunea resbellului franco-germanu, presiediulu francese retragêndu-se din Rom'a, ea se încorporâ fôra lupta cu Statulu Italiei, si astadi devine capital'a sea. Autoritatea timporale a papiloru, se pôte dice, câ a cadiutu pentru eternitate, si unitatea, independinti'a Italiei assecurate pentru binele ei si pacea Europei.

XXIV

PRINCIPATELE ROMANE SUB GREGORIU GHIC'ASI BARBU STIRBEIU.—TRATTATULU DE LA PARISU. — INTERREGNULU. — ADU- NARILE CONSULTATIVE SI ALLEGEEA LUI CUS'A

Principatele gemeau suptu occupatiunea armatelor straine, Domnii provisorii, numiti in urm'a trattatului de la Balt'a Limanu, se aflau intr'una

situatiune din celle mai critice : pre de una parte puterea militara straina, éra pre de alt'a cerintiele timpului ce se simtiau in aeru. — Intre acestea armat'a russa trecù, dupa una conventiune incheiata intre guvernulu russu si austriacu, preste munti in Transilvani'a, spre a dá mâna de ajutoru Austriaciloru in contr'a Unguriloru; acesti-a, in scurtu tîmpu, desiertara Transilvani'a, contribuindu la acést'a si catastrof'a de la Vilagos. Stinsa revolutiunea Unguriloru, armatele de occupatiune essira din principate in primavér'a annului 1850.

Domnii români puteau acumu se se ocupe mai in voia de binele tieriloru. Legile fundamentali, fiendu suspinse prin trattatuludela Balt'a Limanu, ei erau ca și absoluti. Cu tóte acestea Moldavi'a avù parte mai buna, câ-ci Gregoriu Ghic'a aveá sentimente furmóse si multa buna-vointia pentru tíera. Ellu se incongiurâ de ómeni patrioti, si prin mesurile salutare ce luâ facù multu bine Moldaviei : redeschise scólele nationali, incurajâ litteratur'a, cum parâ cu spesele séle chronic'a lui Georgiu Sincanu si puse de a se imprime. Barbu Stirbeiu fù si ellu nevoitu de a face cu incetulu óre cari imbunatatiri; dar, pina in timpulu resbelului din Crime'a, se incongiurâ numai de ómenii cei mai devotati Regulamentului organicu si simpatici Russiei. In 1852, Russi'a, desì occupasse principatele pentru interes-

sele sèle politice, totusi pretinse se fia indemnizata de spesele ce facusse in timpulu de occupatiune, si domnii fura nevoiti de a se plecá. Románii nu avura multu timpu repaosu, câ-ci, in 1853, armatele russe inundara din nuou nefericitele nóstre tieri. Russi'a, nevoidu a remané mai pre josu de Austri'a, care intervenisse intr'unu modu imperiosu la Pórtá in cestiunea Montenegreniloru, pretinse garantie formali de la Pórtá pentru usiurarea sortii crestiniiloru din oriente; Pórt'a promise, fóra se voiasca a incheiá trattatu, si Russi'a tramise armate de ocupara principatele sub cuvêntu de a le tiené ipoteca pîna ce Turci'a se va induplecá de a subscrie la cererea facuta.

Atunci positunea Domniloru deveni érași critica; nesciindu ce se faca, delassara guvernulu in mânilé ministriloru si se dussera la Vienn'a. Luptele incepura indata, intre Turci si Russi, la Dunare. Principatele sufferiau de amênduoe părțile. Puterile occidentali, Franci'a si Angli'a, nu facura unu casu de resbellu din ocuparea principatelor, si intervenira pentru pace; dar neputêndu ajunge acestu scopu pre calle diplomatica, si fiendu óre cumu sfidate de cutediarea Russiei, i dechierara resbellu. Austri'a jucá cu multa finetia rolulu de neutrale. Dupa mai multe lupte infructuóse pentru Russi, in fine fura nevoiti, in tómn'a annului 1854 de a

desiertá principatele : luptele dela Dunare incetara si teatrulu resbellului deveni Crime'a. Dar principatele nu se usiurara, pentru cá in loculu Russiloru venira Austriacii. Cu acésta nuóa occupatiune Turci'a paralisá avêntulu patrioticu ce coprinsesse pre multi Románi de a form'a legiuni spre a luá parte in lupte, vrêndu se dée semne de viétia nationale si se probedie Europei cá merita una sórte mai buna. Domnii se inturnara in principate, ánsé situatiunea lorú erá totu critica cu nuó'a occupatiune militara. Intre acestea armatele occidentali avêndu successe in Crime'a, in primavér'a annului 1855, se deschisera conferintie de pace la Vien'a. Gregoriu Ghic'a, mai zelosu pentru interesele nationale, tramise acì pre Constantinu Negri insocitu de Laurianu, directorele scóleloru, ca se luminedie prin memoriali pre commissarii puteriloru binevoitóre noe despre drepturile si necessitátile principatelorú. Aceste conferintie ánsé se intrerupsera fôra se decida nimicu.

Armatele confederate (francese, angla, otomana si unu corpu micu de Sardinesi), avêndu din ce in ce totu mai mari successe in contr'a Russiloru, la 9 Septembre 1855, luara Sebastopole. Atunci Russi'a mai lassá din cerbici'a sea si se invoi, in urm'a unui ultimatu presentatu de Austri'a, de a acceptá conditiunile de pace, intre cari era si clau-

s'a de cessiune a unei părți a Bassarabiei pina la Belgradu, si apoi se deschise congressulu de Parisu care incheiã trattalulu de la ¹⁸/₃₀ Martiu 1856.

In acestu trattatu duóe puncturi, din patru, se referescu la principatele nóstre, adecã : I, Russi'a renuntiã la protectoratulu ce essercitã assupr'a loru si la ver ce ingerintia in affacerile nóstre interne, si cá elle se punu sub garanti'a colectiva a celloru siépte puteri cari au luat parte la congressulu dela Parisu : Franci'a, Angli'a, Itali'a, Prussi'a, Turci'a, Austri'a si Russi'a. II punctu, relativu la navigatiunea Dunarii, recunosceã deplin'a libertate a acestui rîu in tóta intinderea curgerii lui. Russi'a mai consimtiã ânca de a cede una parte din territoriulu Bassarabiei despre Dunare, care se fia restituita Moldaviei.

Articlele acestui trattatu, attingátore despre principate, inepu cu allu 20-lea si termina cu allu 27-lea, cari tóte ne recunoscun mare parte din drepturile vechie, si garantie pentru securitatea essistentiei nóstre nationali. Anse fiendu cá opiniunea, emissa de plenipotentiarulu francese, de a uní ambele principate intr'unu singuru Statu, suptu unu capu dintr'un'a din familiiele suverane alle Europei, la care aderira plenipotentiarii Angliei si Sardiniei, fû combatuta de Austri'a si de Turci'a in numele chiaru allu interesselor si dorintieloru nóstre, ce

sustineau că sunt contrarie planului propus, Congressulu, neputându, în lipsa de delegați români, de a concilia aceste asertiuni contradicătoare, decise de a ne consulta de a dreptulu pre noi insine. Prin urmare, una comisiune, compusa din delegatii celloru siépte puteri sub-scriptóre alle trattatului din 18 martiu, fù insarcinata de a veni la Bucuresci spre a cunnósce cari sunt dorintiele Româniloru espresse prin Adunările *ad-hoc*, si a le transmite apoi, impreuna cu resultatulu observatiuniloru, la loculu conferintiei.

Congressulu dedesse Portii unu dreptu pré mare: de a mai lassá sau nu administratiunea Principatelorü în mânilé domniloru provisorii, allu càroru termenu, defiptu prin conventiunea de la Balt'a-Limanu, aveá se espire dupa puçine luni. Pórt'a, care erá oppusa ideei Unirii principatelorü, sciundu că între Români, cari se vedeau chiemati de a propune ei insii basele organisârii lorü politice, entusiasmulu patrioticu, desceptatu, a produssu una mare misicare de opiniune si că Gregoriu Ghic'a favorisasse din tóta inim'a în Moldavia acea misicare, determinâ de a numi duoi locotenenti domnesci: în Moldavi'a pre Teodoru Balsiu si în Români'a pre fostulu Domnu Alessandru Ghic'a. Teodoru Balsiu, omu fôra capacitate, ânse vanitosu si invidiosu se incongiurâ de ómeni rei; inemicu personale allu

lui Gregoriu Ghic'a nimicî, indata ce luâ frênele guvernului in mâna, prin scissori viziriali si prin firmane dela Pórta, tóte institutiunile bune alle acellui domnu, precum : scóle, legea liberale de pressa, banc'a nationale. Sub dênsulu Moldavi'a pareá cá devenisse, cu tóta consacrarea autonomiei ei prin trattatulu de Parisu, una provincia curatu turcésca. Ellu pareá cá ambitionédia de a rivalisá cu cei mai detestabili domni fanarioti. Murindu in februaru 1857, Pórt'a numì in loculu lui pre Nicola Bogoride, bulgaru de origine si educatu in Fanaru, cu moravurile unui satrapu asiaticu. Ellu intrecù pre Balsiu prin cutediarea sea in fapte arbitrare, immorali si relle. Correspondinti'a lui secreta, sau conspiratiunea in contr'a binelui natiunii, descoperita si publicata, probédia lips'a totale de ver ce simtiu morale si de ecitate.

Commissarii puteriloru garanti venira in Bucuresci in primavér'a annului 1857; totu atunci se publicá si unu fermanu allu Portii, dupa autorizarea puteriloru contrattanti, pentru convocarea Adunariloru ad-hoc. Dispositiunile acestui firmanu nu respundeau bine cu ide'a unei adeverate representatiuni nationali. Alessandru Ghic'a le modificá pentru Români'a intr'unu sensu mai apropiatu cu intentiunea puteriloru garanti; dar Bogoride, in Moldavi'a, le applicá intr'unu modu de totu mai anti-

nationale, ceea ce produsse allegeri antipatriotice. Acésta cutediare, commissa chiaru sub ochii Commissariloru, nu se sufferì de unele puteri ce ne erau favoritóre. Fermitatea si impetulu políticeii franceze constrinse pre Pórta, desì sustienuta pre sub mâna de unele puteri, de a le desfiintiá. Allegerile ce se facura din nouu dederu patrioti buni. In Romani'a Alessandru Ghic'a nu se oppuse misicárii ideiloru nuóe, si allegerile dederu una buna representatiune nationale. Adunárele se deschisera in septembrie. Programele nationali, elaborate si respândite de la una margine pîna la cea l-alta a principatelor de comitatele electorali, se votara in unanimitate atátu la Iassi câtu si la Bucuresci.

Ambele programe intrunite coprindeau :

«I. Respectarea drepturilor principatelor, si in specie a autonomiei lor, in copriinderea vechilor capitulatiuni incheiate cu inalt'a Pórta in anii 1393, 1460, 1511 si 1634 ;

«II. Unirea principatelor intr'unu singuru Statu sub nume de Romani'a ;

«III. Regime constitutionale cu unu principe strainu ereditar, allessu dintr'una dinastia domitóre de alle Europei si ai càrui mostenitori se fia crescuti in religiunea tierei ;

«IV. Neutralitatea territoriului principatelor ;

«V. Puterea legislativa incredintiata unei adu-

nări generali in care se fia reprezentate tóte interressile natiunei.

«Tóte acestea sub garanti'a colectiva a puteriloru cari au subscrisu trattatulu de la Parisu.»

Dupa ce adunările votara prin deliberatiuni publice memorandele esplicátore alle acestoru puncturi, si dupa ce cea din Moldavi'a intrâ in ore cari ammenunte assupr'a organisării interne, catra finitulu annului 1857 fura inchise. Commissarii puteriloru garanti mai remasera in principate câte-va luni. Congressulu se deschise din nuou la Parisu in iuliu, si subscrisse, in 7/19 augustu 1858, Conventiunea pentru reorganisarea principatoru-unite.

Acésta Conventiune recunosceá, in principiu, vechiele nóstre trattate cu Turci'a; dar in dispositiunile séle ne lassá numai autonomi'a, fôra se ni se affirme dreptulu intregu de suveranitate interna, nici semnele suveranității esterne de cari ne bucurassemu pîna la domni'a fanariotiloru. Principatele remaneau totu separate sub doi domni cu câte una Adunare legislativa; ânse prin institutiunea commissiunii centrali de la Focsiani, insarcinata de a prepará legile de interessu commune pentru ambele principate, ni se deschideá una calle, desi dificile in practica, pentru unire; infintiarea curtii de justitia si de cassatiune pentru ambele princi-

pate, âncea tindeá la acestu scopu. Conventiunea mai coprindeá principie de responsabilitatea ministriloru, de egalitatea totoru Româniloru inaintea legii, de libertatea individuale si altele. Cu applicarea dispositiuniloru in ceea ce se referiau la allegerea domniloru, Conventiunea numiá una comissiune essecutiva in spiritulu Regulamentulu organicu de sub guvernulu de la 1856. — Legea electorale, annessata la acésta conventiune, pentru Adunâriile legislative erá fórté restrinsa: censulu pentru essercitarea drepturiloru politice erá pré mare, in raportu cu statulu nostru economicu, si nu respundeá cu reprezentarea totoru interessiloru; class'a intelliginte, professionile liberali n'aveau nici unu dreptu de representatiune. Assia déra, Adunâriile legislative aveau se fia compuse in majoritatea loru de elemente pucinu progressive, ceea ce paralisá si faceá imposibile chiaru reorganisarea principateloru in spiritulu conventiunii.

Conventiunea de la Parisu se publicâ in principate la ¹⁹/₃₁ Octobre 1858; fostii locotenenti domnesci se demiserea, si comissiunile interimare luara mesuri spre a formá listele electorali. In Moldavi'a, doi din membrii comissiunii essecutive, mai allessu An. Panu, avédu consciintia de responsabilitatea loru morale pentru binele natiunii intr'aceste momente decisive, desvoltara mare activitate si ener-

gia si dederă probe de curagiu in faci'a machinatiuniloru Turciei, care, prin intimidări făcisie si intrigi ascunse, voiá se se aléga unu domnu oppusu tendintieloru spiritului nationale. In Români'a, din contr'a, duoi din membrii ei erau dintre cei mai devotati sistemului regulamentaru, éra unulu mai moderatu; acesti-a se nevoira de a applicá intr'unu modu fórte restrinsu dispositiunile legii electorali, cu scopu de a formá una Adunare compusa de cei mai zelosi regulamentari, cari se alléga unu domnu adversaru allu ideiloru celloru nuóe. Dar partitele nationali, compuse mai allessu din junimea luminata si generósa, se purtara cu mare energia in ambele principate. Deputatii Moldaviei se intrunira in Iassi si, la 5 Ianuarius 1859, allessera in unanimitate pre Alessandru Ioanne Cus'a, care, desí se apropiasse de Bogoride, totusi erá pentru ideile nationali progressive. Deputatii Romaniei, desí majoritatea loru erá determinata de a allege pre fostulu domnu Georgiu Bibescu, fura nevoiti de a se plecá manifestatiuniloru opiniunii publice si allessera, la 24 ianuaris 1859, in unanimitate pre aceeași persóna. Cu modulu acest'a, Români, allegându unu singuru domnu pentru ambele principate, obtineau conditiunea principale prin care puteau se realisedie tóte dorintiele espresse de Adunările ad-hoc. Pórt'a temporisá de a recunósce acésta allegere, dar Cus'a luá

cu multa determinare si fermitate frânele guvernului in mâna si, cându prorumpse resbellulu in Itali'a intre Austri'a si Sardini'a ajutata de Franci'a, concentrâ militiele nationali la Floresci.

Terminându-se resbellulu Italiei cu invingerea Austriei, se deschisera din nou conferintie la Parisu pentru caus'a principatelor, si recunoscura pre Alessandru Ioanne Cus'a de domnu allu Romaniei si Moldaviei. Unirea definitiva a principatelor, cu unu singuru ministeriu si cu una singura Adunare legislativa, se facu la 24 Ianuarium 1862 in Bucuresci. Assia României din principate avura, ajutati de concursulu circumstantieloru politice din affara, buna parte de a vedé realizate, in scurtu timp, dorintiele loru celle mai intime.

XXV

FAPTE DIVERSE IN EUROP'A

Austri'a voi se se lupte in contr'a spiritului timpului tienându la vechi'a ei sistema de guvernare; ânse fû nevoita, in urm'a nefericiteloru batalie pătite in Itali'a, ce dederă pre fația necapacitatea si marea immoralitate a classeloru de susu, se intre pre callea constitutionale. Cu tôte acestea se teme de a practicâ constitutionalismulu intr'unu modu francu si leale, dându satisfactiune cerintieloru le-

gitimi alle diverselorù natiuni cari compunu Statulu. Cu sistemulu dualisticu, astadi in vigóre, suveranitatea politica este mai allessu in mânile Germaniloru austriaci si alle Unguriloru; dar acésta sistema este combatuta, de una parte, de federalisti, si de alt'a, de centralisti.

In Germani'a spiritulu reactionaru pàreá cá si-a assecuratu triumfulu dupa ce a stinsu tóte revolutiunile ce o fremëntara; dar ideile celle nuóe, puçinn câte puçinu, si-facura locu, si mai multe State obtienura constitutiuni. Resbellulu Italiei avù mare resunetu in Germani'a, si contribuì de a cresce antagonismulu d'intre Prussi'a si Austri'a. Cestiunea reformei confederatiunii desbinâ si mai multu pre aceste duóe puteri rivali, ce-si disputau preemininti'a in Germani'a si, cu tóte cá facura in preuna espeditiunea assupr'a Daniei pentru *Schlesvig* si *Holstein* si i le rapira, totusi antagonismulu loru ajungându in culme, chiaru prin neintiellegerile assupr'a sortii acestoru ducate, se terminâ apoi prin resbellulu de la 1866. Prussi'a federata cu Itali'a, repurtâ assupr'a Austriei, ajutata de celle mai multe State alle Germaniei, victorie rapedi si decisive. La ineheierea pàcii, Austri'a fù constrinsa de a renuntiá la ver ce amestecu in affacerile Germaniei. De atunci se prevedeá cá Prussi'a are se domnésca cu timpulu preste tóta Germani'a. In fine, errumpëndu (1870)

resbellulu d'între Franci'a si Prussi'a, si acést'a, tragêndu dupa sene tóta Germani'a, se încoronâ de victorie stralucite, si regele ei se prochiemâ de imperatoru allu Germaniei.

Russi'a si Poloni'a. Alessandru II, succesorulu lui Nicola, se adoperâ de a introduce in Russi'a unu sistemu mai bunu de guvern u facêndu mai multe reforme dupa spiritulu timpului spre a nu mai fi atâtu de rêu vediuta in Europ'a. Dar reform'a cea mai însemnatóre dintre tóte este emanciparea tieraniloru de servitute si improprietarioru, care are se adduca una mare scâmbare in conditiunile sociali si economice alle Statului.

Flu voi se întînda aceste reforme si in *Poloni'a*, si se i deé óre cari institutiuni nationali; dar natiunea polona, mutilata prin violentia, nu se multiamî numai cu reforme partiali si, crediêndu cá Russi'a este flacita, in urm'a resbellului din Crime'a, apoi sperându cá simpathiele Angliei si Franciei voru decide pre guvernele loru de a le veni in ajutoru, mai încercâ si astadata de a-si reuni membrele ei instrainate si de a restabili Poloni'a vochia. La acestu pasu cutediatoru erâ mai cu séma inpinsa de emigratii poloni, cari se introdusera pre ascunsu in patria; ânse numai una mica parte a natiunii erâ dispusa de a luá parte energica in lupta, cá-ci tieranii remasera indiferenti,

ba încă cei mai multi din ei asceptau usiurare de greutățile servitutii de pământu mai multu de la guvernulu russy, de câtu dela nobilii loro, cari pururea s'au aratatu egoisti. Acesti-a, cu tóte că se strinsesera in Societatea agricola spre a deliberá assupr'a mediiloru de emanciparea tieraniloru, ânse nu mai ajungeau a se intiellege assupr'a unui modu practicu.

In fine, dupa multe manifestări pacifice in favórea vechiei independintie, guvernulu russy luându mesuri mai aspre, rescullările inarmate incepura. Se formara bande mici si isolate, cari nu puteau intreprinde nimicu decisivu. Pre lînga acestea erau in lipsa de arme si de munitiuni; apoi discordiele, cari i perdussera in trecutu, aridicara si acumu capulu : diferitii commandanti nu voiau se asculte unii de altii, nici se operedie in intiellegere. D'in-tre acesti commandanti, numai Langhevici dede proba de talente si de sciintia militara : batù mai multe divisiuni de armata russa, se prochiemâ si fù recunoscuta dictatoru de guvernulu provisoriu cellu ocultu ; ânse fù nevoitu, strinsu de fortie numeróse inemice, de a trece in Austri'a care se aratá mal blânda pentru Poloni de câtu Prussi'a. Franci'a si Angli'a, cu cari se assoçiá sî Austri'a, abbia se determinara de a face note diplomatice Russei in favórea Poloniloru.—Rescullările inar-

mate devenindu din ce în ce mai puçinu numeróse, Polonii mai continuara lupt'a cu mediele conspiratiuniloru secrete. Guvernulu loru revolutionaru care nu putù se fia descoperitu, desvoltâ multa activitate si fortia, apoi una organizare admirata de tóta Europ'a, ce si-intorsesse cautaturile cu interressu assupr'a acestei nuóe tragedie polone. Duóe guverne erau in acésta nefericita tíera: cellu russu, basatu pre fortia, si cellu polonu, pre terróre. Cine cutediá a se oppune cellui d'antâiu, erá datu pre mânile soldatiloru, si cine nu ascultá de cellu-altu, erá ammenintiatu de pumnalile agintiloru secreti. Russi'a -si puse tóte puterile si rigorile celle ne mai audite ca se stinga mai curêndu acestu focu revolutionaru. Spre a atrage populatiunile rurali in parte-si, cu scopu de a scadé puterea si influinti'a nobililoru, Alessandru le dede (1863) cá proprietate locurile ce possedeau. Poloni'a déra, cu totu eroismulu si fondulu de vitalitate, ánse ne-organizatu, ce probâ cá are ánca, pare a fi perduta pentru eternitate.

XXVI

AMERIC'A, MESSICULU SI STATELE-UNITE

De la descoperirea Americiei, minerele Messicului, Perului si alle lui Chili au versatu, in circula-

tiunea monetara a lumii metali pretioase, in valoare de 27 de miliarde. Aceste minere n'au secatu cu totul, anse productiunea lor nu mai era atata de avuta, candu se audi in Europ'a la 1848, ca unu colonu din Nuo'a California descoperi auru. Aci aurulu se afla depusu in arin'a riuiloru ce o uda si addussu de alluviuni; mai sunt si alte minere aurifere. Puginu dup' acest'a (1851) se mai descoperi auru si pre ripele Australiei.

Nuoulu auru descoperitu ne au facutu se vedemu repetanduse acelleasi efecte ca si in seclulu allu XVI-lea: ellu causa aurului in fiantia scadere si pretiurile mercantiiloru englese crescù. Commerciulu Europei deveni mai activu si puterea creditului se mari.

Messiculu. Mai tote Statele ce se formara, profitandu de revolutiunile Ispaniei, in Americ'a centrale si meridionale avura una vietia forte frementata; dar Messiculu este cellu mai insemnatoru d'inte tote si fu cellu mai espusula vicissitudini mari. De candu se desparti de Spani'a de noue ori si-a scambatu form'a guvernului, cincideci de omeni avura, in patrudeci de anni, puterea suprema, si numarul revolutiuniloru si allu revolteloru militare trece preste trei cente.

Messiculu, dupa ce si-a capetatu independinti'a prin lupta, fu guvernatu de Iturbide, liberatorulu

seu, care, la 1823, se prochiemă imperatoru sub numele de Augustinu I. Generalulu Sant'a Ann'a lu resturnă, si Messiculu se organisă in republica federativa, cu una constitutiune cá a Stateloru-Unite. Partitele federalistiloru si a monarchistiloru nu incetara de a-si disputá puterea, si mai toti presiedintii fura pre rōndu resturnati de competitorii loru. Sant'a Ann'a putù singuru dominá, prin energia, acésta seria lunga de presiedinti si de revolutiuni. Pina la 1833 nu pretinse la presiedintia, dar atunci o luă si gubernă pîna la 1856, cându fù resturnatu de indianulu Alvarez.

Sant'a Ann'a aveá si curaju militaru : se batù bine in contr'a Franciei si in contr'a Stateloru-Unite, fōra s'o póta scóte bine la calle cu aceste din urma, cari i rapira provinciele Californi'a si Messiculu-Nou. Duoi anni tienù acestu resbellu (1846), in care generalulu Scott-si facù renume militaru.

Statele-Unite puteau, gratia apropierii se-si satisfacambitiunea; dar Europ'a, care aveá plāngeri juste assupr'a Messicului, fiendu departata, numai cu mare annevointia puteá se-si capete reparatiune, apoi si atunci chiaru erá jucata de reau'a credintia a guvernului Messicanu.

Alvarez nu se putù tieneá lungu timpu la putere, si partitulu democraticu dede presiedinti'a lui Comonfort, care luá de vice presiedinte pre ge-

neralulu Juarez. Partitulu conservatoru resturnâ si ellu pre Comonfort, si generalulu Miramon domni preste Messicu; dar Juarez i disputâ puterea cu armele si, la 1860, triumfâ. Acest'a provocâ, prin mesurile sële nedrepte, pre Europ'a. Franci'a, Angli'a si Ispani'a incheiara trattatulu de la Londr'a, la 1861, ca se faca una demonstratiune energica pentru desdaunarea suppusiloru loru. Trei escadre cu truppe de desbarcare venira in Americ'a, cu scopu numai de a obtiené satisfactiune si garantíe pentru viitoru. Vera-Cruz fû ocupata indata. Dar, fiendu câ espeditiunea n'aveá unu generalissimu, si âncã cei trei comandanti ai escadreloru urmariu scopuri si interesse diverse, nu erá nici unitate nici vigóre in operatiunile ei. Commandantii, dupa ôre cari negociatiuni cu Juarez, incheiara unu armistitiu, prin care lu recunoscseau de presiedinte, cu tôte câ ellu respunsesse cu arrogantia la ultimatulu loru. Cunoscënduse câ Napoleone are alte scopuri assupr'a Messicului, Ispaniolii si Anglii se retrassera, si remasera numai Francesii. Guvernulu francesu tramise atunci puteri mai mari, ânse armat'a francese suferì fôrte de frigurile galbene. In Messicu erau multi malcontenti, si cu tôte câ Juarez luâ mesuri terrorisátore spre a avé medie si a-si face una armata numerósa, ceea ce puteá se mai adaoge la numerulu loru, totusi nu se ridicara multi in contra-i, ca-ci ellu erá consi-

deratu cá apperatorulu independintiei si allu libertatii nationali. Se sciá dejá cá, Napoleone cugetá, desì affirmá cá va respectá vointi'a Messicaniloru, se formédie aci unu guvernú monarchichu spre a ponderá influenti'a morale si materiale a Stateloru-Unite.

Armat'a francese, dupa ce perdù multu timpu si incercâ sufferintie, in fine Iná, in maiu 1863, tarea cetate Puebl'a, care erá chei'a Messicului, si Juarez ne mai putêndu apperá capital'a, in urm'a altei invingeri, fù nevoitu de a o delassá si de a se retrage in interiorulu si apoi in fundăturile tie-rei spre a mai puté resiste. Francesii occupara capital'a si formara unu guvernú de ómeni devotati loru, care convocâ apoi una adunare de notabili, si a-cesti-a se pronuntiará pentru unu guvernú monarchicu ereditarú. Dupá vointi'a lui Napoleone, una deputatiune veni in Europ'a ca se offerésca corón'a imperiului messicanu lui Massimilianu, fratele imperatorului Austriei, care-si facusse nume de bunu administratoru in Lombardi'a. Acest'a o acceptâ, si, dupa ce se intiellesse cu Napoleone, trecù preste oceanu ca se occupe tronulu. Dar acésta nuóa monarchia aveá se se lupte cu mari dificultati. Ea erá in judecat'a ómeniloru cu bunu simtiu, desì consim-tita si acclamata in aparintia, una usurpare suptu presiunea baioneteloru francese, si apoi Juarez totu mai

resisteá cu armele in mâna. Ellu offerisse mari avantagie Stateloru-unite ca se i dée ajutoru; dar marea republica si-aveá tóte puterile absorbite in greulu rebellu civile, provocatu de partea de Sudu in contr'a Nordului, de care voiá se se separe die. Cându pàrtinitorii unitátii republicei si destructorii sclaviei negrilor voru invinge, atunci Statele-Unite au se iée una atitudine amenintiatóre in faci'a interventunii franceze in Messicu, si Napoleone, intimidatu, si criticatu tare si cu dreptu de oppositiune, fù nevoitu de a-si rechiemá armat'a si de a lassá pre Massimilianu singuru cu propriiele séle fortie in voi'a sortii si in faci'a lui Juárez, alle càrnia puteri cresceau. In fine Massimilianu, desì aratá curaju, fù prinsu in lupta si apoi uccisu : Juárez lu trattá cu aceeași rigóre, cu care ellu insusi trattá pre inemicii sei cându i prindeá cu armele in mâna.

XXVII

REPUBLIC'A STATELORU-UNITE

Federatiunea coloniелору englese, sau formarea Stateloru-Unite si declaratiunea independintiei loru este anterióra pàcii de la 1783, ce le a assecuratu in contr'a Angliei; éra constitutiunea ei actuale fù redactata la 1787. Confederatiunea se coprindeá numai din treispreiece State, dar nu-

merulu loru crescù dup'aceea la treidieci si unulu. Aceste nuóe State ne probédia cu câta rapiditate se intindeá pre territoriulu americanu populatiunea europeana. Uunu Statu nu póte fi admisu in Uniune déca populatiunea sea europeana nu trece peste 50,000 de locuitori. Loculu remasu pentru colonisare se imparte in optu regiuni, a càroru intindere este egale cu a Stateloru independinti. Cându se facù primulu recensimentu, la 1790, populatiunea Stateloru-Unite erá apprópe de patru milliuni de sufflete; ultimulu recensimentu, la 1850, a datu 23 de milliuni : astadi este de 30 de milliuni.

In guvernulu Stateloru-Unite sunt trei puteri distincte : puterea legislativa, care este cea mai mare, constá din duóe Adunari, un'a numita prin suffragiulu universale si directu, este Adunarea reprezentantiloru; cea l-alt'a, alléssa de Adunárele fia càrui Statu, se numesce Senatu : aménduóe formédia ceea ce se chiama Congressulu. Congressulu guvernédia : ellu are initiativ'a legiloru, stringe tassele si impositele, contractédia imprumuturile, incheia trattate de commerciu, face cãi de comunicatiune, are dreptulu de a chiemá puterea militara si de a stringe óste. Senatululu are dreptulu de a amendá voturile Adunáreii reprezentantiloru si de a controlá actele presiedintelui. Presiedintele

se allege pentru patru anni printr'unu suffragiu cu duóe grade; la finitulu acestai termenú pôte fi reallessu. Puterea judecatorésca in Statele-Unite este pré simpla : se coprinde dintr'una curte suprema si din curti inferióre stabilite de Congressu. Aceste curti judeca numai cauzele politice, casurile de jurisprudéntia marítima, conflictele între duóe sau mai multe State, si cauzele grele ce se potu nasce. Curtea suprema este tribunalulu Uniunii Stateloru, precumu presiedintele este braçíulu ei si Congressulu cugetarea si vointi'a totoru Stateloru intrunite.

Precumu uniunea nu restringe in nimicu libertatea Statului, totu assia nici Statulu nu màrginesce de locu libertatea cetatieniloru. Affara de acést'a, ei sunt assecurati prin marea lege a libertatii individuale, *habeas corpus*, care se pôte suspende numai in casuri fórté grave: ei au dreptulu de intrunire si de petitionare. Ei nu ceru nimicu de la Statu pentru interesele loru materiali sau morali; Statulu nu se occupanici de lucrári publice, nici de agricultura, nici de commerciu, nici de instructiune publica, nici de culte : tóte acestea se dirigédia de cetatieni din propria loru iniciativa.

Statele-Unite, organizate pre principie de libertate si democratice, erá tíer'a cea mai laudata si cântata în Europ'a, si multi Europei cari erau per-

secutati, essiliati, miseri, sau cari umblau se-si
 faca fortuna, treceau preste Oceanu ca se incépa
 alta essistentia nuóa. Dar multi recunoscura cá
 nici aci viéti'a nu este fôra imperfectiuni, vediéndu
 egoismulu cellu rece allu Americaniloru, care este
 unulu din caracterele loru. Ei sunt activi, labo-
 riosi, dar totu de-una-data sunt si nesatiosi. A-
 cestu instinctu a datu nascere, la 1823, doctrinei
 lui Monroe, de a nu sufferi interventiunea nici unei
 puteri europeene in conflictele Americiei. Anse
 suptu acea Uniune furnósá se coceau passiiuni si
 contraste politice si sociali. Aspectulu geograficu
 allu Stateloru Unite, differenti'a de occupatiuni, de
 caracteru, de moravuri, ce distingu pre locuitorii
 de Nordu de cei de la Sudu, ne arata pentru ce
 acesti-a au voitu se rumpa vechiulu legaméntu si
 se se constituiasca in confederatiune separata; mai
 presusu áanse de tóte acestea este cestiunea sclaviei.
 La Nordu acésta sistema rusinósá a fostu de tim-
 puriu respinsa si desfiintiata; dar la Sudu, ea se
 intindeá din ce in ce totu mai multu.

De mai bine de una diumetate de seclu ómenii
 de la Sudu predomnissera in Uniune : ei erau mai
 avuti cu câmpiele loru celle vaste si pline de plan-
 tatiuni de tóta speci'a. Dar in cei din urma diece
 anni, se manifestá din partea Nordului unu spiritu
 de oppositiune in contr'a preponderantie Sudului.

Emigratiunile europene se îndreptau mai numai spre Nordu, unde-si puteau procurá cu facilitate unu coltiu de pamântu, si unde industri'a, fiëndu in flóre, offeriá celloru laboriosi medie destule de vietuire, pre cându Sudulu presentá multe piedeci la colonisare, cá-ci clim'a cea ferbiute nu pormite Europeiloru cultur'a plantatiuniloru, si, prin urmare, erá in periclu de a-si perde predominirea. De aceea cautá se introduce si in Statele din nuou annessate sistem'a sclaviei, cá basa a proprietátii, considerându pre sclavi de nisce instrumente necessare pentru producerea plantatiuniloru, si mai cu séma a bumbaculuí.

Intre acestea se propuse de a se inserie in constitutiunea Uniunii principiulu de desfiintiarea sclaviei, dar Statele de Sudu se oppusera si ammenintara cá, in acestu casu, se voru separá de Uniune. Nú se prochiemâ déra acestu principiu, ci se insemná una margine pîna unde se se pótá intinde sclavi'a. Cu tóte acestea, Uniunea intindiënduse spre Sudu, in annulu 1850 se aflau sieispreiece State libere si cincispreiece cu sclavi. De la 1801 numerulu sclaviloru crescusse atátu de multu in cátu, la 1860, erau ca la patru milliuni. Omenii de la Sudu obtienussera, la 1850, unu compromissu care le permiteá de a urmári si de a cautá pre

sclavii fugari in totu coprinsulu Uniunii si ordiná âncea autoritátiloru de a le da mâna de ajutoru.

Multi anni Sudulu mai conservâ predominirea in Uniune. Avuti'a, cultur'a, cunoscinti'a affaceriloru de Statu si de resbellu, activitatea commerciale si, mai multu âncea, concordi'a basata pre communitatea de interesse, i dá una mare superioritate asupr'a Nordului desbinatu. Spre a se puté mesurá cu partitulu republicaniloru, compusu d'între ómenii cei mai avuti si mai distincti de la Nordu si din care essiau cei mai caldurosi abolitionisti (contrarii sclaviei), domnii de sclavi se legara cu partitulu democraticu, compusu mai allessu din ómenii clasei de giosu, si cu ajutorulu acestor-a putura, regulatu, a allege unulu dintre dènsii la presiedentiá.

Între republicanii de la Nordu se formasse de lungu tîmpu unu partitu care inscrisessse pre flámur'a sea desfiintiarea sclaviei in Americ'a, si care se adoperá de a propagá acésta massima prin pressa si in intruniri publice. Numerulu si puterea acestui partitu cresceá pre totu annulu prin venirea coloniloru din Europ'a; cá-ci, veru cátu de deossebita ar fi fostu cultur'a, opiniunile si conditiunea sociale a acestoru Europei cari se stabiliau in Lumea nuoa, pré puçini vedeau cu ochi buni sclavi'a: acésta institutiune erá de multu condemnata in Europ'a, si

ide'a că toti ómenii sunt frati se facusse una credintia, si formá fundamentulu civilisatiunii moderne. Oppositiunea in contr'a sclaviei luá déra proportiuni mari. Prin diare, prin cãrti (colib'a lui mosiu Tom'a de Enrietta Beecher Stowe) se desvallì inaintea lumii totu ce este russinosu in acésta sistema odiósa. Atunci se dede pre façia că in Americ'a se fundassera case anume pentru immultirea negriloru si că chiaru possessorii de sclavi faceau copii cu negrele si, vindiêndu-i in piatia, -si vindeau sangele loru propriu. De acì se nascura certi in cari possessorii se lassau la fapte feroci assupr'a sclaviloru in façi'a coloniloru liberi, si furórea partiteloru ajunse la atât'a inversiunare, in câtu chiaru in Adunarea reprezentantiloru se nascura conflicte tempestóse.

Atare erá statulu spiritelorù, cându partitulu republicanu si abolitionistù allesse, la 1860, pre Abram Lincoln presiedinte allu republicei. De atunci incepe alta perióda in istori'a Americei. Statele de Sudu, temêndu-se că administratiunea cea nuóa-si va indreptá tóte puterile ei in contr'a sclaviei, decisera de a essì din Uniune si de a se constitui in parte. In desiertu protestá nuoulu presiedinte că are se mantiena in tóta intregimea legile Uniunii, chiaru si pre celle mai favorabili Sudului, elle nu asceptara nici màcaru ca Lincoln se iée

puterea în mâna, și-si allesera unu altu presiedinte, pre Jefferson Davis. Guvernulu din Washington se abstienù de a face ver'unu passu decisivu, dar resbellulu civile incepù indata din partea separatistiloru. Resbellulu avù din capulu locului unu caracteru selbatecu, ce se puteá prevedé din inversiunarea factiuniloru, si lu conservá în totu decursulu lui de patru anni. Confederatiunea de Sudu, inferióra cellei de Nordu în populatiune si în sorginti, supplinì neajungerile séle prin mesurile celle mai estreme: ea înarmâ prin violentia si terróre tóta populatiunea alba. Intr'acestu modu poporul americanu care erá datu numai la lucrâri pacifice, la industria, commerciusi agricultura, acum se aruncâ intr'unu resbellu civile, ce se póte compará, prin episódele lui celle sângeróse, prin atrocitâti si devastâri, cu resbellele celle mai uccidátore din anticitate. Natiunilecommerciantiale Europei, Angli'a si Franci'a, cari aveau nevoia de produsele Americi si mai allessu de bumbaculu Sudului, voira se intervina pentru pace, fiendu chieste în ajutoru de fia-care din pártile belligerenti, spre a-si assecurá victori'a. Dar acelle State se dechierara neutrale, si, inclinându mai multu spre Sudu, gélose de marirea si puterea republicei americane, nu se legara cu nici un'a din elle, ci recunoscuro amêndoror-a caracterulu de belligerenti. În

totu decursulu resbellului, Statele Nordului s'au adoperatu de a invelui de tóte pàrtile si de a sfarimá pre celle de Sudu; dar armatele acestor-a petrundeau totu de-a-un'a printr'unu punctu acea incingátore de armate, si de multe ori ammentiara Washingtonulu. Multe câmpie si locuri farmóse si prospere fura inundate de sânge, si lungu timpu âncã urmele acestui resbellu giganticu voru desceptá suvveniri triste si amara in suffletele discendintiloru Americaniloru.

Termenulu de patru anni allu presidentiei lui Lincoln trecusse, si ellu, fiindu din nuou allessu, condusse lupt'a cu mai multa vigóre. Statele de Nordu erau decise de a face celle mai extreme sacrificie pentrn restabilirea integritátii Uniunii si pentru triumfulu principiului cá ómenii de tóte colorile au acelleasi drepturi, cá fii ai familiei umane. In fine, cu tóte câ si Sudulu se luptá si se apperâ cu mare determinare si din tóte puterile, generarulu Grant, coprindiendu Richmontulu, la 1865, dede ultimulu colpu care ingenuchiã pre separatisti. Dupa câte-va dille Lincoln cadìu victim'a unui assassinatu odiosu, anse Sudulu totu fù suppusu.

Congresulu de la Washington decretasse, la 1862, spre a attrage in partea sea pre Statele din centru, cá Statele cari voru liberá pre sclavi voru fi indemnitate; dar vediendu cá Statele de la Sudu,

nu se induplecau nici cu acésta condițiune, pronunțiá apoi libertatea totoru sclaviloru din Statele rebelle. Invingerea Sudului a confirmatu si a realisatu desfiintiarea sclaviei, si republic'a Stateloru- Unite se curati de acésta cangrena rusinósa.

FINE.

VERIFICAT
1987

TABELLA DE MATERIE

	PAG.
I. — Congressulu de Vienn'a.....	1
II. — Sânt'a alliantia si popórale.....	4
III. — Restauratiunea in Franci'a.....	8
IV. — Luptele constitutionali in peninsul'a iberica si in Itali'a.....	17
V. — Marea Britania.....	28
VI. — Germani'a.....	35
VII. — Lupt'a pentru independinti'a Greciei..	40
VIII. — Litteratura si sciintie.....	54
IX. — Revolutiunea din iuliu 1830.....	54
X. — Consecintiele revolutiunii din 1830 in Europ'a.....	61
XI. — Regnulu lui Ludovicu-Filippu.....	80
XII. — Rivalitatea Angliei si Rusiei in Asi'a...	90
XXIII. — Cestiunea Orientului.....	99
XIV. — Români'a sub Grigoriu Ghic'a si Ioane Sturdi'a. — Occupatiunea rus- sa, regulamentul organicu si Chis- selevu.....	107
XV. — Renascreea. — Regimele Regulamen- taru ; Alessandru Ghic'a, Michailu Sturdi'a si Georgiu Bibescu.....	121
XVI. — Situatiunea critica a Europei pîna la 1848; Piu IX.....	135

XVII. — Revoluțiunea din februaru in Parisu; republic'a franceza in 1848....	141
XVIII. — Consecințele revoluțiunii din februaru : Europ'a in 1848.....	147
XIX. — Revoluțiunile Româniloru.....	176
XX. — Continuatiune.....	190
XXI. — Allu II-lea imperiu francesu; Napoleone III.....	213
XXII. — Angli'a.....	222
XXIII. — Conflictele orientali si resbellulu Crimeei.....	227
XXIV. — Formarea uniunii Italiei.....	241
XXV. — Principatele române sub Gregoriu Ghic'a si Barbu Stirbeiu. — Tratatulu de la Parisu. — Interregnulu. — Adunările consultative si allegrea lui Cus'a.....	257
XXVI. — Fapte diverse in Europ'a.....	268
XXVII. — Americ'a si Messiculu.....	272
XXVIII. — Republic'a Stateloru-Unite si resbellulu civile.....	277

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2017